

ՎԱՂԻՆԱԿ ՎՐԴ. ՄԵԼՈՅԵԱՆ

**62 ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ
ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԸ**

ՊԵՂՈՒՔ
2009

1.- *«Սատանան տարալ Յիսուսը Սուրբ Քաղաքը՝ Երուսաղեմ, եւ զայն կանգնեցնելով տանարի աշտարակներէն մէկուն վրայ»*, առաջարկեց որ ինքզինքն հոնկէ վար նետէ, յիշեցնելով Աստուծոյ խոստումը, այն՝ որ հրեշտակները զինքն պիտի վերցնեն իրենց ձեռքերուն վրայ, որպէսզի ոտքը քարի չգարնուի (Մտ 4.5-6): Արդ, Սատանան ի՞նչպէս կը համարձակի *«տանարի աշտարակներէն մէկուն վրայ»* բարձրանալ:

Բացատրութեան կարկինը քիչ մը աւելի լայն կը բանանք եւ հետեւեալ ամփոփ մատնանշումները կը ներկայացնենք.-

1.- Սո՛ւրբ է մեր Տէրը՝ Յիսուս Քրիստոս, եւ սո՛ւրբ է անոր տանարը, որովհետեւ Աստուծոյ ներկայութիւնը կը խորհրդանշէ: Սատանային համարձակութիւնը առաջնորդելու Յիսուսը *«տանարի աշտարակներէն մէկուն վրայ»* բարձրանալու, մեզի կը յիշեցնէ որ Զարը կրնայ ամենէն սուրբ մարդոց վրայ յարձակիլ եւ ամենէն սուրբ տեղերը մտնել:

Եթէ կրցաւ մտնել սուրբ Դրախը ու փորձել Եւան ու Ադամը, եթէ կրցաւ մտնել *«սուրբ քաղաքը՝ Երուսաղեմ»* ու փորձել Յիսուսը, ան ուրեմն կրնայ ամէն տեղ մտնել եւ ամէն մարդու փորձել: Ուստի, բնաւ չմտածեմք որ եթէ խորանանք Աստուծոյ հետ մեր յարաբերութեան մէջ, եթէ ապրինք աղօթական կեանք ու հասնինք սրբութեան՝ Սատանան պիտի չհամարձակի մօտենալ մեզի եւ յարձակում գործել մեր վրայ:

Եթէ Սատանան համարձակեցաւ մօտենալ Քրիստոսի, բնական է որ համարձակի մօտենալ Քրիստոսի հետեւորդներուն նաեւ:

Քրիստոս ի՛նքն է գլուխը տանարին: Տանարը (հաւատացեալներու բազմութիւնը) մարմինն է Քրիստոսի: Եթէ Սատանան համարձակեցաւ մօտենալ Գլուխին, կրնայ անշուշտ մօտենալ նաեւ մարմինին:

2.- Սատանան մէջբերեց 91-րդ Սաղմոսի 11-12 համարները որոնք կ'ըսեն. *«Վասնզի իր հրեշտակներուն պիտի ապսպրէ քեզի համար, որ ինք թոյր ճամբաներուդ մէջ քեզ պահեն: Անոնք ձեռքերնուն վրայ պիտի վերցնեն քեզ, որ չըլլայ թէ ոտքդ քարի գարնես»*: Այստեղ կանգ կ'առնէ Սատանան եւ չի կրնար շարունակել Սաղմոսը եւ կարդալ 13-րդ համարը եւս, որովհետեւ 13-րդ համարը իր դատապարտութիւնն ու կորուստն է որ կը ծանուցէ. *«Առիւծի ու իժի վրայ պիտի քայես. առիւծի կորիւնը ու վիշապը պիտի կոխկոտես»*: Սատանան իր կատարած մէջբերումով ինքզինքն է որ դատապարտեց:

3.- Անգամ մը եւս կարդանք Սաղմոսը. *«Վասնզի իր հրեշտակներուն պիտի ապսպրէ քեզի համար, որ ինք թոյր ճամբաներուդ մէջ քեզ պահեն: Անոնք ձեռքերնուն վրայ պիտի վերցնեն քեզ, որ չըլլայ թէ ոտքդ քարի գարնես»*: Ուշագրաւ է որ Սատանան չփոխեց Սաղմոսի խօսքը, բայց փոխեց իմաստն ու նպատակը խօսքին: Ի՞նչ ցոյց տալու համար կամ ի՞նչ նպատակով ըսուած է այս խօսքը: Տուեալ խօսքը ըսուած է ցոյց տալու համար որ Աստուած հոգատար ու խնամածու Աստուած է, ցոյց տալու

որ ան պաշտպանող ու պահպանող Աստուած է: Բայց ահա Սատանան նոյն այս խօսքը կը մէջբերէ ո՛չ թէ Աստուծոյ պաշտպանութիւնը խնդրելու համար, այլ՝ գԱստուած փորձելու համար, անոր հոգատար հայր ըլլալը փորձելու համար, այլ խօսքով՝ Սատանան Աստուծոյ հայրութի՛ւնն է որ կ'ուզէ կասկածի տակ առնել, Աստուծոյ պաշտպանարար Տէր ըլլա՛լն է որ կ'ուզէ հարցականի տակ առնել:

4.- Յիսուս աշխարհ եկաւ իսաչը շալկելու, եւ ահա՛ Սատանան կ'առաջարկէ անոր շալկուիլ հրեշտակներուն կողմէ:

Յիսուս աշխարհ եկաւ գեհե՛ն նետելու համար Սատանան, եւ ահա՛ Սատանան կ'առաջարկէ անոր ինֆզինֆ վար նետելու:

Յիսուս իր աստուածային փառքը ձգելով աշխարհ եկաւ, եւ ահա՛ Սատանան կ'առաջարկէ անոր ինֆզինֆ վար նետելու եւ ցուցադրելու իր աստուածային փառքը:

5.- *«Դուն էեզ հոսկէ վար նետէ»:* Սուրբ Յերոնիմոս խօսելով այս բաներուն մասին՝ կ'ըսէ. *«Այս բաները կը պարզեն որ Սատանան կը փափափ տեսնել անկումը բոլորին»:* Կրնանք հետեւաբար ըսել, թէ Սատանան Յիսուսի կատարած իր առաջարկով, խորհին մէջ Յիսուսի անկումն էր որ կ'ուզէր, եւ անոր ընդմէջէն՝ անկումը փրկութեան ամբողջ ծրագիրին:

6.- Հոգեւոր իմաստով մը, կրնանք ըսել որ տաճարի աշտարակին վրայ բարձրանալը՝ կը ներկայացնէ հաւատքով ու սրբութեամբ անած մարդիկը: Ահա Սատանան ճիշդ այսպիսի մարդոց է որ կը մօտենայ եւ կը փորձէ վար նետել եւ կամ կ'առաջարկէ որ իրենք զիրենք վար նետեն: Որքան ալ բարձրանանք հաւատքի լեռը՝ կրնանք տապալիլ: Ուստի, զգո՛յշ ըլլանք:

7.- Սուրբ Յովհաննէս Ոսկեբերան խօսելով փորձութեան ժամանակ Սատանային հանդէպ Յիսուսի ցուցաբերած համբերութեան մասին՝ կ'ըսէ. *«Յիսուս չբարկացաւ եւ չգրգռուեցաւ, այլ՝ ծայր աստիճանի նրբութեամբ ու փափկութեամբ խօսեցաւ Սատանային հետ, երկրորդ անգամ ըլլալով մէջբերում կատարելով Սուրբ Գիրքէն... , եւ իր այս վերաբերմունքով, սորվեցուց մեզի որ կրնանք յաղթել Սատանային ո՛չ թէ հրաշքներ գործելով, այլ՝ նեղութիւններու տոկալով եւ համբերելով...»:*

8.- Յիշենք որ Երուսաղէմի տաճարը միշտ մարդոցմով լեցուն կ'ըլլար եւ անոր շրջափակը՝ միշտ խնդուած բարեպաշտ հրեաներով: Սատանան ուզեց որ Յիսուս ինֆզինֆ տաճարին աշտարակէն վար նետէ՝ որպէսզի ամէն մարդ տեսնէր իր կարողութիւնը եւ փառաւորէր զինք: Կարծէք Սատանան փորձեց Յիսուսի մէջ փառասիրութեան փափափ արթնցնել, իր կարողութիւնը ցուցադրելու մղել: Որքա՛ն յանախ Սատանան նոյնը կ'ընէ մեզի: Կը մղէ մեզ երթալու հոն ուր շատ մարդիկ կան, որպէսզի այդտեղ մեր կարողութիւնը ցուցադրենք եւ մարդոց փառաբանութեան առարկան դառնանք:

9.- Յովսէփոս Պատմիչ կը յիշէ որ տաճարին աշտարակները շատ բարձր էին: Այնքան բարձր, որ եթէ մէկը անոնց վրայ բարձրանար եւ դէպի վար նայէր՝ գլխու պտոյտ կ'ունենար: Տաճարին բարձր աշտարակները փորձութեան տեղ են: Ըսել կ'ուզեմ, թէ բարձր տեղերը, այլ խօսքով՝ բարձր տեղեր հասած մարդիկը՝ ենթակայ են Սատանայի յարձակումներուն (Matthew Henry): Հետեւաբար, որքան բարձրանանք պաշտօնով ու դիրքով, եւ կամ, որքան բարձրանանք հոգիով ու սրտով առ Աստուած՝ չենք կրնար գերծ մնալ Չարին յարձակումներէն:

10.- Աստուած կ'ուզէ որ մեր հաւատքի կեանքին մէջ բարձրանանք դէպի իրեն, իսկ Սատանան՝ կ'ուզէ որ միշտ դէպի վար՝ անհաւատութեան տիղմին մէջ նետուինք: Ուշագրաւ է Աստուծոյ եւ Սատանային գործելակերպին տարբերութիւնը: Matthew Henry այս մասին խօսելով՝ կ'ըսէ. *«Աստուած երբեմն մեզ վար կը նետէ՝ որպէսզի մեզ բարձրացնէ, իսկ Սատանան, կը բարձրացնէ՝ որպէսզի վար նետէ»:*

11.- *«Դուն քեզ հոսկէ վար նետէ»:* Սատանան չէր կրնար Յիսուսը վար նետել, ահա թէ ինչու առաջարկեց Յիսուսի որ ինքզինք վար նետէ: Սա ցոյց կու տայ որ Սատանային կարողութիւնը մեզ փորձելու կամ մեզի վնաս հասցնելու՝ սահմանափակ է: Սատանան կրնայ առաջարկել որ մեղք գործենք, բայց չի՛ կրնար ստիպել որ մեղք գործենք: Սատանան կրնայ մղել մեզ որ վնաս հասցնենք մեր անձերուն, բայց չի՛ կրնար պարտադրել մեզի որ վնաս հասցնենք մեր անձերուն: Յովհաննէս Ոսկեբերան կ'ըսէ. *«Մարդ չի կրնար վնասել քեզի, եթէ դուն քեզի չվնասես»:* Իսկ Օգոստինոս կ'ըսէ. *«Մենք չենք կրնար արգիլել թռչուններուն որ թռչին մեր գլխուն վերեւ, բայց կրնանք արգիլել անոնց որ բոյն դնեն մեր գլխուն վրայ»:* Օգոստինոս այստեղ չար ոգիներուն մասին է որ կը խօսի, եւ ըսել կ'ուզէ, թէ մենք չենք կրնար արգիլել չար ոգիներուն որ մեր շուրջ դառնան, բայց վստահաբար կրնանք արգիլել որ անոնք բոյն դնեն մեր սրտին մէջ:

12.- *«Վասնզի իր հրեշտակներուն պիտի ապսպրէ քեզի համար, որ քու բոլոր նամբաներուդ մէջ քեզ պահեն»:* Այս բառերը յատուկ կերպով ցոյց կու տան որ Աստուած պատուէր տուած է իր հրեշտակներուն օգնելու եւ ծառայելու մարդոց: Բայց ո՞ր մարդոց: Անոնց՝ որոնք Աստուծոյ նամբուն մէջ են եւ Աստուծոյ նամբուն մէջ կը մնան. ա՛յս է ինչ որ ցոյց կու տան *«քու բոլոր նամբաներուդ մէջ»* բառերը: Մենք կոչուած ենք արդարութեան ու հաւատքի նամբուն մէջ մնալ, եւ եթէ արդարութեան ու հաւատքի նամբուն մէջ ենք, կը նշանակէ թէ շիտակ նամբուն մէջ ենք, եւ եթէ շիտակ նամբուն մէջ ենք՝ այն ատեն է որ կը վայելենք հրեշտակներուն պաշտպանութիւնն ու պահպանութիւնը: Ասիկա գիտնալէ ետք, հարց կու տանք, եթէ Յիսուս ինքզինք տաճարի աշտարակէն վար նետէր՝ շիտակ նամբուն մէջ պիտի ըլլա՞ր, այլ խօսքով՝ շիտակ ըրած պիտի ըլլա՞ր: Ո՛չ: Եւ ինչո՞ւ: Որովհետեւ իր ըրածը գ.Աստուած փորձել պիտի նկատուէր. ահա թէ ինչո՞ւ Սատանային ըրած

առաջարկին դիմաց՝ պատասխանեց ըսելով. «*Քու Տէր Աստուածդ չփորձես*» (Մտ 4.7): Այս կէտը պատգամ մը ունի մեզի: Պատգամը այն է՝ որ եթէ մնանք հաւատքի շիտակ նամբուն մէջ՝ պիտի վայելենք Աստուծոյ հրեշտակներուն պաշտպանութիւնն ու պահպանութիւնը, իսկ եթէ չմնանք՝ պիտի չվայելենք:

2.- Ի՞նչ ցոյց կու տայ Յիսուսի Սուրբ Հոգիին կողմէ անապատ տարուիլը՝ «*Սատանայէն փորձուելու համար*» (Մտ 4.1):

1.- Յիսուս անապատ տարուեցաւ Սուրբ Հոգիին կողմէ, որպէսզի մեզի սորվեցնէ թէ մենք առանձին չենք փորձութեանց անապատին մէջ, այլ մեր կողին է Սուրբ Հոգին, մեզ յաղթող դարձնելու համար Չարին դէմ: Աստուած շատ լաւ գիտէ որ Սատանային պայքարը՝ ի՛ր դէմ ուղղուած պայքար մըն է, ուստի, ան բնաւ մեզ առանձին չի թողուր պատերազմի դաշտին վրայ:

2.- Յիսուս իր ազատ կամֆով չէ որ գնաց անապատ, այլ Սուրբ Հոգին է որ զինք տարաւ. հոսկէ կը սորվինք, թէ մենք մեր ազատ կամֆով չէ որ պէտք է փորձութեանց մէջ նետուինք, այլ պէտք է թոյլ տանք որ փորձութիւնները իրե՛նք մեզի գան: Աստուած երբեք չ՛ուզեր որ հաւատացեալ մարդը ի՛նք փնտոէ փորձութիւնը, նեղութիւնը: Փորձութիւնները ինքնաբերաբար պիտի գան. հաւատացեալին պարտականութիւնը պարզապէս գանոնք դիմակալելու պատրաստ ըլլալն է, անոնց դիմաց հաստատ մնալն է: Եթէ հաւատացեալը ինք երթայ փորձութեանց ետեւէն, այլ խօսքով՝ եթէ ի՛նք Փորձիչին մարտահրաւէր կարդայ, ատիկա հպարտութիւն կը սեպուի, որովհետեւ կը նշանակէ թէ իր սեփական ոյժին կը վստահի, եւ նման պարագայի, Աստուած ստիպուած կ'ըլլայ ժամանակաւորապէս լքելու զինք իր հպարտութեան համար, որպէսզի պարտութիւն կրէ Չարէն եւ պարտութիւնը զինք հեզութեան ու խոնարհութեան առաջնորդէ:

3.- Հրեաներու մտածողութեան համաձայն, «անապատ»ը, ինչպէս նաեւ աւերուած վայրերն ու գերեզմանատուները, նկատուած են բնակավայր Սատանային եւ անոր չար ոգիներուն: Կարծէք Յիսուս ուզեց Սատանային բնակութեան տեղը (անապատ) երթալ եւ իր բնակութեան վայրին մէջ զինք պարտութեան մատնել: Յիշեցէ՛ք որ Սատանան Եւան խաբելու համար՝ ի՛նք գնաց Եւային, մինչդեռ տարբեր էր Յիսուսի պարագան: Սատանան ինք չէր որ Յիսուսի գնաց, այլ Յիսուս ի՛նքն էր որ գնաց Սատանային՝ դէպի անապատ: Յիսուս ի՛նք եղաւ նախայարձակը: Եւ ասիկա յստակօրէն ցոյց կու տայ իր մարդեղութեան նպատակը, որ ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ՝ պարտութեան մատնել Չարը եւ ազատագրել մարդկութիւնը:

4.- Մեկնողական գրականութեան մէջ, «անապատ»ը նաեւ խորհրդանիշ նկատուած է հաւատքէ հեռու եղող մարդուն բնութեան:

Մարդը որ պարպուեցաւ հաւատքէ ու սէրէ, պարպուեցաւ Աստուծոյ Հոգիէն ու զօրութենէն, Աստուծոյ սրբութենէն ու գիտութենէն՝ կարծէք վերածուեցաւ դատարկ անապատի մը, ուր միայն մեղքի փուշեր ծլեցան: Յիսուս այդ անապատացած մարդուն գնաց, որպէսզի յաղթէ անապատացած մարդուն մէջ բնակող Չարին, զանիկա դուրս վտարէ մարդուն սրտէն ու հոգիէն, եւ մարդուն բնութիւնը վերստին լեցնէ աստուածային առաքինութիւններով:

5.- «Անապատ»ը խորհրդանշիչ նկատուած է առանձնութեան: Երբ Յիսուս անապատ գնաց, այլ իսուֆով՝ առանձնացաւ, Սատանան մօտեցաւ անոր եւ քառասուն օրեր շարունակ փորձի ենթարկեց զայն (Ղկ 4.2): Յիսուս կ'ուզէ սորվեցնել մեզի, թէ երբ առանձնացած ըլլանք կամ առանձին ըլլանք՝ Սատանան կը մօտենայ եւ փորձի կ'ենթարկէ մեզ, ցիշդ ինչպէս փորձի ենթարկեց Եւային երբ ան առանձին էր: Ուստի, որպէսզի երբեք առանձին չըլլանք եւ Սատանան կարող չըլլայ յարձակելու եւ պարտութեան մատնելու մեզ՝ պէտք է յանձնուինք Աստուծոյ եւ ինդրեմք իր մնայուն ներկայութիւնը մեր կեանքին մէջ:

Առանձնութիւնը՝ մարմնապէս առանձին մնալը չէ, այլ՝ հոգեպէս առանձին մնալը: Մեր հոգիները առանց Աստուծոյ պէտք չէ մնան: Իր ներսիդին գԱստուած չունեցող հոգին՝ առանձին կը նկատուի, եւ ենթակայ կ'ըլլայ Չարի յարձակումներուն: Քանի առանձնութիւնը կրնայ մեղքի առաջնորդել, ուստի ջանանք մեր կեանքին մէջ ունենալ հաւատքով լեցուն քանի մը անձեր եւ մնայուն կերպով կապի մէջ ըլլանք անոնց հետ եւ անոնց հետ միասին աղօթեմք, որպէսզի Սատանան հեռու փախչի մեզմէ: Երբ եղբայրներ ու բոյրեր բով-բովի գան միաբանութեամբ աղօթելու՝ Սատանան չի կրնար կենալ անոնց ներկայութեան:

6.- Ղեւտացւոց գիրքին 16-րդ գլուխին մէջ կը կարդանք քառութեան նոխագին (արու այծ) մասին, որ կը նախապատկերացներ Քրիստոսը: Հոն կը տեսնենք թէ ինչպէս Ահարոն քահանան իր ձեռքը նոխագին գլխուն վրայ կը դնէ ու կը խոստովանի ժողովուրդին բոլոր մեղքերը, եւ ապա, ուրիշի մը ձեռքով այդ նոխագը անապատ կը տարուի եւ հոն ազատ կ'արձակուի (21-22 համարներ): Ըսինք որ նոխագը կը նախապատկերացներ Քրիստոսը: Ձեռքերը նոխագին գլխուն դնելը՝ մարդոց մեղքերը անոր փոխանցելու ծիսական կերպ մըն էր: Իսկ նոխագը անապատ տանիլը՝ մարդոց մեղքերը մարդոցմէ հեռացնելու կերպ մըն էր: Արդ, ինչպէս մարդոց մեղքերը կը փոխանցուէին նոխագին եւ ապա նոխագը մէկու մը կողմէ անապատ կը տարուէր, ցիշդ նոյնպէս ալ, Յիսուս մեր մեղքերը իր վրայ առնելէ ետք՝ անապատ տարուեցաւ Սուրբ Հոգիին կողմէ:

7.- Սուրբ Հոգիին կողմէ անապատ տարուիլը՝ կոչ մըն է մեզի վստահելու Սուրբ Հոգիին առաջնորդութեան: Երբ Սուրբ Հոգին ինքն է որ մեզ կ'առաջնորդէ փորձութեանց անապատներէն՝ անպայման յաղթական դուրս կու գանք:

8.– Սուրբ Հոգիին կողմէ անապատ տարուիլը՝ ցոյց կու տայ իբրեւ մարդ Յիսուսի հնազանդութիւնը Աստուծոյ կամփին: Յիսուս իր մարդեղութեանը մէջ միշտ հնազանդ մնաց Աստուծոյ, որպէսզի օրինակ ըլլայ մարդոց, եւ որպէսզի, բոլոր անոնք որոնք իրեն հնազանդին՝ յաւիտենական փրկութիւն ձեռք գտնեն (Եբր 5.8-9):

9.– Յիսուս Սուրբ Հոգիին կողմէ անապատ կը տարուի *«Սատանայէն փորձուելու համար»*: Հոս կարեւոր բան մը կայ որ պէտք չէ մեր ուշադրութենէն վրիպի: Յիսուս Սատանայի՛ն կողմէ կը փորձուի եւ ո՛չ թէ մեղքի մը կամ աշխարհային ցանկութեան մը կողմէ: Մարդիկ կը փորձուին իրենց *«ցանկութիւններէն տարուելով ու խաբուելով»* (Յկ 1.14), Յիսուս սակայն իր մէջ բացասական ո՛չ մէկ տեսակի ցանկութիւն ունէր որուն միջոցաւ Սատանան կարենար գիտնալ փորձել: Յովհաննէս առաքեալ կը վկայէ որ Յիսուսի մէջ մեղք չկար (Ա.Յհ 3.5): Պետրոս ու Պօղոս առաքեալներ կը հաստատեն որ Յիսուս *«ոեւէ մեղք չգործեց»* (Ա.Պտ 2.22: Բ.Կր 5.21): Քանի որ ոեւէ մեղք չկար Յիսուսի մէջ, բնականօրէն փորձութիւնը դուրսէն պիտի գար, այս պարագայիս՝ Սատանայէն: Մեր պարագան տարբեր է. մեր փորձութիւնները նոյնիման մեր անձերէն կու գան:

10.– Յիսուսի անապատ երթալուն հիմնական նպատակը ծոմապահութեամբ եւ աղօթքով ժամանակ անցնելն էր իր Հօրը հետ եւ ո՛չ թէ Սատանային կողմէ փորձուիլը: Բայց ահա Սատանան կ'երթայ հոն ուր աղօթք կայ, հոն ուր ծոմապահութիւն կայ, հոն ուր խոկում կայ. ասիկա ցոյց կու տայ թէ աղօթքը, ծումը եւ խոկումը պատմաւ մը չեն եւ չեն կրնար ըլլալ որ Սատանան մեզի չմօտենայ: Պէտք է միշտ այս իրողութիւնը յիշել, որպէսզի երբ նուիրուինք աղօթական, պահեցողական եւ խոկումի կեանքի, բնաւ չկարծենք որ Չարը չի կրնար մօտենալ մեզի, ընդհակառակը, Չարը աւելի կատաղօրէն կը յարձակի աղօթական, պահեցողական եւ խոկումի կեանքի նուիրուած անձերուն վրայ:

3.– Ինչո՞ւ Յիսուս փորձութեան ենթարկուեցաւ Սատանային կողմէ:

1.– Հազարաւոր տարիներ առաջ Աստուած ըսած էր Օձին. *«Քու ու կնոջ մէջտեղ, քու սերունդիդ ու անոր սերունդին մէջտեղ թշնամութիւն պիտի դնեմ: Ան քու գլուխդ պիտի ջախջախէ ու դուն անոր գարշապարը պիտի խայթես»* (ԾՆ 3.15): Կինը կը ներկայացնէ Քրիստոսը, իսկ կնոջ սերունդը՝ հաւատացեալները: Օձը Սատանան է, իսկ Սատանային սերունդը՝ չար մարդիկն են:

Աստուած իր կատարած դատաստանով, սկիզբէն ցոյց տուաւ մեզի թէ մնայուն թշնամութիւն պիտի ըլլայ իր եւ Սատանային միջեւ, ինչպէս նաեւ իր հետեւորդներուն եւ Սատանային հետեւորդներուն միջեւ, բայց յաղթողները ի՛նք ու իր հետեւորդները պիտի ըլլան: Եւ ահա այն ինչ որ Աստուած Օձին ըսած էր հազարաւոր տարիներ առաջ, հիմա պահը

հասած էր որ իրականանար Հրէաստանի անապատին մէջ, ուր տարուած էր Յիսուս *«Սատանայէն փորձուելու համար»*: Փորձուեցաւ ու յաղթեց Սատանային ու ջախջախեց անոր գուլիը:

Յիսուս երբ անապատ տարուեցաւ *«Սատանայէն փորձուելու համար»*, հոն ո՛չ մարդիկ կային եւ ո՛չ ալ չար ոգիներ: Հոն երկու անձեր կային՝ Քրիստոս եւ Սատանան, երկուքը դէմ դիմաց, եւ մէկը միւսին դէմ: Կնոջ սերունդին եւ Օձի սերունդին միջեւ պատերազմը սկսելէ առաջ՝ նախ Կինը ինք եւ Օձը ինք, այլ խօսքով՝ Քրիստոս եւ Սատանան պէտք էր պայքարէին իրարու դէմ: Պայքարը տեղի ունեցաւ եւ Յիսուս յաղթակա՛ն դուրս եկաւ, օր մը յայտարարելու համար. *«Ե՛ս յաղթեցի աշխարհին»* (Յհ 16.33):

Ըսենք, որ Ծն 3.15-ին մէջ յիշուած կինը Քրիստոսը կը ներկայացնէ, որովհետեւ Քրիստոս կնոջմէ պիտի ծնէր, այս պարագայիս՝ սուրբ կոյս Մարիամէն: Ինչպէս կոյս աղջիկէ մը (Եւայէն) յառաջ եկաւ մեղքը, այնպէս ալ կոյս աղջիկէ մը (Մարիամէն) յառաջ պիտի գար Անմեղը՝ Յիսուս ինք, եւ ասիկա Աստուծոյ նախախնամութիւնն էր, որպէսզի Եւայով ինկած կնոջ պատիւը՝ Մարիամով վերականգնէր:

2.- Մատթէոս Յիսուսի փորձութիւնը ներկայացնելու համար կը սկսի «յետոյ» բառով (4.1), որ յատուկ ժամանակ մը ցոյց կու տայ: Յետոյ, այսինքն ե՞րբ: Մկրտութենէն անմիջապէս ետք: Երբ Յիսուս մկրտուեցաւ, Աստուծոյ Հոգին աղանիի կերպարանով իր վրայ իջաւ եւ Աստուած երկինքէն վկայեց ըսելով. *«Ասիկա է իմ սիրելի Որդիս, որուն ես հանեցայ»* (Մտ 3.16-17): Մկրտուեցաւ, Հոգին իջաւ, վկայուեցաւ եւ պայքարը սկսաւ: Շատ յստակ է մեր սորվելիքը: Կը սորվինք թէ երբ Աստուծոյ Հոգին ստանանք, երբ Աստուած վկայութիւն տայ որ մենք իր գաւակները դարձանք, եւ մանաւանդ, երբ սկսինք հաւատքի կեանք ապրիլ՝ Սատանան կը սկսի պայքարիլ մեր դէմ:

3.- Յիսուս ուզեց փորձուիլ որպէսզի յաղթէ Սատանային, եւ որպէսզի իր հաւատացեալներուն դիմաց Զարին յաղթելու ֆամբան բանայ: Ուզեց յաղթել, որպէսզի յաղթելու ու յաղթողի կրակով լեցնէ մեզ: Ուզեց յաղթել, որպէսզի չկարծենք ու չմտածենք որ Սատանան անպարտելի է, անյաղթահարելի է:

4.- Յիսուս երեք անգամ Սատանային ըսաւ. *«Օրէնքի գիրքին մէջ գրուած է»* (Մտ 4.4, 7, 10): Յիսուս Սատանային դէմ պայքարելու համար՝ մէջբերումներ կատարեց Աստուածաշունչէն, որպէսզի Սատանային յաղթելու ֆամբան ցոյց տայ մեզի: Աստուածաշունչը՝ Աստուծոյ զինամթերքն է յանձնուած մարդ արարածին: Ինչպէս երկիր մը չի կրնար յաղթել իր թշնամիին առանց զինամթերքի, այնպէս ալ մարդ արարածը չի կրնար յաղթել Սատանային առանց Աստուծոյ Խօսքին զինամթերքին:

Պօղոս առաքեալ հաւատացեալ մարդուն կը պատուիրէ իր վրայ առնել *«Սուրբ Հոգիին սուրբ, այսինքն՝ Աստուծոյ խօսքը»* (Եփ 6.17): Առաքեալին ժամանակ եւ անկէ առաջ, պատերազմները սուրբով տեղի

կ'ունենային: Ուստի երբ առաքելը կը պատուիրէ մեր վրայ առնել *«Սուրբ Հոգիին սուրբ, այսինքն՝ Աստուծոյ Խօսքը»*, խորհին մէջ, կ'ուզէ ցոյց տալ մեզի թէ մենք պատերազմի մէջ ենք *«երկինքի տակ գտնուող չար ոգիներուն, իշխանութիւններուն եւ պետութիւններուն, այս խաւար աշխարհի տիրակալներուն դէմ»* (Եփ 6.12): Ինչպէս զօրավարներ իրենց զինուորներուն սուրեր կը բաժնէին որպէսզի անոնցմով կոուէին թշնամիներուն դէմ, այնպէս ալ մեր Զօրավարը՝ Յիսուս, Աստուծոյ Խօսքը տուած է մեզի, որպէսզի անով դէմ դնենք Զարին եւ անոր արձակած նետերուն: Աստուծոյ Խօսքը, այլ խօսքով՝ Աստուածաշունչը, Սուրբ Հոգիին սուրն է տրուած հաւատացեալ մարդուն: Հաւատացեալ մարդը այդ սուրը միշտ իրեն հետ պէտք է կրէ:

5.– Յիսուս իր առաքելութեան սկսաւ մկրտութենէն ետք: Սատանան ուզեց փորձութեան ենթարկել զինք, որպէսզի խանգարէր ու կասեցնէր Աստուծոյ փրկագործական ծրագիրը: Ասիկա մեզի պէտք է յիշեցնէ, թէ ոեւէ առեն երբ ձեռնարկենք աստուածատուր առաքելութեան մը՝ պատրաստ պէտք է ըլլանք սատանայական յարձակումի: Հոգեւոր ոեւէ առաքել կամ առաքելութիւն՝ անպայման որ Զարին թիրախը կը դառնայ:

6.– Յիսուս փորձուեցաւ, որպէսզի Սատանան տեսնէ անոր յաղթութիւնը եւ գիտնայ որ ան ճշմարտապէս Աստուծոյ Որդին է: Յանախ Աստուած թոյլ կու տայ որ մենք եւս փորձուինք՝ որպէսզի ցոյց տայ Սատանային մեր ճշմարիտ հաւատացեալ ըլլալը: Սատանան գիտէ որ կան հաւատացեալներ որոնք զԱստուած կը սիրեն որովհետեւ նիւթապէս լաւ են, առողջ են եւ իրենց փափաքածը ունին: Ան կարծեց որ Յոբ այդպիսի մէկն էր: Աստուծոյ իսկ արտօնութեամբ փորձի ենթարկեց զայն բայց *«Յոբ իր շրթունքներովը չմեղանչեց»* (Յոբ 2.10):

Ուստի, զգո՛յճ ըլլանք: Փորձութիւնները կը յայտնաբերեն մեր իսկական ինքնութիւնը. անոնք յայտնի կը դարձնեն եթէ երբեք ճշմարիտ հաւատացեալներ ենք թէ ոչ:

6.– Յիսուս փորձուեցաւ, որպէսզի ցոյց տար Սատանային թէ ահա սկսաւ իր պարտութիւնը: Պարտութիւն մը՝ որ պիտի ամբողջանար խաչով ու յարութեամբ:

7.– Յիսուս փորձուեցաւ, որպէսզի ցոյց տար մեզի թէ փորձուիլը մեղք չէ: Եթէ փորձուիլը մեղք նկատուէր՝ Յիսուս ինքն ալ մեղք գործած պիտի ըլլար, քանի ինքն ալ փորձուեցաւ: Փորձուիլը ո՛չ միայն մեղք չէ, այլ անհրաժեշտութիւն է, որովհետեւ մենք փորձութեանց ենթարկուելով ու անոնց յաղթելով է որ կրնանք անիլ ու զօրանալ, մաքրուիլ ու սրբուիլ, եւ Աստուծոյ ուզած մարդը դառնալ:

8.– Յիսուս տեսնելէ ետք երկինքը բացուած, վայելելէ ետք էջֆը Սուրբ Հոգիին, եւ լսելէ ետք Հօրը վկայութիւնը իր անձին վերաբերեալ, չգնա՛ց իր ծննդավայրը՝ Բեթլեհէմ, ո՛չ ալ գնաց իր սննդավայրը՝ Նազարէթ, ո՛չ ալ գնաց Երուսաղէմ կամ Գալիլեայ, այլ գնաց կամ տարուեցաւ անապատ: Ի՞նչ կը սորվեցնէ մեզի Յիսուս իր այս

վերաբերմունքով: Կը սորվեցնէ, որ երբ Աստուծոյ ներկայութեան առաջին փորձառութիւնը ունենանք՝ անմիջապէս առաքելութեան դաշտ չվազենք, չերթա՛նք մարդոց ու չպատմե՛նք մեր տեսածին մասին, մեր լսածին մասին, մեր ունեցած ապրումին մասին, այլ՝ որոշ ժամանակ մը քաջութեամբ անապատ, այլ խօսքով՝ առանձնանանք, որպէսզի առիթը ունենանք մտածելու մեր ստացածին ու ապրածին մասին, մանաւանդ, որպէսզի առիթը ունենանք աղօթելու եւ Աստուծմէ իմաստութիւն, առաջնորդութիւն, հեղութիւն եւ գորակցութիւն խնդրելու: Տեսութիւնն ու անմտութիւնն է, Աստուծմէ պոտիկ բան մը առածնուս պէս՝ իբրեւ անյաղթելի առաքելներ առաքելութեան դաշտ վազելը: Սատանան այդպիսիները շուտով կը տապալէ:

9.- Ինչպէս Յիսուսի մկրտութիւնն ու մահը փոխանորդական էին, այսինքն՝ մեր փոխարէն կատարուած բան մըն էին, այնպէս ալ անոր փորձութիւնը փոխանորդական էր: Ան Սատանային յաղթեց մեր փոխարէն: Այո՛, փորձութեան անապատին մէջ, Յիսուս համայն մարդկութիւնը իր մէջ ունէր, համայն մարդկութեան ներկայացուցիչն էր, ուստի ան համայն մարդկութեան կողմէ եւ համայն մարդկութեան անունով պայքարեցաւ ու յաղթեց Չարին:

10.- Յիսուս ուզեց փորձուիլ, որպէսզի այն բաները որոնց մէջ պարտուեցաւ առաջին Ադամը, ինք՝ իբրեւ երկրորդ Ադամ, յաղթէ այդ բաներուն:

ա.- Ադամին ըսուած էր չուտել արգիլեալ ծառէն բայց Ադամ կերաւ: Որոշ հայրեր կ'ըսեն թէ Ադամին տրուած առաջին պատուէրը՝ պահեցողութեան պատուէրն էր, Ադամ սակայն չպահեց առաջին այս պատուէրը: Բայց երկրորդ Ադամը՝ Յիսուս, պահե՛ց ծովապահութեան պատուէրը, եւ չհնազանդեցաւ Չարին խօսքին եւ քարը հաց դարձնելով չկերաւ:

բ.- Սատանան համոզեց Ադամն ու Եւան որ եթէ ուտեն արգիլեալ ծառին պտուղէն՝ աստուածներու պէս պիտի ըլլան: Եւա եւ Ադամ գԱստուած է որ փորձեցին երբ կերան ծառին պտուղէն, որովհետեւ ուզեցին գիտնալ թէ իսկապէ՞ս աստուածներու պէս պիտի ըլլան: Սատանան Յիսուսի՝ նաեւ առաջարկեց որ գԱստուած փորձէ, երբ պատուիրեց անոր ինքզինք տանարի աշտարակէն վար նետել, բայց Յիսուսի պատասխանը յստակ էր. «*Քու Տէր Աստուածդ չփորձես*» (Մտ 4.7):

գ.- Սատանան համոզեց Ադամն ու Եւան որ եթէ ուտեն արգիլեալ ծառին պտուղէն՝ աստուածներու պէս պիտի ըլլան, այլ խօսքով՝ Աստուծոյ փառքը պիտի սեփականացնեն: Ադամ եւ Եւա դէմ չդրին Աստուծոյ փառքը յափշտակելու այս գաղափարին, բայց երբ նայինք Յիսուսի երրորդ փորձութեան՝ Յիսուս գորեղ կերպով դէմ դրաւ Սատանային երբ ան ուզեց Աստուծոյ պաշտամունքն ու երկրպագութիւնը սեփականացնել: Սատանան պաշտամունք ու երկրպագութիւն պահանջեց

Յիսուսէն, եւ Յիսուս կտրուկ կերպով պատասխանեց. «Նսի՛ս գնա, Սատանայ՛, որովհետեւ Օրէնքի գիրքին մէջ գրուած է. "Քու Տէր Աստուածդ պէտք է պաշտես եւ միայն անո՛ր ծառայես"» (Մտ 4.10):

11.– Յիսուսի փորձուիլը իբրեւ մարդ ու յաղթելը փորձութեանց ու Փորձիչին՝ միտիթարութի՛ւն ու քաջալերութի՛ւն է հաւատացեալներու համար: Իր փորձուիլն ու յաղթելը՝ յո՛յս կու տայ մեզի. յոյս՝ որ մենք եւս կրնանք յաղթել. յոյս՝ որ Տէրը կը հասկնայ մեզ ու կը կարեկցի մեզի «*Քանի ի՛նչ բաներով որ մենք կը փորձուիմք՝ ինք եւս փորձուած է, առանց սակայն մեղանչելու*» (Եբր 4.15):

4.– Ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. «*Շնութիւն ըրած կ'ըլլայ ան՝ որ կ'ամուսնանայ արձակուած կնոջ հետ*» (Մտ 5.32): Ինչո՞ւ շնութիւն ըրած կ'ըլլայ այն անձը որ կ'ամուսնանայ արձակուած կնոջ հետ:

Նսի լաւ կ'ըլլայ որ յիշենք ամբողջ հատուածը: Յիսուս ըսաւ. «*Ան որ առանց պոռնկութեան պատճառի իր կինը կ'արձակէ, ինք պատճառ կը դառնայ անոր շնութիւն ընելուն: Նոյնպէս, շնութիւն ըրած կ'ըլլայ ան՝ որ կ'ամուսնանայ արձակուած կնոջ հետ*» (Մտ 5.32):

Այս համարը կրնանք երեք մասի բաժնել.–

1.– Համարին առաջին մասը մեզի կ'ըսէ թէ կինը կրնայ արձակուիլ միայն այն ատեն երբ պոռնկութեան մեղքին մէջ իյնայ: Առաջին այս մասը բացատրութեան չի կարօտիր:

2.– Համարին երկրորդ մասը մեզի կ'ըսէ թէ ով որ առանց պոռնկութեան պատճառի իր կինը կ'արձակէ, ի՛նք պատճառ կը դառնայ անոր շնութիւն ընելուն: Ինչո՞ւ առանց պոռնկութեան պատճառի իր կինը արձակողը՝ ի՛նք պատճառ դարձած կ'ըլլայ անոր շնութիւն ընելուն: Պատասխանը շատ պարզ է: Առանց պոռնկութեան պատճառի արձակուած կինը՝ կրնայ երթալ եւ ուրիշին հետ յարաբերիլ եւ այս ձեւով շնութեան մեղքի մէջ իյնալ: Նման պարագայի, զինք արձակող այր մարդը պատճառ դարձած կ'ըլլայ անոր շնութիւն ընելուն:

3.– Համարին վերջին մասը, մեզի կ'ըսէ թէ շնութիւն ըրած կ'ըլլայ այն անձը՝ որ կ'ամուսնանայ արձակուած կնոջ հետ: Ինչո՞ւ շնութիւն ըրած կը սեպուի «*այն անձը՝ որ կ'ամուսնանայ արձակուած կնոջ հետ*»: Ի՞նչ ըսել կ'ուզէ Քրիստոս: Արդեօք ըսել կ'ուզէ թէ արձակուած կինը առա՞նց ամուսնութեան պէտք է մնայ: Ո՛չ, այդ ըսել չ'ուզեր:

Զարեհ Արք. Ազնաւորեան կը բացատրէ թէ Յիսուս այստեղ կը խօսի այն այր մարդուն մասին, որ անգամ մը իր կինը արձակելէ ետք՝ վերստին անոր կը միանայ եւ հետը կ'ամուսնանայ: Հետեւաբար, երբ Յիսուս կը

հաստատե թե «շնութիւն ըրած կ'ըլլայ ան' որ կ'ամուսնանայ արձակուած կնոջ հետ», իրականին մէջ իր կինը արձակող ու դարձեալ իր կնոջ դարձող այր մարդուն մասին է որ կը խօսի եւ ոչ թէ պատահական անձի մը մասին որ կ'ուզէ արձակուած կնոջ հետ ամուսնանալ:

Յիշեցէ՛ք որ Երկրորդումն Օրինաց գիրքը ինք եւս կը հաստատե թէ ով որ իր արձակած կնոջ դառնայ՝ շնութիւն ըրած կ'ըլլայ (Բ.Օր 24.1-4), եւ Յիսուս ա'յս մասին է որ կը խօսի: Նկատի պէտք է առնել որ բնագիրը չ'ըսեր՝ «ուրիշին կողմէ արձակուածը», այլ պարզապէս կ'ըսէ՝ «արձակուածը»: Հետեւաբար, մեզի կը մնայ քննել ու տեսնել թէ Յիսուս ի'նչ ըսել ուզեց «արձակուածը» բառով: Կը կրկնեմ, «արձակուածը» ըսելով, Յիսուս իր ամուսնին կողմէ արձակուած կնոջ մասին է որ կը խօսի եւ ոչ թէ ուրիշին կողմէ արձակուած կնոջ մը մասին: Հետեւաբար, եզրակացութիւնը կ'ըլլայ այն՝ որ արձակուած կնոջ հետ ամուսնացող մարդը շնութիւն ըրած չ'ըլլար, ո'չ ալ արձակուած կինը (եթէ արձակուած է առանց պոռնկութեան պատճառի) շնութիւն ըրած կ'ըլլայ եթէ ուրիշի մը հետ ամուսնանայ, այլ շնութիւն ըրած կ'ըլլայ միայն այն անձը՝ որ իր արձակած կնոջ՝ հետ կը դառնայ:

Զմոռնանք որ Յիսուս Հին Կտակարանի Օրէնքէն չի շեղիր: Իր տուած բացատրութիւնները կամ մեկնութիւնները ուրիշ բան չեն եթէ ոչ բացայայտումն ու խորացումը Հին Կտակարանի օրէնքներուն: Ուստի, Յիսուսի ըսել ուզածը պարզապէս այն է, որ իր կինը արձակողը՝ ետ իր կնոջ պէտք չէ դառնայ, այլապէս շնութիւն ըրած կ'ըլլայ: Այս բացատրութիւնը տուինք Հին Կտակարանի լոյսին տակ, թէպէտ շատ մը մեկնիչներ հարցը այդպէս չեն դիտեր, բայց մենք կը նախընտրենք մեր բացատրութիւնները տալ հիմնուելով նոյնիմեքն Աստուածաշունչին վրայ:

5.- Որո՞նք էին այն յոյները որոնք Զատիկի տօնին առիթով Երուսաղէմ եկած էին եւ կ'ուզէին Յիսուսը տեսնել, եւ ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ անոնց գալուն առիթով ըսաւ. *«Ահա Մարդու Որդիին փառաւորուելու ժամը հասաւ: Վստահ գիտցէ՛ք, որ եթէ ցորենի հատիկը հողին մէջ չիյնայ եւ չմեռնի, ինք որպէս առանձին հատիկ կը մնայ, իսկ եթէ մեռնի՝ բազմաթիւ հատիկներ կու տայ»* (Յհ 12.20-24):

Որո՞նք էին Յիսուսը տեսնել ուզող այս յոյները: Զորս ենթադրութիւններ կատարուած են.--

1.- Ոմանք գանոնք կը նկատեն հրէական կրօնքին համակիր հեթանոսներ:

2.- Ուրիշներ, գանոնք կը նկատեն հրէական կրօնքը ընդունած անձեր:

3.- Որոշ մեկնիչներ կ'ենթադրեն որ անոնք եղած են հրեաներ, որոնք սակայն, պայմաններու բերումով ցրուած են, եւ ստացած Հելլենիստական (Յունական) կրթութիւն:

4.- Վերջին այս մեկնութիւնը ամենէն շատ ընդունուած մեկնութիւնն է, որուն համաձայն, անոնք եղած են պարզ հեթանոսներ, ո՛չ համակիր հրեական կրօնքին եւ ո՛չ ալ դէմ: Եղած են մարդիկ՝ որոնք յոգնած ու զգուած են իրենց հեթանոսական սովորութիւններէն, հաւատալիքներէն, եւ կը փնտոեն նշմարտութիւնը, կը փնտոեն հոգեկան խաղաղութիւն եւ հանգիստ:

Ի՞նչ ցոյց կու տայ Յիսուսը տեսնելու անոնց փափաքը.-

Յոյց կու տայ որ ահա ժամանակը կը մօտենար երբ հանդիպում տեղի պիտի ունենար Յիսուսի եւ հեթանոս աշխարհին միջեւ:

Քրիստոսի ժամանակներուն, երբ չորս դարերէ ի վեր արդէն իսկ լուծ էր Աստուծոյ ձայնը եւ լուծ էին անոր մարգարէները, հրեայ ժողովուրդը սկսած էր մեղմանալ իր կրօնամոլութեան մէջ, եւ ուստի *«թոյլ տուած էր որ բարեպաշտ հեթանոսներ Ջատիկի առիթով կարենան տանար մտնել, եւ իրենց այս կեցուածքով, կարծէ՛ք անոնք կը մարգարէականային, թէ՛ ահա հասած էր ժամանակը երբ Յիսուս Քրիստոսով փուլ պիտի գար այն պատնէշը զոր կը բաժնէր հեթանոսները հրեաներէն: Այս բարեպաշտ հեթանոսները որոնք տանար կու գային Աստուծոյ երկրպագութեան համար, հարկաւ չէին ուտեր Ջատկական գառնուկը:*

Յիսուսի ծննդեան ժամանակ, արեւելքէն մոգեր եկան, որոնք ընծաներ բերին Յիսուսի եւ վկայութիւն տուին անոր մասին թագաւորական պալատին մէջ, քահանաներու եւ աւագ քահանաներու ներկայութեան, իսկ իր խաչելութենէն առաջ արեւմուտքէն յոյներ եկան զինք տեսնելու փափաքով: Կարծէ՛ք հետեւաբար, Յիսուս եկաւ որպէսզի արեւելքը արեւմուտքին միացնէ, եւ այս ձեւով, բոլորը մէկ հօտ ըլլան՝ մէկ հովիւով: Իր ծնունդով եւ խաչելութեամբ հաւատքի նամբան բացաւ հեթանոսներուն առջեւ որպէսզի բոլորը զինք վայելեն: Եւ ալ կը դառնար իրաւունքը Մակեդոնացի մարդուն, երեւելու Պօղոսի երազին մէջ եւ ըսելու անոր. «Մակեդոնիա եկուր եւ օգնէ՛ մեզի» (Գրծ 16.9):

Այս յոյները մաս չկազմեցին այն թափօրին որով Յիսուս Երուսաղէմ մտաւ..., բայց երբ յայտնեցին իրենց փափաքը Յիսուսը տեսնելու՝ անոնք հոգեպէս մասնակցած եղան այդ յաղթական թափօրին...:

Հակառակ որ մեծ բազմութիւն կար Յիսուսի շուրջ եւ դժուար էր անձնապէս անոր հասնիլ, բայց յոյները իրենց յոյսը չկտրեցին եւ Յիսուսը տեսնելու իրենց փափաքը վառ պահեցին իրենց սրտին մէջ» (Դադրոս Մալդի):

Անոնք կատարելու համար իրենց սրտի փափաքը, մօտեցան Փիլիպպոս առաքեալին եւ խնդրեցին իր միջնորդութիւնը Յիսուսը տեսնելու համար: Ինչո՞ւ Փիլիպպոսի դիմեցին եւ ոչ ուրիշին: Մեկնիչներ կ'ենթադրեն որ Փիլիպպոս եւ յիշեալ յոյները նախապէս ծանօթ եղած պէտք է ըլլան: Այս ենթադրութիւնը մէջտեղ կը դրուի, որովհետեւ Փիլիպպոս *«Գալիլեայի Բեթսայիդա քաղաքէն էր»* (Յհ 12.20), եւ կ'ըսուի

որ եկող յոյները Գալիլեայի Բեթսայիդա ֆաղափին մօտերը բնակած պետք է ըլլան, հաւանաբար Դեկապոլիսի մէջ, Գերգեսայի ծովակին մօտակայքը. եթէ այդպէս է, շատ հաւանական է նաեւ որ անոնք որոշ առիթներով լսած ըլլան Յիսուսը, եւ այս ձեւով՝ Յիսուսը տեսնելու եւ հետը խօսելու փափաք արթնցած ըլլայ իրենց մէջ:

«Ահա Մարդու Որդիին փառաւորուելու ժամը հասաւ»: Սուրբ Օգոստինոս խօսելով Տիրոջ այս խօսքին մասին, կը հաստատէ թէ Յիսուս իր անձի փառաւորման ժամը հասած կը համարէ, որովհետեւ եկող յոյներուն մէջ, ան կը տեսնէ աշխարհի բոլոր երկիրներէն դէպի իրեն եկող հեթանոսներուն ներկայութիւնը: Բան մը՝ որ տեղի պիտի ունենար իր խաչելութենէն եւ յարութենէն ետք: Այո՛, եկող յոյները կը ներկայացնեն ամբողջ հեթանոս աշխարհը, եւ ուստի, ցոյց կու տան թէ Յիսուսի փրկութիւնը բոլոր հեթանոսներուն համար է, եւ թէ՛ բոլոր հեթանոսները կոչուած են գալու Յիսուսի:

Օգոստինոսի նման, Յովհաննէս Ոսկեբերան եւս խօսելով «*ահա Մարդու Որդիին փառաւորուելու ժամը հասաւ*» հաստատումին մասին՝ նոյն գաղափարը կը ներկայացնէ. «*Նախապէս Յիսուս արգիլեց իր աշակերտներուն որ քարոզեն հեթանոսներուն (Մտ 10.5), բայց երբ խաչելութեան ժամը հասաւ, փրկութեան դուռը բացուեցաւ բոլոր հեթանոսներուն առջեւ, եւ հեթանոսներուն քարոզելու ժամը հասաւ: Երբ Յիսուս կը հաստատէ թէ իր փառաւորուելու ժամը հասաւ, ատիկա ինքնին ցոյց կու տայ թէ ինք ընդունեց յոյներուն, այլ խօսքով հեթանոսներուն իրեն հանդիպելու խնդրանքը: Եւ այս ձեւով, քաջալերած եղաւ զանոնք որ մօտենան ծանօթանալու իրեն եւ հաւատալու իրեն:... Ասիկա փառքի ժամ մըն էր Յիսուսի համար, որովհետեւ իր Եկեղեցիին դուռը ահա կը բացուէր համայն մարդկութեան առջեւ, չնայած որ ասիկա արդիւնքն էր իրեն հանդէպ հրեաներուն մերժողական կեցուածքին որոնք կամովին դուրս եկան հաւատքի փարախէն: Եւ այս ձեւով կ'իրականանայ Յիսուսի խօսքը. «Եթէ ցորենի հատիկը հողին մէջ չիյնայ եւ չմեռնի, ինք որպէս առանձին հատիկ կը մնայ, իսկ եթէ մեռնի՝ բազմաթիւ հատիկներ կու տայ»: [Յիսուս ինք եղաւ այն ցորենի հատիկը որ մեռաւ եւ բազմաթիւ հատիկներ տուաւ, այսինքն՝ բազմաթիւ երկիրներ, ազգեր, ժողովուրդներ, ցեղեր եւ մարդիկ հաւատքի բերաւ]: Յիսուսի առաքելներն ու աշակերտները՝ Քրիստոսի հաւատքը ընդգրկած հրեաներուն անդրանիկներն են, իսկ եկող յոյները՝ անդրանիկներն են այն հեթանոսներուն, որոնք Քրիստոսի հաւատքին պիտի գային, երբ խաչը պիտի պատուէր այն ֆողը որ կար երկինքին ու երկրին միջեւ, հրեաներուն ու հեթանոսներուն միջեւ»:*

Կիւրեղ Երուսաղէմացին դիտել կու տայ որ խաչն էր փառքը Յիսուսի, այլ խօսքով՝ խաչով էր որ Յիսուս պիտի փառաւորուէր: Փաստօրէն, երբ Յուդա պատառը առաւ Յիսուսի ձեռքէն՝ «անմիջապէս

դուրս ելաւ», եւ անոր դուրս ելլելէն ետք էր որ Յիսուս ըսաւ. «Այժմ փառաւորութեամբ Մարդու Որդին» (Յհ 13.30-31):

Կիրեղի բացատրութիւնը չի հակասեր Օգոստինոսի եւ Ոսկեբերանի բացատրութեան, որովհետեւ խաչին միջոցաւ էր որ Յիսուս պիտի փառաւորուէր, այլ բացատրութեամբ, խաչին միջոցաւ էր որ բոլոր ազգերը պիտի գային Յիսուսի, պիտի ընդունէին զայն իբրեւ իրենց Փրկիչը, եւ այդ ձեւով՝ զայն փառաւորած ըլլային: Յիսուս հեթանոսներուն փառաբանանքին ու պաշտամունքին առարկան պիտի չդառնար առանց խաչի:

Տարբեր-տարբեր բացատրութիւններ եւս առաջարկուած են յոյներուն գալուն եւ Տիրոջ խօսքերուն վերաբերեալ, բայց այսֆանով կը բաւարարուիմ:

Երբեք ամփոփ հոգեւոր պատգամներ. --

1.- Յոյները եկած էին Երուսաղէմի տաճարը՝ Աստուծոյ երկրպագելու համար (Յհ 12.20), բայց նաեւ փափաք ունէին Յիսուսը տեսնելու, եւ հետը ծանօթանալու ու խօսելու: Այսօր եկեղեցի յանախող մարդոցմէն քանիւնք եկեղեցի կը յանախեն եւ իրենց սրտին մէջ Յիսուսը տեսնելու փափաք ունին, անոր հետը խօսելու եւ անոր հետ մտերիմ ժամանակ անցնելու փափաք ունին:

2.- Յոյները Փիլիպպոսի միջոցաւ ուզեցին հասնիլ Յիսուսի, որովհետեւ Փիլիպպոս մօտիկ էր Տիրոջ: Լաւ կ'ըլլայ որ քանչնանք այնպիսի մարդիկ որոնք մօտիկ են Յիսուսի, որովհետեւ անոնք կրնան օգնել մեզի որ հասնինք Յիսուսի եւ ընդունինք զայն մեր սրտին մէջ:

3.- Փիլիպպոսի միջոցաւ Յիսուսի հանդիպելու յոյներուն փափաքը, մեզի կը յիշեցնէ թէ հետագային հեթանոս աշխարհը առաքեալներուն եւ Յիսուսի միւս հետեւորդներուն միջոցաւ է որ Յիսուսի պիտի գար: Յիսուսի աշակերտ դարձած մարդուն պարտականութիւնն է՝ ուրիշներն ալ այդ աշակերտութեան բերել:

6.- Ինչո՞ւ Հայ Եկեղեցւոյ մէջ նկարներու գործածութիւնը արտօնուած է, իսկ արձաններու գործածութիւնը՝ արգիւտուած:

Զարեհ Արք. Ազնաւորեան կ'ըսէ. «Մեր Եկեղեցիին մէջ, ինչպէս Արեւելի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, երբեք արձաններու գործածութիւնը չէ ընդունուած, որովհետեւ անիկա մեզ կը կապէ կոապաշտական որոշ հասկացողութիւններու հետ:

Երբեմն հաւատացեալ մը արձանիկ մը կը բերէ եւ քահանայէն կը խնդրէ որ աղօթք մը ընէ անոր վրայ կամ խորանին վրայ դնէ ժամանակաւորապէս. ասիկա բարեպաշտական մօտեցում մըն է եւ բնաւ կապ չունի եկեղեցւոյ տեսակէտին հետ:

Գալով պատկերներու գործածութեան, ասիկա առաջին անգամ սկսաւ Հայաստանի մէջ, 6-րդ դարուն, եւ Հայաստանէն էր որ

տարածուեցաւ Փոքր Ասիա եւ հասաւ մինչեւ Յունաստան՝ Բիւզանդական կայսրութիւն, եւ տակնուվրայ եղաւ կայսրութիւնը, եւ շուրջ 200 տարի Յունաստանը տագնապի մէջ եղաւ եւ չկրցաւ յստակօրէն որոշել եթէ երբեք պատկերներու գործածութիւնը պէտք էր արտօներ թէ ոչ:

Ոմանք դէմ կեցան պատկերներու գործածութեան, առարկելով որ Աստուած Հին Կտակարանի մէջ արգիլեց որ իր ոեւէ մէկ նմանութիւնը կամ պատկերացումը գործածուի: Պէտք է գիտնալ սակայն, որ Հին Կտակարանը կ'արգիլէ պատկերներու գործածութիւնը, որովհետեւ այն ատեն տակաւին զօրաւոր վախը կար կոապաշտութեան, բայց յիշեցէք որ նոյնիմօն Հին Կտակարանը մեզի կը խօսի քերովբէներու պատկերներու մասին, որոնք դրուած էին տանարին ներքին բաժնին մէջ, Ուխտի Տապանակին վրայ:

Պատկերներու գործածութեան դէմ կեցողներուն պատասխանեց Վրթանէս Քերթոզ իր «Ընդդէմ Պատկերամարտից» գործով: Վրթանէս կը պաշտպանէ նկարներու գործածութիւնը կոթնելով հիմնական երկու տուեալներու վրայ.–

ա.– Քանի որ Քրիստոս մարդացաւ եւ մարդկային պատկերով յայտնուեցաւ, հետեւաբար, օրինաւոր չէ՞ գայն պատկերացնել մարդկային կերպարանով: Եթէ երբեք Աստուած մարդկային մեր կերպարանքը չարհամարհեց, ընդհակառակը, գայն պատուեց՝ գայն իր վրայ առնելով, մենք չե՞նք կրնար գայն պատկերացնել մարդկային կերպարանով: Անշո՛ւշտ կրնանք:

բ.– Պատկերներու գործածութիւնը օգտակար են դաստիարակութեան համար: Երբ Աստուածաշունչը մեզի կը պատմէ դրուագներ, այս դրուագները տեսակ մը պատկերացում չե՞ն, այլ խօսքով, երբ Աստուածաշունչին մէջ դրուագ մը կը կարդանք, մեր միտքերուն մէջ մենք չե՞նք պատկերացնել այդ դրուագը:

Երբ Աւետարաններուն մէջ կը կարդանք Քրիստոսի ծնունդին, մկրտութեան կամ իաչելութեան մասին, մեր մտքին մէջ Քրիստոսի մանկացեալ պատկերը չե՞նք առնել, անոր մկրտութեան, իաչելութեան կամ յարութեան պատկերը չե՞նք առնել: Հարկաւ: Կը նշանակէ թէ գիրը, այլ խօսքով՝ Աստուծոյ յայտնութիւնն ու պատկերը խորքին մէջ տարբեր բաներ չեն: Գիրով տրուած յայտնութիւնը այն մարդուն համար է՝ որ զարգացած է եւ կրնայ կարդալ եւ գայն իր միտքը պահել, իսկ պատկերները կրնան գործածուիլ անոնց համար՝ որոնք չեն կրնար կարդալ, բայց այդ պատկերներուն նայելով, կը յիշեն դրուագները եւ զանոնք իրենց մտքին մէջ կ'առնեն:

Հետեւաբար, եկեղեցւոյ համար նկար ունենալը դաստիարակչական է: Նկարը սակայն հաւատացեալին համար պէտք չէ բանտ դառնայ, անոր միտքը պէտք չէ հոն բռնուի եւ անոր ստրուկը դառնայ. նկարը պարզապէս միջոց մը պէտք է ըլլայ. հաւատացեալը անոր նայելով, պէտք է նկարէն անդին ներկայացուած նշմարտութեան ուղղի իր հայեացքը»:

Մենք երբ Յիսուսի կամ այլ սրբանկար մը կը համբուրենք, կամ երբ Տիրոջ խաչափայտը կը համբուրենք, մեր ըրածը թղթապաշտութիւն կամ փայտապաշտութիւն չէ: Մենք նիւթական պատկերէն անդին՝ պատկերացուածն է որ կը տեսնենք եւ պէտք է տեսնենք, եւ զայն պէտք է պաշտենք ու երկրպագենք: Ինչպէս իր հարագատին նկարը համբուրողը՝ իր մտքին մէջ թուղթը չէ որ համբուրած կ'ըլլայ, այլ թուղթէն անդին գտնուող իր հարագատը, այնպէս ալ երբ կը համբուրենք սրբապատկերներ կամ կ'աղօթենք անոնց դիմաց՝ զանոնք չէ որ համբուրած կ'ըլլանք, այլ անոնցմով ներկայացուած սուրբերը:

7.- Ինչո՞ւ երբ Յիսուս պիտի այլակերպուէր հետը առաւ Պետրոս, Յակոբոս եւ Յովհաննէս առաքեալները միայն:

Յիշենք որ երբ Յիսուս ուզեց գիտնալ աշակերտներուն կարծիքը իր մասին, Պետրոս ի՛նքն էր որ պատասխանեց. *«Դուն Քրիստոսն ես, կենդանի Աստուծոյ Որդին»* (Մտ 16.16): Այս իմաստով, Պետրոս առաքեալ կը ներկայացնէ՝ ՀԱԻԱՏՔԸ:

Յիշենք որ Յակոբոս առաքեալ եղաւ առաջին ֆրիստոնեայ նահատակը որ սպաննուեցաւ Հերովդէս Ագրիպպաս Ա.-ի կողմէ յաւիտենական կեանքի յոյսին համար, եւ ուստի ան կը ներկայացնէ՝ ՅՈՅՍԸ:

Յիշենք որ Յովհաննէս առաքեալ ինքզինքն հինգ առիթներով կոչեց *«Այն աշակերտը զոր Յիսուս կը սիրէր»* (Յհ 13.23, 19.26, 20.2, 21.7, 20): Ան դարձաւ սիրոյ առաքեալը, եւ ուստի կը ներկայացնէ՝ ՍԷՐԸ:

Եթէ Պետրոս կը ներկայացնէ՝ ՀԱԻԱՏՔԸ, Յակոբոս՝ ՅՈՅՍԸ, եւ Յովհաննէս՝ ՍԷՐԸ, կը նշանակէ որ մենք ունեցանք մեծագոյն երեք պարգեւները՝ Հաւատք, Յոյս եւ Սէր: Պօղոս առաքեալ այս երեք պարգեւները կը կոչէ՝ *«միակ կարեւոր բաներ»*ը (Ա.Կր 13.13):

Հետեւաբար, Յիսուս հետը առաւ այս երեք առաքեալները, որովհետեւ անոնք կը ներկայացնեն եւ կը խորհրդանշեն՝ Հաւատքը, Յոյսը եւ Սէրը, յիշեցնելով մեզի, թէ անոնք որոնք կ'ուզեն հասնիլ յաւիտենական այլակերպութեան որ Տիրոջ երկրորդ գալուստին տեղի պիտի ունենայ, պէտք է ՀԱԻԱՏԱՆ Յիսուսի, պէտք է իրենց ՅՈՅՍԸ կապեն Տիրոջ եւ պէտք է ՍԻՐԵՆ զայն:

8.- Ի՞նչպէս պէտք է հասկնալ առաքեալին խօսքը. *«Երբ բարկանա՞ք չըլլայ որ մեղանչէ՞ք»* (Եփ 4.26):

Առաքեալը այս խօսքը առած է Սղ 4.4-էն որ բառացիօրէն կ'ըսէ. *«Բարկացէ՞ք եւ մեղմ մի՛ գործէ՞ք»*:

Կարծէք Աստուածաշունչը բարկանալու իրաւունք է որ կու տայ: Այո՛, կու տայ՝, որովհետեւ Աստուած շատ լաւ գիտէ որ նշմարիտ

հաւատացեալ մարդը չի՛ կրնար չբարկանալ ի տես գԱստուած ծաղրող մարդոց, չի՛ կրնար իր հոգին ցասումով չլեցուիլ ի տես հաւատքի ու նշմարտութեան խեղաթիւրումին:

Հետեւաբար, բարկութիւնը ինքնին մեղք չէ: Եթէ մեղք ըլլար, առաքեալը պիտի չըսէր. *«Երբ բարկանա՞ք՝ չըլլայ որ մեղանչէ՞ք»*: Ուշագրաւ է, որ միակ բացասական երեւոյթը գորս առաքեալը կ'արտօնէ բայց միաժամանակ կը զգուշացնէ մեղանչումէն՝ բարկութիւնն է: Օրինակ, առաքեալը չ'ըսէր. *«Երբ սուտ խօսի՞ք՝ չըլլայ որ մեղանչէ՞ք»*, կամ *«Երբ բամբասէ՞ք՝ չըլլայ որ մեղանչէ՞ք»*, կամ *«Երբ գողութիւն ընէ՞ք՝ չըլլայ որ մեղանչէ՞ք»*: Սուտ խօսիլը, բամբասելը, գողութիւն ընելը՝ մեղք են, բայց բարկանալը մեղք չէ, նայեաժ թէ ինչո՛ւ կամ ի՛նչ բանի համար կը բարկանանք:

«Երբ բարկանա՞ք՝ չըլլայ որ մեղանչէ՞ք»:

Այս տողը երկու ձեւով հասկցուած է.–

1.– Կրնայ ակնարկութիւն ըլլալ սուրբ բարկութեան, որ Աստուծոյ անուան ու փառքին նկատմամբ մեր ունեցած նախանձախնդրութեան հետեւանքին արդիւնքը կրնայ ըլլալ, միշդ ինչպէս Յիսուս բարկացաւ երբ տանարը սրբապղծուած վիճակի մէջ գտաւ:

2.– Կրնայ նաեւ ակնարկութիւն ըլլալ այն բարկութեան՝ որ մարդը կ'ունենայ ինքնիր անձին հանդէպ՝ իր գործած մեղքերուն եւ իր մէջ գոյութիւն ունեցող տկարութիւններուն համար: Նման բարկութիւն մեղքին դէմ ուղղուած բարկութիւն մըն է, եւ ուստի դատապարտելի չէ, որովհետեւ կրնայ մեզ մեղքէն հեռու պահել:

Կարելի է տարբեր ձեւի օրինակ մըն ալ յիշել: Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ. *«Ատած բանս է որ կ'ընեմ»* (Հո 7.15): Թէ ի՛նչ կ'ընէր՝ չենք գիտեր, բայց յստակ է որ կ'ընէր բան մը՝ գոր չէր սիրեր, կ'ատէր, եւ անշուշտ, կը բարկանար երբ այդ բանը կ'ընէր, բայց բնականօրէն իր բարկութիւնը մեղք չէր սեպուեր, որովհետեւ մեղքին դէմ էր որ կը բարկանար:

Ատելը կամ ատելութիւնը մեղք է: Բայց չենք կրնար ըսել որ առաքեալը *«ատած բանս է որ կ'ընեմ»* ըսելով մեղք կը գործէր: Առաքեալը մեղքն էր որ կ'ատէր, եւ վստահաբար, մեղքը ատելը՝ մեղք չէ:

Վերջին միտք մը: Առաքեալը գիտէ որ երբ բարկանանք Աստուծոյ, կամ Աստուծոյ տան, կամ Աստուծոյ խօսքին հանդէպ մեր ունեցած բժախնդրութեան պատճառով, Սատանան դիւրա՛ւ կրնայ մատը մէջը մտցնել եւ մեզ մեղքի առաջնորդել եթէ զգոյշ չըլլանք, ահա թէ ինչո՛ւ առաքեալը չի բաւարարուիր ըսելով. *«Երբ բարկանա՞ք»*, այլ՝ կ'աւելցնէ ըսելով. *«Չըլլայ որ մեղանչէ՞ք»*:

Երբ կը տեսնենք գԱստուած ծաղրող կամ Աստուծոյ անունին հայեոյող մէկը՝ կը բարկանայ մեր սիրտն ու հոգին, ասիկա մեղք չի համարուիր, բայց եթէ երբեք մեր բարկութիւնը արտայայտելու համար կը սկսինք պոռալ կանչել ու անպատշաճ բառեր գործածել՝ արդէն կը

նշանակէ թէ մեղքի մէջ ինկանք եւ անհնազանդ եղանք առաքեալին խօսքին. *«Երբ բարկանաք՝ չըլլայ որ մեղանշէք»:*

9.– Ի՞նչ իմաստ կ'ընդգրկէ Թափօր լերան վրայ մեր Տիրոջ այլակերպութեան ատեն Եղիա եւ Մովսէս մարգարէներուն երեւումը (Մտ 17.3: Մր 9.4: Ղկ 9.30–31):

Շատ բան ըսուած է այս մասին: Մեր միտքը ամփոփենք տասը կէտերու մէջ.–

1.– Մեկնիչ հայրեր Մովսէսը նկատած են խորհրդանիշ Օրէնքի, իսկ Եղիա մարգարէն՝ խորհրդանիշ մարգարէներու: Այս իմաստով, Մովսէսի ու Եղիայի երեւումը մեր Տիրոջ այլակերպութեան ժամանակ, ցոյց կու տայ որ Յիսուս լրումն ու կատարումն էր Օրէնքին ու մարգարէութեանց:

Հիլարի Եպիսկոպոսը կ'ըսէ. *«Պետրոս առաքեալ ուզեց երեք վրաններ կանգնեցնել, մէկը Մովսէսին համար որ կը խորհրդանշէր՝ Օրէնքը, մէկը Եղիա մարգարէին համար որ կը խորհրդանշէր՝ մարգարէները, եւ մէկն ալ Յիսուսի համար որ կը ներկայացնէր՝ Աւետարանը, բայց Աստուած ամպի երեք կտորներ չդրկեց, այլ մէկ ամպի կտոր մը, ցոյց տալու համար որ այս երեքը՝ Օրէնք, մարգարութիւն եւ Աւետարան՝ մէկ են Քրիստոսով»:*

2.– Հին Կտակարանի մէջ Մովսէս մարգարէն նշանաւոր էր իր հեզութեամբ ու խոնարհութեամբ, իսկ Եղիա մարգարէն՝ Աստուծոյ անուան հանդէպ իր ունեցած բծախնդրութեամբ եւ նախանձախնդրութեամբ: Ոմանք այս իրողութիւնը նկատի առնելով, Մովսէսը նկատած են խորհրդանիշ հեզութեան, իսկ Եղիան՝ խորհրդանիշ աստուածային նախանձախնդրութեան: Ուստի, Յիսուս կամեցաւ որ Մովսէս ու Եղիա մարգարէները երեւին իր այլակերպութեան ժամանակ, որպէսզի երեք աշակերտները՝ Պետրոս, Յովհաննէս եւ Յակոբոս, Մովսէսէն սորվին հեզ ու խոնարհ ըլլալ, իսկ Եղիայէն սորվին Աստուծոյ անուան հանդէպ նախանձախնդիր ըլլալ: Բոլոր առաքեալները, բայց յատկապէս յիշեալ երեքը, պէտք ունէին հեզ ու խոնարհ ըլլալու, որովհետեւ ընդհանրապէս այս երեքին մօտ է որ Յիսուսի յաջորդները ըլլալու, մեծ ըլլալու, Տիրոջ աջ ու ձախ կողմը նստելու մտածումներ ու միտումներ կը գտնենք:

Հետաքրքրական կ'ըլլայ յիշել որ երբ Սամարական գիւղի մը բնակիչները մերժեցին ընդունիլ Յիսուսը, Յովհաննէս եւ Յակոբոս առաքեալները Յիսուսէն խնդրեցին որ արտօնութիւն տայ իրենց երկինքէն կրակ տեղացնելու ու սպաննելու գանձնք (Ղկ 9.54): Ասոր դիմաց յիշեցէք Մովսէս մարգարէին վերաբերմունքը, երբ ժողովուրդը կը տրտնջար Աստուծոյ դէմ ու կը մերժէր անոր կամքին հնազանդիլ: Մովսէս չխնդրեց Աստուծմէ որ կրակ թափէ երկինքէն անհաւատներուն

վրայ, ինչպէս Յովհաննէս եւ Յակոբոս առաքեալները ուզած էին ընել, ընդհակառակը, ան խնդրեց Աստուծմէ՝ որ կա՛մ ներէ ժողովուրդին եւ կա՛մ իր անունը արէ իր գրած գիրքէն (Ել 32.32): Հետեւաբար, յիշեալ երեք առաքեալները պէտք ունէին տեսնելու Մովսէսն ու Եղիան, որպէսզի գիտնային թէ իրենց առաքելութիւնը մարդիկը փրկելն էր եւ ո՛չ թէ կորսնցնելը, իրենց կոչումը մարդոց համար աղօթելն էր եւ ո՛չ թէ մարդոց գլխուն երկինքէն կրակ տեղացնելը: Մէկ խօսքով, Մովսէսի ու Եղիայի երեւումը՝ Քրիստոսի սպասած ու պահանջած նկարագի՛րն էր որ պիտի կերտէր երեք աշակերտներուն մէջ:

3.- Եկեղեցին երկու մասի կը բաժնուի՝ «Յաղթական Եկեղեցի» եւ «Զինուորագրեալ Եկեղեցի»: «Յաղթական Եկեղեցի» ըսելով կը հասկնանք այն հաւատացեալները որոնք իրենց երկրաւոր կեանքի ընթացքին պայքարած են մեղքին դէմ եւ յաղթականօրէն մեկնած են այս աշխարհէն, իսկ «Զինուորագրեալ Եկեղեցի» ըսելով կը հասկնանք այն հաւատացեալները որոնք տակաւին երկրաւոր պայմաններու մէջ կ'ապրին ու կը կոուիին մեղքին դէմ: Եկեղեցւոյ հայրեր դիտել կու տան որ Մովսէս մարգարէն որ քաշակեց մարմնաւոր մահ, կը ներկայացնէ «Յաղթական Եկեղեցին», իսկ Եղիա մարգարէն որ երկինք փոխադրուեցաւ առանց մարմնաւոր մահ քաշակելու, կը ներկայացնէ «Զինուորագրեալ Եկեղեցին»: Այլ բացատրութեամբ մը, Մովսէսը կը ներկայացնէ Քրիստոսով ննջածները, իսկ Եղիան՝ Քրիստոսով ապրողները: Եթէ նկատի առնենք այս իրողութիւնը, պարզ կը դառնայ որ այլակերպութեան ատեն անոնց երեւումը, ցոյց կու տայ որ Յիսուս Տէրն է թէ՛ ննջեցեալներուն եւ թէ՛ ապրողներուն: Յովհաննէս Ոսկեբերան կը բացատրէ թէ Մովսէսի ու Եղիայի երեւումը ցոյց կու տայ թէ *«Յիսուս իշխանութիւն ունի մահուան ու կեանքին վրայ»*:

4.- Վերել ըսինք որ Մովսէսը կը ներկայացնէ Քրիստոսով ննջածները, իսկ Եղիան՝ Քրիստոսով ապրողները: Յիսուսի այլակերպութեան ժամանակ երկուքին երեւումը, ցոյց կու տայ որ երբ Յիսուս երկրորդ անգամ յայտնուի, այն ատեն, բոլոր հաւատացեալները՝ անոնք ըլլան ննջած թէ ապրող, իրեն հետ միասին պիտի յայտնուին:

Արդ, ինչպէս երբ Յիսուս իր աստուածային փառքով երեւցաւ Թափօր լեռան վրայ՝ Մովսէսն ու Եղիան եկան իր դիմաւորութեան, այնպէս ալ, երբ ան երկրորդ անգամ յայտնուի՝ Մովսէսի նման ննջած ու Եղիայի նման ապրող բոլոր հաւատացեալները, պիտի գան *«Տէրը դիմաւորելու համար»* (Ա.Թս 4.17):

5.- Սուրբ Գիրքի մասնագէտ՝ Աւագ Քահանայ՝ Դադրոս Մալդի կ'ըսէ. *«Մովսէսն ու Եղիա մարգարէները կը ներկայացնեն Հին Կտակարանը, իսկ Պետրոս, Յովհաննէս եւ Յակոբոս առաքեալները կը ներկայացնեն Նոր Կտակարանը, եւ Յիսուս ի՛նքն էր առանցքը Սուրբ Գիրքին իր երկու Կտակարաններով...»*: Յիսուս, Մովսէս ու Եղիա մարգարէները բերելով Պետրոս, Յովհաննէս եւ Յակոբոս առաքեալներուն

հով, կարծե՛ք Հին եւ Նոր Կտակարաններն է որ հով-հովի բերաւ եւ անոնց մէկ ամբողջութիւն ըլլալը ծանուցեց ու յայտարարեց: Սուրբ Եփրեմ Ստորի կը բացատրէ թէ Մովսէսն ու Եղիան եկան Հին Կտակարանի մարդոց փոխարէն, որպէսզի մասնակից դառնան Խոստացեալ Մեսիայի յայտնութեան առիթով Նոր Կտակարանի մարդոց ուրախութեան: Եփրեմ կը հաստատէ. *«Մովսէսն ու Եղիան շնորհակալութիւն կը յայտնէին Յիսուսի որ կը կատարէր իրենց եւ բոլոր մարգարէներուն մարգարութիւնները...: Թափօր լեռ բարձրանալով, հրնուանով լեցուեցան թէ՛ մարգարէները եւ թէ՛ աշակերտները: Մարգարէները ուրախացան՝ որովհետեւ տեսան Յիսուսը իր մարդեղութեանը մէջ, իսկ աշակերտները ուրախացան՝ որովհետեւ զանիկա տեսան իր աստուածային փառքին մէջ...»:*

6.– Երբ Յիսուս աշակերտներուն հարցուց թէ *«մարդիկ ի՞նչ կ'ըսեն Մարդու Որդիին մասին»:* Անոնք պատասխանեցին. *«Ոմանք քեզ Յովհաննէս Մկրտիչը կը կարծեն, ոմանք՝ Եղիա մարգարէն, իսկ ուրիշներ՝ Երեմիան կամ մարգարէներէն մէկը»* (Մտ 16.13-14): Յիսուս նկատի ունենալով որ մարդոց մեծ բաժինը զինք Եղիա մարգարէն կը կարծէին, եւ նկատի ունենալով որ աշակերտներն ալ կրնային ազդուիլ այս տեսակէտէն, կամեցաւ որ իր այլակերպութեան ժամանակ Մովսէսն ու Եղիան յայտնուին, որպէսզի աշակերտներուն միտքէն բոլորովին հեռանար այն մտածումը թէ ինք Եղիան էր կամ այլ մարգարէ մը, եւ աշակերտները նոյն այս ուղիւնքը բացայայտէին ժողովուրդին:

Սուրբ Յովհաննէս Ոսկեբերան, նկատի առնելով որ մարդիկ Յիսուսը Եղիան կամ մարգարէներէն մին կը կարծէին (Մտ 16.14), կը բացատրէ, թէ միշտ անոր համար է որ Յիսուս յայտնուեցաւ մեծագոյն մարգարէներուն՝ Մովսէսի ու Եղիայի հետ միասին, որպէսզի, մէկ կողմէ ցոյց տար իր աշակերտներուն, այն տարբերութիւնը որ գոյութիւն ունէր ծառաներուն եւ Տիրոջ միջեւ, իսկ միւս կողմէ, որպէսզի բացայայտած ըլլար թէ Պետրոսի խոստովանութիւնը՝ թէ Յիսուս Աստուծոյ Որդին է՝ միշտ էր:

7.– Յիշեմք որ երբ Յիսուսի դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենար, ան պիտի մեղադրուէր հիմնական երկու կէտերով.–

ա.– Իբրեւ մէկը որ չէր պահեր Մովսէսի օրէնքները:

բ.– Եւ իբրեւ մէկը որ կը հայհոյէր, այսինքն՝ Աստուծոյ փառքը կը յափշտակէր կամ ինքզինքն Աստուծոյ հաւասար կը նկատէր:

Ճիշդ ասոր համար ալ, Յիսուս կամեցաւ որ իր այլակերպութեան ժամանակ ներկայ ըլլայ Մովսէսը՝ որ ստացողն էր Օրէնքին, ցոյց տալու համար թէ Յիսուս Օրէնքը պահող մըն էր եւ ո՛չ թէ Օրէնքին հակասող մը, եւ ներկայ ըլլայ Եղիան՝ որ Աստուծոյ փառքին նախանձախնդիր մարգարէն էր, որպէսզի վկայ ըլլար Յիսուսի աստուածային փառքին:

Կարն բացատրութեամբ մը, Մովսէս իր ներկայութեամբ ցոյց տուաւ թէ Յիսուս Օրէնքը անտեսող մէկը չէր, եւ Եղիա իր ներկայութեամբ ցոյց տուաւ թէ Յիսուս հայհոյող մէկը չէր (Դադրոս Մալդի):

8.- Մեկնիչ հայրեր Փարաւոնն ու իր գօրֆերը խորհրդանիշ նկատած են Սատանային եւ իր չար արբանեակներուն, իսկ Ա.ֆաար թագաւորն ու իր սուտ մարգարէները խորհրդանիշ նկատած են Աստուծոյ ընդդիմադիր մարդոց: Մովսէս դէմ դրաւ Փարաւոնին ու յաղթեց անոր, եւ Եղիա դէմ դրաւ Ա.ֆաար թագաւորին ու յաղթեց անոր: Ուստի, Մովսէս ու Եղիա իրենց ներկայութեամբ, ցոյց կու տան թէ Յիսուս ի՛նքն ակտիւ ըլլայ իսկական յաղթողը Սատանային եւ անոր բոլոր տեսակի գօրութիւններուն:

9.- Յերոնիմոս կ'ըսէ. *«Յիսուս մերժեց երկիւնքէն նշան մը տալ Փարիսեցիներուն եւ Օրէնքի ուսուցիչներուն, բայց այլակերպութեան ժամանակ, ան նշան տուաւ, որպէսզի գօրացնէր իր աշակերտներուն հաւատքը. Եղիա իջաւ հոնկէ ուր բարձրացած էր, իսկ Մովսէս մեռելներու աշխարհէն էր որ բարձրացաւ»:*

10.- Այլակերպութեան ժամանակ Յիսուսի կողմին հինգ հոգիներ ներկայ էին՝ Մովսէս ու Եղիա մարգարէները, եւ Պետրոս, Յովհաննէս ու Յակոբոս առաքեալները...: Բոլորը տեսան Յիսուսի փառքը: Կարգ մը մեկնիչներ, այս հինգ հոգիները նկատած են խորհրդանիշ մարդուն հինգ զգայարաններուն: Ինչպէս այս հինգը որոնք նուիրուած էին Աստուծոյ, տեսան Յիսուսի փառքը, այնպէս ալ, ոեւէ մարդ որ իր հինգ զգայարաններով նուիրուած է Աստուծոյ ու անոր կը ծառայէ, Յիսուս անպայմանօրէն իր փառքը կը յայտնէ անոր:

10.- Ինչո՞ւ համար Երուսաղէմի առաքելական առաջին ժողովը, հեթանոսութենէ դարձի եկողներուն կ'արգիլէ հեռու մնալ կուտներուն զոհուած կերակուրներէն, արիւնէ, խեղդուած կենդանիներու միսէն եւ պոռնկութենէ (Գրծ 15.29):

Խօսինք այս չորս կէտերուն մասին առանձնաբար. --

1.- **Հեռու մնալ կուտներուն զոհուած կերակուրներէն:** Ինչո՞ւ: Քանի մը պատճառներով. --

ա.- Հեթանոսներ սովորութիւն ունէին կենդանիներ զոհելու կուտներուն եւ ապա նստելու մեհեանին մէջ եւ ուտելու իրենց զոհած կենդանիներուն միսէն (Ա.Կր 8.10: Ել 34.15): Ոմանք ալ միսը տուն կը բերէին եւ կ'ուտէին: Առաքեալներ կ'արգիլեն նորադարձ հեթանոսներուն կուտներուն զոհուած կենդանիներուն միսէն ուտել, որովհետեւ անոնք խորքին մէջ դեւերուն զոհուած կը սեպուէին, ինչպէս Պօղոս առաքեալ ի՛նքն կ'ըսէ. *«Բայց որովհետեւ հեթանոսներ ինչ որ զոհեն՝ դեւերուն կը զոհեն, եւ ոչ՝ Աստուծոյ, չեմ ուզեր որ դուք դեւերուն հաղորդակից եղած ըլլաք»* (Ա.Կր 10.20: Դւ 17.7):

բ.- Հեթանոսներ իրենց կուտներուն զոհեր մատուցանելէ ետք եւ անոնց միսէն ուտելէ ետք՝ երկրպագութիւն կ'ընէին կուտներուն: Թուոց

գիրքը կը պատմէ ինչպէս Սասիմի մէջ, հրեաներ սկսան Մովսէսի աղջիկներուն հետ պոռնկութիւն ընել, անոնց աստուածներուն զոհեր մատուցանել, զոհերուն միսէն ուտել եւ անոնց աստուածներուն երկրպագութիւն ընել (ԹԼ 25.1-2): Ուստի, առաքեալները կ'արգիլեն նորադարձներուն զոհերուն միսէն ուտել, որպէսզի հեռո՛ւ պահած ըլլան զանոնք աստուածներու երկրպագութենէն:

գ.-- Հրեաներ միայն Աստուծոյ զոհ կը մատուցանէին, ուստի առաքեալներ կ'արգիլեն նորադարձ հեթանոսներուն կուրֆերուն զոհուած կենդանիներուն միսէն ուտել, որպէսզի գայթակղութիւն յառաջ չգար եւ խնդիր չծագէր նորադարձ հեթանոսներուն եւ նորադարձ հրեաներուն միջեւ:

դ.-- Առաքեալները շատ լաւ գիտէին որ եթէ արսօնէին նորադարձ հեթանոսներուն ուտել կուրֆերուն զոհուած կենդանիներուն միսէն, անոնք անզգալիօրէն եւ աստիճանաբար կրնային իրենց նախկին ապրելակերպին դառնալ, որ յատկանշուած էր կոպաշտական հաւատալիքներով, համոզումներով եւ սովորութիւններով: Պօղոս առաքեալ արմատախիլ ընելու համար այս հաւանականութիւնը, կը պատուիրէ ըսելով. «*Կոպաշտութենէ հեռո՛ւ փախէ՛ք*» (Ա.Կր 10.14): Առաքեալը տուեալ խօսքով, կոչ կ'ուղղէր Քրիստոսի հաւատքը ընդգրկած հաւատացեալներուն, իրենց կապը խզելու ոեւէ բանի հետ որ կրնար գիրենք կոպաշտ կեանքին վերադարձնել:

2.-- **Չուտել կամ չխմել արիւն:** Քանի մը նշումներ.--

ա.-- Ինչո՞ւ առաքեալները կը պատուիրեն նորադարձ հեթանոսներուն արիւն չխմել: Արդեօք հեթանոսները այն ատեն արիւն կը խմէին: Այո՛: Եկեղեցւոյ հայրեր մեր ուշադրութեան կը յանձնեն, թէ այն ատեն սովորութիւն կար, որ երբ հեթանոս մը վրէժխնդիր ըլլալով սպաննէր մէկը՝ կը խմէր անոր արիւնէն, եւ խմելէ ետք միայն կը հաւատար որ իր վրէժխնդրութիւնը կատարեալ եղաւ: Երբ առաքեալները կ'արգիլեն անոնց արիւն խմել, խորքին մէջ ասիկա հրաւեր մըն էր անոնց, ո՛չ միայն մոռնալու այս հեթանոսական սովորութիւնը, այլեւ՝ մէկդի դնելու վրէժխնդրական ամէն զգացում: Հետեւաբար, «արիւն մի՛ խմէ՛ք» բացատրութիւնը կրնանք հասկնալ «վրէժխնդիր մի՛ ըլլա՛ք» իմաստով:

բ.-- Արիւն չուտելը կամ չխմելը Հին Կտակարանեան Օրէնք էր (ՂԼ 17.14: Ծճ 9.4: ՂԼ 7.26: Բ.Օր 12.16): Ինչո՞ւ Աստուած Հին Կտակարանի մէջ կ'արգիլէ արիւն խմելը: Կ'արգիլէ՝ որովհետեւ արիւնը կեանքի խորհրդանիշ է (ՂԼ 17.11, 14): Ճիշդ այս պատճառով ալ առաքեալները իրենք եւս կ'արգիլեն նորադարձ հեթանոսներուն արիւն խմելը: Արիւնը կեանքի նշան ըլլալով, արիւն խմելը՝ կարծէք մէկու մը կեանքին վերջ դնել կը նշանակէ, ճիշդ անոր համար ալ կ'արգիլուի խմելը:

գ.– Վերել դիտել տուի որ հեթանոսներ երբ գոհ մատուցանէին կուտֆերուն՝ կ'ուտէին անոր միսէն. բայց անոնք ո՛չ միայն միսէն կուտէին, այլեւ՝ արիւնէն ալ կը խմէին: Պօղոս առաքեալ *«դեւերու բաժակ»* կը կոչէ այն բաժակը ուրկէ անոնք կը խմէին արիւնը (Ա.Կր 10.21): Առաքեալները ո՛չ միայն կ'արգիլեն անոնց կուտֆերուն գոհուած կենդանիներու միսէն ուտելը, այլ նաեւ կ'արգիլեն անոնց արիւնը խմելը, որպէսզի օգնած ըլլան անոնց, միանգամընդմիջտ իրենց կապը խզելու իրենց անցեալին եւ անցեալի հաւատալիքներուն հետ, եւ մանաւանդ՝ Սատանային եւ անոր դեւերուն հետ:

դ.– Որոշ հայրեր կը վկայեն նաեւ որ հեթանոսներ սովորութիւն ունէին գոհ մատուցանել անմիջապէս առաջ արիւն խմել: Ստիկա որպէս թէ իրենց հաւատարմութիւնը ցոյց կու տար կուտֆերուն հանդէպ: Ուստի երբ առաքեալները կ'արգիլեն անոնց արիւն խմել, իսկութեան մէջ, հրաւիրած կ'ըլլանք զանոնք իրենց հաւատարմութիւնը յայտնելու միայն Քրիստոսի անձին հանդէպ:

ե.– Հեթանոսներ տակաւին սովորութիւն ունէին արիւն խմել երբ ուխտ պիտի կնքէին իրենց նմանին հետ կամ կուտֆի մը հետ: Առաքեալները արիւն խմելը արգիլելով, կու գան յիշեցնելու անոնց, որ իրենք այլեւս պէտք է մոռնան անցեալի իրենց կնքած ուխտերը, եւ ընդունին Յիսուսը որ իր արիւնով հաշտութեան ուխտ կնքեց բոլորիս հետ:

3.– Զուտել խեղդուած կենդանիներու միս: Այս պատուէրը սերտ առնչութիւն ունի նախկին պատուէրին հետ՝ որ արիւնը չուտելու պատուէրն էր: Քանի արգիլուած էր արիւն ուտելը, բնականօրէն նաեւ պիտի արգիլուէր խեղդուած կենդանիներու միս ուտելը, որովհետեւ հեթանոսներ երբ պիտի ուտէին խեղդուած կենդանիներու միսը՝ զայն արիւնաքամ չէին ընէր, այլ միսը իր արիւնովը կ'ուտէին, մինչդեռ մենք գիտենք որ Աստուած կ'արգիլէ միսը իր արիւնովը ուտել (Ծն 9.4):

Ինչպէս արիւն չուտելը, այնպէս ալ մեռած կենդանիի միս չուտելը Հին Կտակարանեան Օրէնք էր (Ղւ 17.15): Աստուած ո՛չ միայն կ'արգիլէ ուտել մեռած կենդանիի միսէն, այլ նաեւ կ'արգիլէ անոր դիակին անգամ դպչիլ (Ղւ 11.39-40): Արդ, անկախ անկէ թէ առողջապահութիւնը ինք եւս կը պահանջէ չուտել մեռած կենդանիի միս, եւ սակայն, ուրիշ պատճառ մը եւս կայ թէ ինչո՛ւ առաքեալները կ'արգիլեն ուտելը: Որոշ հեղինակներ մատնանիշ կ'ընեն թէ Քրիստոսի ժամանակ եւ անկէ առաջ ալ բնականօրէն, հեթանոսներ սովոր էին խեղդել կենդանին եւ ապա ուտել: Խեղդելու գործողութիւնը ջուրով տեղի չէր ունենար, այլ անոր վզին շուրջ պարանը կը կապէին այնպիսի ձեւով մը որ կենդանին շարժելով-շարժելով ինքզինք կը խեղդէր՝ պարանը սեղմելով ինքնիր կոկորդին շուրջ: Թէ ինչո՛ւ այդպէս կ'ընէին, կ'ենթադրուի որ անոնք այն համոզումը ունէին որ կենդանիները կուտֆերուն իրաւունքն էին, եւ

միայն անո՛նց կրնային գոհուիլ, եւ ուստի իրենք իրաւունք չունէին իրենց ձեռքերով մորթելու կենդանին: Այս համոզումը որոշ շրջաններու մէջ միայն տարածուած էր:

Ուստի, երբ առաքելները կ'արգիլեն անոնց ուտել խեղդուած կենդանիներու միս, խորժին մէջ, կոչ է որ կ'ուղղեն անոնց մոռնալու իրենց այս սովորութիւնը կամ համոզումը, եւ վայելելու Աստուծոյ տուած բարիքները, այս պարագայիս՝ կենդանիներուն միսերը, մաքուր խիղճով ու սրտով (Ծն 9.3):

4.– **Հեռու մնալ պոռնկութենէ: Քանի մը նշումներ.–**

ա.– Քրիստոսի ժամանակակից եւ անկէ անմիջապէս առաջ ապրող գրողներ կը վկայեն թէ անբարոյութիւնը իր գագաթնակէտին հասած էր որոշ շրջաններու մէջ, ինչպէս Կորնթոսի, Թեսաղոնիկէի, Հռոմի, Անտիոքի եւ այլ քաղաքներու մէջ: Առաքելներ Քրիստոսի հաւատքը ընդգրկած հաւատացեալներուն խստիւ կը պատուիրէին որ հեռու մնան անբարոյ եւ պոռնկական կեանքէն, որովհետեւ *«պոռնիկին միացողը անոր հետ մէկ մարմին կը կազմէ»* (Ա.Կր 6.16): Պօղոս առաքել նորադարձներուն կը յիշեցնէ թէ իրենց *«մարմինները Քրիստոսի անդամներն են»*, եւ ուստի, պէտք չէ զանոնք պոռնիկի անդամ դարձնել (Ա.Կր 6.15):

բ.– Պոռնկութիւնը միայն մարմնական հասկացողութիւն չունի: Կայ նաեւ հոգիի պոռնկութիւնը որ աւելի գէշ է քան մարմնական պոռնկութիւնը: *«Հոգիի պոռնկութիւն»* ըսելով կը հասկնամ՝ կոռուպտութիւնը: Առաքելը կոռուպտութեան մասին խօսած ատեն՝ անոր կից կը յիշէ պոռնկութեան մեղքը նաեւ (Ա.Կր 5.11), ցոյց տալու համար թէ այս երկու մեղքերը անբաժան են իրարմէ: Հին Կտակարանը եւս կոռուպտութիւնն ու պոռնկութիւնը անբաժան կերպով կը ներկայացնէ: Աստուած Մովսէսին միջոցաւ հրեայ ժողովուրդին կ'ըսէ. *«Զրլլայ որ այն երկրին (Քանաանի) բնակիչներուն հետ ուխտ ընես եւ անոնք իրենց աստուածներուն ետեւէն երթալով պոռնկութիւն ըրած ատեննին եւ իրենց աստուածներուն գոհ ըրած ատեննին քեզ կանչեն ու դուն անոնց գոհէն ուտես»* (Ել 34.15–16: Տե՛ս նաեւ Ղւ 20.5): Դատաւորներու գիրքին մէջ կը կարդանք թէ ինչպէս հրեաներ *«աստուածներու ետեւէ երթալով՝ պոռնկութիւն ըրին ու անոնց երկրպագութիւն ըրին»* (Դտ 2.17):

Պօղոս առաքելը կը բացատրէ թէ ինչպէս բազմահազար հրեաներ կուո՛քեր պաշտեցին եւ անոնց դիմաց պարեցին: Ի՞նչ ցոյց կու տայ պարելը: Պարելը՝ միտքով եւ հոգիով պոռնկանալուն հետ կապ ունի (Ա.Կր 10.7–8): Պէտք չէ մոռնալ որ հեթանոսներ պոռնկութեան սկսելէ առաջ, նախ կը պարէին պոռնկութեան խորհրդանիշ եղող կուո՛քերու դիմաց եւ անկէ ե՛տք միայն կը սկսէին պոռնկութիւն ընել: Այս մոլորութիւնը անցաւ հրեաներուն, յատկապէս Քանաանը գրաւելէ ետք, հակառակ որ

Աստուած բազմաթիւ անգամներ զգուշացուցած էր զիրենք պոռնկութենէ:

Այս բոլորը գիտնալէ ետք, հարց կու տանք, թէ արդեօք հեթանոսութենէ դարձած քրիստոնեաներ պահեցի՞ն առաքելներուն կողմէ իրենց փոխանցուած այս պատուէրները: Քննութիւնները կու գան ցոյց տալու՝ թէ ո՛չ, չպահեցին, յատկապէս առաջին երեք պատուէրները:

Ճիշդ է որ յիշեալ չորս երեւոյթները կ'արգիլուին հեթանոսութենէ դարձած քրիստոնեաներուն՝ որպէսզի խնդիրներ չծագին իրենց եւ հրեայ քրիստոնեաներուն միջեւ, այսուհանդերձ, պէտք է յիշել որ հեթանոսութենէ դարձած քրիստոնեաներ ունեցան եւ պահեցին իրենց յատուկ ծիսական արարողութիւններ:

Հետախուզական քննութիւններ եկան բացայայտելու, օրինակ, որ 2-րդ դարուն, հեթանոսութենէ դարձած քրիստոնեաներ բոլորովին կը մերժէին կուտֆերուն գոհուած միսէն ուտելու գաղափարը: Իրենց մերժողական կեցուածքն իսկ ցոյց չի՞ տար որ կուտֆերուն գոհուած միսէն ուտելու կամ չուտելու այդ պայքարը իր գոյութիւնը պահեց մինչեւ 2-րդ դար:

Justin կը հաստատէ թէ միայն Գնոստիկեան քրիստոնեաները կ'ուտէին կուտֆերուն գոհուած միսէն (Dial. Cum Tryph. 34.8):

161 թուականին Minucius Felix գորեղապէս կը հերքէ այն մեղադրանքը թէ քրիստոնեաներ մանուկներ կ'ուտէին եւ կը յիշէ թէ անոնք բոլորովին հեռու կը կենային նոյնիսկ կենդանիներու արիւնէ:

Biblis (նահատակ կին մը) նոյնը կ'ըսէ 177 թուականի հալածանքներու ժամանակ. «*Անոնք ի՞նչպէս կրնային ուտել մանուկներ, երբ նոյնիսկ իրենց չէր արտօնուած անբան կենդանիներու արիւն ուտել*» (Eusebius, H.E. V 1.26):

Վերջապէս, Տերտուղիանոս եւս, 2-րդ դարու աւարտին, գրութեամբ մը կ'անդրադառնայ այն իրողութեան՝ թէ ինչպէս հեթանոսութենէ դարձած քրիստոնեաներ կը զգուշանային ուտելու խեղդուած կենդանիներու միս կամ արիւն:

2-րդ դարու այս գորեղ պայքարը քրիստոնեաներուն կողմէ՝ խեղդուած կենդանիներու միս կամ արիւն չուտելու, յստակօրէն ցոյց կու տայ, որ անոնք առաքելներուն ժամանակ չէին կրցած հրաժարիլ այս գէշ սովորութենէն: Եթէ հրաժարած ըլլային՝ 2-րդ դարուն մենք այսպիսի սուր պայքար մը պիտի չգտնէինք, ընդհակառակը, այս հարցին կրակը ամբողջովին շիջած ու մոռցուած պիտի ըլլար մինչեւ 2-րդ դարու աւարտին:

Հետեւաբար, նկատի առնելով Երուսաղէմի մէջ առաքելական առաջին ժողովին գումարման թուականը (49), կրնանք հաստատապէս ըսել, թէ առաջին դարու կէսէն մինչեւ երկրորդ դարու գրեթէ աւարտը, շուրջ 150 տարիներ, խեղդուած կենդանիներու միսէն չուտելու ինչպէս

նաեւ արիւն չուտելու պայքարը մնաց: Յ-րդ դարու սկիզբին միայն կարծէ՛ք այս հարցը դադրեցաւ հարց ըլլալէ:

11.- Աստուած չապաշխարած մարդուն աղօթքին կը պատասխանե՞:

Պատահեցաւ անգամ մը, երբ Ամերիկայի մէջ ապաշխարութեան մասին կը խօսէի՝ կին մը ինծի ըսաւ. *«Ես առանց որ ապաշխարած ըլլամ՝ Աստուած իմ աղօթքներուս կը պատասխանէ»*: Մեր մէջ շատ մարդիկ կան որոնք կը կարծեն որ Աստուած անապաշխար եւ անգիղջ մարդոց աղօթքներուն նաեւ կը պատասխանէ:

Թոյլ տուէ՛ք հետեւեալը ըսեմ եւ կարելի եղածին չափ յստակ: Աստուած անգիղջ եւ անապաշխար մարդոց աղօթքներուն երբեք չէ պատասխանած եւ չի պատասխաներ: Եթէ անապաշխար մէկը պիտի ուզէ օրինակ մը տալ ինծի թէ ինչպէս Աստուած իր մէկ աղօթքին պատասխանած է, ես պիտի ուզեմ յիշեցնել իրեն եւ բոլոր անապաշխարներուն, որ Աստուած իր աղօթքին չէ որ պատասխանած է, այլ պատասխանած է աղօթքին ու բարեխօսութեան այն սուրբերուն եւ այն հրեշտակներուն՝ որոնք անդադար կ'աղօթեն անապաշխար մարդոց ապաշխարութեան եւ փրկութեան համար:

Սիրելի՛ ընթերցող, եթէ անապաշխար մէկն ես, կ'ուզեմ հարց տալ քեզի, գիտե՞ս թէ քեզի համար որքա՛ն հրեշտակներ կ'աղօթեն ու կը բարեխօսեն, գիտե՞ս թէ քեզի համար որքա՛ն աշխատանք կը տանի ու կ'աղօթէ քեզի պահապան հրեշտակը, գիտե՞ս թէ աշխարհի մէջ անհաշիւ թիւով հաւատացեալ եղբայրներ եւ քոյրեր կան որոնք կ'աղօթեն քեզի նման անապաշխար մարդոց դարձին համար: Գիտե՞ս թէ երկինքի մէջ որքա՛ն սուրբեր, արդարներ, մարգարէներ, առաքեալներ կան որոնք յարատեւօրէն կ'աղօթեն քեզի համար: Ուստի, երբ քեզ մէկ խնդրանք կը ստանաս, գիտցի՛ր որ քեզ աղօթքը չէ որ պատասխանուած է, այլ աղօթքը այն հրեշտակներուն, սուրբերուն, արդարներուն, հաւատացեալներուն՝ որոնք ցերեկ գիշեր քեզի համար աղաչանք ու խնդրանք կը մատուցեն Աստուծոյ:

Աստուած անոնց սիրոյն համար է որ երբեմն քեզի կը պատասխանէ, այլապէս, Աստուած երբեք պարտաւոր չէ պատասխանելու քեզ աղօթքիդ, մանաւանդ որ իր գաւակը չես: Ոեւէ անապաշխար մարդ՝ Աստուծոյ գաւակը չէ եւ չի կրնար ըլլալ: Աստուած իրոք գաւակներ չունի: Կա՛մ Աստուծոյ հարազատ գաւակներն ենք եւ կամ չենք:

Զմոռնանք նաեւ որ երբ Աստուած կը պատասխանէ մեր մէկ աղօթքին, առիկա փաստ մը չէ որ մենք իր գաւակներն ենք եւ հաւատքի տէր մարդիկ ենք: Աստուած կրնայ պատասխանել մեր աղօթքին ո՛չ թէ որովհետեւ հաւատացեալ ենք, այլ՝ որպէսզի հաւատքի գանձ: Ան կրնայ պատասխանել մեր աղաչանքին, քաջալերելու համար մեզ՝ դարձի գալու Քրիստոսի:

12.- Մարկոսի Աւետարանին մէջ կը կարդանք որ երբ առիթով մը Յիսուս Շաբաթ օրով ցորենի արտերուն մէջէն կ'անցնէր, աշակերտները սկսան հասկեր փրցնել եւ ուտել (Մր 2.23): Աշակերտներուն ըրածը գողութիւն չէ՞ր, մանաւանդ որ առանց արտօնութեան ուրիշին արտը մտան եւ անոր հասկերէն փրցուցին ու կերան:

Աշակերտներուն ըրածը գողութիւն չէր, որովհետեւ անոնց ըրածը օրինական էր: Երկրորդումն Օրինաց գիրքին մէջ կը կարդանք. «*Երբ քու դրացիիդ այգին մտնես, ուզածիդ չափ խաղող կե՛ր ու կշտացի՛ր, բայց ամանիդ մէջ մի՛ դնել: Երբ քու դրացիիդ հունձֆին մէջ մտնես, ձեռքովդ հասկեր փրցուր, բայց դրացիիդ հունձֆին մանգաղ մի՛ զարնել*» (23.24-25): Այս համարները բացարձակ արտօնութիւն կու տային ռեւէ Եբրայեցիի, դրացիին արտը մտնելով ցորեն փրցնելու եւ ուտելու, պայմանաւ սակայն որ անոնցմէ հաւաքելով տուն չտանին, եւ աշակերտները հաւաքելով տուն չտարին: Ուստի անոնք սխալ բան չըրին: Եւ ուշագրաւ է որ երբ Փարիսեցիները ուզեցին ֆննադատել զիրենք, զանոնք չայպանեցին կամ չմեղադրեցին իբրեւ ուրիշին իրաւունքը յափշտակողներ, այլ զանոնք մեղադրեցին Շաբաթ օրը սուրբ չպահելու յանցանքով (Մտ 12.2):

13.- Քանի մեր եկեղեցին կ'ուսուցանէ թէ Քրիստոսի անձին մէջ աստուածութիւնն ու մարդկութիւնը չեն բաժնուիր իրարմէ, ի՞նչպէս ուրեմն Քրիստոս մեռաւ: Քրիստոսի մահուամբ իր աստուածութիւնն ու մարդկութիւնը չբաժնուեցա՞ն իրարմէ:

Քրիստոսի աստուածային եւ մարդկային բնութիւնները բնա՛ւ չբաժնուեցան իրարմէ ո՛չ մահէն առաջ, ո՛չ մահուան ատեն եւ ո՛չ ալ մահէն ետք:

Կարելոր է գիտնալ, որ Քրիստոսի մահուամբ՝ Քրիստոսի հոգին էր որ բաժնուեցաւ իր մարմինէն, եւ ո՛չ թէ աստուածութիւնը՝ իր մարդկութենէն:

Այլ բացատրութեամբ մը, մահը բաժնեց Քրիստոսի հոգին իր մարմինէն, բայց չբաժնեց իր աստուածային եւ մարդկային բնութիւնները իրարմէ:

Եւ ուրիշ կարելոր իրողութիւն մը: Երբ Քրիստոս մեռաւ՝ իր մարդկային հոգին բաժնուեցաւ իր մարդկային մարմինէն, եւ սակայն, իր աստուածութիւնը ո՛չ իր մարդկային հոգիէն բաժնուեցաւ եւ ո՛չ ալ իր մարդկային մարմինէն:

Այլ խօսքով, մահուան պահուն իր աստուածութիւնը միացած մնաց իր մարդկային մարմինին եւ հոգիին, բայց իր մարդկային մարմինն ու հոգին միացած չմնացին իրարու, այլ բաժնուեցան իրարմէ:

14.- Կարելի՞ է փաստել որ Քրիստոսի աստուածութիւնը միացած մնաց Քրիստոսի մարդկային հոգիին իր մահէն ետք:

Երկու փաստ կարելի է ներկայացնել.-

1.- Պետրոս առաքեալ կը վկայէ որ թէպէտ Քրիստոս *«մեռաւ մարմինով, բայց կենդանի մնաց հոգիով: Եւ հոգիով ալ՝ գնաց քարոզեց բանտարկուած հոգիներուն, որոնք ատենօք չհնազանդեցան Աստուծոյ, երբ անկա ներողամտութեամբ կը համբերէր»* (Ա.Պտ 3.18-20): Եթէ Քրիստոսի աստուածութիւնը բաժնուած ըլլար իր մարդկային հոգիէն՝ ի՞նչպէս ան պիտի կարենար երթալ բանտարկուած հոգիներուն եւ քարոզել անոնց: Նման բան ընելը՝ Աստուծոյ յատուկ բան է: Հետեւաբար, Քրիստոսի աստուածութիւնը Քրիստոսի մարդկային հոգիին հետ էր երբ ան գնաց բանտարկուած հոգիներուն քարոզելու:

2.- Ղուկաս կը վկայէ որ Յիսուս իրեն խաչակից եղող աշակողմեան աւագակին ըսաւ. *«Վստահ եղիր, այսօր ինձի հետ պիտի ըլլաս դրախտին մէջ»* (Ղկ 23.43): Քրիստոս իր մահուամբ բացաւ դրախտին դուռը, այսինքն՝ Աստուծոյ անմիջական ներկայութեան առաջնորդող դուռը: Ան ո՛չ միայն դժոխքէն դրախտ փոխադրեց աւագակը, այլեւ Հին Կտակարանի բոլոր արդար մարդիկը որոնք կը շարունակէին բանտարկուած մնալ դժոխքին մէջ:

Ազամի մեղանշումէն ետք դրախտին դուռը փակուեցաւ եւ փակուած մնաց մինչեւ Քրիստոսի մահը: Քրիստոս այդ դուռը բացաւ իր մահուամբ: Ան պիտի չկրնար այդ դուռը բանալ եթէ երբեք իր աստուածութիւնը բաժնուէր մարդկային իր հոգիէն, որովհետեւ դրախտին դուռը բանալը՝ աստուածային արարք մըն էր: Ուստի, Քրիստոսի աստուածութիւնը երբեք չբաժնուեցաւ իր մարդկային հոգիէն:

15.- Ի՞նչպէս կարելի է փաստել որ Քրիստոսի աստուածութիւնը չբաժնուեցաւ Քրիստոսի մարդկային մարմինէն իր մահէն ետք:

Չորս ձեւերով կարելի է փաստել.-

1.- Մեղքն է որ կ'ապականէ մարմինը. բայց քանի Քրիստոս բնաւ *«մեղք չգործեց»* (Ա.Պտ 2.22: Ա.Յհ 3.5), ուրեմն, իր մահէն ետք անոր մարմինը մնաց անապական, եւ ասիկա ինքնին փաստ մըն է, որ իր աստուածութիւնը երեւորեայ թաղումի ընթացքին չբաժնուեցաւ մարդկային իր մարմինէն:

2.- Քրիստոսի հրաշափառ յարութիւնը եւս ապացոյց մըն է որ Քրիստոսի աստուածութիւնը բնա՛ւ չբաժնուեցաւ մարդկային իր մարմինէն: Քրիստոսի աստուածութեան միացած մնալը իր մարդկային մարմինին՝ գրաւականն էր Քրիստոսի յարութեան:

3.- Քրիստոսի յարութիւնը չնմանեցաւ Ղազարոսի յարութեան, Նայիւնի պատանիին յարութեան, կամ Յայրոսի աղջկան յարութեան: Քրիստոս ի՛նքն էր որ ասոնց հրամայեց որ ոտքի ելլեն. բայց իր յարութիւնը ինքնակամօրէն տեղի ունեցաւ, այլ խօսքով՝ ինք իր ազատ կամքով յարութիւն առաւ եւ ո՛չ թէ մէկը հրամայեց իրեն որ ոտքի ելլէ: Ինքն իսկ ըսաւ. *«Ոչ ոք կրնայ կեանքս ինձմէ խլել: Ես իմ կամքովս կեանքս կու տամ: Իրաւունք ունիմ գայն տալու, ինչպէս նաեւ իրաւունք ունիմ գայն կրկին առնելու»* (Յհ 10.18): Քրիստոսի ինքնակամօրէն յարութիւն առնելը գորե՛ղ կերպով կ'ապացուցանէ որ Քրիստոսի աստուածութիւնը անբաժան մնաց իր մարդկային մարմինէն:

4.- Եթէ մահէն ետք Քրիստոսի աստուածութիւնը բաժնուէր իր մարդկային մարմինէն, մեր փրկութիւնը ամբողջական պիտի չըլլար կամ պիտի չնկատուէր, որովհետեւ Քրիստոսի աստուածութեան եւ Քրիստոսի մարդկային մարմինին միացած մնալով էր որ մարդկային մեր մարմիններուն փրկութիւնը ամբողջական պիտի սեպուէր:

16.- Ինչո՞ւ Մատթէոս Աւետարանիչ Քրիստոսի ազգաբանութիւնը կը բաժնէ երեք մասի՝ Աբրահամէն մինչեւ Դաւիթ, Դաւիթէն մինչեւ Բաբելոնեան գերութիւն, եւ Բաբելոնեան գերութենէն մինչեւ Քրիստոս, եւ իւրաքանչիւր մաս 14 սերունդով կը ներկայացնէ (Մտ 1.17):

Մատթէոս իր Աւետարանին առաջին 16 համարներուն մէջ կը յիշէ ազգաբանութիւնը Քրիստոսի, որ կը բաղկանայ 42 անուններէ: Ըստ իր ներկայացուցած ցանկին,

Աբրահամէն մինչեւ Դաւիթ 14 սերունդ կայ,

Դաւիթէն մինչեւ Բաբելոնեան գերութիւն՝ 14 սերունդ,

Եւ Բաբելոնեան գերութենէն մինչեւ Քրիստոս՝ 14 սերունդ:

Արդ, հարց կու տանք, իսկապէ՞ս Աբրահամէն մինչեւ Դաւիթ 14 սերունդ կայ, եւ Դաւիթէն մինչեւ Բաբելոնեան գերութիւն՝ 14 սերունդ, եւ Բաբելոնեան գերութենէն մինչեւ Քրիստոս՝ 14 սերունդ: Այլ խօսքով, միայն 42 անձե՞ր ապրած են Աբրահամէն մինչեւ Քրիստոս: Յստակ է որ ոչ: Աբրահամէն մինչեւ Քրիստոս աւելի քան 2000 տարուայ ժամանակամիջոց մը կայ, եւ տրամաբանական չի թուիր ըսել թէ 42 անձեր կրնան լեցնել այդ ժամանակամիջոցը:

Հետեւաբար, այս ընդարձակ ժամանակամիջոցը կ'ընդգրկէ 42 անձերէ աւելի: Փաստօրէն, երբ համեմատենք Մատթէոսի յիշած այս ազգատոհմը Հին Կտակարանի մէջ յիշուած որոշ ազգատոհմերու հետ, կը տեսնենք որ որոշ անուններ ցանկէն դուրս ձգուած են: Օրինակ, 8-րդ համարին մէջ կը կարդանք.

«Ասա ծնաւ Յովսափատը,

Յովսափատ ծնաւ Յովրամը,

Յովրամ ծնաւ Ոգիան» (հին թրգ.):

Մատթեոսի ներկայացուցած այս ցանկին համեմատ Յովրամ կը ծնի Ոգիան, մինչդեռ երբ նայինք Հին Կտակարանին, հոն կը տեսնենք որ Յովրամ կը ծնի Ուրիան (Դ.ԹԳ 8.25, տե՛ս նաեւ Բ.ՄՆ 22.1), Ուրիան կը ծնի Յովասը (Դ.ԹԳ 11.2), Յովաս կը ծնի Ամասիան (Դ.ԹԳ 14.1), Ամասիան կը ծնի Ոգիան [որ կոչուած է նաեւ Ագարիա] (Դ.ԹԳ 14.21: Ա.ՄՆ 3.12): Այս իմաստով, Մատթեոսի յիշած Յովրամի եւ Ոգիայի միջեւ կան երեք թագաւորներու անուններ որոնք դուրս ձգուած են, որ են՝ Ուրիան, Յովաս եւ Ամասիա:

Կամ, օրինակ, երբ նայինք 11-րդ համարին, հոն Մատթեոս կ'ըսէ. «Յովսիա ծնաւ Յեֆոնիան»: Մինչդեռ Հին Կտակարանէն գիտենք որ Յովսիայի եւ Յեֆոնիայի միջեւ եղիակիմը կայ [որ կը կոչուի նաեւ Յովակիմ] (Դ.ԹԳ 23.34): Այս իմաստով, Յեֆոնիան [որ կը կոչուի նաեւ Յովակիմ] Յովսիայի որդին չէ, այլ՝ թոռնիկը:

Ասոնցմէ գատ, վստահաբար ուրիշ անուններ եւս դուրս ձգուած են, եւ ասիկա հաւանական կը թուի եթէ երբեք նկատի առնենք այն ժամանակամիջոցին երկարութիւնը որ կայ որոշ անձերու միջեւ: Օրինակ, Մտ 1.4-ին մէջ կը հանդիպինք Նաասոն անունին որ ժամանակակից եղած է Մովսէսի: Նաասոնէն մինչեւ Դաւիթ ունինք մօտաւորապէս 500 տարիներու ժամանակամիջոց մը. անոնց միջեւ յիշուած է 6 անձերու անուններ միայն (տե՛ս 4-5 համարներ): Արդ, երբեք հաւանական չէ որ 6 անձեր կարողացած ըլլան լեցնել 500 տարիներու ժամանակամիջոց մը:

Յոյց տալէ ետք որ Աբրահամէն մինչեւ Քրիստոս միայն 42 անձեր չեն ապրած, հիմա կու գանք խօսելու թիւերուն եւ կատարուած բաժանումներուն մասին: Թէ ի՛նչ իմաստ կը կանգնի 14 թիւին ետին՝ չենք գիտեր, եւ հաւանաբար ալ ոեւէ իմաստ պէտք չէ փորձել գտնել 14 թիւին ետին: Պարզապէս կրնանք ըսել որ 7 թիւը Եբրայական մտածողութեան մէջ կատարելութիւն խորհրդանշող թիւ մըն է, եւ 14 թիւը պարզապէս 7 թիւին կրկնապատկումն է, ինչպէս դիտել կու տայ Զարեհ Սրբազանը:

Մեզ հետաքրքրողը սակայն այս հանգրուանին, այն է՝ թէ ինչո՛ւ Մատթեոս իր յիշած ցանկը երեք մասերու կամ երեք հանգրուաններու կը բաժնէ: Երեք շրջաններու բաժնելը յատուկ նշանակութիւն մը ունի.–

Առաջին շրջանը, Աբրահամէն մինչեւ Դաւիթ, կը կոչուի՝ ԱՍՏՈՒԱԾՊԵՏԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ: Աստուածպետական շրջան կը կոչուի, որովհետեւ այս ժամանակամիջոցին ուղղակիօրէն Աստուած ի՛նք կը ղեկավարէր իր ժողովուրդը, եւ կամ, մարգարէներու միջոցաւ կը ղեկավարէր:

Երկրորդ շրջանը, Դաւիթէն մինչեւ Բաբելոնեան գերութիւն, կը կոչուի՝ ՄԻԱՊԵՏԱԿԱՆ կամ ԹԱԳԱԻՈՐԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ: Թագաւորական շրջան կը կոչուի, որովհետեւ այս ժամանակամիջոցին թագաւորներ, իբրեւ բացարձակ միապետներ, իրե՛նք է որ կը ղեկավարէին ժողովուրդին կեանքը:

Երրորդ շրջանը, Բաբելոնեան գերութենէն մինչեւ Քրիստոս, կը կոչուի՝ ՆՈՒԻՐՍՊԵՏԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ: Նուիրապետական շրջան կը կոչուի, որովհետեւ այս ժամանակամիջոցին Իսրայէլը փահանայապետով եւ փահանաներով կը ղեկավարուէր:

Այս երեք շրջաններուն յիշատակութեամբ, Աւետարանիչը խորփին մէջ լռելեայն կերպով կ'ուզէ մեզի ցոյց տալ, թէ ծնող Փրկիչը՝ Քրիստոս, թէ՛ Մարգարէ է, թէ՛ Թագաւոր է, եւ թէ՛ Քահանայապետ:

17.- Եթէ միայն Ա.ֆար մեղանչեց, ինչո՞ւ իրեն հետ միասին իր գաւակները, իր անասունները եւ իր ամբողջ ունեցուածքը փարկոծուեցան եւ հրկիզուեցան (Յես 7.24-26):

Թող Զարեհ Ա.րֆ. Ազնաւորեանը պատասխանէ այս հարցումին.–

Երիճով ֆաղափ գրաւման առիթով, Աստուած կը հրահանգէ Երիճովի բնակիչները կոտորել եւ գանձերը Աստուծոյ նուիրել՝ նզովփի սպառնալիքով: Կը գտնուի անսաստող մը, Ա.ֆար, որուն հետեւանքով Իսրայէլացիներ Ամորհացիներէն պարտութիւն մը կը կրեն: Աստուած փնտռել կու տայ յանցագործը, որ իր ընտանիքով ու լման տունով՝ փարկոծումով ու հրկիզումով կը պատժուի:

Ոեւէ արդարացում ունի՞ր՞ նման հրահանգ մը կամ պատիժ մը:

Մարդիկ յանախ սիսալ մեկնութիւն տալով մեղադրած են զԱստուած իբրեւ բիրտ, կոպիտ, հաւաքական կոտորածներ պահանջող, ամբողջ ցեղերու բնաջնջում հրահանգող ու պահանջող, որոնց մէջ անխտիր իրենց տեղը ունին նաեւ անմեղ մանուկներն ու ծերերը:

Այստեղ Աստուծոյ վարմունքը անհասկնալի կը թուի մեզի, եւ անընդունելի. բայց իր ժամանակի մտայնութեամբ՝ հասկնալի է անիկա: Ինչո՞ւ Ա.ֆարի գաւակներն ու աղջիկները միասին պիտի պատժուէին, նոյնիսկ կենդանիները: Որովհետեւ իր ժամանակի հաւատալիքն էր՝ թէ մեղքը վարակիչ է եւ կը փոխանցուի ընտանիքի անդամներուն, նոյնիսկ կենդանիներուն, որուն առաջին առնելու արմատական ձեւը՝ սկիզբէն ծառը իր նիւղերով միասին կտրելն է:

Արմատական այս կեցուածքը կամ բիրտ վարմունքը շատ մը պարագաներու կ'երեւի Աստուածաշունչին մէջ, յատկապէս օրէնքի մը կամ կանոնի մը գործադրութեան առաջին հանգրուանին, զուտ դաստիարակչական նպատակով, որպէսզի անիկա հետագայ սերունդներուն ահարկու ազդարարութիւն եւ զգուշացում ըլլայ: Այդպիսի պարագաներ են՝ Շարաթի պահպանութեան վերաբերող խախտումին հանդէպ աններող կեցուածքը (Թւ 15.32-36), փահանայութեան իրաւունքի բռնաբարման փորձին առիթով՝ Կորիթի, Դադանի եւ Աբիրոնի սարսափելի մահուամբ պատուհասումը (Թւ 16.1-35), ելն:

18.- Պօղոս առաքեալ Կորնթոսի մեղաւոր մարդուն վերաբերեալ կ'ըսէ. *«Այդ անբարոյութիւնը գործողը իր մարմինով Սատանային կամֆին ձգէ՛, որպէսզի մարմինը կորսուի, եւ այսպիսով թերեւս հոգին փրկուի մեր Տիրոջ Յիսուս Քրիստոսի դատաստանին օրը»* (Ա.Կր 5.5): Արդ, ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ մարմինը կորսուի իսկ հոգին փրկուի: Մենք գիտենք որ հոգին եւ մարմինը միասին պիտի փրկուին եւ կամ միասին պիտի կորսուին:

«Մարմինը կորսուի»: Հոս Պօղոս առաքեալ մարմինի յաւիտենական կորուստին կամ յաւիտենական դատապարտութեան մասին չէ որ կը խօսի, այլ՝ երկրի վրայ անոր կրելիք պատիժին ու տառապանքին մասին, որ ժամանակաւոր բնոյթ ունի:

Փաստը որ խօսքը յաւիտենական կորուստին մասին չէ, նոյնիմֆն առաքեալին խօսքն է. *«Սատանային կամֆին ձգէ՛, որպէսզի մարմինը կորսուի»*: Առաքեալը չ'ըսեր Աստուծոյ կամֆին ձգէ՛, այլ՝ Սատանային կամֆին: Մեղաւորին մարմինը յաւիտենական կորուստի մատնողը Սատանան պիտի չըլլայ, այլ՝ Աստուած:

Քանի առաքեալը Սատանան կը յիշէ, ուրեմն, ակնարկութիւնը չի կրնար յաւիտենական կորուստին ըլլալ, այլ, ինչպէս ըսի, ակնարկութիւնը մարմինին կրելիք երկրաւոր եւ ժամանակաւոր պատիժին ու վիշտին է, ինչ որ արդէն տեղի ունեցաւ (Բ.Կր 2.6):

Առաքեալը կը շեշտէ որ մարմնաւոր այս պատիժին նպատակը՝ հոգիին փրկութիւնն է: Երբ մեղանչող մարմինը պէտք եղածին պէս պատժուի, այլ խօսքով՝ տառապանքի, նեղութեան եւ զրկանքի ենթարկուի՝ կը դադրի մեղանչելէ: Եւ երբ դադրի կամաւորապէս մեղանչելէ՝ կը փրկուի ի՛նքն եւ իր հոգին, այլապէս՝ երկուքն ալ կը կորսուին:

Հոգին եւ մարմինը, կա՛մ միասին պիտի փրկուին եւ կա՛մ միասին պիտի կորսուին: Չի կրնար պատահիլ որ անոնցմէ մին փրկուի եւ միւսը կորսուի: Աստուածաշունչը կ'ուսուցանէ եւ Հայ Եկեղեցւոյ տեսակէտն ալ այն է՝ որ հոգին եւ մարմինը միասին պիտի փրկուին եւ կամ միասին պիտի կորսուին:

Քանի կը խօսինք մեղաւորի մը մարմինը Սատանային կամֆին ձգելու մասին, յիշենք որ Յոբի մարմինը ինքն եւս Սատանային կամֆին ձգուեցաւ (Յոբ 2.5-8): Բայց Յոբի պարագան հարկաւ տարբեր է Կորնթոսի մեղաւոր մարդուն պարագայէն, որովհետեւ Յոբ իր հաւատքին համար էր որ ենթակայ եղաւ հարուածի ու տառապանքի:

Չմոռնանք նաեւ որ Պօղոս առաքեալ ինքն եւս կը վկայէ որ Աստուած փուշի պէս ծակող ցաւ մը տուաւ իր մարմինին, կարծես Սատանային ներկայացուցիչը ըլլար ատիկա իր մարմինին մէջ, որպէսզի անով զինք զգաստացնէր եւ չհպարտանար իր ունեցած բացառիկ յայտնութիւններով (Բ.Կր 12.7):

Տուեալ երեք օրինակներն ալ ցոյց կու տան, որ Աստուած երբեմն կը գործածէ Սատանան, կամ թոյլ կու տայ անոր որ որոշ սահմաններու մէջ միայն դպնայ մեր մարմինին, նպատակ ունենալով՝ մեզ հեռու պահել մեղքէն:

19.– Ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. *«Աղուէսները որջ ունին, երկինքի թռչունները՝ բոյն, սակայն Մարդու Որդին գլուխը հանգչեցնելիք տեղ մը չունի»* (Մտ 8.19–20):

Տուեալ խօսքին նշգրիտ իմաստը գիտնալու համար, նախ պէտք է գիտնալ թէ ի՞նչ առիթով Յիսուս այս խօսքը ըսաւ:

Օրէնքի ուսուցիչ մը մօտեցաւ Յիսուսին եւ ըսաւ. *«Վարդապետ, ուր որ երթաս՝ ետեւէդ պիտի գամ»*: Յիսուս պատասխանեց. *«Աղուէսները որջ ունին, երկինքի թռչունները՝ բոյն, սակայն Մարդու Որդին գլուխը հանգչեցնելիք տեղ մը չունի»*:

Ահաւասիկ Օրէնքի ուսուցիչ մը որ կ'ուզէր Յիսուսին հետեւիլ, անոր աշակերտը ըլլալ: Բարի՞ տրամադրութեամբ մօտեցաւ մեր Տիրոջ: Մաքուր սրտէ կը բղիտը իր առաջարկը: Եթէ կարենանք թափանցել մեր Տիրոջ խօսքին նշգրիտ իմաստին, դիւրին պիտի ըլլայ մեզի համար քանզնալ Օրէնքի ուսուցիչին ներքին աշխարհն ու տրամադրութիւնը:

Արդ, ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս վերոյիշեալ խօսքով: Քանի մը կէտերու մէջ խտացնենք մեր միտքը.–

1.– Ի՞նչ բանի խորհրդանիշ են աղուէսներն ու թռչունները: Սուրբ Օգոստինոս աղուէսները խորհրդանիշ կը նկատէ խաբեբայութեան, իսկ թռչունները՝ գոռոզութեան եւ հպարտութեան: Ան կ'ըսէ. *«Տէրը մերժեց հպարտութեամբ կուրցած Օրէնքի ուսուցիչը ընդունիլ իբրեւ իր աշակերտը, եւ աղուէսի ու թռչունի օրինակով, կարծէ՛ք անոր կ'ըսէր.– Ո՛վ մարդ, մէջդ աղուէսի նման խաբեբայութիւն կայ, եւ երկինքի թռչուններուն նման գոռոզութիւն, բայց Մարդու Որդին պարզ է, անոր մէջ խաբեբայութիւն եւ գոռոզութիւն չկայ՝. ան գլուխը դնելիք կամ կրթնեցնելիք տեղ չունի: Այո՛, ան գլուխը խոնարհաբար դէպի վար կը դնէ եւ ո՛չ թէ գոռոզաբար կը բարձրացնէ, որովհետեւ հեզ է եւ խոնարհ»*:

Տուեալ բացատրութենէն կը ստրվինք, որ Յիսուս չի կրնար տեղ գտնել խաբեբայութեամբ եւ գոռոզութեամբ լեցուն մարդոց սիրտերուն մէջ: Ան չի կրնար հանգչիլ կամ հանգիստ գտնել նման մարդոց ներսիդին: Հպարտ մարդը չի կրնար մեր հեզ Տիրոջ աշակերտը ըլլալ:

Օրէնքի ուսուցիչը փորձեց ինքզինքն անկեղծ աշակերտ իբրեւ ցուցնել, բայց Յիսուս հանդէս բերաւ անոր կեղծաւորութիւնը: Ուզեց ինքզինքն խոնարհ ձեւացնել, բայց Յիսուս հրապարակեց անոր գոռոզութիւնը: Բոլոր անոնք որոնք կը ծածկեն իրենց իսկական ինքնութիւնն ու դիմագիծը, ժամանակ պիտի գայ երբ Քրիստոս պիտի դիմակազերծէ զիրենք, այլ խօսքով՝ իրենց իսկական ինքնութիւնը մէջտեղ

պիտի հանէ, ցիշդ ինչպէս ըրաւ Օրէնքի ուսուցիչին: Չենք կրնար մեր Տիրոջ վրայ խնդալ: Ան գիտէ մեր սիրտերը: Ան մեր բերնի խօսքերուն չի նայիր, այլ՝ մեր սրտի խորհուրդներուն:

2.- Օրէնքի ուսուցիչը տակաւին քիչ առաջ ականատես եղած էր Յիսուսի կատարած բժշկութիւններուն, եւ վստահաբար մէջը փափաք արթնցած էր որ նոյնը ինք ընէր: Իր փնտրածը կարծէք փառքն էր: Ընդհանրական Եկեղեցւոյ հայրերէն եւ 4-րդ դարու հեղինակ՝ Որոգիներս՝ կ'ըսէ. *«Քրիստոս մերժեց Օրէնքի ուսուցիչը ընդունիլ իբրեւ աշակերտ, որովհետեւ ան տեսած էր Տիրոջ գործած հրաշքները եւ ուզած էր հետեւիլ իրեն, որպէսզի օգտուէր իրմէ: Ան կը փափաքէր այն ինչ որ կախարդ Սիմոնը փափաքեցաւ երբ ուզեց Պետրոս առաքեալէն Սուրբ Հոգիի տրւելութեան պարգեւը ստանալ: Ատոր համար ալ Յիսուս դատապարտեց անոր «հաւատքը» եւ ըսաւ անոր.- Ինչո՞ւ կ'ուզես հետեւիլ ինձի. հարստութեան ու փառքի՞ համար. գիտցի՛ր թէ շատ աղքատ եմ ես, եւ տուն-տեղ չունիմ»:*

Քրիստոս չ'ուզեր որ մարդիկ իրեն դիմեն պարգապէս որովհետեւ հրաշագործ Աստուած է: Ան չ'ուզեր իր փառքէն կամ իր կարողութենէն շլացած բովը գանձ: Աղուէսութի՛ւն է Քրիստոսի գալ տարբեր-տարբեր մարդկային եւ անձնական հաշիւներէ մղուած: Աղուէսութի՛ւն է դիմել Քրիստոսի՝ օգտուելու համար անկէ եւ փառաւորուելու համար անով:

3.- *«Աղուէսները որք ունին»:* Դարձեալ, Ընդհանրական Եկեղեցւոյ հայրերէն եւ 4-րդ դարու հեղինակ՝ Ամբրոսիոս՝ կ'ըսէ. *«Աղուէսը կը ներկայացնէ Սատանան: Սատանան աղուէսի նման խաբեբայ ու խաբող է, ծուղակներ կը լարէ եւ խաբեբայութեամբ կը սնանի...: Անդադար կը փնտրէ մէկը որուն մէջ կարենայ բնակիլ: Աստուած հերետիկոսները կը նմանցնէ աղուէսներու եւ կը հրամայէ բռնել զանոնք կամ հեռացնել Տիրոջ այգիէն որպէսզի չաւերեն գայն (Երգ 2.15): Երկինքի թռչունները կը ներկայացնեն չար ոգիները, որոնք իրենց բոյները կը հաստատեն չար մարդոց սիրտերուն մէջ. Աստուծոյ Որդին չի կրնար բնակութիւն հաստատել այդպիսիներուն մէջ»:*

Սիրտ մը որ բնակարան դարձած է աղուէսներու եւ թռչուններու, այլ խօսքով՝ Սատանային եւ անոր չար արբանեակներուն՝ չի կրնար բնակարան եւ հանգստատեղի դառնալ Քրիստոսի: Երբ Քրիստոս մտնէ մեր սիրտերէն ներս՝ պէտք է կարենայ հանգիստ ընել հոն:

Եւ վերջին բան մը *«Մարդու Որդին գլուխը հանգչեցնելի՛ք տեղ մը չունի»* խօսքին մասին: Մարդու Որդին յատուկ տեղ մը չունի, որովհետեւ ան ամէն տեղ է: Ան յատուկ բան մը չունի, որովհետեւ ամէն բան եւ ամէն ինչ իրն է: Երկիրը լեցուն է մեղքով, եւ ուստի, մեր երկնաւոր Տէրը չի կրնար հանգիստ ունենալ երկրի վրայ:

Մեկնիչ մը ըսած է. *«Օրէնքի ուսուցիչը կապուած էր աշխարհին. ան ուզեց աշակերտիլ Տիրոջ՝ ո՛չ թէ նոյնիմէն Տիրոջ փառքին համար, այլ երկրաւոր փառքի եւ ժամանակաւոր շահի համար, եւ Տէրը սորվեցուց*

իրեն, թե անապատներուն մէջ ապրող աղուէսները ունին իրենց որջերը որոնց կապուած են, թռչունները ունին իրենց բոյները որոնց կը վերադառնան ժամանակ առ ժամանակ, բայց Մարդու Որդին երկնաւոր է, ժամանակաւոր բաներուն մէջ հանգիստ չունի եւ ո՛չ ալ երկրի վրայ յատուկ կեդրոն մը ուր կարենայ հանգիստ ընել... , ուստի դուն չես կրնար աշակերտ եւ հետեւորդ ըլլալ իրեն եթէ սիրտդ չգատես եւ չագատես աշխարհէն, եւ հոգիդ չբարձրացնես դէպի բարձունքները երկինքի»:

20.- Ինչո՞ւ եկեղեցւոյ խորանը դէպի արեւելք կը նայի:

Հիմնական երեք պատճառներով.--

1.- Եկեղեցին Քրիստոսի Հարսն է, եւ Հարսը կը նայի եւ պէտք է նայի իր Փեսայի ելքի վայրին, այլ խօսքով, Եկեղեցին իր Փեսային գալստեան նշանը արեւելքէն պէտք է սպասէ: Եկեղեցւոյ խորանը դէպի արեւելք կը նայի, որովհետեւ արեւելքէն եկաւ Քրիստոսի առաջին գալստեան աւետիսը, եւ արեւելքէն պիտի գայ անոր երկրորդ գալստեան աւետիսը: Յիշեմք որ Քրիստոսի առաջին գալուստը աւետող աստղը արեւելքի մէջ երեւցաւ, եւ չմոռնանք, որ իր երկրորդ գալուստը աւետող խաչը դարձեալ արեւելքի մէջ պիտի երեւի: Յիսուս ինքն իսկ հաստատեց թէ *«պիտի գայ կայծակի նման, որ երբ փայլատակէ՝ կը լուսաւորէ ամբողջ երկնակամարը, արեւելքէն արեւմուտք»* (Մտ 24.27):

Սուրբ Գրիգոր Նարեկացին իր Աղօթամատեանին Բան Հե-ի 14-րդ բաժնին մէջ կ'ըսէ. *«Եկեղեցւոյ դիրքը դէպի արեւելք է, ուր էր մեզի խոստացուած բնակութեան առաջին տեղը. կարծես ձեռքովը կը ցուցնէ Աստուծոյ գալուստին շաւիղը. Տիրոջը փայլակին առակը, իր վրայ ներկայացնելով, կը սորվեցնէ մեզի. երկրաւոր արարածներուն՝ վերջին օրուանը մէջ Քրիստոսական երեւումին արեւելքէն ծագող փրկութիւնը կը բարոզէ. Քրիստոսի՝ արուսեակին ծագած կողմէն երեւիրը կը բացատրէ մարդկութեան»:*

2.- Դարձեալ, եկեղեցւոյ խորանը դէպի արեւելք կը նայի, որովհետեւ նախամարդուն յատկացուած դրախտը (Եդեմի պարտեզը) արեւելքի մէջ էր (Ծն 2.8): Խորանը արեւելք կը նայի, մէկ կողմէն յիշեցնելու համար մեզի՝ մեր գործած մեղքին պատճառով մեր կորսնցուցած դրախտը, իսկ միւս կողմէն, յիշեցնելու համար մեզի որ պէտք է սպասեմք իսկական դրախտին՝ երկինքի արքայութեան, որուն յառած պէտք է պահեմք մեր աչքերը, միշտ ինչպէս եկեղեցւոյ խորանը իր աչքերը յառած կը պահէ դէպի արեւելք, դէպի երանութիւնը արքայութեան:

3.- Երբեմն նաեւ «արեւելք» բացատրութիւնը կը ներկայացնէ նոյնինքն զԱստուած: Օրինակ, Յայտնութեան գիրքին 7.2-ին մէջ կը կարդանք. *«Տեսայ ուրիշ հրեշտակ մըն ալ, որ արեւելքէն ելաւ եւ որ կենդանի Աստուծոյ կնիքը ունէր»:* Մեկնիչներ «արեւելքէն ելաւ» ըսելով

հասկցած են՝ «Աստուծմէ ելաւ», կամ՝ «Աստուծմէ եկաւ»: Զարեհ Արք. Ազնաւորեան խօսելով «արեւելէն ելաւ» բառերուն մասին՝ կ'ըսէ. *«Արեւելք՝ Աստուածաշնչական մտածողութեան մէջ կը խորհրդանշէ Աստուծոյ ներկայութիւնը: Եւ ուստի, "արեւելէն ելաւ" բացատրութեամբ, պարզապէս պէտք է հասկնալ որ հրեշտակը Աստուծոյ կողմէ դրկուեցաւ»:* Եթէ «արեւելք»ը Աստուծոյ ներկայութիւնը կը խորհրդանշէ, այս իմաստով, եկեղեցւոյ խորանին դէպի արեւելք նայիլը՝ կը յիշեցնէ մեզի թէ Քրիստոսի Եկեղեցին պէտք է իր աչքերը սեւեռէ ու սեւեռած պահէ Աստուծոյ վրայ, անկէ՛ առնելու համար իր լոյսը:

21.– Ինչո՞ւ մեր Տիրոջ՝ Յիսուսի մկրտութեան ժամանակ Սուրբ Հոգին աղանիի կերպարանով յայտնուեցաւ եւ ո՛չ ուրիշ բանի կերպարանով (Մտ 3.16: Մր 1.10: Ղկ 3.22: Յհ1.32):

Նկատի առնել որ պիտի չբացատրուի թէ ինչո՞ւ Սուրբ Հոգին հանգչեցաւ Քրիստոսի վրայ մկրտութեան ժամանակ, այլ պարզապէս՝ թէ ինչո՞ւ աղանիի կերպարանով կամ իբրեւ աղանի յայտնուեցաւ:

1.– Աղանին ամենէն հանդարտ ու ամենէն խաղաղ կենդանին է: Ան նաեւ ամենէն շատ խաղաղութիւնը սիրող ու փնտոող կենդանին է: Այս իմաստով, աղանին խաղաղութեան նշան է: Սուրբ Հոգիին էջքը աղանիի նմանութեամբ տեղի ունեցաւ, ցոյց տալու համար մեզի երեք բան. (1) թէ՛ Յիսուս խաղաղութեան Իշխանն է (Ես 9.6): (2) Թէ՛ Աստուած խաղաղութեան Աստուած է եւ ահա կու գար իր Որդիին միջոցաւ խաղաղութեան ու հաշտութեան ուխտ մը կնքելու մարդկութեան հետ: (3) Եւ թէ՛ մարդիկ կոչուած են խաղաղութեամբ ապրելու իրարու եւ Աստուծոյ հետ:

2.– Նոյ տապանի պատուհանէն արձակեց ագռաւ եւ աղանի: Ագռաւը կը ներկայացնէ ամբարիշտ ու անհաւատարիմ մարդիկը, իսկ աղանին՝ հաւատացեալ ու հաւատարիմ մարդիկը: Ագռաւին ու աղանիին տապանէն արձակուիլը, ցոյց կու տայ որ տապանէն դուրս պիտի գային հաւատացեալ ու անհաւատ մարդիկ: Արձակուած ագռաւը ետ չդարձաւ, մինչդեռ արձակուած աղանին՝ ետ դարձաւ (Մն 8.7-8): Սուրբ Հոգին աղանիի նմանութեամբ իջաւ, կարծէք ցոյց տալու համար, որ հաւատացեալ մարդիկը, նիշդ աղանիի նման, մնայուն կերպով փրկութեան տապանը պիտի դառնան, Աստուծոյ գիրկը պիտի վազեն: Անոնք չեն նմանիր ագռաւներուն որոնք փախուստ կու տան իրենց փրկութեան տապանէն:

3.– Երկրի երեսին վրայ ջուրերուն փչցած ըլլալուն աւետիսը աղանի մը բերաւ երբ *«բերանը ձիթենիի նոր փրցուած տերեւ»*ով մը ներկայացաւ Նոյի տապանը (Մն 8.10-11): Մեկնիչ հայրեր ձիթենին եւ *«ձիթենիի նոր փրցուած տերեւ»*ը հաշտութեան ու խաղաղութեան նշան

նկատած են: Սուրբ Հոգին աղանիի նման իջաւ, այդ հաշտութեան ու խաղաղութեան աւետիսը բերելու մարդկութեան:

4.– Մեզմէ ո՞վ չի գիտեր որ աղանին հաւատարիմ կենդանին է, իսկ ագռաւը՝ ապերախտ: Ուստի, աղանին հաւատարմութեան խորհրդանիշ է, իսկ ագռաւը՝ ապերախտութեան: Յիշեցէ՛ք որ ագռաւն ու աղանին առատօրէն կերակրուեցան Նոյի տապանին մէջ ջրհեղեղի օրերուն. եւ սակայն, երբ ագռաւը տապանէն արձակուեցաւ՝ ետ չդարձաւ, բայց երբ աղանին արձակուեցաւ՝ անիկա ետ դարձաւ (Ծն 8.7-11): Ագռաւին ետ չդառնալը՝ անհաւատարմութիւն էր, իսկ աղանիին ետ դառնալը՝ հաւատարմութիւն: Ճիշդ է որ աղանին երրորդ անգամ երբ արձակուեցաւ՝ ետ տապան չդարձաւ, (եւ բնական է որ չդառնար, քանի ջուրերը փչցած էին երկրի վրայ), բայց չմոռնանք որ առաջին երկու անգամներուն դարձաւ, եւ ի՛նքն էր որ Նոյին աւետիս բերաւ թէ *«ջուրերը երկրի վրայէն փչցած են»*: Աղանին հաւատարիմ գտնուեցաւ իր տիրոջ՝ Նոյին հանդէպ, որովհետեւ, գայն չթողուց մինչեւ երկրի մակերեսէն ջուրերուն նուազիւր: Հետեւաբար, Սուրբ Հոգին աղանիի կերպարանով իջաւ, նախ ցոյց տալու համար որ Աստուած հաւատարիմ Աստուած է, եւ երկրորդ, բացայայտելու համար որ ինք կ'իջնէ միայն հաւատարիմներուն վրայ:

5.– Աղանին ո՛չ միայն երկինքի օդին մէջ թռչող կենդանին է, այլեւ՝ դէպի երկինք թռչիլ սիրող կենդանին է: Ուստի Սուրբ Հոգիին աղանակերպ էջը կրնայ ցոյց տալ մեզի Քրիստոսի երկնային ծագում ունենալու իրողութիւնը, այլ խօսքով՝ անոր աստուածային բնութիւնը:

6.– Ղեւտացոց գիրքին մէջ կը կարդանք թէ ինչպէս յանցապարտ մարդը եթէ աղֆատ եւ անկարող ըլլար անասնական գոհեր մատուցանելու իր մեղքերու քաղութեան համար, գոնէ պէտք է *«երկու տատրակ կամ աղանիի երկու ձագ»* մատուցանէր (Ղւ 14.22: Տե՛ս նաեւ Ղկ 2.24): Սուրբ Հոգին աղանիի նմանութեամբ իջաւ, որպէսզի ցոյց տայ մեզի թէ ինք *«հոգիով»* աղֆատ եղողներուն Աստուածն է: Յիսուս երանի տուաւ հոգիով աղֆատներուն եւ խոստացաւ անոնց պարգեւել Սատուծոյ արքայութիւնը (Մտ 5.3): Հոգիով աղֆատները Աստուծոյ կարիքը զգացող մարդիկն են: Եթէ դուն Աստուծոյ կարիքը կը զգաս՝ վստահ եղիր որ Սուրբ Հոգին պիտի իջնէ քու վրայ:

7.– Աղանին պարզութեան, անմեղութեան եւ միամտութեան խորհրդանիշ է (Մտ 10.16): *«Միամիտ»* չի նշանակեր *«անխելք»* ինչպէս էր պարագան Եփրեմին (Ովս 7.11): Այստեղ *«միամիտ»* կը նշանակէ աննենգ, անխարդախ: Սուրբ Հոգիին աղանակերպ էջը ցոյց կու տայ Յիսուսի հոգիին աղանակերպ ըլլալը, այլ խօսքով՝ պարզ ու անմեղ ըլլալը: Աստուծոյ պարզ Հոգին՝ Քրիստոսի պարզ հոգիին վրայ է որ կ'իջնէ: Անոր անմեղ Հոգին Աստուծոյ Որդիին անմեղ հոգիին է որ կը միանայ: Ասիկա նաեւ կը յիշեցնէ մեզի, որ Սուրբ Հոգին պատրաստ է իջնելու եւ կ'իջնէ միայն պարզ ու իրենց սրտին մէջ նենգութիւն չունեցողներուն վրայ:

8.– Աղաւնին «հանգիստ»ը, այլ խօսքով՝ հանդարտութիւնը, խաղաղ կացութիւնը սիրող կենդանին է: Ան չի սիրեր խոռվայոյց կացութիւնը: Չի սիրեր անհանդարտ ու աղմկալից պահերը կամ վայրերը: Սաղմոսագիրը կ'ըսէ. *«Երանի՛ թէ աղաւնիի թեւեր ունենայի, որպէսզի թռչէի ու հանգիստ ըլլայի»* (Սղ 55.6): Սաղմոսագիրին հոգին հանգիստ փնտրող հոգին է. այդ հանգիստը ծուլութիւնը չէ, այլ՝ հոգեկան հանգիստը, որ ձեռք կը ձգուի մեղքէն ձերբագատելով միայն: Սուրբ Հոգին աղաւնիի նմանութեամբ իջաւ Յիսուսի վրայ, ցոյց տալու համար որ ինք պատրաստ է իջնելու եւ լեցնելու բոլոր այն սիրտերը որոնք հանգիստ կը փնտրեն, որոնք մեղքէն ազատագրուելու փափաք ունին:

9.– Սուրբ Հոգին արծիւի նման չիջաւ. արծիւը թէպէտ երկինքի մէջ քայլեր սիրող կենդանին է, բայց գիշատիչ է, մսակեր է, եւ մարդասէր չէ: Այդպէս չէ աղաւնին: Աղաւնին գիշատիչ չէ, մսակեր չէ, եւ մարդասէր է: Աղաւնին կը գիշատուի բայց չի գիշատեր: Աղաւնին վնաս կրած պահուն անգամ իր խաղաղութիւնը չի կորսնցնէր: Ան մահը խաղաղութեամբ դիմակալող կենդանին է: Սուրբ Հոգին աղաւնիի նման իջաւ, ցոյց տալու համար, թէ Յիսուս ինք եւս աղաւնիի նման մահը խաղաղութեամբ դիմակալող մարդն է: Մանաւանդ, ցոյց տալու համար որ Յիսուս մեղքի մէջ մեռած մարդոց միսը ուտելու չէ եկած, ինչպէս պիտի ընէր արծիւը, այլ աղաւնիի նման մարդասիրութիւն ցուցաբերելու եկած է: Յիշեցէք որ երբ աշակերտները Յիսուսի առաջարկեցին երկինքէն կրակ տեղացնել եւ սպաննել մեղաւորները, Յիսուս անոնց ըսաւ. *«Չէ՛ք գիտեր թէ ի՞նչ տեսակ հոգիի կը պատկանիք: Որովհետեւ մարդու Որդին չեկաւ մարդիկը կորսնցնելու, այլ՝ զանոնք փրկելու»* (Ղկ 9.55):

10.– Արծիւի մասին խօսած ատենս, հետեւեալ գաղափարը ինծի եկաւ: Արծիւը երբ կը քայլեր երկինքի բարձունքներուն մէջ, հոնկէ կը դիտէ երկրի վրայ, եւ կը փնտռէ այն կենդանին որ տկար է եւ անգոյշ, որպէսզի վրան յարձակելով զայն բզբտէ եւ ուտէ: Աղաւնին ո՛չ միայն իրմէ տկարին վրայ չի յարձակիր, այլեւ՝ ինք տկար կենդանի մըն է: Սուրբ Հոգին աղաւնիի կերպարանով իջաւ եւ ո՛չ թէ արծիւի կերպարանով, որպէսզի ցոյց տայ մեզի թէ Աստուած մարդոց մէջ տկարները փնտրող եւ անոնց վրայ յարձակող ու զանոնք կործանող Աստուած մը չէ, ընդհակառակը, ան տկարներուն զօրավիգ կեցող Աստուածն է:

11.– Աղաւնին թռչող կենդանիներուն մէջ ամենէն անվնաս կենդանին է: Սուրբ Հոգին աղաւնիի նմանութեամբ իջաւ Տիրոջ վրայ, ցոյց տալու համար որ Աստուած երբեք մարդոց վնաս չի հասցներ եւ չ'ուզեր որ հասնի: Բայց ասիկա նաեւ պատգամ մըն է մեզի ուղղուած. Քրիստոս կը սպասէ իր հետեւորդներէն ըլլալու բոլորովին անվնաս, այլ խօսքով՝ մարդոց երբեք վնաս չհասցնող արարածներ, նիշդ աղաւնիներու պէս:

12.– Ողջակէզի պատարագի համար եթէ երբեք «ընծան թոչուններէն» պիտի ըլլար, ատիկա պէտք էր տատրակ կամ աղաւնի ըլլար (Ղւ 1.14): Սուրբ Հոգին աղաւնիի նմանութեամբ իջաւ ցոյց տալու համար որ

Յիսուս ի՛նքն պիտի ըլլար մարդկութեան փրկութեան համար մատուցուող ողջակէզի միակ փրկարար պատարագը:

13.– Երգ Երգոց գիրքին մէջ կը կարդանք թէ ինչպէս «մարդ»ը խօսքը ուղղելով «կնոջ»՝ կ'ըսէ. *«Ահա գեղեցիկ ես, ո՛վ իմ սիրուհիս, ահա գեղեցիկ ես. բու աչքերդ աղանիներու աչքերուն նման են»* (Երգ 1.15, 4.1): Սուրբ Գրիգոր Նարեկացին կը բացատրէ թէ հոս յիշուած «մարդ»ը Քրիստոս ինքն է, իսկ «կին»ը՝ կը ներկայացնէ Եկեղեցին: Երգ Երգոց գիրքը խօսակցութիւն մըն է երկնային Փեսային՝ Քրիստոսի, եւ իր հարսին՝ Եկեղեցիին միջեւ: Քրիստոս խօսքը ուղղելով Եկեղեցիին՝ կ'ըսէ. *«Բու աչքերդ աղանիներու աչքերուն նման են»*: Ինչո՞ւ Քրիստոս իր հարսին՝ Եկեղեցիին աչքերը կը նմանցնէ աղանիներու աչքերուն: Աղանին այն կենդանին է որ իր աչքերը մնայուն կերպով յառած կը պահէ իր տիրոջ որ զինք կը կերակրէ ու կը պաշտպանէ: Հետեւաբար, Քրիստոս Եկեղեցիին աչքերը կը նմանցնէ աղանիներու աչքերուն, որպէսզի ցոյց տայ մեզի թէ Եկեղեցին, այսինքն՝ հաւատացեալներու բազմութիւնը, իր աչքերը մնայուն կերպով պէտք է յառած պահէ Իր վրայ, եւ Իրմէ ակնկալէ իր հոգեւոր սնունդը եւ պաշտպանութիւնը: Սուրբ Հոգին աղանիի կերպարանով իջաւ, նախ որպէսզի ցոյց տայ մեզի թէ Աստուծոյ աչքը մնայուն կերպով կը հսկէ իր արարածներուն վրայ, եւ երկրորդ, որպէսզի յիշեցնէ մեզի թէ մենք կոչուած ենք աղանիներու աչքերուն նման աչքեր ունենալու, այլ խօսքով՝ զԱստուած փնտոող աչքեր ունենալու, Անկէ մեր հոգեւոր աւիշը ակնկալող հոգի՛ ունենալու:

14.– *«Ո՛վ իմ աղանիս, վէմին խոռոչներուն մէջ, ապառաժին հովանիին տակ եկուր»* (Երգ 2.14): Դարձեալ, Քրիստոս է որ կը հրաւիրէ իր աղանին՝ իր Եկեղեցին, *«վէմին խոռոչներուն մէջ, ապառաժին հովանիին տակ»*, այլ խօսքով՝ ի՛ր բով, իր գրկին մէջ ապաստան գտնելու: Սուրբ Հոգին աղանիի կերպարանով իջաւ Տիրոջ վրայ, ցոյց տալու համար մեզի որ մենք եւս աղանիներու նման պէտք է դիմենք Յիսուսի, որ մեր վէմն է, մեր ապառաժը, մեր հովանին, մեր պաշտպանութիւնը:

15.– Երգ Երգոց գիրքին 6.9-ին մէջ, Քրիստոս Եկեղեցին կը կոչէ՝ իր «աղանին», իր «ընտրեալը» որ իրմէ ծնունդ առած է: Սուրբ Հոգին աղանիի նմանութեամբ իջաւ, նախ որպէսզի ցոյց տայ թէ Յիսուս երկնաւոր Հօր կողմէ «ընտրեալ» այն անձն է որ փրկութիւն պիտի բերէ մարդոց, եւ երկրորդ, որպէսզի ցոյց տայ թէ ինք կ'իջնէ ոեւէ մէկուն վրայ որ ցանկացողն է այդ փրկութեան, եւ կը փափաքի մաս կազմել ընտրեալներու հոյիին:

16.– Երբ Յուդայի Եգեկիա թագաւորը հիւանդացաւ ու պիտի մեռնէր, դառնապէս լացաւ եւ խնդրեց Աստուծոյ գթութիւնը. Աստուած վերստին զինք առողջացուց. այդ առիթով թագաւորը սրտառուչ խօսքեր արտասանեց, որոնցմէ կը յիշեմ հետեւեալ տողը. *«...Աղանիի պէս կը մնչէի: Վեր նայելէն աչքերս տկարացան»* (Ես 38.14): Հոս թագաւորը կը խօսի այն աղիողորմ լաց ու կոծին մասին զորս ան ապրեցաւ իր

մահաբեր հիւանդութեան ժամանակ: Պէտք կա՞յ յիշեցնելու որ մեր Տէրը՝ Քրիստոս ինք եւս լացաւ դառնապէս (Եբր 6.7), տագնապեցաւ ու քրտնեցաւ ահեղապէս (Ղկ 22.44): Սուրբ Հոգին աղանիի կերպարանով իջաւ Տիրոջ վրայ, մեզ հրաւիրելու համար որ Եզեկիա թագաւորին նման արցունքով դիմենք Յիսուսին եւ խնդրենք անոր գթութիւնը որպէսզի կեանք շնորհէ մեզի ինչպէս թագաւորին շնորհեց:

Յիսուս արցունքով բացաւ դո՛ւր կեանքի, քրտնեցնելով բացաւ դո՛ւր դրախտին, արիւնով բացաւ քրտնեցնելուն եւ *«ամէն կողմ դարձող բոցեղէն սուրին»* կողմէ փակուած Կենաց Ծառին ցամբան: Յիսուս այդ դուռն ու ցամբան չբացաւ ինքնիր անձին համար, այլ զանոնք բացաւ մեզի համար: Նոյնը ընենք մենք: Արցունքով ու քրտնեցնելով, բանա՛նք դուռը դրախտին. գայն բանանք մեր եւ ուրիշներուն դիմաց:

17.– *«Դէպի իրենց վանդակը թոչոյ աղանիներու պէս»* (Ես 60.8) պէտք է մենք եւս «թոչիմք» դէպի Յիսուսը: Սուրբ Հոգին աղանիի նմանութեամբ իջաւ Յիսուսի վրայ, եւ կարծէք ատիկա հրաւեր մըն է մեզի, աղանիի անմեղութեամբ, աղանիի պարզութեամբ, գալու Յիսուսի, վստահելու Յիսուսի, հանգչելու Յիսուսի վրայ:

22.– Կարելի՞ է բացատրել Յիսուսի հետեւեալ խօսքը.– *«Դուք էք երկրի աղը: Բայց եթէ աղը իր համը կորսնցնէ, ինչո՞վ պիտի աղեն գայն: Այլեւս ոչ մէկ բանի կը ծառայէ, հապա գայն կը թափեն, եւ մարդոց ոտքի կոխան կը դառնայ»* (Մտ 5.13):

Ինչո՞ւ Յիսուս իր հետեւորդները կը կոչէ «երկրի աղը»: Քանի մը պատճառներով.–

1.– Մենք գիտենք որ աղը ուտելիքները նեխածութենէ հեռու պահելու յատկութիւնը ունի: Այս իմաստով, երբ Յիսուս իր հետեւորդները կը կոչէ «երկրի աղը», ըսել կ'ուզէ, թէ անո՛նք են որ երկիրը մեղքի նեխածութենէն հեռու կը պահեն եւ պէտք է պահեն: Առանց հաւատացեալներու ներկայութեան, երկիրը այլ խօսքով՝ աշխարհը կը նեխի, կը գարշահոտի:

2.– Գիտենք նաեւ որ աղը կերակուրին համ տուող տարրն է: Հաւատացեալներ պէտք է ապրին հաւատքի իսկական կեանք մը, որպէսզի կարենան դառնալ ու ըլլալ համը այս աշխարհին: Երբ չկան ճշմարիտ հաւատացեալներ աշխարհի մէջ՝ անհամ է աշխարհը:

3.– Աղաջուրը շատ մը վերքեր շուտով մաքրելու եւ հոն գտնուող մանրէները չեզոքացնելու յատկութիւնը ունի: Ահա նոյնպէս ալ, հաւատացեալը մարդոց սրտի վերքերը բուժելու եւ անոնց ցաւերը ամոքելու կարողութիւնը պէտք է ունենայ:

4.– Ինչպէս եթէ սահմանուած քանակէն աւելի աղ դրուի կերակուրին մէջ՝ մարդիկ փոխանակ կերակուրին համը առնելու, աղին համը պիտի առնեն, այնպէս ալ, քրիստոնեայ մարդը եթէ իրեն սահմանուած գործէն

գատ փորձէ ուրիշ գործեր կամ ամէն գործ կատարել, մարդիկ իր կեանքին մէջ զի՛նք է որ պիտի տեսնեն եւ ոչ թէ Քրիստոսը, եւ այդ ձեւով, փառքը իրե՛ն պիտի տրուի եւ ո՛չ թէ Քրիստոսի:

5.- Ինչպէս աղը կերակուրին մէջ հալելով է որ կերակուրին համ կու տայ, այնպէս ալ, հաւատացեալներ ուրիշներուն կեանքին մէջ հալելով է, այլ բացատրութեամբ՝ ուրիշներուն համար գոհուելով է որ Քրիստոսի համը կը փոխանցեն անոնց:

6.- Թէպէտ աղը ամենէն աժան համեմն է, եւ սակայն կարելի չէ հրաժարիլ անկէ. ահա նոյն ձեւով, Քրիստոսի հետեւորդները պէտք է խոնարհութեան նամբան ընտրեն եւ իրենք գիրենք թանկագին կամ անգին չկարծեն: Անոնք աղի նման, պատրաստ պէտք է ըլլան «աժան կերպով» իրենց կեանքերը ի սպաս դնելու իրենց նմաններուն:

7.- Յովհան Ոսկեբերան կը բացատրէ որ «երկիր» ըսելով պէտք չէ հասկնալ յատուկ երկիր մը, այլ՝ ամբողջ աշխարհը: Յիսուս իր աշակերտները «երկրին աղը» կոչելով, կ'ուզէ ցոյց տալ, թէ համայն տիեզերքը նեխած էր մեղքով, բայց իր հետեւորդները կոչուած են փարատիչները ըլլալու այդ նեխածութեան:

8.- Քիչ մը վերել ըսինք թէ աղը համեմներուն մէջ ամենէն աժան բանն է, որ սակայն առանց անոր կարելի չէ ապրիլ: Պատճառներէն մին նաեւ թէ ինչու Յիսուս իր հետեւորդները «աղ» կը կոչէ, հաւանաբար այն է, որ ուզեց ցոյց տալ անոնց, թէ մարդիկ գիրենք աժան բան պիտի սեպեն, անպէտք տարրեր պիտի նկատեն եւ պէտք եղած կարեւորութիւնը կամ արժէքը պիտի չտան անոնց: Պատմութիւնը ինք չի՞ վկայեր այս իրողութեան: Չե՞ն եղած եւ այսօր ալ չկա՞ն մարդիկ որոնք Քրիստոսի նշմարիտ հետեւորդները ընկերութեան անպէտք ու անպիտանի տարրերը կը սեպեն: Չկա՞ն մարդիկ որոնք հաւատացեալներուն կը նային այնպէս ինչպէս պիտի նայէին աժան ապրանքի մը, որոնք անարգանքով կը վերաբերին մեղքի անարգանքը մերժողներուն հետ: Մի՛շտ եղած են այդպիսի մարդիկ եւ մի՛շտ պիտի ըլլան: Այդպիսի մարդոց կը յիշեցնենք ու կ'ըսենք. «Ինչպէս աղը աժան բան է բայց առանց անոր կերակուրները իրենց համը կը կորսնցնեն, այնպէս ալ, թէպէտ դուք հաւատացեալները աժան բան կը նկատէք, բայց լաւ գիտցէք որ առանց անոնց դուք անհամ էք, դուք աղքատ էք, դուք խաւար էք, դուք անյոյս էք»:

9.- Աղը չի բուսնիր: Աղը կը հաւաքուի ովկիանոսներէն ու ծովերէն: Աստուծոյ պարգեւն է անիկա: Յիսուս աւետարանելու կոչուած իր աշակերտները «աղ» անուանելով, կարծէք ուզեց ցոյց տալ մեզի, թէ աւետարանիչները պարգեւն են Աստուծոյ, թէ՛ Աստուած ի՛նք է որ կը պատրաստէ իր խօսքի տարածիչները եւ ո՛չ թէ մարդիկ իրենք: Ինչպէս աղը Աստուծոյ պարգեւն է, այնպէս ալ, մեր կեանքերը ազոյ հաւատացեալները պարգեւն են Աստուծոյ. անոնք Աստուծոյ կողմէ բարերարուած եւ մարդկութեան բարերարները դարձած հրեշտակներ են:

10.- Յիսուս ասի մը հետեւորդներ ունէր դիմացը եւ զանոնք է որ կոչեց «աղը երկրին»: Հետաքրքրական բան մը կայ այստեղ որուն պէտք է ուշադրութիւն դարձնել: Մենք գիտենք որ ասի մը աղը կրնայ մեծ քանակութեամբ ջուրը աղի դարձնել: Արդարեւ, ինչպէս քիչ մը աղը կրնայ մեծ քանակութեամբ ջուրը աղի դարձնել, այնպէս ալ, Յիսուսի հետեւորդներու պատիկ խումբ մըն էր որ Աստուծոյ արքայութեան Աւետարանը տարածեց ամբողջ աշխարհի մէջ: Յիշեցէք որ թթիւմորի օրինակը եւս մեզի նոյն նշմարտութիւնն է որ ցոյց կու տայ: Ինչպէս քիչ մը թթիւմորը կրնայ մեծ քանակութեամբ խմորը թթուեցնել, այնպէս ալ, Քրիստոսի աշակերտներուն պատիկ բանակը, կրցաւ ամբողջ ամբողջ աշխարհը Աւետարանի լոյսով ողողել:

11.- *«Դուք է՛ք երկրի աղը»*: Նախ առաքեալները, ապա Քրիստոսի անմիջական հետեւորդները, ապա անոնց յաջորդները, եւ այսօր մենք, ա՛ղն ենք երկրին, ա՛ղն ենք ամբողջ աշխարհին ու մարդկութեան: Ով որ Քրիստոսի Աւետարանը կը քարոզէ մարդոց՝ ա՛ղ կը դառնայ մարդոց: Ով որ Յիսուսի սիրոյն մասին կը խօսի մարդոց՝ կը դառնայ ա՛ղը մարդկութեան, հա՛մը մարդկութեան, լո՛յսը աշխարհի:

Ա՛ղ են անոնք որոնք տկար ձեռքերը կը գորացնեն:

Ա՛ղ են անոնք որոնք յուսահատները յոյսով կը գօտեպնդեն:

Ա՛ղ են անոնք որոնք երկինքի մամբան ցոյց կու տան իրենց մամաններուն:

Ա՛ղ են անոնք որոնք մոլորածները ուղղութեան կը բերեն:

Ա՛ղ են անոնք որոնք սգաւոր սիրտերը կը միտիթարեն ու տրտում հոգիները կ'ուրախացնեն:

Ա՛ղ են անոնք որոնք արցունքով աչքերը եւ քրտինքոտ ճակատները կը սրբեն:

«Բայց եթէ աղը իր համը կորսնցնէ, ինչո՞վ պիտի աղեն զայն»: Մեր Տէրը իր այս հաստատումով անուղակիօրէն կոչ մըն է որ կ'ուղղէ մեզի, զգոյշ ըլլալու որ մեր աղը, այսինքն՝ Քրիստոսապարգեւ մեր գօրութիւնը, աստուածատուր մեր կարողութիւնները, Հոգիաբաշխ մեր պարգեւներն ու շնորհները չկորսնցնելու:

Եթէ երբեք աղը ուտելիքները նեխածութենէ հեռու պահելու յատկութիւնը ունի, ինչպէս վերեւ ըսինք, ուրեմն, իր համը կորսնցուցած աղը կը ներկայացնէ այն մարդիկը՝ որոնք կորսնցուցած են մեղքի նեխածութեան դէմ պայքարելու իրենց կարողութիւնը:

Եթէ աղը համ կու տայ կերակուրին, ինչպէս հաւատացեալը համ ու արժէք կու տայ այս աշխարհին, ուրեմն, իր համը կորսնցուցած աղը կը պատկերէ այն մարդիկը՝ որոնք անհամ ու անհաճելի ներկայութիւն են այս աշխարհին մէջ:

Եթէ աղը որոշ վերքեր մաքրելու եւ անոնց մէջ գտնուող մանրէները չեզոքացնելու յատկութիւնը ունի, ապա ուրեմն իր համը կորսնցուցած

աղը կը ներկայացնէ այն մարդիկը՝ որոնք բնաւ աշխատանք չեն տանիր խոցոտուած սիրտերը սփոփելու ու միփթարելու:

Եթէ աղին նպատակը կերակուրին համ տալն է, ուրեմն, իր համը կորսնցուցած աղը կը պատկերացնէ այն մարդիկը՝ որոնք չեն ապրիր այն նպատակին համար որ Աստուած գիրենք ստեղծած է: Սրբութեան կեանք ապրելու համար ստեղծուած բայց պղծութեան կեանք ապրող մարդիկը կը նմանին կերակուրի համար պատրաստուած բայց կերակուրին համար չգործածուող աղին, եւ ուստի՝ անհամ աղին:

Եթէ աղը կերակուրին մէջ հալելով է որ կերակուրին համ կու տայ, ուրեմն իր համը կորսնցուցած աղը կը ներկայացնէ այն մարդիկը՝ որոնք կը մերժեն «հալի», այսինքն՝ գոհուիլ ու աշխատիլ մարդոց կեանքին մէջ, անոնց օգտակար դառնալու համար:

Եթէ աղը կերակուրի համեմնեքուն մէջ ամենէն աժան բանն է որ սակայն մարդիկ չեն կրնար անկէ հրաժարիլ, ուրեմն իր համը կորսնցուցած աղը կը ներկայացնէ այն մարդիկը՝ որոնք կը մերժեն իրենց «աժան» ըլլալը, որոնք կը մերժեն խոնարհութեան նամբան, որոնք իրենք գիրենք թանկագին մարգարիտներու շարքին կը դասեն, որոնք հպարտութեան հոգիով լեցուած են:

Եթէ աղը Աստուծոյ պարգեւն է, ուրեմն իր համը կորսնցուցած աղը կը ներկայացնէ այն մարդիկը՝ որոնք կը մոռնան թէ իրենք Աստուծոյ պարգեւն են մարդկութեան, կը մոռնան որ իրենք կոչուած են դառնալու բարեբարները մարդկութեան:

Եթէ պզտիկ քանակութեամբ աղով կարելի է մեծ քանակութեամբ ջուրը աղի դարձնել, ուրեմն իր համը կորսնցուցած աղը կը ներկայացնէ այն մարդիկը՝ որոնք կը դժուարանան հաւատալ թէ Աստուած իրենց պզտիկ անձերուն ընդմէջէն, իրենց պզտիկ կարողութիւններուն միջոցաւ, կարող է մեծ գործեր կատարել:

«Ինչն՞վ պիտի աղեն գայն»: Այս հարցադրումը ցոյց կու տայ թէ այն քրիստոնեան որ կը կորսնցնէ իր աղութիւնը, այլ խօսքով՝ մեղքի նեխածութեան դէմ պայքարելու իր ուժականութիւնը՝ ո՞վ կամ ի՞նչ բան կրնայ այլեւս ոյժ տալ իրեն կոուելու մեղքի նեխածութեան դէմ:

Այո՛, ո՞վ կրնայ աղի համ տալ իր աղի համը կորսնցուցած աղին: Ինչպէս կարելի չէ աղի համ տալ իր աղի համը կորսնցուցած աղին, այնպէս ալ կարելի չէ հաւատքի գործեր ակնկալել իր հաւատքը կորսնցուցած մարդ անհատէն:

Եթէ հաւատացեալ մը կորսնցուցած է իր աղը, այսինքն՝ իր գօրութիւնը, իր համը, իր փառքը, կեանքի իր նպատակը, իր նամբան, իր արժէքը, իր հաւատքը, իր յոյսն ու սէրը, իր սրբութիւնը, իր հաւատարմութիւնը, Աստուծոյ կողմէ իրեն տրուած կարողութիւնն ու կարողականութիւնը, պարգեւներն ու շնորհները, ալ ո՞վ կրնայ գայն վերստին աղել, այսինքն՝ վերստին վերադարձնել սիրոյ ու սրբութեան, վերադարձնել իր հաւատքի կեանքին:

«Ինչո՞վ պիտի աղեն գայն»: Քրիստոս ի՛նքն է որ կ'աղէ սիրտն ու հոգին մարդուն, որպէսզի ան իր կարգին աղէ ուրիշներուն սիրտերն ու հոգիները: Եթէ Քրիստոս չաղէ մարդ արարածին սիրտն ու հոգին՝ ո՞վ կրնայ աղել գայն, կամ *«Ինչո՞վ պիտի աղեն գայն»:* Եթէ Քրիստոս չլեցնէ մարդուն էութիւնը՝ ո՞վ կամ ի՞նչ բան կրնայ գայն լեցնել: Եթէ քրիստոնէութիւնը չյագեցնէ ծարաւը մարդուն հոգիին՝ ո՞ր կրօնքը պիտի կարենայ յագեցնել:

Այո՛, Աստուծոյ կողմէ իրեն տրուածը կորսնցնող մարդը, Քրիստոսով աղ չդարձող մարդը, *«այլեւս ոչ մէկ բանի կը ծառայէ, հապա գայն կը թափեն, եւ մարդոց ոտքի կոխան կը դառնայ»:*

Մեղքը կոխկոտելու կոչուած մարդը՝ կը կոխկոտուի մեղքին ու մեղաւորներուն կողմէ, երբ դադրի ապրելու այն կեանքը գոր Աստուած կոչած է գինք ապրելու:

Աստուծոյ ծառան ըլլալու կոչուած մարդը *«այլեւս ոչ մէկ բանի կը ծառայէ»* եթէ դառնայ ծառան մեղքի ու աշխարհային հանոյքներու:

«Այլեւս ոչ մէկ բանի կը ծառայէ» այն մարդը որ դադրած է Աստուծոյ ծառան ըլլալէ: Ի՞նչ կրնանք ակնկալել այն մարդէն որ չունի Աստուած իր կեանքին մէջ եւ իբրեւ իր կեանքը: Ի՞նչ բարիք կրնանք սպասել այն անձէն՝ որ հեռու է աշխարհի Բարեբարէն: Ի՞նչ օգնութիւն կրնանք գտնել այն անհատէն՝ որուն օգնականը Աստուած չէ: Ի՞նչ կրնանք յուսալ անկէ՝ որուն յոյսը Աստուած չէ: Այդպիսի մէկը *«այլեւս ոչ մէկ բանի կը ծառայէ, հապա գայն կը թափեն, եւ մարդոց ոտքի կոխան կը դառնայ»:* Այո՛, մարդիկ ոտքի կոխան կ'ընեն այն անձերը որոնք կը կորսնցնեն Աստուծոյ կողմէ իրենց տրուած ամէն բան: «Ոտքի կոխան» ընել, կը նշանակէ՝ անարգել, արժէք չտալ, անտեսել, քամահարել, արհամարհել, ծաղր ու ծանակ դարձնել, նախատել:

«Զայն կը թափեն, եւ մարդոց ոտքի կոխան կը դառնայ»: Սիրելի՛ ընթերցող, կ'ուզե՞ս թափուիլ եւ մարդոց ոտքի կոխան դառնալ դուն որ ստեղծուած ես օր մը թագադրուելու երկինքի ու երկրի թագաւորին՝ Տէր Յիսուս Քրիստոսի կողմէ: Ինչո՞ւ թափուիս, այլ խօսքով՝ անտեսուիս, դուն որ ամենատես Աստուծոյ գաւակը ըլլալու կոչումը ունիս: Ինչո՞ւ ոտքի կոխան ըլլաս դուն որ իշխանութիւն ունիս *«կոխկոտելու օձերն ու կարիճները, ինչպէս նաեւ յաղթահարելու թշնամիին գորութիւնը»* (Ղկ 10.19):

Եկուր եւ ցանցցիր քեզի տրուած պատիւը:

Դուն ամենակալ Աստուծոյ գաւակը ըլլալու պատիւը ունիս: Խորի՛կ այդ պատիւին մասին:

Դուն աշխահին յաղթած Քրիստոսի քաջ զինուորը ըլլալու շնորհքը ունիս: Միացի՛ր Քրիստոսի զինուորներու բանակին:

Դուն Սուրբ Հոգիին անխոնջ գործակիցը դառնալու եւ անոր սուրբ տանարը դառնալու առիթը ունիս: Մի՛ փախցնէր այդ առիթը:

23.- Ինչո՞ւ Յիսուս իր մայրը՝ Մարիամը «մայր» կոչելու փոխարեն «կին» կոչեց երկու առիթներով (տե՛ս հին թարգմանութիւնը Յհ 2.4, 19.26):

Գիտնալու համար թէ ինչո՞ւ Յիսուս Մարիամը «մայր» կոչելու փոխարեն «կին» կոչեց, պէտք է մտաբերենք թէ ե՛րբ կամ ի՛նչ առիթով գայն կին կոչեց: Առաջին անգամ գայն կին կոչեց Կանայի հարսանիքի ընթացքին: Երբ Մարիամ տեսաւ որ գինին սպառեցաւ, դարձաւ իր Որդիին եւ ըսաւ. «Գինի չունիմ»: Ասոր վրայ Յիսուս պատասխանեց. «Ո՛վ կին, մեզի ի՛նչ, իմ ժամանակս տակաւին չէ հասած (հին թրգմ.)» (Յհ 2.3-4):

Զարեհ Արք. Ազնաւորեան խօսելով «Իմ ժամանակս չէ հասած» բացատրութեան մասին՝ կ'ըսէ. «Յիսուսի բերնին մէջ յանախ հանդիպող այս բացատրութիւնը երկու հիմնական իրողութեանց ակնարկութիւն է.– Առաջին.– Ակնարկութիւն է ինքզինք իբրեւ Քրիստոս (Օծեալ) աշխարհին յայտնելու ժամանակին, ինչպէս է այստեղ (տե՛ս նաեւ 7.6): Երկրորդ.– Ակնարկութիւն է իր գոհագործական մահուան եւ փառաւորման ժամանակին (12.23 եւ 27, 13.1, 17.1: Հմմտ Մտ 26.18: Յհ 7.30)»:

Ոմանք, ինչպէս Յովհաննէս Ոսկեբերան Հայրապետ, եւ ուրիշներ, կը հաստատեն թէ Յհ 2.4-ին մէջ յիշուած «իմ ժամանակս տակաւին չէ հասած» բացատրութեամբ Յիսուս կ'ակնարկէ ինքզինք իբրեւ Քրիստոս (Օծեալ) աշխարհին յայտնելու ժամանակին, իսկ ուրիշներ, ինչպէս Զարեհ Արք. Ազնաւորեան, կը հաստատէ թէ տուեալ խօսքով, Յիսուս կ'ակնարկէ իր գոհագործական մահուան եւ փառաւորման ժամանակին:

Ո՛ր բացատրութիւնն ալ առնենք՝ մեր տալիք մեկնութիւնը նոյնը կը մնայ: Եթէ Յհ 2.4-ին մէջ յիշուած «իմ ժամանակս տակաւին չէ հասած» բացատրութեամբ Յիսուս կ'ակնարկէ ինքզինք իբրեւ Քրիստոս (Օծեալ) աշխարհին յայտնելու ժամանակին, պարզ է որ իր մայրը մայր պիտի չկոչէր, որովհետեւ իր մայրը Մարիամը չէր որ աշխարհին պէտք էր յայտնէր իր Որդիին խոստացեալ Քրիստոսը (Մեսիան) ըլլալու իրողութիւնը, այլ՝ Սուրբ Հոգին ինք պէտք էր ընէր ատիկա:

Իսկ եթէ Յհ 2.4-ին մէջ յիշուած «իմ ժամանակս տակաւին չէ հասած» բացատրութեամբ Յիսուս կ'ակնարկէ իր գոհագործական մահուան եւ փառաւորման ժամանակին, դարձեալ, պարզ է որ իր մայրը մայր պիտի չկոչէր, որովհետեւ «իր մօրը Մարիամին իրաւունքը չէր նշոյլ թէ ե՛րբ իր Որդին պիտի խաչուէր, այլ զինք ղրկող Հօրը իրաւունքն էր, որովհետեւ ան եկաւ իր Հօրը կամքը կատարելու համար եւ իր անձը գոհելու աշխարհի փրկութեան համար» (Սուրբ Յովհաննէս Ոսկեբերան):

Երկրորդ անգամ Յիսուս խաչին վրայ էր երբ իր մայրը «կին» կոչեց (19.26): Այստեղ գայն կին կոչեց երկու պատճառով.–

1.– Յիսուս խաչին վրայ եղած ժամանակ իր մայրը «մայր» չկոչեց, որպէսզի խոցոտած եւ առաւել ցաւցուցած չըլլար անոր մայրական

սիրտը: Եւ ասիկա շիտակ է: Պահ մը երեւակայեցէ՛ք որ Մարիամ իր արիւնլուայ Որդիին բերնէն լսէր «մա՛յր» բառը, չէ՞ք կարծեր որ իր սիրտը պիտի մմլուէր, աղի՛քները իր ներսիդին պիտի գալարուէին, աղիոգորմ՝ ձայնով մը պիտի ողբար եւ արտասուէր, աւելի քան ինչ որ վստահաբար ըրաւ: Արդէն վիրաւոր էր Մարիամի մայրական սիրտը. գայն «մայր» կոչելը իրեն համար միսիթարութիւն պիտի չըլլար, այլ՝ յաւելեալ վերք ու վիշտ:

2.- Յիսուս զինք չկոչեց «մայր» ցոյց տալու համար որ ան կը դադրէր լոկ իր մայրը ըլլալէ եւ կը դառնար ամբողջ եկեղեցւոյ մայրը, Յովհաննէս Աւետարանիչին անձին ընդմէջէն:

24.- Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ Բախար պոռնիկ ըլլալով, իրեն համար կ'ըսուի. *«Իր գործերով արդարացաւ»* (Յկ 2.25):

Բախար արդարացաւ երեք պատճառներով.-

1.- Բախար լսած էր Աստուծոյ կատարած մեծամեծ գործերուն, սքանչելիքներուն եւ հրաշքներուն մասին որոնք պատահած էին ըլլա՛յ Եգիպտոսի մէջ, ըլլա՛յ Կարմիր ծովուն մէջ եւ ըլլա՛յ Սինայի անապատին մէջ, եւ կոպաշտ մը ըլլալով՝ հաւատացած էր որ Իսրայէլի Տէր Աստուածը՝ մէ՛կ եւ միա՛կ նշմարիտ Աստուածն էր:

2.- Բախար լսած էր նաեւ որ Աստուած որոշած էր Երիփովը եւ ամբողջ Քանաանը Իսրայէլացիներուն տալ եւ հաւատացած էր որ ան կարող էր այդ ընելու եւ պիտի ընէր: Ճիշդ անոր համար ալ, երբ Մովսէս լրտեսներ դրկեց որպէսզի լրտեսէին Երիփով քաղաքը, Բախար գործնապէս արտայայտեց իր հաւատքը *«Իսրայէլի Տէր Աստուծոյն հանդէպ»* օգնելով լրտեսներուն, ինչպէս Յակոբոս առաքեալը կ'ըսէ. *«Բախար... իր գործերով արդարացաւ, երբ Իսրայէլացի լրտեսները իր տունը հիւրընկալեց եւ օգնեց՝ որ ուրիշ մամբով փախչին»* (Յկ 2.25):

3.- Աստուծոյ ծրագիրն էր Քանաանը տալ Իսրայէլացիներուն: Բախար Եբրայեցի լրտեսները հիւրընկալելով եւ անոնց օգնելով՝ իր բաժինը բերած եղաւ Աստուծոյ ծրագիրին իրականացման մէջ, միշդ անոր համար ալ արդարացաւ: Բայց հարկաւ սա չի նշանակեր, որ եթէ երբեք չար մարդիկ իրենց կատարած չարագործութիւններով պատճառ ըլլան որ Աստուծոյ ծրագիրը կատարուի ու կամքը իրականանայ՝ պիտի արդարանան ու փրկուին: Բախար ինչ որ ըրաւ՝ Աստուծոյ հանդէպ իր ունեցած հաւատքին ու վախին իբրեւ արտայայտութիւն ըրաւ, ուստի, իր պարագան տարբեր է այն մարդոցմէն՝ որոնք չարիք կ'ընեն եւ երբեք Աստուծոյ վախը չունին իրենց սրտին մէջ: Յետոյ չմոռնանք որ Բախար չարիք չըրաւ, այլ՝ բարի՛ք ըրաւ. բարիք ընելով էր որ իր բաժինը բերած եղաւ Աստուծոյ ծրագիրին իրականացման մէջ:

25.- Դուկաս կ'ըսէ. «Յիսուս օր մը լեռ բարձրացաւ աղօթելու համար եւ ամբողջ գիշերը Աստուծոյ աղօթելով անցուց: Առաւօտուն իր մօտ կանչեց իր աշակերտները եւ անոնցմէ տասներկու հոգի ընտրեց, որոնք մնաւ առաջնայ կոչեց» (Ղկ 6.12-13): Ինչո՞ւ Յիսուս տասներկու աշակերտները ընտրելէ առաջ, ամբողջ գիշեր մը աղօթե՞ով անցուց:

Յիսուս տասներկու աշակերտները ընտրելէ առաջ, ամբողջ գիշեր մը աղօթե՞ով անցուց.-

ա.- Սորվեցնելու համար մեզի թէ պէտք է ջերմեռանդ կերպով աղօթել ոեւէ անձ հոգեւոր առաքելութեան մը նշանակելէ առաջ:

բ.- Սորվեցնելու համար եկեղեցիին թէ պէտք է աղօթէ եւ Աստուծոյ առաջնորդութիւնը խնդրէ ոեւէ անհատ քահանայական կարգի հրաւիրելէ առաջ:

գ.- Սորվեցնելու համար մեզի թէ հոգեւոր առաքելութեան կանչուած մարդիկը, այլ խօսքով, Քրիստոսի դաշտին մէջ գործելու կանչուածները պէտք է Աստուծոյ կողմէ ընտրուին եւ ո՛չ թէ մարդոց կողմէ: Այ՛ս էր որ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. «Հունձքը առատ է, բայց մշակները՝ քիչ: Հետեւաբար խնդրեցէ՛ք հունձքի Տիրոջմէն, որ իր հունձքին համար մշակներ դրկէ» (Մտ 9.38): Հունձքը Աստուծո՛յ հունձքն է, եւ հետեւաբար, Աստուած ի՛նք պէտք է ըլլայ իր հունձքին համար մշակներ պատրաստողն ու դրկողը:

26.- Թագաւորութեան առաջին գիրքին 28-րդ գլուխին մէջ կը կարդանք թէ ինչպէս Սաւուղ վհուկ կնոջ մը միջոցաւ կանչել կու տայ Սամուէլի հոգին: Արդ, վհուկ կինը իսկապէ՞ս Սամուէլին հոգին կանչել տուաւ:

Քանի մը արագ հաստատումներ.-

1.- Ոմանք կ'ենթադրեն որ բերուածը կամ կանչուածը պարզապէս երեւոյթ մըն էր, իրական անձ մը չէր: Երեւոյթ ըսելով կը հասկնանք բան մը որ կրնայ երեւիլ իսաբեպատիր կերպարանքով մը, կամ սուտ ձեւով մը, որուն ետին իրականութիւն մը գոյութիւն չունի:

2.- Ուրիշներ կ'ենթադրեն որ երեւցողը նոյնիման Սատանան էր, կամ անոր մէկ չար ոգին, որ Աստուծոյ արտօնութեամբ, երեւցաւ Սամուէլի կերպարանքով եւ հագուածքով, իսաբելու համար թէ՛ վհուկը եւ թէ՛ Սաւուղը: Այս կէտը մեզ պէտք չէ զարմացնէ: Եթէ երբեք Սատանան «լուսաւոր հրեշտակի կերպարանքով» կրնայ երեւիլ (Բ.Կր 11.14), իրեն համար շատ աւելի դիւրին է մարդու կերպարանքով երեւիլը:

3.- Ոմանք ալ կը հաւատան որ իսկապէս Սամուէլի հոգին էր որ եկաւ:

Արդ, տուեալ կէտերէն ո՞ր մէկը շիտակ է: Ես երբեք կասկած չունիմ որ երկրորդ կէտն է շիտակը, այսինքն՝ երեւցողը Սատանան ինքն էր:

Աստուած թոյլ տուաւ Սատանային որ Սամուէլի կերպարանֆով երեւի վիռկ կնոջ, որպէսզի անոր միջոցաւ կատարեալ ըլլայ դատապարտութիւնը Սաւուդին:

Սամուէլի ողջութեան, Սաւուդ չէր կատարած կամֆը Աստուծոյ, եւ հիմա, դիմելով կախարդներուն, ան կը շարունակէր անհնազանդ գտնուիլ Աստուծոյ հանդէպ: Երբ մարդ մերժէ դարձի գալ, Աստուած թոյլ կու տայ անոր ամբողջովին միսրնուելու մեղքի տիղմին մէջ, ինչպէս Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ. *«Քանի որ չուզեցին զԱստուած նանչնալ, Աստուած ալ թոյլ տուաւ որ անոնք իրենց անարգ միտքերուն անճանատուր եղած՝ ընեն ինչ որ պէտք չէ ընել»* (Հո 1.28):

Բնագիրին մէջ յստակ եւ անառակելի երկու փաստեր կան որոնք կ'ապացուցանեն որ Սամուէլի հոգին չէր երեւցողը.–

1.– (Հ)ոգին երեւելէ ետք՝ կ'ըսէ Սաւուդին. *«Ինչո՞ւ համար ինձի նեղութիւն տուիր ու զիս վեր հանեցիր»* (Ա.Թգ 28.15): «Վեր հանեցիր» բառերը ցոյց կու տան որ երեւցողը Սամուէլին հոգին չէր: Եթէ երեւցողը Սամուէլին հոգին ըլլար, պէտք է ըսէր՝ «զիս վար իջեցուցիր», որովհետեւ արդարներուն հոգին վերն են (երկինքի մէջ) եւ ո՛չ թէ վար (երկրին ստորին տեղերը): «Վեր հանեցիր» բառերը հետեւաբար, ցոյց կու տան որ բերուած ոգին՝ գետնին տակէն տեղէ մը եկաւ, մինչդեռ մենք գիտենք, որ արդար մարդոց «հոգիները վեր կ'ելեն» (Ժդ 3.21), եւ ո՛չ թէ վար կ'իջնեն:

Յիշեցէք ազատ Ղազարոսին առակը: Ղազարոսին համար կ'ըսուի թէ երբ մահացաւ՝ *«հրեշտակները զինք տարին Աբրահամին մօտ»*: Ի՞նչ կը նշանակէ՝ «տարին»: Տարին՝ կը նշանակէ՝ վե՛ր առին, վե՛ր տարին, երկի՛նք փոխադրեցին, հոն՝ ուր Աբրահամ կը գտնուէր: Մինչդեռ հարուստին համար կ'ըսուի. *«Մեռաւ եւ թաղուեցաւ»*: Թաղուեցաւ բառն իսկ ցոյց կու տայ որ հարուստին հոգին վար առնուեցաւ՝ գետնի տակ: Նոյն առակին մէջ ուրիշ յատուկ բառ մըն ալ կայ որ ցոյց կու տայ թէ Ղազարոսին հոգին աւելի բարձր մակարդակի մը վրայ կը գտնուէր քան հարուստին հոգին: Հարուստին համար կ'ըսուի թէ երբ կը տանջուէր, *«աչքերը բարձրացուց եւ հեռուն Աբրահամը տեսաւ, ինչպէս նաեւ Ղազարոսը՝ անոր ղով»* (Ղկ 1622–23): Ի՞նչ ցոյց կու տայ «աչքերը բարձրացուց» բացատրութիւնը: Ցոյց կու տայ որ Ղազարոսին հոգին վեր կամ վերերը կը գտնուէր, եւ հարուստը անոր նայելու համար՝ պէտք էր իր աչքերը բարձրացնէր: Հարկաւ տուեալ բառերը կամ խօսքերը ունին իրենց յատուկ մեկնութիւնը գոր այստեղ գանց կ'ընեմ:

2.– Երեւցող ոգին Սաւուդին կ'ըսէ. *«Վաղը դուն ու քու որդիներդ իմ ղովս պիտի ըլլաք»* (Ա.Թգ 28.19): Այս բառերը ըսողը չի կրնար Սամուէլը ըլլալ, որովհետեւ, Սաւուդին եւ իր որդիներուն հոգիները չեն կրնար Սամուէլին ղով գացած ըլլալ: Սաւուդ երբեք չապաշխարեց, երբեք դարձի չեկաւ եւ իր մեղքերուն համար առանց փառութիւն ստանալու՝ սպաննուեցաւ, ուստի անոր հոգին չի կրնար գացած ըլլալ հոն՝ ուր կը գտնուէր Սամուէլի հոգին:

«Վաղը դուն ու քու որդիներդ իմ քովս պիտի ըլլաք»: Այս բառերը Սատանային բառերն են, ուստի, յստակ է թէ Սաւուղի հոգին ուր գնաց իր մահէն ետք:

27.- Ճի՞շդ է որ կախարդութեամբ զբաղողներ կան որոնք կրնան մեռելներու հոգիները կանչել տալ:

Հոգիները անգամ մը որ մեկնին այս աշխարհէն, կա՛մ դրախտի մէջ կ'ըլլան եւ կա՛մ՝ դժոխքի մէջ: Մենք ո՛չ կրնանք դրախտ գացող հոգի մը ակնթարթի մը համար հեռացնել դրախտային իր հանգիստէն եւ ո՛չ ալ կրնանք դժոխք գացող հոգի մը երկվայրկեանի մը համար հեռացնել զինք իր դժոխային վիճակէն, եւ այս մէկը Աբրահամ յստակ դարձուց երբ մեծահարուստին ըսաւ. *«Գիտցիր նաեւ, որ մեծ անդունդ մը կայ մեր եւ ձեր միջեւ: Եթէ ուզեն այստեղէն ձեր մօտ անցնիլ՝ չեն կրնար, եւ ոչ ալ մէկը հոնկէ մեր մօտ կրնայ գալ»* (Ղկ 16.26):

Կարելոր է նկատի առնել որ երբ հոգիները մեկնին անդի աշխարհ, ո՛չ մենք կրնանք զիրենք ասդի աշխարհ բերել եւ ո՛չ ալ իրենք ազատութիւնը ունին ասդի աշխարհ գալու:

Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ. *«Կը ցանկամ այս կեանքէն ելլել եւ Քրիստոսի հետ ըլլալ»* (Փլպ 1.13): Հաւատացեալ մարդուն հոգին երբ բաժնուի այս աշխարհէն՝ կ'երթայ Քրիստոսի հետ ըլլալու. հարց կու տամ, մենք իրաւունք ունի՞մք Քրիստոսի ներկայութեան մէջ ապրող հոգիները մեր երկիրը բերելու: Եւ Քրիստոս ինք պիտի ուզէ՞ր կամ թոյլ պիտի տա՞ր որ կախարդ մարդիկ իրենց ուզած ատեն իր սուրբերուն հոգիները հեռացնեն իրմէ: Եւ կամ՝ հոգիները իրենք, որոնք կ'ապրին Յիսուսի քաղցր ներկայութեան մէջ՝ պիտի ուզե՞ն նոյնիսկ երկվայրկեանի մը համար հեռանալ կամ հեռացուիլ Փրկիչին քովէն եւ գալ մեղքի այս աշխարհը, անգամ մը որ առ յաւէտ հեռացած էին անկէ:

Յիսուս իրեն խաչակից եղող աջակողմեան աւագակին ըսաւ. *«Վստահ եղիր, այսօր ինձի հետ պիտի ըլլաս դրախտին մէջ»* (Ղկ 23.43): Նոյն հարցադրումները որ վերեւ ըրինք, հոս ալ կրնանք ընել: Դրախտ գացած հոգի մը կրնա՞նք դրախտէն դուրս բերել: Աղքատ Ղազարոսին համար կ'ըսուի թէ անոր հոգին տարուեցաւ Աբրահամին գիրկը (Ղկ 16.22): Աստուծոյ հաւատարիմ զինուորը՝ Աբրահամ, թոյլ պիտի տա՞ր որ կախարդ ու Քրիստոսի թշնամի մէկը իր գիրկը բերուած աղքատ Ղազարոսին հոգին իւր իր գիրկէն: Աստուած պիտի արտօնէ՞ր այդպիսի բան:

Աստուած պիտի արտօնէ՞ր որ կախարդներ իրենց ուզած ժամանակ՝ իրենց ուզած հոգին բերել տային եւ ետ դրկէին: Սա պիտի նշանակէր թէ կախարդներուն գորութիւնը կամ իշխանութիւնը երկինքէն նե՛րս ալ կարող է թափանցել, դրախտի սահմաններէն նե՛րս ալ կրնայ մուտք գործել: Եւ եթէ այդպիսի բան կայ, ուրեմն, մեզմէ ո՞վ կրնայ հանգիստ

հոգիով ու միտքով իր աչքերը փակել այս աշխարհի մէջ: Ո՞վ կրնայ ննջել եւ վստահ ըլլալ որ դարձեալ այս աշխարհ պիտի չբերուի, իր կամքէն անկախ:

Վերել ըսինք, որ աղփատ Ղազարոսին հոգին տարուեցաւ Աբրահամին գիրկը: Բայց կայ ասկէ աւելին: Սուրբ Ստեփանոս իր հոգին Տիրոջ յանձնեց. «Տէ՛ր Յիսուս, ընդունէ իմ հոգիս» (Գրծ 7.59): Հոգի մը որ Տիրոջ կողմէ կ'ընդունուի իր ամենակալ ձեռքին մէջ՝ ո՞վ կրնայ այդ հոգին Տիրոջ ամենակալ ձեռքէն դուրս բերելով՝ ետ այս աշխարհ բերել: Եւ Տէրը ինք պիտի ընդունի՞ կամ թոյլ պիտի տա՞յ որ Սատանայի գաւակները եղող կախարդ մարդիկ կարենան իր գաւակներուն հոգիները դուրս բերել իր ամենակալ ձեռքէն:

Թէ հաւատացեալներուն հոգիները Աստուած իր ձեռքերուն մէջ կ'ընդունի՝ ատիկա յստակ է նոյնիման Գրիստոսի խօսքէն. «Հա՛յր ձեռքերուդ մէջ կ'աւանդեմ հոգիս» (Ղկ 23.46): Յիսուսի սա խօսքը վստահութիւն կու տայ մեզի, թէ մենք եւս մեր հոգիները մեր երկնաւոր Հօր ձեռքը կը յանձնենք՝ ննջման պահուն, եւ ո՛չ Սատանան եւ ո՛չ ալ Սատանային կամքը կատարող կախարդները կարող են մեզ անհանգստացնել՝ մեզ Աստուծմէ բաժնելով:

Աւարտելէ առաջ հարցումին պատասխանը, կատարեմք չորս արագ հաստատումներ. --

1.-- Ոեւէ կախարդ ոեւէ կախարդական միջոցներով չի կրնար արդար կամ չար մարդոց հոգիները բերել այս աշխարհ, որպէսզի հանդիպին ու խօսին իրենց հարազատներուն: Աստուած կրնայ թոյլ տալ որ արդար մարդու մը հոգին երեւի իր հարազատներուն եւ որոշ պատուէրներ տայ անոնց, կամ զգուշացումներ ընէ, կամ դարձի գալու կոչ ուղղէ, կամ ոեւէ այլ յատուկ նպատակով մը: Բայց նման օրինակ մենք չունինք Աստուածաշունչին մէջ: Բայց, կը կրկնեմ, որ կախարդներ գիրեմք չեն կրնար Աստուծոյ ներկայութենէն հեռացնել. Աստուած ի՛նքն է որ իր ազատ կամքով եւ յատուկ նպատակի մը համար կրնայ դրկել՝ եթէ՛ կամենայ:

2.-- Կախարդները որոնք կ'ըսեն թէ մարդոց հոգիները կը բերեն այս աշխարհ, ի՞նչ փաստ ունին թէ բերուած հոգիները իսկապէս մարդոց հոգիներն են: Անկասկած որ անոնք Սատանային արբանեակներն են, այսինքն՝ չար ոգիներն ու պիղծ դեւերն են: Նախորդ հարցումի պատասխանին մէջ ըսինք, ու կը կրկնեմք, եթէ երբեք Սատանան «լուսաւոր հրեշտակի կերպարանով» կրնայ երեւիլ (Բ.Կր 11.14), իրեն համար շատ աւելի դիւրին չէ՞ մարդու կերպարանով երեւիլ:

Հարց կու տամ, դեւը չի՞ կրնար մարդու կերպարանով երեւիլ մեզի եւ խօսիլ մեզի հետ: Այո՛, կրնա՛յ: Բայց Աստուած վստահաբար չ'արտօներ իրեն որ այդպիսի բան ընէ: Բայց եթէ մարդիկ իրենք իրենց ազատ կամքով կախարդներու կը դիմեն եւ իրենց այս կամ այդ հարազատին «հոգին» կանչել կու տան, Աստուած երբեք ալ պիտի

չարգիլէ չար դեւին որ երեւի անոնց իրենց հարազատին պատկերով եւ խօսի ու ուսուցանէ անոնց որոշ բաներ: Յիշեցէք որ Պօղոս առաքեալ ինք եւս կը խօսի «մոլորեցուցիչ չար ոգիներու եւ դեւերու ուսուցումներուն» մասին, «որոնք կը ֆարոգուին կեղծաւոր եւ ստաբան մարդոց կողմէ, որոնց խիղճը Սատանային կնիֆով խարանուած է» (Ա.Տմ 4.1-2): Եւ որո՞նք են կախարդները, եթէ ոչ այն մարդիկը՝ «որոնց խիղճը Սատանային կնիֆով խարանուած է», եւ որոնք «մոլորեցուցիչ չար ոգիներու եւ դեւերու ուսուցումներուն» հետեւորդներն են:

3.- Ոմանք հարց կու տայ թէ «բերուած (հ)ոգիները ի՞նչպէս կրնան մեզի պատմել մեր անցեալին ու ներկային մասին»: Այսպէս ըսողներուն կը պատասխանեմ, թէ, անոնք՝ չար ոգիներն ու դեւերը, շատ լաւ գիտեն մեր անցեալին մասին: Ուստի մեզ թող չզարմացնէ որ անոնք գիտեն մեր անցեալին մասին: Մեղքեր զոր մենք գործած ենք տասնեակ տարիներ առաջ եւ մոռցած ենք, անոնք երբե՛ք չեն մոռցած եւ չեն մոռնար, եւ ճիշդ ատենին զանոնք կը գործածեն մեզի դէմ, եթէ երբեք չերթանք եւ չխոստովանինք զանոնք:

4.- Աստուածաշունչը յստակօրէն կ'արգիլէ եւ կը դատապարտէ կախարդութիւնը, գուշակութիւնը, հմայութիւնը, դիւթութիւնը, եւ նման բաներ, եւ կը պատուիրէ ֆարկոծել այդպիսի բաներով զբաղողները (ՂԼ 20.27: Բ.Օր 18.10-12: Դ.Թգ 17.17, 21.6: Բ.Մն 33.6 եւլն): Եթէ Աստուած կ'արգիլէ այդպիսի բաներ ընել, ի՞նչպէս կրնայ թոյլ տալ որ բարի հոգի մը հեռացուի դրախտէն, կամ չար հոգի մը հեռացուի դժոխքէն: Իսկ եթէ կը հեռացուի առանց Աստուծոյ գիտութեան կամ արտօնութեան, կը նշանակէ թէ Աստուած ո՛չ ամենակարող է եւ ո՛չ ալ ամենագէտ: Բայց քա՛ն լիցի որ ուրանանք մեր Փրկիչ Աստուծոյն ամենակարողութիւնն ու ամենագիտութիւնը, որոնց մէջ կը տեսնենք մեր ապահովութիւնը եւ վստահութիւնը:

28.- Եթէ մտածեցի մեղք մը գործել բայց առիթը չունեցայ գործելու, մեղք կը սեպուի՞:

Վստահաբար: Յիսուս կ'ըսէ. «Ո՛վ որ ցանկութեամբ նայի ոեւէ կնոջ՝ արդէն իսկ իր սրտին մէջ շնութիւն ըրած կ'ըլլայ անոր հետ» (Մտ 5.28): Յստակ է մեր Տիրոջ ըսել ուզածը: Շնութիւնը միայն մարմնաւոր յարաբերութիւնը չէ: Այր մարդը կրնայ կնոջ մը նայիլ կամ կինը կրնայ այր մարդու մը նայիլ ցանկութեամբ, ասիկա արդէն սրտին մէջ շնութիւն ընել կը նշանակէ:

Հարցում: Ցանկութեամբ եւ շնական նպատակով իր նմանին նայող անձին դիմաց՝ եթէ առիթը ներկայանայ շնութիւն ընելու՝ պիտի չընէ՞: Վստահաբար: Ուրեմն զայն շնացող պէ՞տք է նկատել թէ ոչ:

Դատաստանի օրը միայն գործուած մեղքերը չէ որ երեւան պիտի գան, այլ նաեւ ու մանաւանդ, մտածուած մեղքերը: Եւ ասիկա կարեւոր

է, որովհետեւ աշխարհի մէջ չէ եղած եւ չկայ դատարան մը կամ դատաւոր մը, որ դատապարտէ մտքի եւ սրտի մէջ եղող մեղքերը: Օրինակ, աշխարհի մէջ կա՞յ դատարան մը որ դատէ իր սրտին մէջ ատելութիւն եւ նախանձ ունեցող մարդը. ո՛չ: Բոլոր դատարաններն ալ միայն գործուած մեղքերն են որ կը դատապարտեն. մտածուած մեղքերուն մասին մտածող կամ դատող դատարան չկա՛յ: Ահա թէ ինչո՛ւ, շատ կարեւոր է որ ըլլայ այնպիսի աստուածային դատարան մը որ դատէ եւ պատիժ սահմանէ մտքի ու սրտի մէջ սնուցուած մեղքերուն համար:

Մտածուած ոեւէ մեղք եթէ առիթն ու պատեհութիւնը ունենայ՝ անկասկած որ կը գործուի: Կրնայ առիթը կամ պատեհութիւնը չներկայանալ մեր մտքին մէջ եղած մեղքը գործելու, բայց մեղքը մեղք ըլլալէ չի դադարիր:

Օրինակ, եթէ մէկը կ'երթայ տուն մը կողոպտելու, եւ եթէ յանկարծ ոստիկան մը տեսնէ եւ միտքը փոխելով տուն դառնայ, ատիկա կը նշանակէ՞ որ ինք գող մը չէ: Ան իր մտածած մեղքին գիտակցութիւնը ունենալով չէ որ միտքը փոխեց, այլ՝ ոստիկանէն վախցաւ ըսելով:

Մէկը որ կը պատրաստուի բախտագուշակի երթալու, եւ յանկարծ դուռը կը զարնուի եւ հիւր կու գայ իրեն, եւ ան առիթը չ'ունենար բախտագուշակի երթալու, այն անձը կը դադարի՞ մեղքի եւ սխալ ընթացքի մէջ ըլլալէ:

Կամ եթէ մէկը կը պատրաստուի անձ մը սպաննելու, բայց անձը որուն պիտի սպաննէ ճշդուած ժամուն իր ուզած փողոցէն չ'անցնիր, ատիկա կը նշանակէ՞ որ ինք մարդասպան չէ: Մարդասպանութիւնը միայն մէկու մը կեանքը իլե՞լն է, միայն արիւն թափե՞լն է: Յովհաննէս առաքեալը չ'ը՞սեր թէ *«ով որ իր եղբայրը կ'ատէ՝ մարդասպան մըն է»* (Ա.Յհ 3.15):

Բան մը որ սրտին ու մտքին մէջ է եւ տակաւին գործի չէ վերածուած, մեղք չի՞ սեպուիր: Օրինակ, եթէ սրտի մը մէջ ատելութիւն կայ, քէն կայ, նախանձ կայ, կարեւո՞ր է որ ասոնք իրենք գիրենք գործնական ձեւով արտայայտեն որպէսզի մեղք սեպուին:

Յիշեցէք որ Արուսեակ ֆերովբէն պարզապէս իր սրտին մէջ մտածած էր երկինք ելլել եւ Աստուծոյ գահը գրաւել (Ես 14.13): Ան միայն մտածած էր, բայց չէր յաջողած իր մտածածը գործադրել, հակառակ ասոր, իր մտածածը աններելի ու յաւիտենական մեղք սեպուեցաւ եւ Աստուած դատապարտեց գայն:

Մտաբերեցէք Յուդա Իսկարիոտացիին պարագան: Յիսուս գիտէր որ Յուդա գինք պիտի մատնէր: Մատնութեան գործողութիւնը տակաւին չիրագործուած, Յիսուս Յուդայի վերաբերեալ ըսաւ. *«Երանի՛ անիկա ծնած չըլլար»* (Մտ 26.24): Յիսուս դատապարտեց Յուդան թէպէտ Յուդա տակաւին չէր մատնած գինք: Ուրեմն, մեղքը դատապարտելի է երբ տակաւին ան սրտին ու մտքին մէջ է, երբ տակաւին ան մտածումի սահմանին մէջ է եւ գործի չէ վերածուած:

29.- Ո՞վ էր Թեոփիլոսը որուն կ'ուղղէ Ղուկաս իր Աւետարանն ու Գործք Առաքելոց գիրքը:

Ձորս ենթադրութիւններ կան այս ուղղութեամբ.-

1.- Յունարէն լեզուի մէջ Թեոփիլոս կը նշանակէ՝ Աստուածասէր: Ոմանք մեկնելով Թեոփիլոս անունին նշանակութենէն, կ'ենթադրեն որ Ղուկաս, իր Աւետարանն ու Գործք Առաքելոց գիրքը կ'ուղղէ ո՛չ թէ յատուկ անձի մը որուն անունը Թեոփիլոս (Աստուածասէր) էր, այլ մէկու մը՝ որ գԱստուած կը սիրէր, եւ բնականօրէն անոր ընդմէջէն, իր գրութիւնները կ'ուղղուէին բոլոր անոնց՝ որոնք կը սիրէին գԱստուած: Իսկ թէ ինչո՛ւ Ղուկաս չի յիշեր Աստուածասէր այս անձին անունը, հաւանաբար, անոր համար որ չուզեց պատճառ ըլլալ որ անկա հրեաներուն կողմէ հալածանքի հանդիպի իր քրիստոնէական հաւատքին համար, ինչպէս կարգ մը մեկնիչներ դիտել կու տան:

2.- Ոմանք մեկնելով Ղկ 1.1-էն որ Թեոփիլոսի համար կը գործածէ «Գրաբար՝ Քաջդ Թեոփիլէ, Յունարէն՝ ΚΡΑΤΙΣΤΕ» բառը, որ ընդհանրապէս իշխանութեան տէր մարդոց համար կը գործածուէր անցեալին, կ'ենթադրեն որ Թեոփիլոսը հրեական ընկերութեան մէջ ներկայանալի դիրք ունեցող եւ իշխանութեան տէր անձնաւորութիւն մը եղած է, որուն կ'ուղղէ Ղուկաս իր գործերը, որպէսզի, օգտուելով անոր բարձր դիրքէն եւ ունեցած իշխանութենէն ու հեղինակութենէն, կարենայ անոր ընդմէջէն Յիսուսի Աւետարանը տարածել հրեաներուն մէջ:

3.- Երրորդ ենթադրութիւն մըն ալ կայ որ սակայն բոլորովին անհաւանական կը թուի: Գիտեմք, որ Ղուկաս պաշտօնով բժիշկ էր: Որոշ մեկնիչներ կը հաստատեն թէ անցեալին բժիշկները ծառայի մակարդակի վրայ կը գտնուէին, եւ իբրեւ ծառայ կ'աշխատէին հարուստ անձերու հոյ: Արդ, ոմանք կ'ենթադրեն որ Թեոփիլոս հարուստ անձ մըն էր եւ Ղուկաս հոյը կ'աշխատէր իբրեւ ծառայ: Այս կարծիքին եղող մարդիկը, կ'ըսեն, թէ օր մը Թեոփիլոս կը վարակուի հիւանդութեամբ մը որուն դեղն ու դարմանը չկար. Ղուկաս կը յաջողի բուժել զինք: Թեոփիլոս երբ կը բուժուի՝ կը մտածէ վարձատրել Ղուկասը: Եւ լաւագոյն վարձատրութիւնը որ կրնար տալ Ղուկասին, զինք իր ծառայական վիճակէն ազատ արձակելն էր: Երբ Ղուկաս ազատ կ'արձակուի, մտածեց ձեռով մը իր երախտագիտութիւնը յայտնել Թեոփիլոսին զինք ազատ արձակած ըլլալուն համար. եւ խորհեցաւ որ լաւագոյն եւ գեղեցկագոյն նուէրը որ կրնար Թեոփիլոսին տալ՝ անոր յայտնելն էր Քրիստոսի փրկութեան աւետիսը, եւ ուստի, անո՛ր ուղղեց Յիսուսի Աւետարանն ու Գործք Առաքելոց գիրքը:

4.- Ամենէն հաւանականը այս չորրորդ կէտն է: Կ'ենթադրուի որ Թեոփիլոսը նորադարձ երեւելի հրեայ անձնաւորութիւն մըն էր, որ շատ քան լսած էր եւ կը լսէր Յիսուսի մասին, եւ շփոթ յառաջ եկած էր իր

մտփին մէջ ճշմարտութեան վերաբերեալ: Ղուկաս իր Աւետարանը անոր կ'ուղղէ, վստահեցնելով անոր որ իր գրածը ճշմարտութիւնն է, փաստուած, հետազօտուած եւ ստուգուած: Եւ վստահութիւն ներշնչելու համար Թեոփիլոսին, կ'ըսէ անոր. *«Սկիզբէն բժախնդրութեամբ հետազօտած ըլլալով այս դէպքերը՝ քեզի կը գրեմ դասաւորելով զանոնք, որպէսզի գիտնաս թէ ճշմարիտ է ինչ որ ստրվեցար»* (Ղկ 1.3-4):

30.– Ի՞նչ մեղքի մասին է որ կը խօսի Յովհաննէս առաքեալ երբ կը հաստատէ թէ *«մահացու մեղքեր ալ կան, որոնց համար»* պէտք է աղօթել (Ա.Յհ 5.16):

Գիտնալու համար թէ առաքեալը ի՞նչ տեսակ մեղքերու մասին է որ կը խօսի, կարելոր է նկատի առնել, որ ան այստեղ պարզ մարդոց կամ Աստուած չհանչցող մարդոց մասին չէ որ կը խօսի, այլ կը խօսի «հաւատացեալ եղբայրներու» մասին որոնք այլ եւ այլ պատճառներով կը հեռանան իրենց հաւատէն եւ կը սկսին ընդդիմանալ եւ կատաղօրէն պայքարիլ հաւատացեալներուն դէմ: Այս պայքարը՝ Աստուծոյ փրկարար շնորհիւն դէմ մղուած պայքար կը նկատուի. նման պայքար տանողին համար աղօթելը երբեք օգուտ չ'ըներ: Մահացու մեղք է, ճանչնալէ ետք Յիսուսի սէրը՝ թշնամի դառնալ այդ սիրոյն եւ այդ սէրը ունեցողներուն:

Այդպէս ընողին համար է որ առաքեալը կ'արգիլէ աղօթել, եւ այդպիսիին համար ապաշխարութիւն ալ չկա՛յ: Այս մասին Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ. *«Անոնք որ անգամ մը լուսաւորուելով մկրտուելէ, երկնային պարգեւները վայելելէ, Սուրբ Հոգիին հաղորդակից դառնալէ, Աստուծոյ բարի խօսքը նաշակելէ եւ հանդերձեալ աշխարհի սքանչելիքներուն նախանաշակը առնելէ ետք՝ իրենց հաւատքը կը լքեն, այդպիսիները կարելի չէ երկրորդ անգամ ապաշխարութեան բերել»* (Եբր 6.4-6: Բ.Պտ 2.20-22: Եբր 10.26):

31.– Որո՞նք են այն մեղքերը որոնք մահացու չեն եւ որոնց համար կարելի է աղօթել (Ա.Յհ 5.16):

Կ'ենթադրեմ կարիքը չկայ այս նիւթին մասին մանրամասնօրէն խօսելու, պարզապէս ըսեմ որ մահացու մեղք չեն նկատուիր.–

ա.– Այն մեղքերը՝ որոնք տգիտութեան իբրեւ արդիւնք գործուած են:

բ.– Այն մեղքերը՝ որոնք վախի իբրեւ հետեւանք կատարուած են:

գ.– Այն մեղքերը՝ որոնք մարդկային բնութեան տկարութեան իբրեւ հետեւանք գործուած են:

դ.– Այն մեղքերը՝ որոնք մեր կամքէն անկախ կը կատարուին (հմմտ Հո 7.15):

Որեւէ մեղք որ չ'իյնար կամաւորապէս եւ գիտակցօրէն կատարուած Աստուածուրացողական մեղքերու շարքին մէջ, եւ ինքզինք

չ'արտայայտեր ընդդիմութեամբ՝ կ'իյնայ ոչ-մահացու մեղքերու ծիրին մէջ, եւ ուստի, կարելի է աղօթել զայն գործողին համար, եւ զայն գործողն ալ կրնայ դառնալ Աստուծոյ, քաւութիւն հայցել եւ ներում ստանալ:

32.- Ամբողջ մարդկութիւնը միայն Ադամէն եւ Եւայէ՞ն յառաջ եկաւ, թէ՛ Աստուած անոնցմէ զատ ուրիշ մարդիկ ալ ստեղծեց:

Ուղղակի եւ անուղղակի շատ ակնարկութիւններ կան որոնք ցոյց կու տան որ Աստուած սկիզբէն միայն երկու անձ՝ Ադամն ու Եւան ստեղծեց: Ես յիշեմ միայն ուղղակի ակնարկութիւնները որոնք չորս են.--

ա.- *«Աղէկ չէ որ Ադամ միւսակ ըլլայ. անոր օգնական մը ընեմ իրեն յարմար»* (Ծն 2.18): Ադամին համար գործածուած «միւսակ» բառը եւ Եւային համար գործածուած «օգնական մը» բառերը յստակօրէն ցոյց կու տան որ սկիզբէն միայն երկու անձեր ստեղծուեցան:

բ.- Պօղոս առաքեալ կը հաստատէ որ Աստուած *«միակ մարդէ մը ամբողջ մարդկութիւնը յառաջ բերաւ, որպէսզի աշխարհի բոլոր կողմերը բնակիին»* (Գրծ 17.26-27): Ուշագրաւ է որ այս համարը միայն «մէկ» անձի ակնարկութիւն կ'ընէ:

գ.- *«Մէկ անձի մը պատմառով էր որ մեղքը աշխարհ մտաւ...»* (Հո 5.1): Հոս եւս միայն «մէկ» անձի մասին է որ կը խօսուի:

դ.- *«Առաջին մարդը՝ Ադամ, ստեղծուեցաւ իբրեւ շնչաւոր էակ, մինչ երկրորդ Ադամը՝ կենդանարար հոգի»* (Ա.Կր 15.45): *«Առաջին մարդը երկրէն էր եւ հողեղէն, մինչ երկրորդ մարդը՝ մեր Տէրը, երկինքէն է»* (Ա.Կր 15.47): *«Առաջին մարդը»* բացատրութիւնը յստակօրէն մէկ անձի չէ՞ որ կ'ակնարկէ:

33.- Ադամ եւ Եւա ունեցան երկու որդիներ՝ Կայէն եւ Աբել: Կայէն սպաննեց Աբելը (Ծն 4.8), եւ ապա Կայէն գնաց եւ ամուսնացաւ (Ծն 4.17): Որո՞ւ հետ ամուսնացաւ Կայէն:

Ոմանք հիմնուելով Ծն 4.17-ին մէջ արձանագրուած *«Կայէն իր կինը գիտցաւ»* բառերուն վրայ, կ'ըսեն, թէ Աստուած Ադամէն ու Եւայէն զատ ուրիշ մարդիկ ալ ստեղծեց: Այդպիսի բանի մը մասին մենք չենք կարդար Աստուածաշունչին մէջ: Մենք ասոր մասին խօսեցանք նախորդ բաժնին մէջ:

Եթէ յիշեալ կինը որուն հետ Կայէն ամուսնացաւ, Ադամէն ու Եւայէն զատ ստեղծուած ուրիշ արարած մը չէր, հապա ո՞վ էր: Հայրեր դիտել կու տան որ Կայէն պէտք է ամուսնացած ըլլայ նոյնիման իր քրոջ հետ: Ունէ՞ր քոյրեր: Այո՛, ունէր: Ծն 5.4-ին մէջ կը կարդանք որ Ադամ *«տղաներ ու աղջիկներ ծնաւ»*: Աստուածաշունչը Ադամին այս տղոց եւ աղջիկներուն անունները չի յիշեր, եւ կարելոր ալ չէ որ յիշէ, կարելորը գիտնալն է որ

Ադամ ու Եւա Կայէնի, Աբելի եւ Սէթի կողմին ունեցան ուրիշ գաւակներ նաեւ:

Կրնա՞ր Կայէն ամուսնանալ իր քոյր հետ, կամ Օրէնքը կ'արտօնէ՞ր նման բան: «Օրէնք»ի մասին չենք կրնար խօսիլ, որովհետեւ Կայէնի ատեն Օրէնքը չէր տրուած: Այնքան ատեն որ տակաւին Օրէնքը չէր տրուած, եւ նման հարցերու վերաբերեալ յստակ օրէնքներ չէին հաստատուած, այո՛, Կայէն կրնա՛ր նման քայլի դիմել: Հոս կրնանք ուրիշ հարցում մը մէջտեղ դնել: Աղջիկ մը կրնա՞ր իր հօրմէն գաւակ ունենալ: Մեր տրամաբանութիւնը կ'ըսէ՝ ո՛չ: Եւ սակայն, յիշենք որ Սողոմոնի եւ Գոմորի կործանումէն ետք, Ղովտին երկու աղջիկները տեսնելով որ «*երկրի մէջ մէկը չկար*» որուն հետ կարենային ամուսնանալ եւ գաւակ ունենալ, գինի խմցուցին իրենց հօրը եւ առաջին օրը մեծ աղջիկը հետը պառկեցաւ եւ յղի մնաց անկէ, իսկ յաջորդ օրը պզտիկ աղջիկը անոր հետ պառկեցաւ եւ յղի մնաց անկէ, եւ երկուքը երկու գաւակներ ունեցան՝ Մովսար եւ Բենամմի (ԾՆ 19.30–38): Ուշագրաւ է որ Աստուածաշունչը չի դատապարտեր անոնց ըրածը:

Եթէ աղջիկ մը կրնար իր հօրմէն գաւակ ունենալ, շատ աւելի տրամաբանական չէ՞ որ եղբայր մը իր քոյրմէն կարենայ գաւակ ունենալ:

34.– Ոմանք կ'ըսեն թէ Յովհաննէսի Աւետարանին 1.29-ին մէջ Յիսուսի համար գործածուած «Գառնուկ» բառը եւ Յայտնութեան գիրքին 5.5-ին մէջ գործածուած «Առիւծ» բառը երկու գիրար հակասող հաստատումներ են: Ճի՞շդ է ասիկա:

Կարի՞ք չեմ գգար այս մասին շատ բան գրելու:

Յիսուսի համար գործածուած «Գառնուկ» եւ «Առիւծ» բացատրութիւնները գիրար չեն հակասեր, որովհետեւ երկու պատկերներէն իւրաքանչիւրը Յիսուսի անձին մէկ նկարագիրն է որ կը պարզէ:

Օրինակ, «Գառնուկ» բացատրութիւնը Յիսուսի հեզութիւնն ու խոնարհութիւնն է որ կը պարզէ, իսկ «Առիւծ» բացատրութիւնը անոր զօրութիւնն ու թագաւորութիւնն է որ կը պատկերացնէ:

Քրիստոս հեզ էր, բայց իրեն համար հեզութիւնը՝ տկարութիւն չէր, ընդհակառակը, զօրութիւն էր:

Յիշենք նաեւ որ «Գառնուկ» բացատրութիւնը մեզի կը յիշեցնէ որ Յիսուս ի՛նք պիտի ըլլար այն գոհը որ մարդոց մեղքերը պիտի սրբէր: Արդարեւ, Յիսուս «Գառնուկի» պէս գոհուելու տարուեցաւ, բայց «Առիւծի՛» պէս յարութիւն առաւ:

35.– Ինչո՞ւ Հայ Եկեղեցին Սուրբ Պատարագի ընթացքին գուտ գինի կամ անխառն գինի կը գործածէ, իսկ Կաթոլիկ Եկեղեցին Պատարագի

գինիին մէջ ջուր կը խառնէ: Եւ ինչո՞ւ որոշ եկեղեցիներ խմորուն հաց կը գործածեն, իսկ Հայ Եկեղեցին՝ բաղարջ հաց:

Տարբեր եկեղեցիներ տարբեր աւանդութիւններ ունին, որոնք սակայն Աստուածաշունչին հետ կապ չունին, այլ խօսքով՝ Աստուածաշունչի այս կամ այն համարին վրայ հիմնուելով չէ որ գոյութեան եկան:

Մենք գիտենք որ Վերջին Ընթրիքի պահուն Յիսուս օրհնութեան բաժակը առաւ, օրհնեց, գոհացաւ եւ աշկերտներուն տուաւ որ խմեն, եւ ըսաւ որ ատիկա իր *«արիւնն է, որով Աստուծոյ հետ նոր ուխտ կը կնքուի եւ որ շատերու համար կը թափուի՝ իրենց մեղքերու թողութեան համար»* (Մտ 26.28): Այս բաժակը որ Յիսուս տուաւ իր աշակերտներուն որ խմեն՝ ջրախա՞ոնն էր: Աստուածաշունչը այս մասին բան մը չ'ըսեր. նման պարագայի կը դիմենք աւանդութեան, բնականօրէն հրէական աւանդութեան եւ ո՛չ թէ ֆրիստոնէական աւանդութեան, որովհետեւ Զատիկի սովորութիւնը Քրիստոսի ժամանակներուն չէր որ սկսաւ, այլ Քրիստոսէ 15 դարեր առաջ արդէն սկսած էր, այն պահէն սկսեալ երբ Աստուած Մովսէսի ձեռքով ազատագրեց հրեաները Եգիպտոսի գերութենէն:

Զատկական ընթրիքի ընթացքին գործածուող գինիին մէջ հրեաներ ջուր կը խառնէի՞ն, թէ՛ ոչ: Ո՛չ, չէին խառներ: Ոեւէ շփոթի առաջքը առած ըլլալու համար, ըսենք, որ գինիի ուրիշ բաժակներ ալ կ'ըլլային սեղանին վրայ, որոնց մէջ ֆիչ մը ջուր կը խառնուէր, բայց Յիսուսի առած, օրհնած եւ աշակերտներուն տուած բաժակը գատկական գառնուկին կողքին դրուած բաժակն էր, որ անխառն էր:

Արդ, Արեւելի եկեղեցիներուն կամ Արեւմուտի Կաթոլիկ Եկեղեցիին մէջ ջուր խառնելու սովորութիւնը ուրկէ՞ եկաւ: Միտքարեան միաբաններէն՝ Հայր Պօղոս Անանեան, հարցը թեթեւ կերպով բացատրելով, կ'ըսէ, թէ՛ հայերը հինէն ի վեր անխառն գինի խմելու սովորութիւն ունեցած են, եւ անոր համար ալ Հայ Եկեղեցին անխառն գինի կը գործածէ Պատարագի ընթացքին, մինչդեռ Հռոմայեցիներ սովորութիւն ունէին գինիին ջուր խառնելու: Հետեւաբար, պարզ ժողովրդական սովորութիւն մըն էր որ անցաւ ծիսական կեանքին, կ'ըսէ Հայր Անանեան:

Արեւելի ուրիշ եկեղեցիներ, ինչպէս Ասորի եւ Յոյն Եկեղեցիները, կ'ըսեն թէ իրենց գործածած գինին կը ներկայացնէ ո՛չ միայն Զատկական ընթրիքի խորհուրդը, այլ՝ Քրիստոսի կողէն բղիսած արիւնի ու ջուրի խորհուրդը նաեւ, եւ այս բացատրութեան հիման վրայ ալ, գինիին մէջ ֆիչ մը ջուր կը խառնեն, իբրեւ խորհրդանիշ Քրիստոսի կողէն հոսած ջուրին:

Մեր Եկեղեցին սակայն, Պատարագի գինիին մէջ ջուր չի խառներ, ո՛չ թէ որովհետեւ մեր ժողովուրդը հինէն ի վեր անխառն գինի խմելու

սովորութիւն ունեցած է, ինչպէս Հայր Պօղոս Անանեան կ'ըսէ, այլ որովհետեւ Քրիստոսի կողէն հոսած արիւնը կը նկատէ խորհրդանիշ փրկագործութեան, իսկ անկէ հոսած ջուրը՝ խորհրդանիշ աւազանին, այլ խօսքով՝ մկրտութեան, որ խորփին մէջ արեամբ իրագործուած փրկութեան շարունակութիւնն է, եւ նիշդ անոր համար ալ գինիին մէջ ջուր չի խառներ:

Գալով Հացին, գիտենք որ հրեաներ գատկական ամբողջ ութ օրերուն միայն բաղարջ հաց պէտք էր ուտէին: Բաղարջ, կը նշանակէ անխմոր հաց, թթխմոր չունեցող հաց: Մեր Եկեղեցին եւ Կաթոլիկ Եկեղեցին բաղարջ հաց կը գործածենք, բայց տարբեր է սովորութիւնը Արեւելի որոշ եկեղեցիներու, ինչպէս՝ Յոյն, Ասորի եւ Ղպտի եկեղեցիներուն: Ասոնք խմորուն հաց կը գործածեն, այլ խօսքով՝ պարզ եփած հաց, որովհետեւ, ըստ իրենց, խմորուն հացը մարդկային բնութիւնն է որ կը ներկայացնէ իր ամբողջ կիրքերով եւ կը խորհրդանշէ ապականութիւն: Հետեւաբար, անոնք կը բացատրեն որ հացը պէտք է խմորեալ ըլլայ, որովհետեւ Քրիստոսի բնութիւնը խմորեալ բնութիւն է, այլ խօսքով՝ աստուածամարդկային բնութիւն է: Բայց մեր բացատրութիւնը այն է, որ Քրիստոսի մարմինը անապական մարմին էր, ուստի կարելի չէր անապականութեան խորհրդանիշ եղող բաղարջին խմորեալ (ապականեալ) բան խառնել:

Կարելոր է գիտնալ որ խմորուն հացին գործածութիւնը Յոյն, Ասորի եւ Ղպտի եկեղեցիներուն կեանքին մէջ, սկզբնական շրջանին պարզ սովորութեամբ մը սկսած է. իրենք մասնաւոր աստուածաբանական մտահոգութիւն չեն ունեցած. հետագային է որ անոր վրայ աւելցուցած են վերոյիշեալ աստուածաբանական բացատրութիւնը:

Վերջին խօսք մը: Եկեղեցիները տարբեր սովորութիւններ ունին, եւ անցեալին, այդ տարբեր սովորութիւններուն համար ալ երկար բարակ իրարու հետ վիճաբանութիւն ըրեր են, երբեմն նոյնիսկ իրար նզովեր են, բայց սիրելիներ, այս բոլոր գանազանութիւնները իրական նշանակութիւն մը չունին. եթէ երբեք սուրբ Պատարագը Քրիստոսի գոհագործման նշմարիտ խորհուրդն է եւ եթէ երբեք բոլոր եկեղեցիները Քրիստոսի աստուածութեան հաւատքով եւ նշմարիտ մարմինին գիտակցութեամբ կը կատարեն նոյն գոհագործական խորհուրդը, մենք այդ խորհուրդին վաւերականութիւնը կ'ընդունինք: Չենք կրնար եւ պէտք չէ խորհուրդը մերժենք պարզապէս որովհետեւ մէկը ջուր կը խառնէ, իսկ միւսը՝ թթխմոր:

Իւրաքանչիւր եկեղեցի կը պահէ իր աւանդութիւնը, եւ մենք հպարտ ենք մեր աւանդութեամբ եւ կը պահենք գայն: Բայց այս գետնի վրայ, մասնաւորաբար, ներկայ ժամանակին, չենք կրնար մեր միտքը նեղ սահմաններու մէջ պահել եւ նոյն վէճերը արծարծել, ընդհակառակը, պէտք է շատ լայնախոհ կերպով դիտենք բոլոր եկեղեցիներու բոլոր աւանդութիւնները, այն հաստատ համոզումով, որ եթէ անոնք նշմարիտ

հաւատփին մէջ են՝ կը նշանակէ նշմարտութեան մէջ են, եւ ուստի, նոյնքան ընդունելի են մեզի համար (Զարեհ Արք. Ազնաւորեան):

36.-- Ի՞նչ բան ցոյց կու տայ կամ ի՞նչ բանի խորհրդանիշ է Իսրայէլի ժողովուրդին Կարմիր ծովէն անցֆը, եւ Փարաւոնին ու իր բանակին խեղդուիլը Կարմիր ծովու ջուրերուն մէջ:

Պօղոս առաքեալ կը բացատրէ որ Իսրայէլի ժողովուրդին ամպին եւ ծովուն ջուրերուն մէջէն անցնիլը՝ այդ ջուրերուն մէջ մկրտուիլ կը նշանակէ (Ա.Կր 10.2):

Ընդհանրական Եկեղեցւոյ մեկնիչ հայրերը Կարմիր ծովը խորհրդանիշ նկատած են մկրտութեան աւագանին, ուր հաւատացեալը կը թաղուի Քրիստոսի հետ եւ անոր հետ միասին յարութիւն կ'առնէ, այլ խօսքով՝ իր մէջ հին մարդը կը մեռնի եւ նոր մարդը յառաջ կու գայ, մինչդեռ նոյն այդ մկրտութեան ջուրերուն մէջ կը տանջուի Սատանան եւ կը ցրուի իր չար գործերը:

Այս ուղղութեամբ, Սուրբ Գրիգորիոս Եպիսկոպոս Նիւսացին՝ կ'ըսէ. *«Նրբ Իսրայէլացիները փախչելով Եգիպտոսէն, այլ խօսքով՝ աշխարհի սէրէն եւ մեղքի ծանրութենէն, մտան նորոգութեան ջուրերուն մէջ, ազատագրուեցան եւ փրկուեցան, – այդ ձեւով նախապատկերացնելով մեր նորոգութիւնը որ տեղի պիտի ունենար մկրտութեան աւագանի ջուրերուն մէջ – բայց Սատանան եւ իր ծառաները, այսինքն՝ չար ու պիղծ ոգիները նոյն այդ ջուրերուն մէջ տանջուեցան եւ կորսուեցան, որովհետեւ մարդկութեան փրկութիւնը իրենց համար չարիք կը սեպեն»:*

Սուրբ Օգոստինոս կ'ըսէ. *«Աստուծոյ ժողովուրդը ազատեցաւ Եգիպտոսէն, այլ խօսքով՝ աշխարհի սէրէն, եւ ուղղուեցաւ դէպի Կարմիր ծով, որպէսզի ծովուն ջուրերուն մէջ – որ մկրտութեան աւագանին ջուրերը կը խորհրդանշէին – վերջ գտնէին իրենց թշնամիները՝ Փարաւոնը եւ իր զօրքը, որոնք կը խորհրդանշեն Սատանան եւ իր չար արբանեակները»:*

Ո՛չ միայն Ընդհանրական Եկեղեցւոյ հայրերը Փարաւոնն ու իր զօրքը խորհրդանիշ կը նկատեն Սատանային եւ իր չար ոգիներուն, այլ նոյնինքն Աստուածաշունչը: Սաղմոսաց գիրքին մէջ կը կարդանք. *«Դուն թու գորութիւնովդ ծովը պատռեցիր, վիշապներուն գլուխները ջուրերուն մէջ փշրեցիր»* (Սղ 74.13): Հետաքրքրական է որ Սաղմոսագիրը *«Եգիպտացիներուն գլուխները»* ըսելու փոխարէն, կ'ըսէ՝ *«վիշապներուն գլուխները»*, յստակ դարձնելով որ հոս յիշուած վիշապները ակնարկութիւն են Սատանային եւ իր պիղծ դեւերուն:

Սուրբ Գրիգորիոս Եպիսկոպոս Նիւսացին կը բացատրէ, որ Փարաւոնին, իր զօրքին, իր կառֆերուն եւ իր բոլոր գորութիւններուն խեղդուիլը Կարմիր ծովու ջուրերուն մէջ, կը պատկերացնէ Զարին մահը իր ամբողջ կարողութիւններով, ցանկութիւններով, չար խորհուրդներով,

բարկութիւնով, ասելութիւնով, նախանձով... մկրտութեան խորհրդալից ջուրերուն մէջ:

37.- Պօղոս առաքեալ Եփեսացիս 2.8-9-ին մէջ կ'ըսէ թէ մենք Աստուծոյ շնորհովը փրկուեցանք, եւ թէ փրկութիւնը մեր արժանիքը չէ, եւ թէ՛ *«մեր գործերով շահուած չէ անհկա»*, իսկ Փիլիպպեցիս 2.12-ին մէջ կը պատուիրէ երկիւղած բարեպաշտութեամբ աշխատիլ մեր փրկութեան համար: Եթէ երբեք փրկութիւնը մեր գործերով շահուած չէ, ինչո՞ւ առաքեալը կը պատուիրէ աշխատիլ մեր փրկութեան համար:

Առաքեալը չ'ըսեր. *«Աշխատեցէ՛ք ձեր փրկագործութեան համար, ձեր մեղքերու քաւութեան համար, ձեր վերածնունդին համար»*, այլ կ'ըսէ. *«Աշխատեցէ՛ք ձեր փրկութեան համար»*: Այս երկու հաստատումները տարբեր են իրարմէ: Փրկագործութիւնը, մեղքերու քաւութիւնը, վերածնունդը մեր աշխատանքին արդիւնքն է, այլ իսաչին վրայ Քրիստոսի մահուան արդիւնքն են, Սուրբ Հոգիին մեր վրայ էջփին հետեւանքն են:

Եփեսացիս 2.8-9-ին մէջ առաքեալը փրկութիւն ըսելով, կը հասկնայ՝ փրկագործութիւն, մեղքերու քաւութիւն, վերածնունդ: Ասոնք մեր կամքով կամ մեր աշխատանքով տեղի չունեցան: Մենք չխնդրեցինք Յիսուսէն որ իսաչին վրայ մեռնի մեզի համար եւ մեզ փրկէ: Մենք չխնդրեցինք Սուրբ Հոգիէն որ մեր վրայ իջնէ եւ մեզ վերածնունդի առաջնորդէ:

Իսկ այն «փրկութիւնը» որուն մասին առաքեալը Փիլիպպեցիս 2.12-ին մէջ կը խօսի, փրկագործութիւնը չէ, մեղքերու քաւութիւնը չէ, վերածնունդը չէ, այլ արդէն իսկ փրկագործուած, մեղքերու քաւութիւն ստացած եւ Սուրբ Հոգիէն վերածնած, եւ ուստի, Քրիստոսի կողմէ հաւատացեալ մարդուն շնորհուած փրկութիւնն է:

Աւելի պարզ բաներով, առաքեալը Փիլիպպեցիս 2.12-ին մէջ կը խօսի Քրիստոսի կողմէ հաւատացեալին շնորհուած փրկութեան մասին եւ ո՛չ թէ իսաչին վրայ կատարուած փրկագործութեան մասին: Հետեւաբար, երբ առաքեալը կը պատուիրէ աշխատիլ մեր փրկութեան համար, իր ըսել ուզածը այն է՝ որ անգամ մը որ փրկութեան պարգեւը հաւատքով ընդունեցինք, պէտք է աշխատանք տանինք չկորսնցնելու այդ փրկութիւնը:

Առաքեալին կոչը՝ *«Ձեր փրկութեան համար աշխատեցէ՛ք»*, ուղղուած է փրկութիւնը ընդունած հաւատացեալ մարդուն եւ ո՛չ թէ փրկութենէն հեռու եղող մարդուն: Նախ պէտք է ընդունիլ այդ փրկութիւնը, յետո՛յ միայն սկսիլ աշխատիլ այդ փրկութեան համար:

38.– Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ. *«Անձր ինձ պիտի փրկուի, սակայն իր գործերուն համար վարձատրութիւն պիտի չստանայ»* (Ա.Կր 3.15): Ի՞նչպէս մէկը կրնայ փրկուիլ բայց չվարձատրուիլ:

Եթէ երբեք ուսումնասիրենք Ա.Կր 3.1-15 հատուածը, շատ յստակ պիտի տեսնենք որ Սրբազան Առաքեալը կը խօսի մեր «Աստուծոյ գործակիցներ» ըլլալուն մասին, եւ իբրեւ «Աստուծոյ գործակիցներ»՝ մարդիկը հաւատփ բերելու մասին: Օրինակ, ան ինքզինք կը ներկայացնէ «հաւատփի հիմը» դրած անձ իբրեւ (Ա.Կր 3.10):

Հաւատացեալին մեծագոյն պարտականութիւնը՝ մարդիկը Քրիստոսի հաւատփին բերելն է: Եթէ հաւատացեալը չընէ իր այս պարտականութիւնը, թէպէտ *«անձր ինձ պիտի փրկուի, սակայն... վարձատրութիւն պիտի չստանայ»*: Ամէն մէկ կորսուած հոգի որ Քրիստոսի կը բերենք՝ անոր փոխարէն Քրիստոս պիտի վարձատրէ մեզ:

Երբ առաքեալը Ա.Կր 3.13-ին մէջ կը հաստատէ թէ *«հարաքանջիւրիւն գործը դատաստանի օրը պիտի յայտնուի»* պատահական գործերու մասին չէ որ կը խօսի, այլ՝ մարդիկը Քրիստոսի հաւատփին բերելու գործին մասին, ինչպէս ըսի:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեզի տրուելիք վարձատրութիւնը: Մեզի տրուելիք վարձատրութիւնը պիտի ըլլայ նոյնինքն այն փառքն ու փայլքը, այն շքեղութիւնն ու պայծառութիւնը որ պիտի ունենան մեր յարուցեալ մարմինները՝ յարութեան օրը, միաժամանակ պիտի ըլլայ այն բացառիկ մօտիկութիւնն ու մտերմութիւնը որ պիտի վայելենք Յիսուսի հետ՝ մարդիկը իրեն բերած ըլլալուն համար:

Իսկ եթէ ապրինք եսակեդրոն կեանք մը եւ միայն մեր անձերուն փրկութիւնը հետապնդենք՝ անկասկած որ կրնանք փրկուիլ, բայց վարձատրութիւն պիտի չստանանք, այսինքն՝ պիտի չունենանք այն մեծ փառքն ու շքեղութիւնը, որ խոստացուած է մարդոց փրկութեան համար աշխատող հաւատացեալներուն:

Հետեւաբար, երբ առաքեալը կ'ըսէ. *«Վարձատրութիւն պիտի չստանայ»*, ըսել չ'ուզեր թէ յարուցեալ մարմինը բնաւ շքեղութիւն ու պայծառութիւն պիտի չունենայ, այլ պարզապէս ըսել կ'ուզէ, թէ խոստացուած շքեղութիւնն ու պայծառութիւնը պիտի չունենայ: Մեզի խոստացուած շքեղութիւնը՝ արեւի՛ նման ճառագայթելն է երկինքի արփայութեան մէջ (Մտ 13.43), եւ ո՛չ թէ աստղի նման (Ա.Կր 15.41):

Պօղոս առաքեալ Ա.Կր 15.39-41-ին մէջ կը խօսի յարուցեալ մարմիններուն շքեղութեան մասին, եւ յստակօրէն ցոյց կու տայ թէ ինչպէս ոմանք արեւի նման շքեղ պիտի ըլլան, ոմանք՝ լուսինի նման շքեղ, ոմանք՝ աստղերու նման շքեղ, եւ դեռ աստղերէն (հաւատացեալներէն) ալ ոմանք աւելի շքեղ պիտի ըլլան քան միւսները: Այս կէտին մասին տարբեր առիթով մը խօսած եմ, ուստի այսֆանով կը բաւարարուիմ:

39.– Յովհաննէսի աշակերտները մօտեցան Յիսուսի եւ հարցուցին «Ինչո՞ւ մենք եւ Փարիսեցիները յանախ ծով կը պահենք, իսկ ինչ աշակերտներդ չեն պահեր» (Մտ 9.14): Ի՞նչ ծովի մասին է խօսքը:

Զաֆարիայի մարգարէութեան մէջ կը կարդանք որ հրեաներ ծով կը պահէին 4-րդ, 5-րդ, 7-րդ, եւ 10-րդ ամիսներուն (Զֆ 8.19): Այս իմաստով, անոնք ծովապահութեան հիմնական չորս առիթներ ունէին.–

1.– Ծով կը պահէին չորրորդ ամիսը՝ Յունիս 17, ի յիշատակ Երուսաղէմի պարիսպին ճեղքումի արարքին, որ տեղի ունեցաւ երբ Երուսաղէմ ֆաղաֆը շրջապատուած էր Նաբուգոդոնոսորի բանակին կողմէ (Եր 52.6-7):

2.– Ծով կը պահէին հինգերորդ ամիսը՝ Յուլիս 4, ի յիշատակ Երուսաղէմի տանարին հրկիզման (Եր 52.12-13):

3.– Ծով կը պահէին եօթներորդ ամիսը՝ Սեպտեմբեր 3, ի յիշատակ Գողգոթայի սպանութեան, որ պատճառ եղաւ որ ժողովուրդը աւելի ցրուի:

4.– Ծով կը պահէին տասներորդ ամիսը՝ Դեկտեմբեր 10, ի յիշատակ Երուսաղէմ ֆաղաֆի շրջապատումին (Բ.Թգ 25.1):

Յիշենք նաեւ որ ընդհանրապէս հրեաները բայց մասնաւորաբար Փարիսեցիները եւ անոնց աշակերտները, ծով կը պահէին շաբթուան երկրորդ եւ հինգերորդ օրերը (Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի), որովհետեւ ըստ իրենց աւանդութեան, Մովսէս Սինայի լեռը բարձրացաւ շաբթուան հինգերորդ օրը եւ անկէ վար իջաւ յաջորդող շաբթուան երկրորդ օրը:

Յիշեալ բոլոր ծովերը կը պահուէին Յովհաննէսի աշակերտներուն, Փարիսեցիներուն, ինչպէս նաեւ կրօնասէր ժողովուրդին կողմէ:

Յիսուս մերժեց որ իր աշակերտները հրէական ծովը պահէին (Մտ 9.15), որովհետեւ ծովը եղած էր ինքնացուցադրութեան առիթ (Մտ 6.16), մինչդեռ երբ կը նայինք Հին Կտակարանին, հոն կը տեսնենք թէ ծովը՝ Աստուծոյ դիմաց խոնարհելու առիթ մըն էր (Զֆ 7.1-7):

40.– Ուրկէ՞ յառաջ եկած է Բէեղզբուղ անունը եւ ի՞նչ կը նշանակէ (Մտ 12.24):

Դեւերը իրենց մէջ իշխաններ ունին: Բէեղզբուղ այդ իշխաններէն մին է, ինչպէս Փարիսեցիներն անգամ գայն կը կոչեն՝ «դեւերու իշխան» (Մտ 12.24: Մր 3.22: Դկ 11.15):

Բէեղզբուղը Քանանացիներուն, այլ խօսքով՝ Պաղեստինցիներուն կողմէ Ակկարոնի մէջ պաշտուող աստուած մըն էր (Դ.Թգ 1.2-16):

Բէեղզբուղ բառը երկու անուններէ բաղկացած է: Բէեղ-ը Բահաղն է: Սեմական լեզուի մէջ, «Բահաղ» կը նշանակէ՝ «կալուածատէր», «ամուսին», «տէր»:

Թե՛ Բէեղզեբուղ բառը իր սկզբնական ծագման մէջ ի՛նչ ձեւով կը գրուէր կամ ի՛նչ նշանակութիւն ունէր՝ չենք գիտեր, բայց հաւանական է որ սկզբնապէս Բէեղզեբուղ (Baalzebub) անունը կը նշանակէր՝ «Բարձր բնակատեղիին տէրը»: Անգլերէն՝ «lord of the lofty abode»:

Ինչո՞ւ «Բարձր բնակատեղիին տէրը» անունը տրուած է Բէեղզեբուղին: Կ՛ենթադրուի որ այս անունը տրուած է իրեն, նկատի ունենալով որ ան նախապէս Արուսեակ անունով քերովբէ մըն էր եւ կը բնակէր «Բարձր բնակատեղիին» այսինքն՝ երկինքի մէջ, մինչեւ իր իյնալը կամ տապալիլը եւ չար ոյժի վերածուիլը (Յս 14.12-15): Այս իմաստով, հետեւաբար, Բէեղզեբուղը կը նոյնանայ Սատանային հետ: Բայց նշգրիտ չենք գիտեր թէ ե՛րբ եւ ի՛նչ պայմաններու տակ Արուսեակ Սատանային սկսաւ տրուիլ Բէեղզեբուղ անունը:

Հետագային սակայն, քանի այս աստուածը Եբրայեցիներուն կողմէ նկատուած էր զօրաւոր հակառակորդը կամ մրցակիցը Յեովային, միշդ անոր համար ալ, հաւանական է որ «Բէեղզեբուղ» անունը փոխեցին եւ անոր փոխարէն սկսան գործածել «Ճաններու տէր» (lord of flies) անունը: Աստուածաշունչին մէջ ալ կը տեսնենք թէ ինչպէս Բահաղը կը կոչուի՝ «Բահաղ-Ճաննիկ աստուած» (Դ.Թգ 1.2-3, 6) եւայլն:

Եբրայերէն լեզուի մէջ «Բահաղ-Ճաննիկ» անունին համար գործածուած է bay'uhl-zee'buhb բառը որուն տարադարձումը անգլերէն լեզուի մէջ Baal-zebub է, իսկ հայերէնի մէջ՝ Բէեղզեբուղ: Ուշագրաւ է որ zebub բառը մենք ունինք նաեւ արաբերէն լեզուի մէջ՝ զուպէպ, եւ դարձեալ կը նշանակէ՝ «նանն»: Հետեւաբար, Baal-zebub կամ Բէեղզեբուղ անունը իսկապէս կրնայ թարգմանուիլ՝ «Բահաղ-Ճաննիկ»:

Աւելի ուշ ժամանակներուն, Բէեղզեբուղ (Baal-zebub) անունը դարձեալ փոփոխութեան ենթարկուեցաւ եւ սկսաւ գրուիլ կամ կոչուիլ Բէեղզեբուղ (beel-zebub), որ կը նշանակէ՝ «աղբին տէրը»: Եւ ուշագրաւ է որ արաբերէն լեզուի մէջ զիպլ (zebub) բառը որ ունինք կը նշանակէ՝ «աղբ»: Այս իմաստով, Բէեղզեբուղ անունին համար տրուած «աղբին տէրը» նշանակութիւնը կ'արդարանայ: Արդարեւ Բէեղզեբուղ անունը կրնայ թարգմանուիլ՝ «աղբին տէրը», նայած թէ ինչ ձեւով կը գրուի Եբրայերէն լեզուի մէջ:

Ըսեմ, թէ Սուրբ Գիրքի որոշ մասնագետներ մեր ուշադրութեան կը յանձնեն, թէ Բէեղզեբուղի համար այստեղ գործածուած «աղբ» բառը՝ պէտք է հասկնալ պարզ «աղբ»ը, այլ պէտք է հասկնալ «կենդանիի աղբը»:

41.– Պօղոս առաքեալ կը հաստատէ թէ *«երբ ամէն բան ենթարկուի Որդիին, այն ատեն Որդին ալ ինքզինք պիտի ենթարկէ Աստուծոյ, որ ամէն բան իրեն ենթարկեց, որպէսզի Աստուած ըլլայ ամէն ինչ՝ ամէն բանի մէջ»* (Ա.Կր 15.28): Երբ Յիսուս ինքզինք կ'ենթարկէ Աստուծոյ՝ այս չի՞ նշանակեր թէ ինք ստորադաս է քան Աստուած:

Յիսուս Աստուծոյ եւ աշխարհի միջեւ միջնորդ է (Ա.Տմ 2.5: Եբր 8.6, 9.15, 12.24), Յիսուս աշխարհի մարդկութեան համար բարեխօս է (Ա.Յհ 2.1: Եբր 7.25: Հո 8.34): Յիսուսի միջնորդի եւ բարեխօսի պաշտօնը կապուած է ներկայ աշխարհի գոյութեան հետ, բայց երբ ներկայ աշխարհը Տիրոջ երկրորդ գալուստով դադրի գոյութենէ՝ Յիսուսի միջնորդի եւ բարեխօսի պաշտօնն ալ բնականօրէն պիտի դադրի, եւ բոլոր անոնք որոնք Որդիին միջնորդութեամբ ու բարեխօսութեամբ Որդիին ենթակայ եղած կ'ըլլան՝ ձեռք առնելով փրկութիւնը: Իսկ ի՞նչ պիտի ընէ Որդին երբ փրկութեան արժանացածները իրեն ենթակայ եղած ըլլան: *«Այն ատեն Որդին ալ ինքզինք պիտի ենթարկէ Աստուծոյ»*: Ի՞նչպէս պէտք է հասկնալ այս հաստատումը: Քանի մը ձեւերով.՝

ա.՝ Քանի Քրիստոս մարդկութեան միջնորդն ու բարեխօսն է, եւ քանի մարդկութեան ներկայացուցիչն է Աստուծոյ դիմաց՝ ուստի *«ինքզինք Աստուծոյ ենթարկել»* կը նշանակէ՝ համայն մարդկութիւնը ենթարկել Աստուծոյ, քանի ինք համայն մարդկութիւնն է որ իր մէջ խտացուցած է:

բ.՝ *«Ինքզինք Աստուծոյ ենթարկել»*, կը նշանակէ նաեւ՝ յայտարարել երկնաւոր Հօր դիմաց որ իր միջնորդի եւ բարեխօսի պաշտօնը վերջ գտաւ:

գ.՝ Երբ կ'ըսուի *«Որդին ալ ինքզինք պիտի ենթարկէ Աստուծոյ»*, յստակ է որ ան ինքզինք պիտի ենթարկէ իբրեւ Մարդու Որդի եւ ո՛չ իբրեւ Աստուծոյ Որդի:

դ.՝ Ամենէն կարեւորը սակայն, *«ինքզինք Աստուծոյ ենթարկել»*, կը նշանակէ՝ վերստին մտնել այն մեծ փառքին մէջ որ ունէր իր Հօրը հետ միասին եւ որմէ կամաւորաբար հրաժարեցաւ մեր սիրոյն ու մեր փրկութեան համար: Հաւանաբար ոմանք մտածեն թէ Յիսուս իր աստուածային փառքին մէջ մտաւ արդէն իր յարութենէն ու երկինք համբարձումէն ետք: Այո՛, նիշդ է որ Քրիստոս իր յարութեամբ դարձեալ մուտք գործեց իր աստուածային փառքէն ներս, բայց չմոռնանք որ Յիսուս մուտք չգործեց երկինք իբրեւ Դատաւոր, այլ՝ իբրեւ միջնորդ ու բարեխօս: Հետեւաբար, *«ինքզինք Աստուծոյ ենթարկել»*, կը նշանակէ՝ իր միջնորդի ու բարեխօսի պաշտօնով ինքզինք Աստուծոյ յանձնել, որպէսզի դադրի միջնորդ ու բարեխօս ըլլալէ եւ դառնայ Դատաւոր:

Արդարեւ, դատաստանի օրը՝ *«Քրիստոսի՛ դատաստանին օրը»* պիտի ըլլայ (Բ.Կր 1.14): Դատաստանի ատենը՝ *«Քրիստոսի՛ ատեն»*ը պիտի ըլլայ (Հո 14.10):

ե.՝ Վերջապէս, պէտք է ուշադրութիւն դարձնել որ բնագիրը չ'ըսեր՝ *«Որպէսզի Հայրը ըլլայ ամէն ինչ՝ ամէն բանի մէջ»*, այլ կ'ըսէ՝ *«Որպէսզի Աստուած ըլլայ ամէն ինչ՝ ամէն բանի մէջ»*: Իսկ Աստուած ըսելով չենք հասկնար Հայրը միայն կամ Հայրը առանձին, այլ կը հասկնանք՝ Հայրը Որդին եւ Սուրբ Հոգին, որոնք ունին միեւնոյն փառքն ու պատիւը, միեւնոյն կարողութիւնն ու զօրութիւնը, եւ ունին մէկ անուն, եւ նիշդ

անոր համար այ երբ Յիսուս իր աշակերտները պիտի դրկէր որպէսզի քարոզեն, մկրտեն ու մարդիկը իրեն աշակերտ դարձնեն, անոնց չըսաւ. «Չանոն՛ք մկրտեցէ՛ք՝ Հօր, Որդիին եւ Սուրբ Հոգիին անուններով», այլ ըսաւ. «Չանոն՛ք մկրտեցէ՛ք՝ Հօր, Որդիին եւ Սուրբ Հոգիին անունով» (Մտ 28.19):

Հետեւաբար, «Որդին այ ին՛քզին՛ք պիտի ենթարկէ Աստուծոյ» բացատրութիւնը կը գործածուի, շեշտելու համար Աստուծոյ մէկութիւնը, Երրորդութեան մէկութիւնը, բայց մանաւանդ՝ Յիսուսի մէկութիւնը Աստուծոյ հետ (Յհ 10.30), իր հաւասարութիւնը Աստուծոյ հետ (Յհ 17.10), իր անբաժանելիութիւնը Աստուծմէ (Յհ 3.13):

42.– Քրիստոս իր երկրաւոր կեանքի ընթացքին միայն հրեաներո՞ւն փրկութեան համար աշխատեցաւ:

Քրիստոսի հիմնած թագաւորութիւնը տիեզերական բնոյթ ունեցող թագաւորութիւն մըն է: Քրիստոս միայն հրեաներուն թագաւորը չէ, այլ թագաւորն է բոլոր անոնց՝ որոնք զինք ընդունելով իբրեւ Փրկիչ եւ Տէր՝ կ'անդամագրուին իր թագաւորութեան: Քրիստոս կը յայտարարէ որ իր թագաւորութիւնը այս աշխարհէն չէ (Յհ 18.36): Սա պարզորոշ կերպով ցոյց կու տայ, որ Քրիստոս թագաւորն է թէ՛ երկինքին եւ թէ՛ երկրին եւ զանոնք լեցնող բոլոր արարածներուն, անոնք ըլլան երեւելի թէ աներեւոյթ, հրեղէն թէ հողեղէն:

Աստուածաշունչին ծանօթ ոեւէ մէկը գիտէ որ թէպէտ Քրիստոս իր առաքելութիւնը իրագործեց Պաղեստինի նեղ սահմաններէն ներս միայն, եւ սակայն, ան այլամերժ մը չեղաւ, այլ՝ մերժողը այլամերժութեան գաղափարին: Ան չանտեսեց հաւատքի տէր եղող հեթանոսը: Յիշենք քանի մը օրինակներ: Ղուկասու աւետարանին մէջ կը կարդանք տասը բորոտներու բժշկութեան մասին: Անոնք աղաչեցին Յիսուսի որ զիրենք բժշկէր: Յիսուս անոնց ըսաւ. «Գացէ՛ք եւ զու՛ք ձեզ քահանաներուն ցոյց տուէ՛ք»: Ղուկաս կը հաստատէ թէ «մի՛նչդեռ կ'երթային արդէն իսկ մաքրուեցան» (Ղկ 17.14):

Ուշագրաւ է որ տասը բորոտներէն ինն հրեաներ էին, իսկ մէկը՝ Սամարացի: Քրիստոս բուժեց բոլորը առանց խտրութիւն դնելու անոնց միջեւ: Երբ տասը բորոտները մաքրուեցան, միակ անձը որ Քրիստոսի վերադարձաւ եւ շնորհակալութիւն յայտնեց եւ զԱստուած փառաւորեց Սամարացին ի՛նքն էր (Ղկ 17.17-18): Յիսուս Սամարացիին դառնալով ըսաւ. «Ոտքի՛ ել եւ գնա՛, հաւատա՛ր քեզ փրկեց» (Ղկ 17.19): Յիսուսի այս խօսքը երկու բան ցոյց կու տայ. *անաչին*.– որ ան աշխարհ եկած էր հաւատք արթնցնելու համար բոլոր մարդոց մէջ, եւ *երկրորդ*.– որ ան խտրութիւն չդրաւ եւ չի դներ հրեային եւ հեթանոսին կողմէ ցուցաբերուած հաւատքին միջեւ: Ան գնահատեց Սամարացիին հաւատքը եւ իր անգոհունակութիւնը յայտնեց միւս ինը հրեաներուն համար,

որոնք չդարձան իր մօտ եւ փառք չտուին Աստուծոյ: Այս իրողութիւնը ցոյց չի՞ տար որ Քրիստոս հակառակ էր ցեղապաշտութեան եւ ազգայնամոլութեան գաղափարին:

Յիշենք ուրիշ Սամարացիի մը օրինակը: Յովհաննու աւետարանը կը վկայէ, որ Սամարացի կնոջ մը վկայութեան պատճառով բազմաթիւ Սամարացիներ հաւատացին Քրիստոսի (Յհ 4.39): Այս Սամարացի կինը հանդիսացաւ վկա՛ն Քրիստոսի: Ան Քրիստոսի հետ խօսելէ ետք գնաց եւ իր ֆաղափացիներուն վկայեց անոր մասին: Սամարացի կնոջ ըրածը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ աւետարանչութիւն:

Կարելոր է նշել որ առաջին մարդիկը որոնք հաւատացին Քրիստոսի ուրիշներուն տուած վկայութեան պատճառով՝ եղան Սամարացիներ: Միւս կողմէն, յիշենք որ նոյնիսկ աշակերտներէն ոմանք չուզեցին հաւատալ Քրիստոսի երբ ուրիշներ վկայեցին անոր համար: Օրինակ, Փիլիպպոս խօսեցաւ Նաթանայէլին (Բարթողոմէոսին) Յիսուսի մասին, Նաթանայէլ չհաւատաց առաջին հերթին (Յհ 1.46): Յիսուս իր յարութենէն ետք երեւցաւ իր աշակերտներուն: Աշակերտներուն խումբէն բացակայ էր Թովմաս: Երբ աշակերտները Թովմասին ըսին որ Յիսուս իրենց երեւցաւ, Թովմաս չհաւատաց (Յհ 20.25):

Տակաւին, Փարիսեցիներուն կողմէ դրկուած տաճարին պահակները որոնք դրկուած էին ձերբակալելու Քրիստոսը, երբ վերադարձան եւ վկայեցին ըսելով. *«Այս մարդուն պէս խօսող երբեք չենք տեսած»*, Փարիսեցիները ո՛չ միայն չհաւատացին, այլեւ իրենց մտահոգութիւնը յայտնեցին ըսելով. *«Ի՞նչ, դո՞ւք ալ խարուեցաք: Իշխանաւորներէն կամ Փարիսեցիներէն ոեւէ մէկը հաւատա՞ց անոր»* (Յհ 7.46-48): Սուրբ Գիրքը բացայայտօրէն ցոյց կու տայ, որ հեթանոսներ աւելի շուտ եւ աւելի շատ ուշադրութիւն կը դարձնէին եւ կը հաւատային գՔրիստոս իբրեւ աշխարհի Փրկիչը հոչակող աւետարանիչներու, քան հրեաներ:

Առնենք Մատթէոսի 15-րդ գլխուն մէջ յիշուած Քանանացի կնոջ օրինակը: Այս կինը Սուրիական Փիւնիկէն էր (Մր 7.26): Փիւնիկէի բնակիչներուն կը տրուէր նաեւ Քանանացի կոչումը: Քանանացի կոչումը ո՛չ միայն կը ցուցնէ որ կինը հեթանոս մըն էր, այլեւ կը ցուցնէ, որ ան սերած էր այնպիսի սերունդէ մը, որ վաղեմի թշնամին էր հրեայ ազգին: 24-րդ համարին մէջ յիշուած Քրիստոսի խօսքը. *«Ես միայն Իսրայէլի ժողովուրդին կորսուած ոչխարներուն համար զրկուեցայ»*, ոեւէ ձեռով անհասկացողութեան կամ դժուարութեան դուռ պէտք չէ բանայ:

Քրիստոսի ծրագիրին մաս չէր կազմեր իր երկրաւոր կեանքի ընթացքին աւետարանել եւ ծառայել հեթանոսներուն: Ինչո՞ւ Քրիստոս առաջին հերթին միայն հրեաներուն ուզեց ֆարոգել եւ ծառայել: Այս հարցումին պատասխանը Պօղոս առաքեալը կու տայ ըսելով. *«Քրիստոս հրեաներուն ծառայեց՝ որպէսզի Աստուծոյ հաւատարմութիւնը ցոյց տայ եւ նախահայրերուն եղած խոստումները հաստատէ»* (Հն 15.8):

Վերել հաստատեցինք որ Քրիստոս չ'անտեսեր մարդուն հաւատքը, ըլլա՛յ ատիկա հրեային կողմէ արտայայտուած ըլլա՛յ հեթանոսին կողմէ: Քանանացի կինը աղաչեց Յիսուսի որ բժշկէր իր աղջիկը որ սաստիկ կերպով կը տանջուէր չար ոգիէ մը: Յիսուսի պատասխանը «Վիրաւորական» էր. *«Ճիշդ չէ՛ մանուկներուն ձեռքէն հացը առնել եւ շուններուն նետել»*: Կինը ըսաւ. *«Այո՛, Տէ՛ր, բայց նոյնիսկ շուները իրենց տիրոջ սեղանէն ինկած փշրանքներով կը կերակրուին»*: Այն ատեն Յիսուս անոր պատասխանեց. *«Ո՛վ կին, մեծ է հաւատքդ. թող ուզածիդ պէս ըլլայ»*: Եւ նոյն վայրկեանին անոր աղջիկը բժշկուեցաւ (Մտ 15.21-28): Մեր ծրագիրին մաս չի՛ կազմեր սոյն բաժինին մեկնութիւնը կատարել: Պիտի բաւարարուինք մէկ-երկու մատնանշումներ կատարելով:

Քրիստոսի ժամանակ, Պաղեստինի փողոցներուն մէջ, մանաւանդ ճաշաժամերուն շուններուն ներկայութիւնը տուններուն շուրջ շատ բնական երեւոյթ մըն էր: Թէպէտ ոեւէ տանտիկին իր գաւակներուն առջեւէն կերակուրը առնելով շուններուն առջեւ չէր նետեր, եւ սակայն, կերակուրին աւելցած բաժինը շուններուն առջեւ նետելը սովորական բան մըն էր: Սեղանէն ինկած փշրանքները եւ կերակուրին աւելցած բաժինը շուններուն արդար իրաւունքը կը նկատուէր: Հետեւաբար, երբ Քրիստոս «շուն» կը կոչէ Քանանացի կինը, խորքին մէջ անոր արդար իրաւունքը նկատած կ'ըլլայ՝ անոր աղջկան բժշկութիւնը: Քանանացի կինը մանուկներուն իրաւունքը եղող հացէն չպահանջեց, այլ պահանջեց այն ինչ որ իր «իրաւունքն» էր, այսինքն՝ փշրանքները անոնց կերած հացին:

Այս բոլորին մէջ մեզ ամենէն շատ հետաքրքրողը եւ անմիջականօրէն մեր նիւթին հետ սերտ առնչութիւն ունեցողը, Քրիստոսի խրատուիչ խօսքն է ուղղուած Քանանացի կնոջ. *«Ո՛վ կին, մեծ է հաւատքդ. թող ուզածիդ պէս ըլլայ»*: Ուշագրաւ իրողութիւն է որ Քրիստոս իր հիացմունքն ու զարմանքը յայտնեց Քանանացի կնոջ հաւատքին համար: «Ուշագրաւ իրողութիւն» կոչեցի այս մէկը, որովհետեւ թէպէտ Քրիստոս կը գնահատէր մարդոց հաւատքը, բայց ան ընդհանրապէս չէր ապշեր անոնց յայտնաբերած հաւատքին համար: Պէտք է կարեւորութեամբ ընդգծել, որ Քրիստոս միայն երկու անհատներու ցուցաբերած հաւատքին համար իր հիացմունքը յայտնեց: Այդ երկու մարդիկը հեթանոսներ էին եւ ո՛չ թէ հրեաներ: Առաջինը, Քանանացի կնոջ պարագան է, իսկ երկրորդը, Հոռմայեցի հարիւրապետին պարագան է:

Հոռմայեցի հարիւրապետին վերաբերեալ Քրիստոս ըսաւ. *«Կ'ըսեմ ձեզի, թէ նոյնիսկ Իսրայէլի մէջ այսպիսի հաւատք ունեցող մը չգտայ»* (Մտ 8.10): Քրիստոսի խօսքը ուղղուած Քանանացի կնոջ եւ Հոռմայեցի հարիւրապետին կ'ապացուցանեն, որ ան այլամերժ մը չէր, ցեղապաշտ մը չէր, ազգայնամուլ մը չէր, այլ ան Փրկիչն էր համայն մարդկութեան, ազատագրողն էր մեղքի բոլոր գերիներուն, փրկութեան ճամբան էր բոլոր կորսուածներուն, վերականգնեցնող «Սամարացին» էր բոլոր գլորածներուն:

Քրիստոս իր երկրաւոր կեանքի ընթացքին իր առաքելութիւնը իրագործեց Պաղեստինի նեղ սահմաններէն ներս, բայց իր կամքն ու ծրագիրն էր որ իր խաչելութենէն, յարութենէն եւ Հոգեգալուստէն ետք, փրկութեան աւետիսը տարածուէր համայն աշխարհի մէջ: Ի՛նքն էր որ «մարգարէացաւ» ըսելով. *«Արեւելէն ու արեւմուտէն, հիւսիսէն եւ հարաւէն մարդիկ պիտի գան եւ Աստուծոյ թագաւորութեան մէջ բազմին»* (Ղկ 13.29 հմմտ Մտ 8.11): Կասկածէ վեր է որ Քրիստոս իր այս խօսքով կ'ակնարկէ աշխարհի չորս ծագերուն եւ ո՛չ թէ Պաղեստինի սահմաններուն:

Մտաբերեցէ՛ք նաեւ Քրիստոսի ուրիշ մէկ խօսքը որ նոյն իմաստը կ'ընդգրկէ. *«Տակաւին ուրիշ ոչխարներ ալ ունիմ, որոնք այս փարախէն դուրս են. պարտաւոր եմ գտնոնք եւս ներս բերել: Անոնք ալ ինծի մտիկ պիտի ընեն, եւ պիտի ըլլան մէկ հօտ՝ մէկ հովիւով»* (Յհ 10.16): Վերոյիշեալ երկու խօսքերը (որ խորքին մէջ խոստումներ են), Քրիստոս արտասանեց իր նախֆան յարութիւնը:

Ան նմանօրինակ երկու խօսքեր եւս արտասանեց իր յարութենէն ետք նաեւ գորս կ'արժէ յիշել: Մտ 28.19-ին մէջ կը կարդանք. *«Գացէ՛ք եւ բոլոր ժողովուրդները ինծի աշակերտ դարձուցէ՛ք»:* Շատ յստակ է, որ *«բոլոր ժողովուրդները»* բացատրութիւնը չի՛ վերաբերիր միայն հրեաներուն, այլ կ'ընդգրկէ ամբողջ մարդկութիւնը: Իսկ Գրծ 1.8-ին մէջ կը կարդանք. *«Երբ Սուրբ Հոգին իջնէ ձեր վրայ, գորութեամբ պիտի լեցուի՛ք եւ իմ վկաներս պիտի ըլլա՛ք՝ Երուսաղէմի, ամբողջ Հրէաստանի եւ Սամարիայի մէջ, եւ մինչեւ աշխարհի ծայրամասերը»:*

Այո՛, Քրիստոսի թագաւորութեան սահմանները *«մինչեւ աշխարհի ծայրամասերը»* կը հասնին: Ամէն մարդ կրնայ մուտք գործել Աստուծոյ Որդիին թագաւորութեան սահմանէն ներս, առանց մտավախութիւնը ունենալու որ կրնայ մերժուիլ: Քրիստոս խոստացաւ չմերժել իրեն եկողը (Յհ 6.37): Ան չի՛ կրնար խոստմնադրուծ ըլլալ: Ան իր բերնով ըսածը՝ իր ձեռքով կատարող Աստուած է (Գ.Թ՛գ 8.15):

43.-- Յովհաննէս Մկրտիչի կատարած մկրտութիւնը ապաշխարութեան մկրտութիւն էր (Մտ 3.11), Յիսուս սակայն պէտք չունէր ապաշխարութեան, ուստի ինչո՞ւ մկրտուեցաւ: Քանի մը պատճառներով.--

1.-- Յիսուսի մկրտութիւնը փոխանորդական մկրտութիւն էր, այսինքն՝ մեր փոխարէն կատարուած մկրտութիւն էր: Ճիշդ ինչպէս իր խաչելութիւնը փոխանորդական էր, այսինքն՝ մեր փոխարէն եւ մեզի համար կատարուած խաչելութիւն մըն էր: Հետաքրքրական է նկատի առնել որ նոյնիսկ խօսքեր կան գորս Յիսուս արտասանեց եւ որոնք փոխանորդական են: Օրինակ, երբ խաչին վրայ ըսաւ. *«Աստուած իմ, Աստուած իմ, ինչո՞ւ լքեցիր զիս»* (Մտ 27.46), յստակ է որ այս խօսքը

մարդկութեան անունով ու բերնով էր որ կ'արտասանէր: Աստուած Յիսուսը չէր որ լիքով էր, այլ լիքով էր այն մեղաւոր ու անգիշ մարդկութիւնը գոր ներկայացուած էր Յիսուսի անձին մէջ: Յիսուս մարդոց մեղքերը իր վրայ առնելով խաչ բարձրացաւ, եւ որովհետեւ մարդոց մեղքերը իր անձին վրայ կը կրէր, կարծէ՛ք պահուան մը համար ինքզինք Աստուծմէ լիւրած գգաց, բայց կը կրկնեմ, ինք չէր որ լիւրած էր, այլ՝ մեղաւոր մարդկութիւնը: Յիսուսի խօսքին նպատակը, ցոյց տալն է թէ ինչպէս մեղքը բաժանում կը բերէ Աստուծոյ եւ մարդոց միջեւ:

2.- Յիսուս մկրտուեցաւ, վաւերացուցած ըլլալու համար Յովհաննէս Մկրտիչի իրաւասութիւնը եւ իշխանութիւնը մկրտելու մարդիկը:

3.- Յիսուս մկրտուեցաւ, ինչպէս մեր հայրերը կ'ըսեն, իր մարմինով մաքրելու համար Յորդանան գետի ջուրը, որ հետագային մկրտութեան աւագանին խորհրդանիշը պիտի ըլլար: Այս բացատրութեամբ, Յիսուս իր մկրտութեամբ հետագային հաստատուելիք մկրտութեան աւագանն է որ սրբագործեց:

4.- Եթէ երբեք Յիսուս ապաշխարութեան մկրտութեամբ մկրտուեցաւ, մկրտուեցաւ ցոյց տալու համար որ ամէն մարդ պէտք է անցնի այդ ապաշխարութեան ընթացքէն:

5.- Ուրիշ պատճառ թէ ինչո՞ւ Յիսուս մկրտուեցաւ, Յիսուս ինք կը յիշէ. *«Տրովհետեւ այսպիսով կատարած պիտի ըլլանք Աստուծոյ արդար կամքը»* (Մտ 3.15): Աստուծոյ արդար կամքն էր որ Յիսուս իր մկրտութեամբ, մարդիկը առաջնորդէր Աստուծոյ արդարութեան: Քրիստոս իր մկրտութեամբ՝ իրմով արդարանալու նամբան է որ բացուած յայտարարած եղաւ:

6.- Մեր Տէրը մկրտուեցաւ, ցոյց տալու համար որ Աստուծոյ կամքն էր որ մկրտութեան խորհուրդը փոխարինէր թլփատութեան ուխտը: Տիրոջ մկրտութեամբ Աստուած նոր ուխտ մըն էր որ կը կնքէր մարդկութեան հետ:

7.- Հեղինակ մը ըսած է. *«Ինչ որ հետագային Յիսուս պիտի սորվեցնէր եւ ուսուցանէր, սկիզբէն ինք այդ բոլորը կատարեց: Օրինակ, հետագային ան Սուրբ Երրորդութեան անունով մկրտել պիտի պատուիրէր իր աշակերտներուն, ահա ինք, իր առաջնութեան սկիզբը մկրտուեցաւ»:*

8.- Յիսուսի ջուրով մկրտութիւնը նախապատրաստութիւն մըն էր «Սուրբ Հոգիով եւ կրակով» մկրտութեան: Ուշագրաւ է որ Յովհաննէս Մկրտիչ, ինչ մը վերեւ խօսելէ ետք ջուրով մկրտութեան մասին՝ անմիջապէս կը խօսի «Սուրբ Հոգիով եւ կրակով» մկրտութեան մասին (Մտ 3.11):

9.- Երբ Յիսուս մկրտուեցաւ՝ Սուրբ Հոգին եկաւ եւ հանգչեցաւ իր վրայ եւ մեր երկնաւոր Հայրը վկայութիւն տուաւ ըսելով. *«Ասիկա է իմ սիրելի Որդիս, որուն ես հանեցայ»* (Մտ 3.16-17): Ասիկա տեղի ունեցաւ, որպէսզի յիշենք ու գիտնանք, որ ամէն անգամ երբ կը մկրտենք մեր

մանուկները՝ անոնք Սուրբ Հոգին կը ստանան եւ կը դառնան Աստուծոյ սիրելի գաւակները:

44.- Ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. «Այդ օրերուն վա՛յ է եկեր յղիններուն եւ ստնտու կիններուն» (Մտ 24.19):

Յղինները կը ներկայացնեն մեղքով յղացած եւ լեցուած մարդիկը: Ինչպէս երբ այր եւ կին իրարու հետ կը յարաբերին, կինը կը յղանայ մանուկով մը, այնպէս ալ, երբ ոեւէ մարդ կը սիրէ աշխարհը եւ կը յարաբերի աշխարհին հետ՝ կը յղանայ աշխարհով: Այսպիսիներուն վիճակը Տիրոջ գալստեան օրը անտանելի պիտի ըլլայ:

Զուր տեղ չէ որ Քրիստոս յղի կնոջ օրինակը կու տայ խօսելու համար մեղքով լեցուած մարդոց մասին: Ինչպէս յղի կինը դժուար կրնայ վագել, կամ ինչպէս երբ իր ծննդաբերութեան ժամանակը հասնի, երկունքը մէ՛կ անգամէն կը բռնէ գինք եւ չի՛ կրնար ազատիլ, այնպէս ալ, մեղքով լեցուած մարդը Տիրոջ գալստեան ժամանակ ո՛չ պիտի կարենայ վագել ու փախչիլ եւ ո՛չ ալ պիտի կարենայ ազատիլ ու պահուրտիլ:

Իսկ որո՞նք կը ներկայացնեն «ստնտու կիները»: Ասոնք կը ներկայացնեն այն մարդիկը՝ որոնք թունալից կաթ կը ջամբեն իրենց չորս կողմիններուն իրենց բամբասանքներով, իրենց գրպարտութիւններով, իրենց սուտերով, ըսի-ըսաւ-ներով, ֆութիւններով, եւայլն:

«Ստնտու կիները» կրնան ըլլալ նաեւ այն մարդիկը՝ որոնք Քրիստոսի Աւետարանին ճշմարտութիւնը կը խեղաթիւրեն եւ այդպէս կը ներկայացնեն ուրիշներուն:

Յովհաննէս Երզնկացի որ շարունակած է Ներսէս Շնորհալիի կիսատ մնացած Մատթէոսի Աւետարանին մեկնութիւնը, կը հաստատէ թէ յղի կիները բանսարկուին չարութեամբ եւ անօրէնութեամբ յղացած մարդիկն են, որոնք կը դիեցնեն անառակ ցանկութեան աղոտոս կաթը:

45.- Ի՞նչ է տարբերութիւնը «Սուրբ Հոգիի մկրտութեան» եւ «Սուրբ Հոգիի լեցունութեան»:

Եթէ աղօթքի մը պահուն Սուրբ Հոգին ստանաք եւ սկսիք անծանօթ լեցուններով խօսիլ, կամ մարգարէութիւն ընել, կամ ուրախութեամբ լեցուիլ, կամ նոյնիսկ խնդալ, ասիկա Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնը ունենալ չի նշանակեր: Ասիկա Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնն է, իսկ Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնը հոգեւոր կեանքին առաջին փայլն է եւ ո՛չ թէ վերջին փայլը: Անոնք որոնք Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնը առնելով կը կարծեն որ Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնը առին, անոնք չեն կրնար անիլ իրենց հոգեւոր կեանքին մէջ, որովհետեւ կը գոհանան Հոգիին հպումով կամ մկրտութեամբ եւ ալ չեն փնտոյր Հոգիին լեցունութիւնը:

Հետեւեալ օրինակները յստակօրէն ցոյց կու տան թէ ի՛նչ է Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնը.–

1.– Ղուկաս կը հաստատէ որ Պենտէկոստէի օրը, մէկտեղուած հաւատացեալներուն վրայ Սուրբ Հոգին իջաւ եւ անոնք սկսան տարբեր լեզուներով խօսիլ (Գրծ 2.4): Ասիկա Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնն է եւ ո՛չ թէ լեցունութիւնը: Լեցունութիւնը ամբողջական փոխակերպում յառաջ կը բերէ: Բան մը՝ որ մենք չենք տեսներ, օրինակ, Պետրոս առաքեալին կեանքին մէջ, նոյնիսկ այս դէպքէն ետք (Գղ 2.11-14):

2.– Եփեսացիներ Տէր Յիսուսի անունով մկրտուեցան եւ *«երբ Պողոս ձեռքը դրաւ անոնց գլխուն, Սուրբ Հոգին իջաւ անոնց վրայ, անձանօթ լեզուներով կը խօսէին ու կը մարգարէանային»* (Գրծ 19.5-6): Ասիկա եւս Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնն է եւ ո՛չ թէ լեցունութիւնը:

3.– Երբ Պետրոս առաքեալ կը խօսէր Կոռնելիոսի տունը հաւաքուած հեթանոսներուն՝ Սուրբ Հոգին իջաւ անոնց վրայ եւ անոնք սկսան անձանօթ լեզուներով խօսիլ (Գրծ 10.44-46): Այս եւս Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնն է պարզապէս եւ ո՛չ թէ լեցունութիւնը:

Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնը ունենալու համար՝ մարդիկ պէտք է երկա՛ր տարիներ ապրած ըլլան Սուրբ Հոգիով եւ երկար տարիներ սորված ըլլան Սուրբ Հոգիով առաջնորդուիլ, մինչդեռ հոս յիշուած մարդիկը տակաւին մէկ վայրկեան առաջ հեթանոսներ էին:

4.– Երբ Պետրոս եւ Յովհաննէս առաքեալները իրենց ձեռքերը դրին Սամարացիներուն գլխուն վրայ՝ *«անոնք Սուրբ Հոգին ստացան»* (Գրծ 8.17): Եթովպիացի ներքինին մկրտուելէ ետք՝ Սուրբ Հոգին իջաւ անոր վրայ (Գրծ 8.39): Ասոնց համար նոյնիսկ չ'ըսուիր թէ Սուրբ Հոգին ստանալէ ետք՝ անձանօթ լեզուներով խօսեցան:

Տակաւին, կան ուրիշներ որոնց համար կ'ըսուի թէ մկրտուեցան բայց նոյնիսկ չ'ըսուիր եթէ երբեք Սուրբ Հոգին առին թէ ոչ, ինչպէս օրինակ բանտապետը (Գրծ 16.33), Լիդիան (Գրծ 16.15), Պենտէկոստէի օրը մէկտեղուած հազարաւոր հաւատացեալները (Գրծ 2.41), ժողովրդապետ Կրիսպոսն ու շատ մը Կորնթացիներ (Գրծ 18.8): Եւ այլն:

Քանի մը մատնանշումներ.–

1.– Սուրբ Հոգիին պարգեւները չեն որ մեզ Սուրբ Հոգիին լեցունութեան կ'առաջնորդեն: Ստեփանոս անձանօթ լեզուներով չէ խօսած բայց ունէր լեցունութիւնը Սուրբ Հոգիին (Գրծ 6.5): Ճիշդ է որ Ստեփանոս *«մեծամեծ հրաշքներ եւ նշաններ կը կատարէր»* (Գրծ 6.8), բայց այս մեծամեծ հրաշքներն ու նշանները չէին որ զինք առաջնորդեցին Սուրբ Հոգիին լեցունութեան, այլ՝ Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնն էր որ զինք առաջնորդեց այդ մեծամեծ հրաշքներն ու նշանները գործելու:

2.– Քրիստոնեայ մարդուն նպատակը միայն Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնը ստանալը չէ, այլ՝ Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնը ստանալը: Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնն է (հպումն է) որ մեզ կ'առաջնորդէ Սուրբ Հոգիին լեցունութեան, որ կրնայ երկար ժամանակ իլիլ մեզմէ, բայց

երբեք ալ կարող պիտի չըլլանք Սուրբ Հոգիին ամբողջական լեցունութիւնը ապրիլ, մինչեւ որ փոխադրուինք երկինք:

3.- Քու նպատակդ ի՞նչ է, պարզապէս երկինք մտնե՞լը, մագապուրծ փրկուի՞լը, հազիւ դժոխքէն ազատի՞լը: Քրիստոնեայ մարդուն նպատակը ո՛չ թէ պարզապէս փրկուիլ ու երկինք մտնելն է, այլ՝ սուրբ ըլլալ եւ երկինք մտնելը: Իսկ մեզ սրբացնողը Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնը չէ, ո՛չ ալ անոր պարգեւները, այլ՝ Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնն է, անոր պտուղներն են, անոր ներքնակութիւնն է: Բայց ասոնք ալ չեն ըլլար առանց Սուրբ Հոգիին մկրտութեան:

4.- Սուրբ Հոգին կրնայ ներգործել մեր մէջ եւ մեզ անձանօթ լեզուներով խօսեցնել տալ, բայց եթէ երբեք չներքնակի մեր մէջ՝ անկարելի է որ կարենանք ապրիլ լեցունութիւնը Սուրբ Հոգիին:

5.- Հարց կ'ուզեմ տալ, ո՛չ թէ պարզունակ հաւատք ունեցող հաւատացեալ մամիկներուն ու պապիկներուն, որոնց կեանքը զարդարուած է Սուրբ Հոգիին ինը պտուղներով, եւ որոնց համար պատրաստուած է երկինքի մէկ խոնարհ «անկիւնը», այլ անոնց՝ որոնք կ'ըսեն թէ Սուրբ Հոգիին պարգեւները ունին.-

Գիտե՞ք որ կրնաք Սուրբ Հոգիին ինը պարգեւները ունենալ եւ չփրկուիլ, եթէ երբեք Հոգիին պտուղները բացակայ են ձեր կեանքէն:

Գիտե՞ք որքան բան պիտի տուժէք եթէ առանց Հոգիով լեցուած ըլլալու մտնէք Հոգիով լեցուած երկինքը:

Գիտե՞ք որ Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնը չէ որ ձեզ կարող կը դարձնէ ապրիլ այն նպատակին համար որ Աստուած ձեզ ստեղծեց, այլ՝ Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնը:

Գիտե՞ք որ դուք չէք կրնար ըլլալ այն մարդը որ Աստուած կ'ուզէ որ դուք ըլլաք առանց Սուրբ Հոգիին լեցունութեան: Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնը եւ Սուրբ Հոգիին պարգեւները չեն որ կ'օգնեն ձեզի որ դուք Աստուծոյ ուզած մարդը ըլլաք, այլ՝ Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնը:

Մէկը կրնայ Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնը եւ Սուրբ Հոգիին ինը պարգեւները ունենալ առանց ունենալու Սուրբ Հոգիին պտուղները՝ *«Մէր, ուրախութիւն, խաղաղութիւն, համբերատարութիւն, ազնուութիւն, բարութիւն, հաւատարմութիւն, հեղութիւն, ժուժկալութիւն»* (Գղ 5.22-23): Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնը ունենալն է որ կ'օգնէ մեզի ունենալու Սուրբ Հոգիին պտուղները: Սուրբ Հոգիին ինը պտուղները իրե՛նք փաստ են որ մենք Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնը ունինք եւ ո՛չ թէ անոր ինը պարգեւները: Ուստի, երբ Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնը ստանանք, անով չբաւարարուինք, այլ ձգտինք Սուրբ Հոգիին լեցունութիւնը ունենալու:

Ինչպէս Սուրբ Հոգիով սրբուած ջուրին մէջ մկրտուող մանուկը չի կրնար փրկուիլ եթէ իր մկրտութենէն ետք չստանայ քրիստոնէական դաստիարակութիւն, այնպէս ալ, Սուրբ Հոգիին մկրտութիւնը ստանալէ ետք, այլ խօսքով՝ Սուրբ Հոգիին առաջին հպումը ստանալէ ետք, եթէ չստրվինք Հոգիով առաջնորդուիլ (Գղ 5.18), եթէ չստրվինք *«Աստուծոյ*

Հոգիով լեցուած պաշտամունք» կատարել (Փլպ 3.3), չենք կրնար փրկուիլ, իսկ նոյնիսկ եթէ փրկուինք, մեզի համար Աստուծոյ ունեցած ծրագիրն ու նպատակը չենք կրնար իրագործած ըլլալ, եւ նման պարագայի, Աստուծոյ արքայութեան մէջ պիտի չունենանք այն փառքը որ պէտք է որ ունենանք յարութենէն ետք:

46.– Արքայութեան մէջ անուններ պիտի ունենանք:

Յիսուս կ'ըսէ թէ երբ յարութիւն առնենք՝ հրեշտակներուն նման պիտի ըլլանք (Մտ 22.30): Երկինքի բոլոր հրեշտակները իրենց անունները ունին: Այո՛, ունին: Քանի անոնք իրենց անունները ունին, եւ քանի որ մենք անոնց նման պիտի ըլլանք, բնականօրէն մենք եւս մեր անունները պիտի ունենանք արքայութեան մէջ:

Անուն ունենալը՝ անձի յատուկ է: Այլ բացատրութեամբ մը, անուն ունենալը՝ անձ կամ անձնաւորութիւն (personality) ըլլալու հետ կապ ունի: Տակաւին, անուն ունենալը՝ ինքնութիւն ունենալու հետ առնչութիւն ունի: Մենք արքայութեան մէջ անուններ պիտի ունենանք, որովհետեւ անձնաւորութիւն պիտի ըլլանք եւ մեզի յատուկ ինքնութիւն պիտի ունենանք, նիշդ ինչպէս է պարագան երկնային բոլոր մարմիններուն:

Յիսուս ինքն իսկ անուղակիօրէն հաստատեց թէ արքայութեան գաւակները իրենց անունները պիտի ունենան երբ ըսաւ. *«Դո՛ւնապանը դուրը կը բանայ անոր եւ ոչխարները իր ձայնին կը հետեւին: Իրենց անուններով կը կանչէ իր ոչխարները եւ դուրս կը տանի զանոնք»* (Յհ 10.3):

Դաւիթ մարգարէն ինք եւս ակնարկութիւն կ'ընէ թէ հաւատացեալները իրենց անունները պիտի ունենան արքայութեան մէջ: Ան կ'ըսէ. *«Տէրը աստղերուն թիւը կը համրէ: Զանոնք իրենց անուններովը կը կանչէ»* (Սղ 147.4): Յստակ է որ աստղերը մեր գիտցած աստղերը չեն, այլ՝ հաւատացեալներն են: Պօղոս առաքեալ խօսած ատեն հաւատացեալներու յարութեան մասին, կը հաստատէ թէ ոմանց մարմինները պիտի ըլլան արեւու նման շքեղ, ուրիշներունը՝ լուսինի պէս շքեղ, եւ ուրիշներունը՝ աստղերու պէս շքեղ (Ա.Կր 15.41-42): Հոս եւս հաւատացեալները կը կոչուին՝ աստղ: Ի միջի այլոց, յիշենք նաեւ որ Յիսուս ինք եւս կոչուած է՝ Աստղ (Յյտ 22.16: Բ.Պտ 1.19):

Յիսուս խօսելով յաղթանակող մարդուն մասին՝ կ'ըսէ. *«Անոր վրայ պիտի գրեմ իմ Աստուծոյս անունը, ինչպէս նաեւ իմ Աստուծոյս քաղաքին անունը, այսինքն՝ Նոր Երուսաղէմ, որ երկինքէն՝ իմ Աստուծոյս մօտէն պիտի իջնէ: Եւ անոր վրայ պիտի գրեմ նաեւ իմ նոր անունս»* (Յյտ 3.12, 14.1, 22.4): Երեւ անգամ անուն դնելու մասին կը խօսի Յիսուս: Թէպէտ անձնական եւ յատուկ անուններ դնելու մասին չէ

որ կը խօսի, բայց այս համարը եւս կրնանք անուղղակի ակնարկութիւն սեպել անուններու տրւչութեան:

Անուն ունենալը՝ իշխանութիւն ունենալուն հետ կապուած է: Հաւատացեալներ պիտի թագաւորեն ու իշխեն Աստուծոյ արքայութեան մէջ: Իբրեւ իշխանութիւն ունեցող մարդիկ՝ անոնք իրենց անունները պիտի ունենան, ինչպէս Գաբրիէլ հրեշտակը իր անունը ունի, Միքայէլ հրեշտակը իր անունը ունի եւ ուրիշներ: Մենք չե՛նք գիտեր թէ հաւատացեալներ ի՛նչ իշխանութիւն պիտի ունենան երկինքի մէջ, բայց մեզ հետաքրքրող եւ մեզի համար ամենէն կարեւոր իշխանութիւնը՝ Աստուծոյ որդիներ ըլլալու իշխանութիւնն է (Յհ 1.12):

Գեհեն նետուածները անուններու փոփոխութիւն պիտի չունենան: Անոնց *«սերունդը յաւիտեան պիտի չյիշուի»* (Ես 14.20): Հետաքրքրական է յիշել աղբատ Ղազարոսին առակը: Յիսուս կը յիշէ աղբատին անունը՝ Ղազարոս, բայց չի յիշեր հարուստին անունը: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ Ղազարոս կը ներկայացնէ փրկուած մարդիկը, եւ փրկուած մարդիկը իրենց անունները պիտի ունենան, մինչդեռ հարուստին անունը չի յիշեր, որովհետեւ հարուստը կը ներկայացնէ կորսուած մարդիկը, եւ կորսուած մարդիկը իրենց անունները պիտի չունենան, կամ գոնէ նոր անուններ պիտի չունենան:

Հարկաւ գեհեն նետուած մարդը գիտէ թէ ինք ո՛վ է եւ ի՛նչ անուն կը կրէ. բայց երբ կ'ըսենք թէ անոնք անուններ պիտի չունենան, պարզապէս ըսել կ'ուզենք թէ անոնք պիտի չհանչցուին եւ չընդունուին Քրիստոսի կողմէ, ո՛չ ալ իշխանութիւն պիտի ունենան:

47.– Ի՞նչ բացատրութիւն կարելի է տալ Յիսուսի հետեւեալ խօսքին վերաբերեալ.– *«Ձեր վրայ առէ՛ք իմ լուծս...: Քանի իմ լուծս դիւրաւ տանելի է եւ բոնս՝ թեթեւ»* (Մտ 11.29–30):

Քանի մը ամփոփ մատնանշումներ.–

1.– Ի՞նչ է այն լուծը գոր Յիսուս մեզ կը հրաւիրէ մեր վրայ առնելու: Աշխարհի մէջ երկու տեսակ լուծ կայ՝ Յիսուսի լուծը եւ Սատանային լուծը: Սատանային լուծը՝ մեղքի լուծն է, իսկ Յիսուսի լուծը՝ մեղքին համար տառապելու լուծն է: Նախորդ համարին մէջ, Յիսուս կոչ կ'ուղղէ յոգնածներուն եւ բեռնաւորուածներուն իրե՛ն գալու: Յոգնածներն ու բեռնաւորուածները՝ մեղքերով ծանրաբեռնուածներն են, մեղքի լուծին տակ տառապողներն են: Յիսուս մեզ կը հրաւիրէ հրաժարելու մեղքի տառապեցնող լուծէն եւ մեր վրայ առնելու ի՛ր լուծը որ *«դիւրաւ տանելի է»*:

Մեղքը բոլորի՛ն կը տառապեցնէ: Կը տառապեցնէ թէ՛ իրեն հնազանդողներուն եւ թէ՛ իր ընդդիմադիրներուն: Քանի այդպէս է, աւելի նախընտրելի է տառապիլ մեղքի դէմ մեր ցուցաբերած ընդդիմութեան

համար, քան տառապիլ մեղքի հանդէպ մեր ցուցաբերած հնազանդութեան համար: Եւ խորքին մէջ, Յիսուս նիշդ ա՛յս է որ կ'ուզէ որ մենք ընենք: 28-րդ համարին մէջ, ան կը պահանջէ որ վա՛ր դնենք մեղքի բեռը կամ լուծը, իսկ 29-րդ համարին մէջ, կը պահանջէ որ մեր վրայ առնենք ի՛ր լուծը որ «դիւրաւ տանելի է», եւ իր բեռը որ «թեթեւ» է:

2.- Յիսուսի լուծը նաեւ՝ հնազանդութիւնն է: Պօղոս առաքեալ կը հաստատէ թէ Յիսուս «*իր չարչարանքներու փորձառութեամբ սորվեցաւ՝ թէ ի՛նչ բան է հնազանդութիւնը*» (Եբր 5.8): Աստուծոյ ընդդիմացող եւ Աստուծոյ անհնազանդ մարդկութեան այս սերունդին մէջ Աստուծոյ հնազանդիլը լուծ մըն է: Լուծ չէ՞ երբ հաւատքի մեր կեանքին համար կը ծաղրուինք: Լուծ չէ՞ երբ Քրիստոսի Աւետարանին համար ատելութեան ու հալածանքի ենթակայ կ'ըլլանք: Այո՛, լուծ է, բայց լուծ մը որ դիւրաւ տանելի է, որովհետեւ կը վայելենք Աստուծոյ օգնականութիւնը, Սուրբ Հոգիին զօրակցութիւնը:

3.- Յիշենք որ ծառայութեան իրենք են որ «*ծառայութեան լուծին տակ*» կ'ըլլան (Ա.Տմ 6.1): Այս իմաստով, երբ Յիսուս մեզ կը հրաւիրէ որ իր լուծը մեր առնենք, խորքին մէջ, մեզ հրաւիրած կ'ըլլայ որ ծառայ՛ ըլլանք իրեն, իր ծառայութեան նուիրուինք, իրեն ծառայենք, ի՛ր կամքը կատարենք:

4.- Քրիստոսի լուծը՝ տառապանքի լուծն է: Խօսքը պատահական տառապանքի մասին չէ, այլ՝ Քրիստոսի՛ անուան ու փառքին համար ապրուած տառապանքին մասին, ահա թէ ինչո՛ւ Յիսուս «լուծ»ը կը կոչէ ի՛ր լուծը՝ «իմ լուծս»: Առանց Քրիստոսի փառքին համար տառապելու լուծը մեր վրայ առնելու՝ չենք կրնար Քրիստոսի փառքին մասնակից դառնալ:

5.- Քրիստոսի լուծը կրելը՝ Քրիստոսի խաչը կրելն է: Քրիստոս մեզ հրաւիրեց իր խաչը կրելու եւ իրեն հետ մեռնելու ամէն օր: Բայց քանի խաչը՝ Քրիստոսի՛ խաչն է, եւ քանի մահը՝ իր չարչարանքներուն մասնակցութիւնն է, չարչարանքը հանգիստի կը փոխուի, մահը՝ կեանքի, եւ խաչը՝ յարութեան, եւ այս ձեւով, Տիրոջ լուծը «դիւրաւ տանելի» եւ բեռը «թեթեւ» կը դառնայ (Դաղրոս Մալղի):

6.- Քրիստոս իր լուծը «դիւրաւ տանելի» եւ բեռը «թեթեւ» կը կոչէ, որովհետեւ ի՛նքն է որ կ'օգնէ մեզի, կը զօրացնէ մեզ, կը գօտեպնդէ մեզ, եւ կարող կը դարձնէ պայքարելու մեղքին դէմ ու յաղթելու անոր: Արդարեւ, ո՞ր մէկ լուծը արելի «դիւրաւ տանելի է»: Աստուծոյ վստահելու եւ մեղքին դէմ պայքարելու՞ լուծը, թէ՛ զԱստուած լքելու ու մեղքին յանձնուելու լուծը: Կամ ո՞ր մէկ բեռը արելի թեթեւ է: Սատանային հնազանդելու՞ բեռը, թէ՛ Աստուծոյ հնազանդելու բեռը: Իսկութեան մէջ, Աստուծոյ հնազանդելու բեռը ոչ միայն թեթեւ է, այլեւ նոյնիսկ զանկա «բեռ» պէտք չէ կոչել, որովհետեւ Սուրբ Հոգիին կողմէ մեզի շնորհուած զօրութեամբ անկա կը դադրի բեռ ըլլալէ ու կը դառնայ հանոյք եւ օրհնութիւն:

7.- Տառապանքի լուծը «դիւրաւ տանելի» եւ բեռը «թեթեւ» դարձնողը՝ ապագայի վերաբերեալ մեր ունեցած յոյսն է նաեւ: Քրիստոսի համար տառապող ամէն անհատ գիտէ որ դատաստանի օրը վարձատրութիւն ու հատուցում, փառք ու պատիւ կը սպասէ իրեն, եւ նիշդ այս յոյսն ու ակնկալութիւնն է որ Քրիստոսի լուծը «դիւրաւ տանելի» եւ բեռը «թեթեւ» կը դարձնէ: Հետաքրքրական է որ Պօղոս առաքեալ ինք եւս ներկայի մեր կրած նեղութիւնը «թեթեւ» կ'որակէ երբ իր ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնէ գալիք փառքին վրայ. *«Ներկայի մեր կրած այս թեթեւ նեղութիւնը արտակարգօրէն գերազանց եւ յաւիտենական փառք մը կ'ապահովէ մեզի»* (Բ.Կր 4.17):

8.- Քրիստոսի լուծը «դիւրաւ տանելի» եւ բեռը «թեթեւ» կ'ըլլայ երբ սիրայօժար կերպով գանոնք մեր վրայ կ'առնենք: Օգոստինոս կ'ըսէ. *«Երբ քսեմ, թէ՛ ինձի հետեւելու համար պէտք է ուրանաս անձդ, դժուար կը գտնես այս պատուէրը: Ո՛չ, դժուար չէ եւ ոչ ալ ծանր, որովհետեւ օգնականդ եմ ես: Սէրը կը նուազեցնէ պատուիրանին ծանրութենէն»:*

9.- Քրիստոս միայն լուծ չէ որ կու տայ, այլ նաեւ յաղթանակի պսակ: Արքայութեան պսակը Քրիստոսի լուծը յաղթականօրէն տանողներուն համար է: Սատանան իր տուած մեղքի լուծին փոխարէն՝ յաւելեալ չարչարանքի լուծեր կը խոստանայ դժոխքին մէջ, մինչդեռ Յիսուս, իր տուած լուծին փոխարէն՝ յաւիտենական հանգիստ կը խոստանայ:

48.- Ինչո՞ւ Պիղատոս սպաննել տուաւ այն Գալիլեացիները որոնք եկած էին Աստուծոյ գոհ մատուցանելու (Ղկ 13.1-2):

Այս դէպքին մասին Քրիստոսի ժամանակակից հեղինակներ չեն անդրադառնար: Բայց հրեայ պատմիչ՝ Յովսէփոս, կը խօսի Պիղատոսի կողմէ որոշ Գալիլեացիներու սպաննութեան մասին, որոնք իրենց առաջնորդին գլխաւորութեամբ Գարիզիմ լեռը կ'երթային, ուր կառուցուած էր իրենց տաճարը, հոն գոհ մատուցանելու համար: Մեկնիչներ կ'ըսեն թէ Յովսէփոսի յիշած այս դէպքը չի նոյնաւար Աւետարանի (Ղկ 13.1-2) տուեալ հատուածին հետ, որովհետեւ, հոս յիշուած Գալիլեացիները Երուսաղէմ եկած էին եւ Երուսաղէմի՝ տաճարին մէջ էր որ իրենց գոհերը կը մատուցանէին եւ ո՛չ թէ Գարիզիմ լեռան վրայ շինուած տաճարին մէջ:

Ոմանք հիմնուելով Գործք Առաքելոց գիրքին 5.37-ին վրայ, որ կը խօսի Յուդա անունով Գալիլեացիի մը մասին, որ *«քաղմաթիւ ժողովուրդ ապստամբութեան մղեց»*, կը կարծեն որ յիշեալ Գալիլեացիները անոր խումբին կը պատկանէին կամ անոր հետեւորդներն էին, ատոր համար ալ Պիղատոս սպաննել տուաւ զիրենք երբ եկած էին գոհ մատուցանելու Աստուծոյ Երուսաղէմի մէջ: Բայց Պիղատոս չսպաննեց գանոնք պարզապէս որովհետեւ ապստամբ խոռվարարներ էին, այլ որովհետեւ անոնք նաեւ կը մերժէին ճանչնալ Կայսրին իշխանութիւնը եւ մաքս չէին

վնարեր անոր: Նման երեւոյթ Պիղատոս չէր կրնար հանդուրժել, որովհետեւ կրնար մեծ գլխու ցաւ բերել իրեն Հոռոմի կայսրին դիմաց, քանի ինք հռոմայեցի էր եւ Հոռոմի կայսրին կողմէ կառավարիչ նշանակուած էր Հրէաստանի, Սամարիայի եւ Եդոմի վրայ, եւ հաւատարմութիւն խոստացած էր կայսրին: Իր սահմաններէն ներս մման ապստամբներու կամ ոեւէ ապստամբութեան վերաբերեալ՝ Պիղատոս ի՛նքն էր որ հաշիւ եւ գեկուցում պէտք էր տար կայսրին:

Հաւանաբար հետաքրքրական կ'ըլլայ այստեղ անդրադառնալ հետեւեալին: Պիղատոս իշխանութիւն ունէ՞ր Գալիլեացիներ սպաննել տալու: Ո՛չ: Որովհետեւ Գալիլեան Հերովդէս Անտիպասի իշխանութեան ներքեւ կը գտնուէր: Պիղատոս իշխեց Հրէաստանի, Սամարիայի եւ Եդոմի վրայ Ք.Ն. 26-36 թուականներուն, ուստի Գալիլեան անոր իշխանութենէն դուրս էր: Ինչո՞ւ այս մէկը յիշեցի: Որովհետեւ Ղուկասի Աւետարանին մէջ կը կարդանք թէ Պիղատոս եւ Հերովդէս որոշ շրջան մը թշնամի էին իրարու (Ղկ 23.12): Կարգ մը մեկնիչներ կ'ըսեն թէ անոնք թշնամացան իրարու երբ Պիղատոս սպաննել տուաւ յիշեալ Գալիլեացիները: Պիղատոսի կողմէ մման արարք մը՝ Հերովդէսի իշխանութեան սահմանէն ներս ոսնձգութիւն ընել կը նշանակէր, ահա թէ ինչու անոնք թշնամացան իրարու:

Յիշենք որ որոշ մեկնիչներ կ'ենթադրեն թէ այն հրեաները որոնք *«եկան Յիսուսի եւ պատմեցին այն Գալիլեացիներուն մասին, որոնք Պիղատոսի կողմէ սպաննուեցան, երբ Աստուծոյ գոհ կը մատուցանէին»*, մարդիկ էին՝ որոնք կ'ատէին Պիղատոսը եւ կ'ուզէին ու կը փնտոէին մէկը որ վրէժխնդիր ըլլար իրենց փոխարէն եւ տապալէր Պիղատոսը: Եթէ իսկապէս այդ միտումով պատմեցին Յիսուսի դէպքին մասին, անոնք բոլորովին կը սխալէին, որովհետեւ ահա Յիսուս Երուսաղէմ կ'երթար, ո՛չ թէ Պիղատոսը տապալելու իր գահէն, այլ ինք անձնապէս յանձնուելու Պիղատոսի ձեռքը:

Տակաւին, ուրիշներ կ'ենթադրեն որ այս դէպքին մասին պատմուեցաւ Յիսուսի, որպէսզի գգուշացնէին անոր եւ չերթար Երուսաղէմ, եւ որպէսզի չպատահէր իրեն ինչ որ պատահեցաւ գոհ մատուցանելու գացած Գալիլեացիներուն: Եթէ այդ նպատակով էր որ պատմեցին Յիսուսի դէպքին մասին, պատմողները կը մոռնային որ ո՛չ ոք կրնան խել կեանքը Յիսուսի, այլ ան իր ազատ կամքով էր որ ինքզինք յանձնեց Պիղատոսի, ինչպէս ինքն իսկ ըսաւ. *«Ո՛չ ոք կրնայ կեանքս ինձմէ խլել: Ես իմ կամքովս կեանքս կու տամ: Իրաւունք ունիմ գայն տալու, ինչպէս նաեւ իրաւունք ունիմ գայն կրկին առնելու»* (Յհ 10.18):

49.- *«Ի՞նչ կը մտածէք այն տասներորդ մարդոց մասին, որոնց վրայ ինկաւ աշտարակը Սելովամի մէջ եւ սպաննեց զանոնք: Անոնք աւելի՞ յանցաւոր էին քան Երուսաղէմի բոլոր բնակիչները»* (Ղկ 13.4): Կարելի՞ է բացատրութիւն տալ այս համարին վերաբերեալ:

Որոշ մեկնիչներ կ'ենթադրեն որ Սելովամի յիշեալ աշտարակը որ ինկաւ տասներուքը մարդոց վրայ եւ սպաննեց զանոնք, նոյնինքն Սելովամի աւագանին աշտարակներէն մէկն էր, իսկ Սելովամի աւագանը կը նոյնացնեն Յովհաննու Աւետարանին հինգերորդ գլխուն մէջ յիշուած Սելովամի աւագանին հետ, որ կը գտնուէր Երուսաղէմի մէջ, «Ոչխարներու դուռ» կոչուած տեղին մօտ: «Ոչխարներու դուռ» անունին Յունարէն ձեւն է՝ «Պրոպատիկէ», իսկ Եբրայերէնը՝ Բեթ-հեգդա:

Այս աւագանը ունէր հինգ սրահներ, որոնց մէջ *«բազմաթիւ հիւանդներ կային – կոյրեր, կաղեր, գօսացածներ – որոնք կը սպասէին աւագանի ջուրերուն խառնուելուն: Ժամանակ առ ժամանակ Տիրոջ հրեշտակը կ'իջնէր աւագանին մէջ եւ ջուրը կը խառնէր. եւ ով որ ջուրը շարժելուն պէս առաջին անգամ աւագան կ'իջնէր, իր հիւանդութենէն կը բժշկուէր»* (Յհ 5.2-4):

Փուլ եկող աշտարակը որուն մասին կը խօսի Յիսուս՝ այս հինգ սրահներէն մէկուն աշտարակն է: Երբ աշտարակը փուլ եկաւ՝ բնականօրէն իր տակ ճգմեց սրահին մէջ գտնուող մարդոցմէն տասներուքը հատը, որոնք հիւանդ մարդիկ էին եւ բժշկութեան կը սպասէին: Բայց կարգ մը մեկնիչներ, նկատի առնելով որ յիշեալ Պրոպատիկէի աւագանը մօտիկ էր տաճարին, դիտել կու տան, թէ հաւանական է որ մեռնող տասներուքը մարդիկը կրնան բոլորը հիւանդներ եղած չլլալ, այլ անոնցմէ ոմանք կրնան ըլլալ մարդիկ՝ որոնք եկած էին աւագանին ջուրով իրենք գիրենք ծիսականօրէն մաքրելու տաճարի ծառայութեան համար:

«Ի՞նչ կը մտածէք... անոնք աւելի՞ յանցաւոր էին քան Երուսաղէմի բոլոր բնակիչները»: Ինչո՞ւ Յիսուս այս հարցումը ուղղեց զինք լսող հրեաներուն: Որպէսզի գիտնանք թէ ինչո՞ւ Յիսուս նման հարցում ուղղեց իր ունկնդիրներուն, պէտք է յիշենք որ հրեաներ երբ տեսնէին թէ մէկու մը աղէտ մը կամ փորձանք մը պատահեցաւ՝ կը կարծէին որ ասիկա Աստուծոյ կողմէ պատիժ մըն է, ենթակային գործած մեղքերուն իբրեւ արդիւնք, եւ կամ՝ կը կարծէին թէ անոր ծնողներուն գործած մեղքերուն հետեւանքն է պատիժը: Ասոր փաստը ի ծնէ կոյրին բժշկութեան դրուագն է: Աշակերտները հարցուցին Յիսուսի. *«Վարդապետ, մեղքը որո՞ւնն է որ այս մարդը կոյր ծնած է. ի՞րն է, թէ իր հօրն ու մօրը»* (Յհ 9.1-2): Ուշագրաւ է որ նոյնիսկ Յիսուսի աշակերտները այն համոզումը ունէին թէ պատիժ մը՝ կա՛մ մարդուն գործած մեղքին հետեւանքն էր, եւ կա՛մ՝ իր ծնողներուն գործած մեղքին հետեւանքը: Յիսուս այս մտածումը հեռացնելու համար իր աշակերտներուն մտէն՝ կ'ըսէ. *«Մեղքը ո՛չ իրն է, ո՛չ ալ հօրն ու մօրը: Կոյր ծնած է, որպէսզի Աստուծոյ զօրութիւնը յայտնի ըլլայ իրմով»* (Յհ 9.3): Յիշեցէք որ Յոբին երեք բարեկամները նաեւ այն համոզումը ունէին՝ թէ ինչ որ պատահեցաւ Յոբին՝ Աստուծոյ դէմ իր գործած մեղքերուն հետեւանքն էր:

Յիսուս մեռնող տասներուօրը անձերուն վերաբերեալ իր ուղղած հարցումով, ինչպէս նաեւ ի ծնէ կոյր մարդուն կապակցաբար իր տուած բացատրութեամբ, ուզեց միանգամընդմիջտ հեռացնել իր աշակերտներուն եւ բոլոր հրեաներուն մտքէն այն մտածումը, թէ՛ մարդիկ իրենց կամ իրենց ծնողներուն գործած մեղքերուն համար է որ փորձանքներու կը հանդիպին:

Եթէ իսկապէս փորձանքներն ու փորձութիւնները որոնց կը հանդիպինք, մեր գործած մեղքերուն հետեւանքն են, այդ պարագային Աստուծոյ սուրբ մարդիկը իրե՛նք ինչո՞ւ փորձանքներու կը հանդիպին: Իրենց գործած մեղքերո՞ւն համար: Մեր Տէրն ու Փրկիչը իր մեղքերո՞ւն համար չարչարուեցաւ ու խաչ բարձրացուեցաւ (Մր 15.16-24): Երեմիա մարգարէն իր մեղքերո՞ւն համար տիղմով լեցուն գուրբի մը մէջ նետուեցաւ (Եր 38.6): Սեդրաբը, Միսաբն ու Աբեղնաբովը իրենց գործած մեղքերո՞ւն համար բորբոքած կրակի հնոցին մէջ նետուեցան (Դն 3.21): Դանիէլ մարգարէն իր մեղքերո՞ւն համար առիւծներու գուրբին մէջ նետուեցաւ (Դն 6.16-17): Յովսէփ Գեղեցիկը իր մեղքերո՞ւն համար գուրբերու ու բանտերու մէջ նետուեցաւ (Մն 37.24, 39.20): Ստեփանոս Սարկաւազը իր մեղքերո՞ւն համար քարկոծուելով սպաննուեցաւ (Գրծ 7.58-60): Յովհաննէսի եղբայրը՝ Յակոբոսը իր մեղքերո՞ւն համար սուրով սպաննուեցաւ (Գրծ 12.2): Պետրոս եւ Յովհաննէս առաքեալները իրենց մեղքերո՞ւն համար ծեծի ենթարկուեցան (Գրծ 5.40): Պօղոս ու Շիղա իրենց մեղքերո՞ւն համար խոշտանգուեցան (Գրծ 16.19-24): Յովհաննէս առաքեալ իր մեղքերո՞ւն համար Պատմոս կղզին ախորձուեցաւ:

Յիշեալ բոլոր անձերը չարչարուեցան ու փորձութիւններու ենթարկուեցան ո՛չ թէ իրենց, այլ ուրիշներուն գործած մեղքերուն ու ապրած անօրէն կեանքին համար: Այո՛, ո՞վ չի գիտեր որ արդար մարդիկ կը չարչարուին ի տես աշխարհի մէջ գոյութիւն ունեցող չարիքներուն համար (Բ.Պտ 2.7-8): Մի՛շտ այդպէս եղած է: Բարի մարդիկն է որ կը չարչարուին չարագործներուն կողմէ ու չարագործներուն պատճառով: Աստուծոյ մարդիկը իրե՛նք է որ չարչարուին աշխարհի մէջ՝ աշխարհի փրկութեան համար: Որո՞նք են այն սգաւորները որոնց երանի տուաւ Յիսուս (Մտ 5.4): Անոնք այն մարդիկը չե՞ն որոնք սո՛ւգ կը պահեն ու Սուրբ Հոգիին հետ միասին կը տրտմին մարդկութեան չարութեան համար: Ո՞վ է որ արցո՛ւնք կը թափէ մարդոց փրկութեան համար. աշխարհի՞ մարդիկը, թէ՛ Աստուծոյ մարդիկը: Յասակ է որ Աստուծոյ մարդիկը իրե՛նք է որ կը սգան, իրե՛նք է որ կը չարչարուին, իրե՛նք է որ կը հալածուին ու կ'ողբան մարդկութեան փրկութեան համար, Աստուծոյ կամքի կատարման համար: Ուստի, երբ տեսնենք որ մէկը կը չարչարուի, զգո՛յ՛ջ ըլլանք դատաստան ընելու, եւ ըսելու, թէ իր մեղքերուն համար է որ կը չարչարուի:

Փորձութիւնները, հիւանդութիւնները, բնութեան աղէտները եւ նեղութիւնները բոլորին համար են անխտիր, այո՛, բոլորին համար, արդար ու անարդար մարդոց համար, բարի ու չար մարդոց համար, աղքատ ու հարուստ մարդոց համար, ուսեալ ու անուս մարդոց համար, բարձր դիրքերու վրայ գտնուող ու հասարակ մարդոց համար: Հետեւաբար, դատաստան չընենք, քանի բոլոր մարդիկ՝ բոլոր տեսակի աղէտներու ու հարուածներու ենթակայ են:

Շատ հաւանաբար Երուսաղէմացիներ էին անոնք որոնք *«եկան Յիսուսի եւ պատմեցին այն Գալիլեացիներուն մասին, որոնք Պիղատոսի կողմէ սպաննուեցան, երբ Աստուծոյ զոհ կը մատուցանէին»* (Ղկ 13.1): Կարծէք ուրախ էին որ Գալիլեացիներուն այդպիսի բան պատահած էր, քանի իրենք գգուանք ունէին հանդէպ Գալիլեացիներուն: Կարծէք իրենց պատմածով ըսել կ'ուզէին Յիսուսի՝ *«Եթէ անոնք մեղաւոր չըլլային՝ այդպիսի բան պիտի պատահէ՞ր իրենց»*: Իրենց յիշած օրինակին դիմաց, Յիսուս ինքն ալ յիշեց ուրիշ օրինակ մը, բայց այս անգամ Երուսաղէմին կապուած, ուր տասներուքը մարդոց վրայ ինկաւ Սելովամի աշտարակը եւ սպաննեց զանոնք: Յիսուս իր այս մօտեցումով, սորվեցուց անոնց չդատել ուրիշը: Տուեալ օրինակով Յիսուս ըսել կ'ուզէր. *«Ո՛վ Երուսաղէմի բնակիչներ, եթէ դուք կը կարծէք որ Գալիլեացիներուն պատահածը՝ իրենց գործած յանցանքներուն համար էր, այդ պարագային, ըսէ՛ք ինծի նայիմ, Երուսաղէմի մէջ պատահած աղէտը որո՞նց գործած յանցանքներուն համար էր»*:

50.– Աստուծոյ Որդիին մարդեղացումը պատճառ եղա՞ւ որ բաժանում յառաջ գար իր եւ աստուածութեան միւս երկու անձերուն՝ Հօրը եւ Սուրբ Հոգիին միջեւ, թէ՛ անոնք միշտ միասին մնացին ու միասին գործեցին:

Հայրը, Որդին եւ Սուրբ Հոգին երբեք չե՛ն բաժնուած իրարմէ եւ երբեք չե՛ն բաժնուիր: Անոնք մի՛շտ միասին եղած են եւ մի՛շտ միասին պիտի ըլլան:

Աստուծոյ Որդիին մարդեղացումը պատճառ չեղաւ որ Որդին բաժնուէր Հօրմէն եւ Սուրբ Հոգիէն:

Որդին իր ծննդեան ժամանակ չէր կրնար բաժնուած ըլլալ Սուրբ Հոգիէն, որովհետեւ իր ծնունդը Սուրբ Հոգիով տեղի ունեցաւ (Մտ 1.20):

Սուրբ Հոգին Յիսուսի հետ էր փորձութեան անապատին մէջ: Մատթէոս կը վկայէ որ *«Յիսուս Սուրբ Հոգիին կողմէ տարուեցաւ անապատ՝ Սատանայէն փորձուելու համար»* (Մտ 4.1):

Սուրբ Հոգին Յիսուսի հետ էր Գալիլիոյ մէջ իր առաքելութեան ընթացքին: Ղուկաս կը վկայէ որ *«Յիսուս Գալիլեա վերադարձաւ Սուրբ Հոգիին զօրութեամբ, եւ ամբողջ գաւառին մէջ իր համբաւը տարածուեցաւ»* (Ղկ 4.14):

Քիչ մը անդին Յիսուս ինքն իսկ վկայեց թէ իր առաքելութիւնը Սուրբ Հոգիով տեղի պիտի ունենար երբ ըսաւ. *«Տիրոջ Հոգին վրաս է. որովհետեւ զիս օծեց եւ դրկեց՝ աղփատներուն փրկութեան աւետիս տայու, սրտաբեկները միտքարելու...»* (Ղկ 4.18-19):

Սուրբ Հոգին Յիսուսի հետ էր Չարին դէմ անոր պայքարած ատեն: Յիսուս ըսաւ. *«Աստուծոյ Հոգիին զօրութեամբ չար ոգիները կը հանեմ»* (Մտ 12.28):

Սուրբ Հոգին Յիսուսի հետ էր ո՛չ թէ մասամբ, այլ՝ ամբողջապէս: Յիսուս ինքն իսկ վկայեց թէ *«Աստուած իր Հոգին ամբողջապէս»* իրեն տուած է (Յհ 3.34):

Յիսուսի մկրտութեան պահուն մենք ունինք մկրտուողը՝ Որդին, մկրտուողին վրայ իջնողը՝ Սուրբ Հոգին, եւ մկրտուողին համար վկայութիւն տուողը՝ Հայրը (Մտ 3.16): Ասիկա ցոյց չի՞ տար որ Հայրն ու Սուրբ Հոգին միշտ Որդիին հետ եղած են անոր երկրաւոր կեանքի ընթացքին:

Սուրբ Երրորդութիւնը աստուածային մէկ էութիւն ունի, եւ այդ էութիւնը անբաժանելի մէկ էութիւն է, այլապէս Յիսուս պիտի չըսէր. *«Եւ եւ Հայրս մէկ ենք»* (Յհ 10.30): Մի՛ մոռնա՛ք որ Յիսուս այս խօսքը երկրի վրայ եղած ատեն ըսաւ: Սա ցոյց կու տայ որ ան երկրի վրայ ու մարմինի մէջ եղած ատեն, երբեք չէր բաժնուած Հօրմէն:

Յիսուս իր Հօրը մասին խօսելով՝ կ'ըսէ. *«Ան որ զիս դրկեց՝ ինծի հետ միասին է: Անիկա զիս առանձին չձգեց, որովհետեւ միշտ կը կատարեմ այն՝ ինչ որ հանելի է իրեն»* (Յհ 8.29): *«Ինծի հետ միասին է»* բառերը բացայայտօրէն ցոյց չեն տար որ Հայրը անբաժան կերպով իր Որդիին հետ եղած է անոր երկրաւոր կեանքի ընթացքին:

Յհ 1.18-ին մէջ կը կարդանք. *«Ոնէ մէկը երբեք գԱստուած չէ տեսած, բացի Միածինէն, որ Աստուած է եւ Հօրմէն անբաժան»*: Այս համարին վերջին երկու բառերը՝ *«Հօրմէն անբաժան»*, բացորոշապէս կը խօսին Հօրը եւ Որդիին անբաժանելիութեան մասին:

Շատ յատկանշական է Յիսուսի հետեւեալ խօսքը. *«Ո՛չ ոք երկինք ելաւ՝ բացի Մարդու Որդիէն, որ երկինքէն իջաւ, եւ որ երկինքի մէջ է»* (Յհ 3.13): Երբ Յիսուս կը հաստատէ թէ ինք *«երկինքէն իջաւ»* եւ *«երկինքի մէջ է»*, ըսել կ'ուզէ, թէ ինք երկրի վրայ եղած ատեն՝ միաժամանակ երկինքի մէջ էր, եւ ասիկա Հօրմէն իր անբաժան ըլլալը ցոյց կու տայ:

Յհ 5.17-ին մէջ կը կարդանք. *«Իմ Հայրս մինչեւ հիմա կը գործէ, եւ այլ կը գործեմ»*: Յիսուս այստեղ կը խօսի իր անձին միջոցաւ Հօրը կատարած գործին մասին: Ան ըսել կ'ուզէ, թէ Հայրը եւ ինք միասնաբար ու միատեղ կը գործեն, մէկ եւ նո՛յն նպատակին համար, եւ ասիկա մարդոց փրկութիւնն է: Քիչ մը անդին նոյն այս ճշմարտութիւնը դարձեալ կը հաստատէ երբ կ'ըսէ. *«Մարդու Որդին ինք իրմէ ոչինչ կը կատարէ, այլ կը կատարէ միայն այն՝ ինչ որ կը տեսնէ թէ Հայրը կը կատարէ: Որովհետեւ ինչ որ Հայրը կը գործէ, Որդին ալ նոյնը կը գործէ»*

(Յհ 5.19): Հօրը համար գործածուած «կը կատարէ» եւ «կը գործէ» բացատրութիւնները, յստակօրէն կը պարզեն որ Հայրը Որդիին հետ ու Որդիին միջոցաւ է որ կը գործէ: Այլ խօսքով, Հայրը եւ Որդին նոյն գործն է որ կը գործեն եւ միասին կը գործեն, եւ ճիշդ ա՛յս է որ ըսել կ'ուզէ Յիսուս:

Յհ 6.44-ին մէջ կը տեսնենք թէ Հա՛յրն է որ մարդիկը Որդիին կը բերէ, իսկ Յհ 14.6-ին մէջ կը տեսնենք որ Որդի՛ն է որ մարդիկը Հօրը կը բերէ: Ասիկա չի՞ պարզեր որ Հայրն ու Որդին միասնաբար ու նոյն նպատակին համար է որ կը գործեն, եւ այդ նպատակը՝ մարդիկը Աստուծոյ բերելն է:

Յհ 12.50-ին մէջ Որդին կ'ըսէ որ իր Հօրը ըսածն է որ ինք կը խօսի, իսկ Յհ 16.14-ին մէջ կը հաստատէ թէ Սուրբ Հոգին երբ գայ իր խօսքն է որ իր աշակերտներուն պիտի յայտնէ: Այս իմաստով, Որդին Հօրը խօսքը կը յայտնէ, իսկ Հոգին՝ Որդիին խօսքը: Ասիկա չ'ապացուցաներ որ Որդին երկինքի մէջ ըլլայ թէ երկրի վրայ՝ անբաժան է Հօրմէն ու Հոգիէն, եւ չ'ապացուցաներ որ Հայրը, Որդին եւ Սուրբ Հոգին նոյն խօսքն ու նոյն կամքը ունին:

Հայրն ու Սուրբ Հոգին Որդիին հետ եղան ու մնացին մինչեւ մահ, այլապէս Յիսուս ի՞նչպէս պիտի ըսէր. «Հա՛յր, ձեռքերուդ մէջ կ'աւանդեմ *հոգիս*» (Ղկ 23.46): Եթէ Հայրը Որդիին հետ չէր, Յիսուս իր հոգին որո՞ւ ձեռքերուն մէջ աւանդեց:

Հոգին ալ ներկայ էր Որդիին գոհագործական մահուան ընթացքին: Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ. «Յաւիտենական Հոգիին միջոցաւ Քրիստոս ինքզինքը որպէս անարատ գոհ Աստուծոյ մատուցանեց» (Եբր 9.14): Այս համարին մէջ ներկայ է Սուրբ Երրորդութիւնը՝ Հայրը, Որդին եւ Սուրբ Հոգին: Ունինք գոհ մատուցուողը՝ Որդին. ունինք գոհը ընդունողը՝ Հայրը. եւ ունինք անձը որուն միջոցաւ գոհը կը մատուցուի՝ Սուրբ Հոգին: Ասկէ շատ պարզ կ'երեւի որ Որդիին գոհագործական մահուան ժամանակ՝ ներկայ էին Հայրն ու Հոգին:

Եզրափակելէ առաջ, ըսեմ, եթէ երբեք ցոյց տուինք որ Հայրն ու Սուրբ Հոգին՝ Աստուծոյ Որդիին հետ էին իր մարդեղացումէն ետք, սա չի նշանակեր թէ Որդին մարդեղացած ըլլալով՝ անոնց կարիքը ունէր: Հայրն ու Սուրբ Հոգին՝ Որդիին հետ էին ո՛չ թէ որովհետեւ մարդեղացեալ Որդին իրենց կարիքը ունէր, այլ որովհետեւ անոնք չէին կրնար բաժնուիլ իրարմէ քանի մէկ եւ նո՛յն աստուածային էութիւնը ունին:

Աստուծոյ Որդին իր մարդեղացումէն ետք չդադրեցաւ ամենակարող եւ կատարեալ Աստուած ըլլալէ, ուստի չենք կրնար ըսել թէ ան կարիքը ունէր Հօրը եւ Սուրբ Հոգիին: Մեր Եկեղեցւոյ հայրերը մարդեղացեալ Աստուծոյ Որդիին համար գործածած են «կատարեալ Աստուած եւ կատարեալ մարդ» բացատրութիւնը:

51.- Ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. «*Եւ երբ հալածեն ձեզ ֆաղափի մը մէջ, ուրիշ ֆաղափ մը փախէ՛ք, եւ եթէ հոնկէ ալ հալածեն՝ փախէ՛ք այլ ֆաղափ մը: Վստահ գիտցէ՛ք, որ պիտի չկրնա՛ք վերջացնել Իսրայէլի ֆաղափները՝ Մարդու Որդիին գալուստէն առաջ*» (Մտ 10.23):

Խօսքին առաջին բաժինը կարելոր մշմարտութիւն մը կը սորվեցնէ մեզի, այն՝ որ հաւատացեալ մարդը երբ հալածանքի ենթարկուի՝ պէտք է փախչի զինք հալածող մարդէն եթէ կարելիութիւնը ունի:

Երբ փորձութիւնը կամ տառապանքը գայ, քրիստոնեայ մարդը պէտք չունի դէմ դնելու անոր, մանաւանդ եթէ երբեք Աստուած այդ տառապանքէն խուսափելու դուռ մը բացած է անոր դիմաց:

Եթէ առիթը ունինք մեր հալածիչէն խուսափելու՝ խուսափի՛նք, իսկ եթէ չունինք, ֆա՛ջաբար գայն տանինք:

Ինչո՞ւ պէտք է խուսափիլ փորձութենէն եթէ երբեք առիթը ունինք: Պէտք է խուսափինք որպէսզի երթանք եւ մեր ֆարոգութիւնը ուրիշ տեղ շարունակենք:

Նկատի պէտք է առնենք որ Մտ 10.23-ը նախորդող ամբողջ հատուածը (10.5-22), ցոյց կու տայ որ Յիսուս իր աշակերտները ֆարոգելու եւ բժշկելու կը դրկէ, այլ խօսքով՝ առաքելութեան: Յիսուս գիտէր որ որոշ մարդիկ եւ որոշ ֆաղափներ պիտի ընդունէին անոնց ֆարոգութիւնը, իսկ ուրիշներ՝ պիտի մերժէին:

Ճիշդ անոր համար ալ, կը պատուիրէ անոնց որ եթէ հալածուին ֆաղափի մը մէջ, ուրիշ ֆաղափ մը փախչին, եւ եթէ հոն ալ հալածուին՝ հոնկէ ալ փախչին, որպէսզի երթան եւ Աստուծոյ խօսքին ֆարոգութիւնը շարունակեն: Աստուծոյ խօսքին ֆարոգութիւնը պէտք չէ կանգ առնէ հալածանքին եւ հալածիչներուն պատճառով:

Նո՛յնը ըրաւ Յիսուս: Յիսուս ինք եւս յաճախ փախուստ տուաւ չար մարդոց ներկայութենէն, հալածողներէն, զինք բռնել եւ սպաննել ուզողներէն: Օրինակ, առիթով մը երբ Յիսուս Փարիսեցիներուն կը խօսէր իր ինքնութեան մասին եւ կ'ըսէր. «*Հայրը իմ մէջս է եւ ես՝ Հօրս մէջ*», անոնք «*ուզեցին բռնել Յիսուսը, բայց անիկա խոյս տուաւ անոնց ձեռքէն*» (Յհ 10.38-39), որովհետեւ տակաւին իր առաքելութիւնը իր աւարտին չէր հասած:

Մատթէոսի Աւետարանին մէջ կը կարդանք որ երբ Յիսուս Գալիլեա էր եւ Յովհաննէս Մկրտիչի գլխատման լուրը լսեց, «*առանձինը նաւակ մտնելով՝ այդտեղէն գնաց ամալի վայր մը*» (Մտ 14.13), ո՛չ թէ որովհետեւ վախցաւ Հերովդէս չորրորդապետէն որ Յովհաննէս Մկրտիչը գլխատել տուած էր, այլ, նախ, չուզեց իր ներկայութեամբ առաւել եւս գրգռութիւն յառաջացնել Գալիլեայի մէջ, եւ երկրորդ, որովհետեւ տակաւին իր ժամանակը չէր եկած:

Բայց յիշենք որ երբ իր առաքելութիւնը իր աւարտին հասաւ եւ իր իրաւունքները ժամանակը հասաւ, փախուստ չտուաւ այն զինուորներէն

որոնք դրկուած էին զինքն անբարկալելու համար, ընդհակառակը, երբ տեսաւ որ անոնք զինուած իրեն կը մօտենային, առաջ անցնելով ըսաւ. *«Ո՞վ կը փնտոնէք?»* (Յհ 18.4):

Տէրը չվախցաւ անոնցմէ որոնք եկած էին իր կեանքը խլելու: Տիրոջ յիշեալ երկու վերաբերմունքներէն կը սորվինք, որ եթէ հալածանք կայ եւ մենք տակաւին ընելիք ունինք՝ պէտք է խոյս տանք մեզ հալածողներէն, իսկ եթէ մեզի վստահուած գործը իր աւարտին հասցուցած ենք արդէն՝ պէտք չունինք խոյս տալու անոնցմէ որոնք մեզ կը փնտոնեն, այլ Յիսուսի մասն, իիզա՛խօրէն առաջ անցնինք եւ ըսենք. *«Ո՞վ կը փնտոնէք?»*:

Աթանասիոս պաշտպանելու համար իր փախուստը Արիոսականներուն ներկայութենէն՝ կը հիմնուի Մտ 10.23-ին վրայ: Ան կ'ըսէ. *«Մեր Փրկիչը հրամայեց որ փախչինք երբ հալածանքի ենթարկուինք, եւ պահուրտինք այն անձերէն որոնք մեզ կը փնտոնեն, որպէսզի առաւել եւս չգրգռենք մեզ հալածողներուն բարկութիւնը, մեր երեւումովը անոնց դիմաց: Ան որ ինքզինք կը յանձնէ իր թշնամիին որպէսզի զինք սպաննէ, տարբերութիւն չունի այն անձէն որ ինքզինք կը սպաննէ: Եթէ փախչինք մեր հալածիչներէն՝ (նախ իննայած կ'ըլլանք մեր անձերը), ինչպէս նաեւ իննայած կ'ըլլանք զանոնք արիւն թափելէ եւ Աստուծոյ պատուիրանը կոտորելէ, որ կ'ըսէ. «Մի՛ սպաններ» (Ել 20.13)»:*

Յովհաննէս Ոսկեբերան կ'ըսէ. *«Տէրը բնա՛ւ չհրամայեց իր աշակերտներուն որ թշնամիներուն հետ կենան, այլ պատուիրեց փախչիլ անոնցմէ երբ հալածանք յարուցանեն»:*

Ս. Ամբրոսիոս կ'ըսէ. *«Մեր Տէրը կ'ուզէ որ հալածանքներու ժամանակ փախչինք քաղաքէ քաղաք, որպէսզի մէկը ինքզինք չնետէ վտանգներուն մէջտեղ, որուն կրնայ չդիմանալ կամ չտոկալ մեր տկար մարմինը կամ միտքը»:*

Զգո՛յ՛: Վերել յիշուած բոլոր մէջբերումներն ու խօսքերը, ինչպէս նաեւ նոյնիմէն մեր Տիրոջ խօսքը, երբեք կոչ մը չեն մեզի՝ փախչելու մեր պարտականութենէն, մեր տալիք վկայութենէն: Քրիստոս կը հրամայէ հալածիչէն փախչիլ եւ ո՛չ թէ Աստուծոյ կողմէ մեզի տրուած պարտականութենէն: Պէտք չէ Քրիստոսի խօսքը օգտագործենք մեր պատասխանատուութիւններէն փախչելու համար:

Ուշադի՛ր ըլլանք ուրիշ կէտի մը նաեւ: Հալածանքէն փախչելու դուռը Աստուած ի՛նք պէտք է բանայ մեր դիմաց եւ ո՛չ թէ մենք: Երբ դիմենք մարդկային միջոցառումներու՝ խուսափելու համար որոշ դժուարութենէ մը՝ ատկեա Աստուծոյ կամփին հակառակ բան կ'ըլլայ:

Հետեւաբար, Քրիստոսի խօսքը՝ *«երբ հալածեն ձեզ քաղաքի մը մէջ, ուրիշ քաղաք մը փախէ՛ք, եւ եթէ հոնկէ ալ հալածեն՝ փախէ՛ք այլ քաղաք մը»*, պատճառ պէտք չէ ըլլայ որ պոտիկ դժուարութիւն մը ծագելուն պէս՝ անմիջապէս փախուստի մամբայ փնտոնենք, կամ նուազագոյն փորձութեան դիմաց ընկրկում եւ նահանջ արձանագրենք:

Քրիստոս իր տուեալ խօսքով, հալածանքներ և նեղութիւններէ գերծ կեանք մը ապրելու կոչ մը չէ որ կ'ուղղէ մեզի: Ինչպէս վերեւ ըսի, հալածանքներէն խուսափելու մեր հիմնական նպատակը պէտք է ըլլայ երթալ եւ Աստուծոյ խօսքին փարոգութիւնը շարունակել այլ տեղ: Եւ ասոր փաստը, նոյնիման խօսքին երկրորդ բաժինն է. *«Վստահ գիտցէ՛ք, որ պիտի չկրնա՛ք վերջացնել Իսրայէլի փառաբանքը՝ Մարդու Որդիին գալուստէն առաջ»:*

Խօսքը հարկաւ այսօրուան Իսրայէլի փառաբանքուն մասին չէ, ո՛չ ալ Քրիստոսի ժամանակ եղած Իսրայէլի փառաբանքուն ու գիւղերուն մասին: Այստեղ, «Իսրայէլի փառաբանք» բացատրութիւնը ակնարկութիւն է հեթանոս աշխարհին, այլ խօսքով, «Իսրայէլի փառաբանք»ը կը խորհրդանշեն Քրիստոսի հաւատքը չընդգրկած ամբողջ աշխարհի հեթանոս փառաբանքը, ինչպէս նաեւ հեթանոս մարդիկը: Հետեւաբար երբ Քրիստոս կ'ըսէ. *«Պիտի չկրնա՛ք վերջացնել Իսրայէլի փառաբանքը՝ Մարդու Որդիին գալուստէն առաջ»*, պարզապէս ըսել կ'ուզէ, որ մինչեւ իր երկրորդ գալուստի ժամանակ, հեթանոս փառաբանք եւ հեթանոս մարդիկ պիտի մնան աշխարհի մէջ, թէպէտ անոնք լսած պիտի ըլլան Քրիստոսի մասին (Մտ 24.14), առանց սակայն զինք ընդունած ըլլալու:

Աւարտեմ հետեւեալ պատկերով: Սատանան մոնչող առիւծ մըն է (Ա.Պտ 5.8): Եթէ ան հալածէ քեզ՝ փախչի՛ր անկէ եթէ բաց ճամբայ մը կայ դիմացդ, բայց եթէ դուն քեզ տեսար փակուած պատի մը դիմաց, ուր փախչելու միջոց չկայ, դարձի՛ր անոր եւ իբրեւ Քրիստոսի մէկ զինուորը՝ Սուրբ Հոգիին սուրով՝ Աստուծոյ խօսքով, քաջաբար կռուէ՛ անոր դէմ եւ փախչողը ա՛ն պիտի ըլլայ (Յկ 4.7):

52.- Յովհաննէս Մկրտիչ կասկած ունէր թէ Յիսուս ինքն էր խոստացուած Փրկիչը, երբ իր աշակերտներէն երկուքը Յիսուսի բով դրկեց որպէսզի իրեն հարցնեն. *«Դո՛ւն ես ան որ պիտի գար, թէ ուրիշի մը սպասեմք»* (Մտ 11.3):

Յովհաննէս Մկրտիչ բանտի մէջ էր երբ լսեց Քրիստոսի կատարած հրաշալի գործերուն մասին եւ իր աշակերտներէն երկուքը դրկեց Յիսուսի բով, որպէսզի հարցնեն իրեն. *«Դո՛ւն ես ան որ պիտի գար, թէ ուրիշի մը սպասեմք»* (Մտ 11.3): Ոմանք կ'ենթադրեն թէ Յովհաննէս Մկրտիչ բանտ նետուելէ ետք, մարդկօրէն տկարացաւ, սկսաւ կասկածիլ եւ խորհիլ թէ արդեօք Յիսուս ի՞նքն էր խոստացեալ Մեսիան:

Նման մտածողութիւն կամ բացատրութիւն վստահաբար շիտակ չէ: Յովհաննէս Մկրտիչ շատ լաւ գիտէր Յիսուսի ինքնութեան մասին, ո՛չ միայն որովհետեւ ազգական էին իրարու, այլ որովհետեւ Աստուած ըսած էր իրեն. *«Որուն վրայ որ տեսնես թէ կ'իջնէ ու կը հանգչի Հոգին, անիկա է որ Սուրբ Հոգիով պիտի մկրտէ»:* Յովհաննէս Մկրտիչ տեսաւ Աստուծոյ Հոգիին էջքը Յիսուսի վրայ եւ վկայեց. *«Տեսայ Հոգին, որ աղաւնիի պէս*

կ'իջնէր երկինքէն եւ կը հանգչէր անոր վրայ:... Ես տեսայ ասիկա եւ կը վկայեմ թէ ի՛նքն է Աստուծոյ Որդին» (Յհ 1.32-34):

Ըսել թէ Յովհաննէս Մկրտիչ կը կասկածէր Յիսուսի ինքնութեան եւ խոստացեալ Մեսիան ըլլալու մասին, սարսափելի՛ մեղք է: Եւ ինչո՞ւ: Որովհետեւ, առաջին, հակասած պիտի ըլլար Հայր Աստուծոյ տուած վկայութեան որ Մկրտիչ ինքն ալ լսեց. *«Ասիկա է իմ սիրելի Որդիս, որուն ես հանեցայ»* (Մտ 3.17): Անգամ մը լսելէ ետք թէ Յիսուս Աստուծոյ Որդին է՝ ի՞նչպէս դարձեալ պիտի կասկածէր այս իրողութեան վրայ:

Երկրորդ, ան հակասած պիտի ըլլար իր իսկ տուած վկայութեան. *«Տեսայ Հոգին, որ աղաւնիի պէս կ'իջնէր երկինքէն եւ կը հանգչէր անոր վրայ»*: Իսկ եթէ Յովհաննէսի այս տուած վկայութիւնը կասկածի տակ առնենք, այդ պարագային ինքնաբերաբար կասկածի տակ կ'առնուին Յիսուսի վերաբերեալ իր տուած բոլոր՝ միւս վկայութիւնները:

Եթէ կասկածի պատճառով չէր որ աշակերտները Յիսուսի բով դրկեց, հապա ի՞նչ պատճառով դրկեց: Քանի մը բացատրութիւններ առաջարկուած են.–

1.– Մեկնիչներ, ինչպէս Ստեփանոս Սիւնեցի, Ներսէս Շնորհալի, Զարեհ Արք. Ազնաւորեան, եւ ուրիշներ, կը հաստատեն թէ Յովհաննէս Մկրտիչ իր աշակերտներէն երկուքը դրկեց Յիսուսի բով՝ որպէսզի անոնք իրենց աչքերով տեսնէին Քրիստոսի կատարած հրաշքները եւ լսէին անոր խօսքերը եւ հաւատային որ Յիսուս Քրիստոս ի՛նքն էր աշխարհի խոստացուած Փրկիչը: Յովհաննէս բանտ նետուած էր Հերովդէս Անտիպասի հրամանով եւ լաւ գիտէր որ այլեւս հոնկէ դուրս պիտի չգար. ան չէր ուզեր իր աշակերտները երեսի վրայ եւ առանց առաջնորդի ձգել: Ուստի գիրենք դրկեց Յիսուսի բով, որպէսզի անձնապէս տեսնէին անոր կատարածները եւ գային այն համոզումին՝ որ Յիսուս ի՛նքն էր սպասուած Մեսիան, եւ դառնային անոր հետեւորդները:

2.– Սուրբ Օգոստինոս կը հաստատէ թէ Յովհաննէս Մկրտիչ իր աշակերտները իր անձին համար չէր որ պատրաստեց, այլ զանոնք պատրաստեց Յիսուսի համար: Ան կ'ըսէ թէ Յովհաննէս շատ բան խօսած էր իր աշակերտներուն Յիսուսի մասին, բայց երբ Յովհաննէսի մահուան օրերը մօտեցան, ժամանակը հասած էր, որ իր աշակերտները դրկուէին Յիսուսի բով, որպէսզի անձամբ լսէին զինքն եւ հաւատային իրեն, եւ այդ ձեւով, հաստատէին իրենց առաջնորդին (Յովհաննէսի), Քրիստոսի անձին վերաբերեալ տուած վկայութեանց նշմարտացիութիւնը:

Օգոստինոս խօսելով Յիսուսի պատասխանին մասին՝ կ'ըսէ. *«Յիսուս Յովհաննէսի աշակերտներուն ուղղած իր խօսքով.– "Ահա կոյրերը կը տեսնեն..." (Մտ 11.5), կարծէք ըսել կ'ուզէր.– "Դուք կոյր էիք, բայց ահաւասիկ հիմա տեսաք զիս, տեսաք գործերս, ձեզի կը մնայ հաւատալ Գործողին... եւ երանի՛ անոր որ իմ պատճառովս չի գայթակղիր. ասիկա ձեզի համար է որ կ'ըսեմ եւ ո՛չ թէ Յովհաննէսի համար"»*:

3.- Ուրիշ մեկնիչ հայր մը հետաքրքրական բացատրութիւն մը կու տայ: Ան կ'ըսէ թէ Յովհաննէս Մկրտիչը կը ներկայացնէ «օրէնք», իսկ Քրիստոս՝ շնորհք: Այս իմաստով, երբ Յովհաննէս իր աշակերտները Քրիստոսի բով կը դրկէ, օրէնքին ենթակայ մարդկութեան փայլերն է որ ուղղած կ'ըլլայ Քրիստոսի շնորհքին: Յովհաննէս աշակերտները դրկելով Յիսուսի բով, օրէնքին ժամանակաշրջանին աւարտը եւ շնորհքի ժամանակաշրջանին սկզբնաւորումն է որ ծանուցած կ'ըլլայ:

Սուրբ Ամբրոսիոս նաեւ նոյն գաղափարը կ'արտայայտէ յաւելեալ հետաքրքրական մանրամասնութեամբ մը. *«Բնական բան էր որ այս օրէնքը (Ամբրոսիոս Յովհաննէս Մկրտիչը խորհրդանիշ կը նկատէ օրէնքի) որ կը խօսէր Քրիստոսի մասին, եւ որ բանտարկեալ եղաւ հաւատացեալներուն սրտին մէջ եւ բանտ դրուեցաւ, փնտոէ Քրիստոսի բերած լոյսը, որովհետեւ ան տառապեցաւ օրէնքի լուծին տակ, ասոր համար ալ ան չի կրնար մինչեւ վերջ փայլի եւ աստուածային նշմարտութեանց վկան ըլլալ, եթէ երբեք Աւետարանին աւետիսը նեցուկ չկանգնի իրեն»:*

4.- Համաձայն Յովհաննէս Ոսկեբերանի, ո՛չ թէ Յովհաննէս Մկրտիչը ի՛նք կասկած ունէր Յիսուսի անձին վերաբերեալ, այլ՝ իր այս երկու աշակերտները, որոնք կը մերժէին բաժնուիլ Յովհաննէսէն նոյնիսկ անոր բանտարկութենէն ետք: Եւ Յիսուսի խօսքը անոնց ուղղուած. *«Երանի՛ անոր որ իմ պատնառովս իր հաւատքը չի կորսնցնէր»* (Մտ 11.6), անուղղակի յանդիմանութիւն մըն էր երկու աշակերտներուն, որոնք տակաւին կը շարունակէին յամառօրէն կասկածներ յառաջացնել իրենց սիրտներուն մէջ Յիսուսի հանդէպ:

53.- Ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. *«Ո՛չ ոք կրնայ գորաւոր մարդու մը տունը մտնել եւ անոր ստացուածքը կողոպտել, եթէ նախապէս այդ գորաւոր մարդը չկապէ: Անկէ ետք է որ անոր տունը կը կողոպտէ»* (Մտ 12.29: Մր 3.27):

Բացատրութեան կարօտ քանի մը կէտեր կան այստեղ: Ո՞վ է գորաւոր մարդը, ի՞նչ է տունը, ի՞նչ է ստացուածքը, ո՞վ է կողոպտողը եւ ի՞նչ կը նշանակէ կողոպտել, ո՞վ է կապողը եւ ի՞նչ կը նշանակէ կապել:

Հոս յիշուած «գորաւոր մարդը» Սատանան է, «տունը» կը ներկայացնէ այս աշխարհը, «ստացուածքը» մարդիկը իրենք են, կողոպտողն ու կապողը Քրիստոս ի՛նքն է: Քիչ մը աւելի մանրամասնեմք մեր բացատրութիւնները:

Ըսինք, որ յիշուած գորաւոր մարդը Սատանան ի՛նքն է: Սատանային համար կը գործածուի «մարդ» բացատրութիւնը, պարզապէս ցոյց տալու համար անոր անձ կամ անձնաւորութիւն ըլլալը: Ոմանք կ'ուրանան Սատանային անձնաւորութիւն ըլլալը, զանիկա պարզապէս «չար ազդեցութիւն» կամ «հովի նմանող» բան մը նկատելով:

Սատանան սակայն իրական անձ է: Արեւմտեան մեկնիչներ գայն կը կոչեն՝ «personal devil»: Քրիստոս գայն «թշնամի» կը կոչէ (Մտ 13.39), «մարդասպան» կ'անուանէ (Մտ 13.44): Պօղոս առաքեալ կը խօսի Սատանային հնարքներուն դէմ դնելու մասին (Եփ 6.11): Պետրոս առաքեալ գայն կը կոչէ «մոնչոդ առիւծ» մը զոր կը շրջի եւ կլլելու համար մէկը կը փնտռէ (Ա.Պտ 5.8): Այս եւ նման բացատրութիւններ եւ խօսքեր, զօրեղապէս կը փաստեն Սատանային անձ կամ անձնաւորութիւն ըլլալը: Զմոռնանք որ հրեշտակները անձեր են եւ չմոռնանք որ Սատանան նախապէս հրեշտակ էր: Ան իր մեղանչումէն ետք չդադրեցաւ անձ ըլլալէ:

Ուշագրաւ է որ վերոյիշեալ համարին մէջ Սատանան կոչուած է «գօրաւոր»: Ի՞նչ իմաստով ան գօրաւոր է: Նախ ան գօրաւոր է իբրեւ խաբող, նարտար խաբող մը: Երկրորդ, ան գօրաւոր է աշխարհային հանոյքները մեր ներսիդին կարողապէս գրգռել կարենալու իմաստով: Երրորդ, յիշենք թէ Սատանան որ նախապէս հրեղէն էակ մըն էր եւ ունէր գերբնական գօրութիւն, իր անկումէն ետք չկորսնցուց իր գօրութիւնը, որ սակայն չարի վերածուեցաւ: Եւ ի վերջոյ, ան գօրաւոր կը կոչուի, որպէսզի չանտեսուի մեր կողմէ, եւ որպէսզի կարեւորութեամբ նկատի առնենք պատերազմական իր կարողութիւնը, եւ ըստ այնմ գինուինք:

Գալով «տուն» բացատրութեան: Որոշ մեկնիչներ կ'ըսեն թէ «տունը» մարդ արարածն է: Սատանան մարդը մեղքի առաջնորդելէ ետք՝ զանկա դարձուց իր տունը, իր ստացուածքը, եւ ինք դարձաւ անոր վրայ տիրապետողը, անոր մէջ բնակողը: Ուրիշներ կ'ըսեն թէ «տունը» աշխարհն է: Սատանան մարդիկը մեղքի մղելով՝ աշխարհը լեցուց մեղքով, եւ ուստի, ամբողջ աշխարհը իր տունը եղաւ:

«Տուն» բացատրութիւնը ակնարկութիւն ըլլայ մարդուն թէ աշխարհին, մէկ բան յստակ է, որ Քրիստոս ի'նք եղաւ այն անձը որ կրցաւ մտնել Սատանային տունը դարձած մարդէն կամ աշխարհէն ներս եւ ազատագրել մարդը անոր ձեռքէն եւ իշխանութենէն:

Բնագիրին մէջ գործածուած «ստացուածք» բառը ցոյց կու տայ թէ ինչպէս Քրիստոսէ առաջ մարդը «ստացուածքն» էր, այլ խօսքով՝ սեփականութիւնն էր Սատանային, անոր իշխանութեան ենթակայ էր: Քրիստոս ի'նք եղաւ այդ ստացուածքը Սատանային ձեռքէն «կողոպտողը» իր սեփական արիւնով: Կողոպտելը՝ մարդիկը Սատանային ձեռքէն ազատագրելն է: Իսկ այդ ազատագրութիւնը տեղի կ'ունենայ Սատանան կապելէ ետք միայն:

Ի՞նչ պէտք է հասկնալ «Սատանան կապել» ըսելով: Սատանան կապել, կը նշանակէ խլել անկէ այն իշխանութիւնը զոր ան ունէր մարդուն վրայ: Քրիստոս իր արիւնով վերջ դրաւ մարդուն եւ աշխարհին վրայ Սատանային ունեցած իշխանութեան:

Ուշագրաւ է որ բնագիրին մէջ «կողոպտել բառը» երկու անգամ գործածուած է: Առաջին անգամ կը խօսի «ստացուածքը» կողոպտելու մասին, որ ըսինք, կը նշանակէ մարդը ազատագրել, իսկ երկրորդ անգամ

կը խօսի տունը կողոպտելու մասին: Եթէ «տունը» աշխարհը կը ներկայացնէ, ուստի, տունը կողոպտել, կը նշանակէ աշխարհը (ամբողջ ստեղծագործութիւնը) ազատագրել Սատանային ձեռքէն, այլ խօսքով՝ փնացումի դատապարտութենէն: Զմոռնանք որ Պօղոս առաքեալ կը շեշտէ որ «ամբողջ ստեղծագործութիւնը ակնդէտ կը սպասէ որ Աստուած իր որդիները յայտնէ: Արդարեւ, ստեղծագործութիւնը ինք եւս մարդուն հետ ակամայ դատապարտութեան ենթարկուեցաւ Աստուծոյ հրամանովը, որ սակայն նաեւ սա յոյսը տուաւ, թէ ստեղծագործութիւնը ինք պիտի ազատագրուի փնացումի դատապարտութենէն, մասնակից դառնալու համար Աստուծոյ որդիներուն ազատութեան ու փառքին» (Հո 8.19-21):

Մեծն Կիւրեղ խօսելով Մտ 12.29-ին մասին՝ կ'ըսէ. «Զօրաւոր մարդը՝ Սատանան ինքն է: Տունը՝ իր թագաւորութիւնն է այս աշխարհին վրայ: Իսկ Սատանային ստացուածքը այն մարդիկն են՝ որոնք իրենց գործերով Սատանային կը նմանին: Ինչպէս մենք սուրբերը կը կոչենք՝ "Աստուծոյ ընտիր անօթները", այնպէս ալ կարելի է չար մարդիկը կոչել՝ "Սատանային անօթները" որովհետեւ կը մասնակցին իր չար ու պիղծ գործերուն: Քրիստոս մտաւ Սատանային տունը՝ այս նիւթական աշխարհը, եւ կապեց Սատանան "խաւարին կապանքներով" (Բ.Պտ 2.4) եւ ազատագրեց մարդիկը Սատանային ստրկական թագաւորութենէն»:

Ամփոփենք Մեծն Կիւրեղի ըսածը: Համաձայն իրեն, տունը՝ աշխարհն է, իսկ ստացուածքը՝ չար մարդիկը: Այս իմաստով, տունը մտնելը՝ Քրիստոսի մտնելն է այս աշխարհ, իսկ ստացուածքը կողոպտելը՝ մարդիկը ազատագրելն է: Յիսուս այդ ազատագրութիւնը բերաւ Զարը կապելով: Սիրելի ընթերցող, եթէ հաւատացեալ ես, գիտցիր որ Սատանան կապուած է բու կեանքիդ մէջ, այսինքն՝ ան չունի իշխանութիւն վրայդ:

54.– Կարելի՞ է բացատրել մեր Տիրոջ հետեւեալ հաստատումը.– «Ով որ առանց պատճառի իր եղբոր դէմ բարկանայ, դատարան պիտի յանձնուի: Ով որ իր եղբայրը յիմար կոչէ, Ատեան պիտի բերուի. եւ ով որ իր եղբայրը անմիտ կոչէ, դժոխքի կրակին պիտի դատապարտուի» (Մտ 5.22):

Իր եղբոր դէմ բարկացողը՝ դատարան պիտի յանձնուի:

Իր եղբայրը յիմար կոչողը՝ Ատեան պիտի բերուի:

Իր եղբայրը անմիտ կոչողը՝ դժոխք պիտի նետուի:

Այստեղ ունինք երեք բաներ.–

Դատարան

Ատեան

Դժոխք

Այս երեք բառերը յստակօրէն ցոյց կու տան որ գեհեմին մէջ չարչարաններու աստիճանաւորում պիտի ըլլայ: Հոն ոմանք շատ պիտի չարչարուին եւ ոմանք՝ քիչ, նայեաժ թէ ո՛վ որքան ծանր մեղք գործած է: Իւրաքանչիւրը իր գործերուն, իր ունեցած խորհուրդներուն, իր խօսած խօսքերուն համաձայն հատուցում պիտի ստանայ:

Սերմնացանին առակը ամենայն յստակութեամբ ցոյց կու տայ թէ դժոխքին մէջ չարչարանքի ու պատիժի աստիճաններ պիտի ըլլան: Առակը կը խօսի չորս տարբեր դասակարգի մարդոց մասին: Առաջին դասակարգի մարդիկը կը նմանցուին «նամբուն եգերֆին» ուր սերմեր կ'իյնան, երկրորդ դասակարգի մարդիկը կը նմանցուին «ժայռոտ հողին», իսկ երրորդ դասակարգի մարդիկը կը նմանցուին «փշալից հողին»: Յստակ է որ երկրորդ դասակարգի մարդիկը աւելի՛ լաւ են քան առաջին դասակարգի մարդիկը, եւ երրորդ դասակարգի մարդիկը աւելի՛ լաւ են քան երկրորդ դասակարգի մարդիկը, բայց եւ այնպէս, երեք դասակարգի մարդիկն ալ դատապարտուած են գեհեմի կրակին: Միայն չորրորդ դասակարգի մարդիկն են որ պիտի փրկուին: Տրուած բացատրութիւնը ցոյց չի՞ տար որ առաջին դասակարգի մարդիկը իրենց յատուկ տառապանքի տեղը պիտի ունենան դժոխքին մէջ, եւ երկրորդ դասակարգի մարդիկը՝ իրենց յատուկ տեղը, եւ երրորդ դասակարգի մարդիկը՝ իրենց յատուկ տեղը: Սա յստակօրէն կը պարզէ որ դժոխքին մէջ տառապանքի աստիճաններ կան:

Թոյլ տանք որ Զարեհ Արք. Ազնաւորեան ի՛նք խօսի «դատարան», «ատեան» եւ «դժոխք» բացատրութեանց եւ անոնց տարբերութեանց մասին: Սրբագանը կ'ըսէ. «Աստիճանական ծանրացում մը կայ հոս: Ի՞նչ է տարբերութիւնը առաջին երկուքին, այսինքն՝ դատարանին եւ ատեանին: Քրիստոսի ժամանակ, Երրայեցի ժողովուրդին կեանքին մէջ, ամէն մէկ քաղաքի մէջ, մէկ կամ մէկէ աւելի ժողովարաններ կամ Սինակոկներ կային, եւ այս ժողովարանները կամ Սինակոկները կը նկատուէին դատարաններ, որոնք տեղական հարցերով կը զբաղէին, եւ ժողովրդապետները իրենք տեսակ մը դատաւորներ էին, ամէն տեսակի հարցերով զբաղող, երբեմն նաեւ պատիժներ սահմանող:

Դատարաններուն կողմին կար նաեւ «ատեան»ը: Ատեան կը կոչուի այն գերագոյն ժողովը, որ կը գտնուէր Երուսաղէմ եւ միայն մէկ հատ կար: Կրնանք գայն կոչել՝ Բարձրագոյն Ատեան: Ելից գիրքին մէջ կը կարդանք որ Աստուած Մովսէսին կը պատուիրէ որ յիսնապետներ, հարիւրապետներ, եւայլն, ճշդէ, որպէսզի անոնք փոքրիկ դատերով զբաղէին: Անոնք իւրաքանչիւր ցեղի, իւրաքանչիւր գերդաստանի մէջ փոքրիկ վեներով զբաղողներ էին: Սկիզբը Մովսէս առանձին էր, եւ ինք կը մարմնաւորէր այդ Բարձրագոյն Ատեանը, բայց շուտով Աստուծոյ թելադրութեամբ ընտրեց այն եօթանասուն անձերը որոնք գլխաւոր մարմինը պիտի կազմէին եւ անոնց վեհոքով ամէն բան պիտի հաստատուէր: Ատեանին համապատասխան էին անոնք:

Այս երկուքը՝ դատարանն ու ատեանը, կարելի է ըսել որ երկրաւոր են, որովհետեւ մարդոց ձեռքն են: Գալով դժոխք բառին, յստակ է որ դժոխքը մարդոց ձեռքը չէ. հետեւաբար, կարծէք ըսել ուզուածը այն է, որ նախ տեղական դատաստան մը կայ, յետոյ բարձրագոյն ատեան մը կայ, բայց ի վերջոյ, կայ աստուածային դատաստան մը, աստուածային դատավճիռ մը որ դժոխքով կ'արտայայտուի:

Արդ, հիմա գանձ Օրէնքի բուն դիտումին:

- Բարկանալ,
- Յիմար կոչել,
- Անմիտ կոչել:

Յիմար եւ անմիտ բառերուն կապակցութեամբ պէտք է ըսել, որ այսօր մեզի համար իրենց իսկական նշանակութիւնը կորսնցուցեր են, նախ որովհետեւ բառերը մեր լեզուին մէջ, հայերէնի թարգմանուած պարագային, իրենց գորութիւնը չեն պահեր: Քիչ առաջ խօսեցանք աստիճանաւորումի մասին: Հարցում: Երբ «յիմար» բացատրութենէն «անմիտ» բացատրութեան կ'անցնինք, արդեօք աւելի՞ գորաւոր բան մը ըսած կ'ըլլանք: Հաւանաբար, ինչպէս մեկնիչները կ'ենթադրեն, Արամբէն լեզուին մէջ այն սկզբնական բառը որ կար եւ Քրիստոս օգտագործեց, աւելի՞ գորեղ բան մը ցոյց կու տար: Ամէն պարագայի, բառը ինչ ալ ըլլայ, մէկ բան պէտք է մտաբերենք, որ այստեղ նոյն տրամադրութեան տարբեր-տարբեր բացայայտումներն են որ Քրիստոս կը նշէ, անոնցմով հիմնականին մէջ ըսելու համար հետեւեալը. բարկանալը ինքնին չէ կարելորդ, յիմար կամ անմիտ կոչելը չէ կարելորդ, այլ խօսքով՝ բառերը չեն էականը, այլ այդ բառերուն ետին մարդու սրտին մէջ եղած տրամադրութիւնն է կարելորդ. ի՞նչպէս կ'ըսենք, ի՞նչ միտումով կամ ի՞նչ ոգիով կ'ըսենք՝ ա՛յդ է կարելորդ, եւ ա՛յդ նկատի պիտի ունենայ Աստուած:

Ամէն անձ որ «յիմար» կամ «անմիտ» բառերը կամ այլ բառ մը կը գործածէ՝ չի նշանակեր որ պիտի դատապարտուի: Յիշենք օրինակ որ Առակաց գիրքին հեղինակը իր 8-րդ եւ 9-րդ գլուխներուն մէջ ինք եւս անմիտ բառը կը գործածէ: Բայց ինչո՞ւ կամ որո՞նց համար կը գործածէ: Հոն կը տեսնենք որ այն մարդիկը որոնք Աստուծոյ հնազանդ չեն եւ Աստուծոյ օրէնքէն ու գիտութենէն հեռու կ'ապրին՝ կը կոչուին անմիտ. հետեւաբար, անմիտ բառը այստեղ ո՛չ նախատական կամ արհամարհական է եւ ո՛չ ալ դատապարտութեան արտայայտութիւն: Բնորոշում մըն է պարզապէս իրենց վիճակին: «Իմաստուն» եւ «անմիտ» բառերը իրարու հակադրութիւն են Աստուածաշունչին մէջ: Յիշենք որ Յիսուս ինք նաեւ տասը կոյսերուն առակին մէջ, կոյսերէն հինգը յիմար կը կոչէ, հետեւաբար, գրեթէ նոյն իմաստն են յիմար եւ անմիտ բառը, եւ պարզապէս կը նշեն այն մարդիկը որոնք Աստուծոյ կամքին համաձայն չեն ապրիր:

Երբեմն մէկու մը վարժը կամ ընթացքը բնորոշելու համար, անոր համար կը գործածենք «անմիտ» բառը, առանց սակայն մեր սրտին մէջ չար տրամադրութիւն մը ունենալու: Բայց եթէ այդ բառը, ինչպէս ռեւէ բառ, գործածեմ չար տրամադրութեամբ մը, ատելութեամբ լեցուն սրտով մը, այդ բառը արդէն ծանր կը նկատուի եւ բնականօրէն պատիժն ալ կը ծանրանայ: Եթէ նոյնիսկ աւելի թեթեւ բառ մը գործածեմ, օրինակ, փոխանակ անմիտ ըսելու, «բար» ըսեմ, կամ «փայտ» ըսեմ, բայց եթէ չար տրամադրութեամբ է որ կ'ըսեմ, ատելութեամբ է որ կ'ըսեմ, այն ատեն է որ կը դատապարտուիմ, որովհետեւ մի մոռնա՛մ որ ատելութիւնը՝ կրնայ մարդասպանութիւն ծնիլ:

Ով որ իր սրտին մէջ կ'ատէ իր եղբայրը՝ արդէն սպաննած կ'ըլլայ զայն, ահա թէ ինչո՛ւ Ղեւտացւոց գիրքը կ'ըսէ. «*Եղբայրդ ինչ սրտիդ մէջ մի՛ ատեր*» (Ղւ 19.17), իսկ Յովհաննէս առաքեալ կ'ըսէ. «*Ով որ իր եղբայրը կ'ատէ՝ մարդասպան մըն է*» (Ս.Յհ 3.15):

Սպաննողը միայն գէնճով ուրիշին կեանքը խլողը չէ, այլ իր նմանը ատողն է նաեւ: Կնանկ նաեւ խօսքով սպաննել: Երբ խօսքով կը վիրաւորեմ մէկը, երբ կը գրպարտեմ, կամ կը չարախօսեմ կամ կը բամբասեմ անձ մը, ասոնք ինքնին ուրիշին աչքին այդ անձը բարոյապէս սպաննել կը նշանակէ: Եւ յիշեցէ՛ք որ չարախօսութիւն ըրած մեր ատեն, կրնանք «անմիտ» կամ «յիմար» բառերը չգործածել, կրնանք նոյնիսկ մեր զայրոյթը երեւութականօրէն ծածկել, բայց բոլորն ալ նախանձի եւ ատելութեան ծնունդ են, եւ ատիկա բաւարար է մեզի ցոյց տալու համար, թէ նման տրամադրութիւններ ունեցող անհատը մարդասպան է, եւ այդ տրամադրութիւններէն է որ կը զգուշացնէ մեզ Քրիստոս, յիշեցնելով որ այդ տրամադրութիւնները ունեցող մարդը դատարան ու ատեան պիտի տարուի եւ դատաստանի ենթակայ պիտի ըլլայ:

Այն ինչ որ մենք կոչեցինք հոգեւոր կամ բարոյական սպանութիւն, մարդիկ կրնան չտեսնել, եւ մի՛ մոռնա՛մ որ աշխարհի մէջ չկայ դատարան մը որ անոնց համար դատավճիռ տայ: Օրինակ, կա՞յ դատարան մը որ պատիժ սահմանէ բամբասողին, իր նմանը ատողին կամ իր նմանը գրպարտողին: Ո՛չ: Սակայն մարդկային ատեաններու կողմէն կայ աստուածային դատաստան մը, որ խստապէս պիտի պատժէ նման մեղքեր գործողները: Մարդկային դատարանները կամ ատեանները չեն կրնար տեսնել այն չար դիտումը, այն նախանձը կամ ատելութիւնը որ գոյութիւն ունի ուրիշներուն սրտին մէջ, բայց աստուածային դատաստանը կը տեսնէ այդ բոլորը եւ ըստ այնմ դատաստան կ'ընէ եւ պատիժ կը սահմանէ: Աստուած ըսուած խօսքին կամ բերնէն ելած բառին չի նայիր, այլ՝ անոր ետին կանգնող սրտին կը նայի, մարդոց ներքին դիտումին կը նայի»:

Վերջին խօսք մը «բարկանալ» բառին վերաբերեալ: Յիսուս «առանց պատճառի» եղած բարկութեան մասին է որ կը խօսի: Եթէ բարկութիւնը արդարացի է եւ ունի իր պատճառը՝ մեղք չի սեպուիր: Հարկաւ այս չի

նշանակեր որ եթէ բարկանալու պատճառ ունինք՝ կրնանք բուն կերպով բարկանալ եւ առիկա մեղք պիտի չսեպուի, այլապէս Պօղոս առաքեալ պիտի չըսէր՝ «*Երբ բարկանաք՝ չըլլայ որ մեղանչէք*» (Եփ 4.26): Բարկանալուն ալ չափը, սահմանը, կերպը ու առիթը կայ: Յիսուս ինքն ալ բարկացաւ երբ տեսաւ Աստուծոյ տանարը սրբապղծուած, բայց մեղք չգործեց: Հին Կտակարանի մէջ բազմաթիւ անգամներ կը հանդիպինք «Աստուծոյ բարկութիւնը բորբոքեցաւ» բառերուն:

Աստուծոյ բարկութիւնը երբեմն իր սուրբ անուան հանդէպ իր ունեցած բծախնդրութենէն յառաջ կու գայ եւ երբեմն ալ մեղքին հանդէպ իր ունեցած ընդվզումին արտայայտութիւնն է. նման պարագայի բարկանալը մեղք չի սեպուիր, ընդհակառակը, անիկա աստուածասէր եւ արդար հոգիի մը արտացոլացումն է:

55.– Աստուծոյ արքայութիւնը ժառանգողներ, երբ տեսնեն իրենց հարազատներէն ոմանց գեհեմի դատապարտուիլը, պիտի չնեղուի՞ն:

Պիտի չնեղուին երեք պատճառներով.–

ա.– Եթէ նոյն ընտանիքին անդամներէն մին գեհեմ նետուի եւ միւսը արքայութիւն մտնէ, արքայութիւն մտնողը՝ գեհեմ նետուողին համար պիտի չնեղուի, որովհետեւ արքայութեան մէջ հաւատացեալներ նո՛ր ընտանիք մըն է որ պիտի կազմեն: Հինը պիտի մոռցուի:

բ.– Մեր սէրը ա՛յնքան մեծ պիտի ըլլայ Տէր Յիսուսի եւ իրարու հանդէպ եւ Յիսուսի սէրը ա՛յնքան մեծ պիտի ըլլայ մեզի հանդէպ՝ որ անկարելի պիտի ըլլայ մեզի մտածել կամ նեղուիլ գեհեմ գացողներուն համար:

գ.– Ես կը հաւատամ նաեւ, որ արքայութիւն մտնողները խորապէս պիտի գիտնան պատճառը թէ ինչո՛ւ գեհեմ նետուողները՝ գեհեմ նետուեցան, եւ ուստի, ո՛չ թէ պիտի նեղուին, այլ ուրախութեամբ Աստուծոյ փառքը, իմաստութիւնն ու արդարութիւնը պիտի գովերգեն:

56.– Ինչո՞ւ Աստուած Աբրահամէն կը պահանջէ որ իր Իսահակ որդին գոհէ (Ծն 22.1-2):

Երեք պատճառներով.–

ա.– Աբրահամի ժամանակակից մարդոց կեանքին մէջ ընդունուած էր մարդագոհութեան գաղափարը: Հեթանոսներ իրենց զաւակները կը գոհէին կուռքերու, զանոնք կրակէ անցնելով, այլ խօսքով՝ այրելով (Բ.Օր 18.10): Աստուած Աբրահամէն կը պահանջէ գոհել իր որդին՝ Իսահակը, եւ երբ Աբրահամ կը պատրաստուէր գոհելու զայն, Աստուած կեցո՛ւց զայն եւ պատուիրեց որ ձեռքը անոր չդպցնէ (Ծն 22.12): Աստուած այս կերպին դիմեց, որպէսզի Աբրահամին ստրվեցնէր թէ ինք ո՛չ միայն չէր ուզեր եւ

չէր պահանջեր մարդկային գոհ, այլեւ՝ կը մերժէր գայն, եւ հակառակ կը կենար անոր:

բ.– Իսահակ Մօրիայի լեռներէն մէկը կը տարուի մեոցուելու համար բայց ողջ կը դառնայ, որպէսզի ատով նախապատկերացուած ըլլայ մեզի մեռելներու յարութիւնը: Պօղոս առաքեալ ինք եւս մեզի կ'ըսէ, թէ Աբրահամ, *«իբրեւ մեռելներու յարութեան օրինակ՝ ետ ստացաւ իր գաւակը»* (Եբր 11.19):

գ.– Իսահակ մեոցուելու կը տարուի բայց ողջ կը դարձուի, նաեւ նախապատկերացնելու մեզի Քրիստոսի մահն ու յարութիւնը: Քրիստոս ինք նաեւ մեռնելու գնաց եւ կենդանի դարձաւ:

դ.– Վերջապէս, Աստուած Աբրահամէն կը պահանջէ որ Իսահակը գոհէ, որպէսզի փորձաքարի զարնելով անոր հաւատքը, անոր վստահութիւնն ու հաւատարմութիւնը՝ զինք աւելի՛ գօրացնէր:

57.– Ի՞նչ ցոյց կու տայ Հոգեգալուստի օրը մէկտեղուած հաւատացեալներուն տարբեր-տարբեր լեզուներ խօսելու իրողութիւնը (Գրծ 2.4):

ա.– Հոգեգալուստի օրը տարբեր-տարբեր լեզուներ խօսեցան, որպէսզի Աստուած ցոյց տայ մեզի թէ Քրիստոսի եկեղեցին կազմողները պիտի ըլլան տարբեր-տարբեր ազգերէ ու ժողովուրդներէ եղող մարդիկ:

բ.– Տարբեր-տարբեր լեզուներ խօսեցան, որպէսզի ցոյց տրուի մեզի թէ Յիսուսի Աւետարանը բոլոր ազգերուն ու ժողովուրդներուն համար է:

գ.– Տարբեր-տարբեր լեզուներ խօսեցան, որպէսզի առաքեալներ իրենք այլեւս համոզուէին որ Քրիստոսով յայտնուած Աստուծոյ թագաւորութիւնը համատիեզերական թագաւորութիւն մըն էր եւ ո՛չ թէ հրեաներուն թագաւորութիւնը միայն:

դ.– Տարբեր-տարբեր լեզուներ խօսեցան, որպէսզի ներկայ բազմութիւնը եւս համոզուէր ու հաւատար որ Քրիստոսի փրկութիւնը նաեւ իրե՛նց համար էր:

58.– Ինչո՞ւ Յիսուս խաչին վրայ փոխանակ ըսելու. *«Կը ներեմ՝ ձեզի»*, ըսաւ՝ *«Հա՛յր, ներէ՛ անոնց»* (Ղկ 23.34):

Աղանդաւորական շարժումներու հետեւորդներ հիմնուելով Յիսուսի այս խօսքին վրայ, կ'ըսեն թէ Յիսուս մեղքերը ներելու իշխանութիւն չունի: Եւ սակայն մենք կը տեսնենք թէ Յիսուս այլ առիթներով ներեց մարդոց մեղքերը: Օրինակ, անդամալոյծին ըսաւ. *«Որդեա՛կ, մեղքերդ ներուա՛ծ ըլլան քեզի»* (Մր 2.5): Մեղաւոր կնոջ նաեւ ըսաւ. *«Մեղքերդ ներուած են»* (Ղկ 7.48):

Արդ, ինչո՞ւ Յիսուս փոխանակ ի՛նք ներելու մարդիկը խաչին վրայ, ինդրեց որ իր Հայրը ինք ներէ անոնց: Երկու պատճառով.–

ա.– Յիսուսի մահը խաչին վրայ փոխանորդական մահ էր, այսինքն՝ մե՛ր փոխարեն եղած մահ մըն էր: Քանի մեր փոխարեն եղած մահ մըն էր, բնականօրէն մեր փոխարեն եւ մեր անունով էր որ խաչին վրայ պիտի խօսէր եւ Աստուծմէ պահանջէր ներում մեզի համար:

Յիսուս խաչին վրայ մեր ներկայացուցիչն էր Հօր Աստուծոյ դիմաց: Իբրեւ մեր ներկայացուցիչը, բնականօրէն պիտի չըսէր. *«Կը ներեմ՝ ձեզի»*, այլ՝ *«Հա՛յր, ներէ՛ անոնց»*:

Մե՛նք է որ արժանի էինք մեռնելու մեր գործած մեղքերուն համար, բայց Յիսուս եկաւ եւ մեր մեղքերը իր վրայ առաւ եւ զանոնք խաչափայտին վրայ գամեց (Կդ 2.14): Աստուծոյ արդարութիւնը կը պահանջէր մա՛հը մեղաւորին, նիշդ անոր համար ալ Քրիստոս եկաւ եւ մեր փոխարեն ու մեր փրկութեան համար մեռաւ, որպէսզի գոհացնէր Աստուծոյ արդարութեան պահանջքը: Եւ երբ գոհացուց Աստուծոյ արդարութեան պահանջքը, բացարձակ իրաւունքը ունեցաւ պահանջելու մեր երկնաւոր Հօրմէն որ ներէ մեր մեղքերը:

բ.– Երբ Յիսուս Աստուծոյ կ'ըսէ. *«Հա՛յր, ներէ՛ անոնց»*, ասիկա նաեւ ցոյց կու տայ իր բարեխօսի հանգամանքը բայց մանաւանդ՝ միջնորդի դերը: Պօղոս առաքեալ կը հաստատէ թէ *«Աստուծոյ եւ մարդոց միջեւ միակ միջնորդ»*ն է Յիսուս (Ա.Տմ 2.5): Զգո՛յշ, Յիսուս միակ միջնորդն է, այո՛, բայց ո՛չ միակ բարեխօսը: «Միջնորդ» բառը կը գործածենք մէկու մը համար որ կ'աշխատի երկու հոգիներ հաշտեցնել կամ ինքն-ինքնի բերել: Ա՛յս հասկացողութեամբ Յիսուս միջնորդ է, որովհետեւ մեզ հաշտեցուց Աստուծոյ հետ:

Բայց չմոռնանք որ Յիսուս խաչին վրայ մարդոց համար միայն ներում պահանջող միջնորդ Աստուածը չէր, այլեւ՝ ներող Աստուածը: Փաստօրէն ան ներեց իրեն խաչակից եղող աջակողմեան աւագակին մեղքերը երբ անոր ըսաւ. *«Վստահ եղիր, այսօր ինձի պիտի ըլլաս դրախտին մէջ»* (Ղկ 23.43):

59.– Ոմանք հարց կու տան.– Պօղոս առաքեալ չմեղանչե՞ց երբ Անանիա քահանայապետին ըսաւ.– *«Թող Աստուած քեզի զարնէ, ներմկցուա՛ծ պատ»*, եւ սուտ չխօսեցա՞ւ երբ ըսաւ. *«Զէի գիտեր որ քահանայապետ է»* (Գրծ 23.3-5):

Մեղանչողը Պօղոս առաքեալը ինք չէր, այլ՝ Անանիա քահանայապետը ինք, որովհետեւ ան *«սպասաւորներուն հրամայեց որ անոր բերանին զարնեն»* (Գրծ 23.2): Պօղոս առաքեալ բան մը չըսաւ որ արժանի ըլլար ապտակ ուտելու: Ան պարզապէս ըսաւ. *«Եղբայրներ՛ր, մինչեւ այսօր ես կատարելապէս հանդարտ խիղճով ապրած եմ Աստուծոյ առջեւ»* (Գրծ 23.1): Դո՛ւք ըսէք, այս խօսքին համար կ'արժէ՞ր ապտակ ուտել: Այս խօսքին համար, առաքեալը ապտա՞կ պէտք էր ուտէր, թէ՛ պէտք է գնահատուէր: Ուստի, առաքեալը ինք չսխալեցաւ իր խօսքին մէջ,

ֆահանայապետը ի՛նքն էր որ սխալեցաւ, որովհետեւ ան երբեք իրաւունք չունէր ապտակել տալու մէկը առանց յանցանքի:

Գալով առաքեալին խօսքին. *«Թող Աստուած քեզի զարնէ, ներմկցուա՛ծ պատ»*, ասիկա ո՛չ անէծք է եւ ո՛չ ալ մարդը դատել: Առաքեալը տուեալ խօսքով պարզապէս ըսել ուզեց որ Անանիան պիտի չագատի Աստուծոյ դատաստանէն կամ հարուածէն, եւ պատմութենէն գիտենք որ Անանիա ֆահանայապետը իր եղբօր հետ միասին սպաննուեցան: *«Ճերմկցուած պատ»* բացատրութիւնը հասկնալու համար, պէտք է յիշել որ հրեաներ անցեալին իրենց գերեզմանները ներմակ կը ներկէին, որպէսզի չըլլայ թէ մէկը սխալմամբ դպնար անոնց եւ ծիսականօրէն պղծուէր (ԹԼ 9.7):

Ուստի, *«ներմկցուած պատ»* բացատրութեամբ, առաքեալը ըսել ուզեց որ ֆահանայապետը ողջ մեռած մըն է:

Իսկ գալով առաքեալին վերջին խօսքին. *«Ձէի գիտե՞ր որ ֆահանայապետ է»*: Նկատի պէտք է առնել որ այս դէպքը տեղի ունեցաւ առաքեալին մահէն քանի մը տարի առաջ երբ արդէն առաքեալը ծերացած էր (ՓԼմ 9) եւ աչքերն ալ տկարացած, ուստի յստակ չէր կրցած տեսնել ֆահանայապետը. չմոռնանք նաեւ որ ֆահանայապետը ատեանին մէջ դատապարտեալէն բաւական մեթօր հեռու կ'ըլլար, որովհետեւ պէտք էր իր գահին վրայ բազմած ըլլար, մինչդեռ դատապարտեալը գաւիթին մէջ կը կենար. ֆահանայապետին ու *«դատապարտեալին»* միջեւ այս հեռաւորութիւնը, ինչպէս նաեւ առաքեալին ծերութիւնն ու աչքերուն տկարութիւնը պատճառ դարձած էին որ ան չկարենար ճանչնալ ֆահանայապետը:

60.– Ի՞նչ կը նշանակէ «Սէլա» բառը որուն յանախ կը հանդիպինք Սաղմոսներու գիրքին մէջ:

Սաղմոսներու գիրքին մէջ 71 անգամ կը հանդիպինք «Սէլա» բառին: Յիշենք անոնցմէ մի քանի հատը պարզապէս՝ (3.1, 4.2, 7.5, 9.16, 21.2, 24.6, 32.4, 46.3, 49.13, 54.3, 67.1, 84.8) եւլն:

Արդ, ի՞նչ կը նշանակէ կամ ի՞նչ ցոյց կու տայ «Սէլա» բառը: Պէտք է յիշել որ Դաւիթ մարգարէին ժամանակ Սաղմոսները կ'երգուէին եւ անոնց երգեցողութեան կ'ընկերանար երաժշտութիւն տաւիղով, ֆնարով, ծնծղաներով եւ այլ տեսակի նուագարաններով (հմմտ Սղ 150.3-6): «Սէլա» բառը նշան մըն էր որ երաժշտութիւնը կանգ պէտք էր առնէր որպէսզի եղանակը փոխուէր. երբ կանգ առնէր, նուագողները անմիջապէս իրենց նուագարանները կարգի կը դնէին եւ կը պատրաստուէին տարբեր եղանակով մը երաժշտութիւնը շարունակելու:

61.– Մենք գիտենք որ Յիսուս իր աշակերտները դրկեց թէ՛ ֆարոգելու եւ ուսուցանելու, եւ թէ՛ մկրտելու (Մտ 28.19-20): Արդ, ի՞նչպէս պէտք է

հասկնալ Պօղոս առաքեալի խօսքը. «Քրիստոս զիս մկրտելու չղրկեց, այլ՝ աւետարանելու» (Ա.Կր 1.17):

Նախ ըսեմ որ առաքեալին այս խօսքը երբեք ցոյց չի տար որ ինք հակառակ էր մկրտութեան: Ան չէր կրնար հակառակ եղած ըլլալ, մանաւանդ գիտեմք որ ինքն ալ մկրտուած էր (Գրծ 9.18, 22.16):

Ան կը յիշէ նաեւ թէ մկրտած է «Կրիստոսն ու Գայիոսը» (Ա.Կր 1.14), Կը յիշէ թէ մկրտած է Ստեֆանասի ընտանիքը (Ա.Կր 1.16): Ան մկրտած է նաեւ Փիլիպպէի բանտապետը իր ընտանիքին հետ միասին (Գրծ 16.33):

Զմոռնանք նաեւ որ առաքեալը յանախակիօրէն շեշտած է կարեւորութիւնը մկրտութեան: Օրինակ, ան կ'ըսէ թէ մկրտութիւնը՝ Քրիստոսի հետ թաղուիլ է (Կղ 2.12): Մկրտութեալներ՝ նոր ծնունդ է (Տիտ 3.5): Մկրտութիւնը՝ Յիսուսի մահուան հաղորդակից դառնալ է (Հո 6.3):

Իսկ թէ ինչո՞ւ Առաքեալը կ'ըսէ թէ Քրիստոս զինք չէ զրկած մկրտելու, այդպէս կ'ըսէ, որովհետեւ այն ատեն կային մարդիկ որոնք կ'ուսուցանէին թէ ան որ կը մեռնի առանց մկրտուելու՝ չի կրնար փրկուիլ, նոյնիսկ եթէ անիկա նահատակուած ըլլայ Քրիստոսի համար:

Ճիշդ անոր համար ալ առաքեալը փրկութեան իբրեւ բացարձակ պայման կը դնէ Աւետարանին հաւատալը, որ «Աստուծոյ գորութիւնն է՝ որ կը փրկէ ամէն հաւատացող» (Հո 1.16):

Յիշենք որ մենք փրկուեցանք երբ Քրիստոս իր արիւնը թափեց իսաչին վրայ: Մկրտութիւնը անկէ ետք է որ եկաւ: Եւ եկաւ ո՛չ թէ փրկելու, այլ փրկութիւնը ընդունողները գորացնելու եւ Սուրբ Հոգիին շնորհներով զարդարելու:

62.– Կրնա՞յ պատահիլ որ մէկը մեղք գործէ արքայութեան մէջ, (Տիրոջ երկրորդ գալուստէն եւ վերջին դատաստանէն ետք):

Ո՛չ: Քրիստոսի երկրորդ գալուստէն եւ վերջին դատաստանէն ետք արքայութիւնը ժողովուրդէն անձ մը չի կրնար մեղանշել, չորս պատճառներով.–

1.– Զի կրնար մեղանշել, որովհետեւ Յիսուսի արիւնով յաւիտենապէս սրբուած է մեղքէն եւ մեղքի ազդեցութենէն: Յիսուսի շնորհած փառութիւնը յաւիտենական ըլլալով՝ բնականօրէն այդ փառութիւնը ստացողը՝ յաւիտենապէս մեղքէն կամ մեղք գործելու կարելիութենէն հեռու եւ գերծ պիտի մնայ:

2.– Արքայութիւնը ժողովուրդ մը պիտի չմեղանշէ եւ չի կրնար մեղանշել, որովհետեւ մեղքի ծնունդ տուող ոեւէ բան եւ ոեւէ անձ գոյութիւն պիտի չունենայ արքայութեան մէջ: Քանի մեղքի ծնունդ տուող ամէն ինչ, ամէն բան, ամէն անձ դատաստանէն յետոյ, գեհեմին եւ կրակի լիքին մէջ նետուած պիտի ըլլայ, ուրեմն, արքայութեան մէջ մեղանշել պիտի չըլլայ:

3.- Սատանայ դարձած Արուսեակը ի՛նքն էր որ Ադամն ու Եւան առաջնորդեց դէպի մեղանչում (Ծն 3.1-6): Դատաստանէն ետք Սատանան, Նեոր եւ սուտ մարգարէն կրակի եւ ծծումբի լինը պիտի ձգուին (Յյտ 20.10): Ուստի, անոնք առիթ պիտի չունենան փրկուած մարդիկը խաբելու եւ մեղքի առաջնորդելու:

4.- Փրկուած մադրիկ ո՛չ միայն պիտի չմեղանչեն, այլեւ՝ պիտի ատեն մեղքը եւ մեղքի կեանքը, որովհետեւ ապրած են անոր դառն փորձառութիւնը: Անոնք ա՛յնքան պիտի սիրեն զԱստուած, ա՛յնքան լեցուած պիտի ըլլան Սուրբ Հոգիով, ա՛յնքան զմայլած ու արբեցած պիտի ըլլան Տէր Յիսուսի սիրով, ա՛յնքան առինճնուած եւ պարուրուած պիտի ըլլան Աստուածամայրիկով, եւ ի վերջոյ, ա՛յնքան շրջապատուած պիտի ըլլան երկինքի սուրբերով ու հրեշտակներով՝ որ մեղքը իրենց մտքի ծայրէն անգամ պիտի չանցնի, եւ նոյնիսկ իրենց գործած մեղքերը յաւերժապէս պիտի մոռնան:

5.- Վերջապէս, չմոռնամք որ մեղք գործելը նիւթական կամ շնչաւոր մարմինին յատուկ է: Մեր մարմինները գոր յարութիւն պիտի առնեն նիւթական կամ շնչաւոր մարմին պիտի չըլլա՛ն, այլ՝ հոգեւոր մարմին, ինչպէս Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ. *«Հող կը դրուի իբրեւ շնչաւոր մարմին, եւ յարութիւն կ'առնէ իբրեւ հոգեւոր մարմին»* (Ա.Կր 15.44):

Ինչպէս ըսի, մեղք գործելը յատուկ է շնչաւոր, այլ խօսքով՝ շունչով ապրող կամ շունչ առնող նիւթական էակներուն: Հրեշտակները սակայն մեզի պէս շունչ չեն առներ եւ մեզի պէս նիւթական սահմանափակութիւն չեն ցանցնար եւ ուստի գերծ են մեղանչելու կարելիութենէն: Մէկը կրնայ մտածել որ եթէ հրեշտակները գերծ են մեղանչելու կարելիութենէն, հապա ի՞նչպէս անոնց մէկ բաժինը մեղանչեց Աստուծոյ դէմ գլխաւորութեամբը Արուսեակին: Պատասխանը շատ պարզ է: Արուսեակ ֆերովբէին մեղանչումը իր մարմնաւորութեան եւ շնչաւորութեան հետեւանքը չէր, այլ՝ Աստուծոյ գահը գրաւելու իր փորձին հետեւանքը: Արքայութեան մէջ ոեւէ մէկը Աստուծոյ գահը գրաւելու նման փորձ պիտի չկրկնէ, ընդհակառակը, ամէն ծունկ պիտի ծոխ Տէր Յիսուսի դիմաց. ուստի, հոն մեղանչելու հարց չկայ:

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ

1.- *«Սատանան տարաւ Յիսուսը Սուրբ Քաղաքը՝ Երուսաղէմ, եւ գայն կանգնեցնելով տանարի աշտարակներէն մէկուն վրայ»*, առաջարկեց որ ինքզինք հոնկէ վար նետէ, յիշեցնելով Աստուծոյ խոստումը, այն՝ որ հրեշտակները զինք պիտի վերցնեն իրենց ձեռքերուն վրայ, որպէսզի ոտքը քարի չգարնուի (Մտ 4.5-6): Արդ, Սատանան ի՞նչպէս կը համարակալի *«տանարի աշտարակներէն մէկուն վրայ»* բարձրանալ:

2.- Ի՞նչ ցոյց կու տայ Յիսուսի Սուրբ Հոգիին կողմէ անապատ տարուիլը՝ *«Սատանայէն փորձուելու համար»* (Մտ 4.1):

3.- Ինչո՞ւ Յիսուս փորձութեան ենթարկուեցաւ Սատանային կողմէ:

4.- Ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. *«Շնութիւն ըրած կ'ըլլայ ան՝ որ կ'ամուսնանայ արձակուած կնոջ հետ»* (Մտ 5.32): Ինչո՞ւ շնութիւն ըրած կ'ըլլայ այն անձը որ կ'ամուսնանայ արձակուած կնոջ հետ:

5.- Որո՞նք էին այն յոյները որոնք Զատիկի տօնին առիթով Երուսաղէմ եկած էին եւ կ'ուզէին Յիսուսը տեսնել, եւ ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ անոնց գալուն առիթով ըսաւ. *«Ահա Մարդու Որդիին փառաւորուելու ժամը հասաւ: Վստահ գիտցէ՛ք, որ եթէ ցորենի հատիկը հողին մէջ չիյնայ եւ չմեռնի, ինք որպէս առանձին հատիկ կը մնայ, իսկ եթէ մեռնի՝ բազմաթիւ հատիկներ կու տայ»* (Յհ 12.20-24):

6.- Ինչո՞ւ Հայ Եկեղեցւոյ մէջ նկարներու գործածութիւնը արտօնուած է, իսկ արձաններու գործածութիւնը՝ արգիւտուած:

7.- Ինչո՞ւ երբ Յիսուս պիտի այլակերպուէր հետը առաւ Պետրոս, Յակոբոս եւ Յովհաննէս առաքեալները միայն:

8.- Ի՞նչպէս պէտք է հասկնալ առաքեալին խօսքը. *«Երբ բարկանա՛ք չըլլայ որ մեղանչէ՛ք»* (Եփ 4.26):

9.- Ի՞նչ իմաստ կ'ընդգրկէ Թափօր լերան վրայ մեր Տիրոջ այլակերպութեան ատեն Եղիա եւ Մովսէս մարգարէներուն երեւումը (Մտ 17.3: Մր 9.4: Ղկ 9.30-31):

10.- Ինչո՞ւ համար Երուսաղէմի առաքելական առաջին ժողովը, հեթանոսութենէ դարձի եկողներուն կ'արգիլէ հեռու մնալ կուռքերուն զոհուած կերակուրներէն, արիւնէ, խեղդուած կենդանիներու միսէն եւ պոռնկութենէ (Գրծ 15.29):

11.- Աստուած չապաշխարած մարդուն աղօթքին կը պատասխանէ՞:

12.- Յիսուսի աշակերտները Շաբաթ օրով ուրիշին ցորենի արտերուն մէջէն անցած ատեննին՝ հասկեր փրցուցին եւ կերան (Մր 2.23): Իրենց ըրածը գողութիւն չէ՞ր:

13.- Քրիստոսի մահուամբ իր աստուածութիւնն ու մարդկութիւնը չբաժնուեցա՞ն իրարմէ:

14.- Կարելի՞ է փաստել որ Քրիստոսի աստուածութիւնը միացած մնաց Քրիստոսի մարդկային հոգիին իր մահէն ետք:

15.- Ի՞նչպէս կարելի է փաստել որ Քրիստոսի աստուածութիւնը չբաժնուեցաւ Քրիստոսի մարդկային մարմինէն իր մահէն ետք:

16.- Ինչո՞ւ Մատթէոս Աւետարանիչ Քրիստոսի ազգաբանութիւնը կը բաժնէ երեք մասի՝ Աբրահամէն մինչեւ Դաւիթ, Դաւիթէն մինչեւ Բաբելոնեան գերութիւն, եւ Բաբելոնեան գերութենէն մինչեւ Քրիստոս, եւ ինչո՞ւ իւրաքանչիւր մաս 14 սերունդով կը ներկայացնէ (Մտ 1.17):

17.- Եթէ միայն Ա.ֆար մեղանչեց, ինչո՞ւ իրեն հետ միասին իր գաւակները, իր անասունները եւ իր ամբողջ ունեցուածքը փարկոծուեցան եւ հրկիզուեցան (Յես 7.24-26):

18.- Մենք գիտեմք որ հոգին եւ մարմինը միասին պիտի փրկուին եւ կամ միասին պիտի կորսուին, արդ ի՞նչպէս պէտք է հասկնալ «...Որպէսզի մարմինը կորսուի, եւ այսպիսով թերեւս հոգին փրկուի...» (Ա.Կր 5.5) խօսքը:

19.- Ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. «Աղուէսները որք ունին, երկինքի թռչունները՝ բոյն, սակայն Մարդու Որդին գլուխը հանգչեցնելի՞ք տեղ մը չունի» (Մտ 8.19-20):

20.- Ինչո՞ւ եկեղեցւոյ խորանը դէպի արեւելք կը նայի:

21.- Ինչո՞ւ Յիսուսի մկրտութեան ժամանակ Սուրբ Հոգին աղանիի կերպարանքով յայտնուեցաւ եւ ո՛չ ուրիշ բանի կերպարանքով (Մտ 3.16: Մր 1.10: Ղկ 3.22: Յե1.32):

22.- Կարելի՞ է բացատրել Յիսուսի հետեւեալ խօսքը.- «Դուք է՞ք երկրի աղը: Բայց եթէ աղը իր համը կորսնցնէ, ինչո՞վ պիտի աղեն գայն:

Այլեւս ոչ մէկ բանի կը ծառայէ, հապա գայն կը թափեն, եւ մարդոց ոտքի կոխան կը դառնայ» (Մտ 5.13):

23.– Ինչո՞ւ Յիսուս իր մայրը՝ Մարիամը «մայր» կոչելու փոխարէն «կին» կոչեց երկու առիթներով (տե՛ս հին թարգմանութիւնը Յհ 2.4, 19.26):

24.– Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ Ռախաբ պոռնիկ ըլլալով, իրեն համար կ'ըսուի. «*Իր գործերով արդարացաւ*» (Յկ 2.25):

25.– Ինչո՞ւ Յիսուս տասներկու աշակերտները ընտրելէ առաջ, ամբողջ գիշեր մը աղօթքով անցուց (Ղկ 6.12-13):

26.– Սաւուղ վհուկ կնոջ մը միջոցաւ կանչել կու տայ Սամուէլի հոգին: Արդ, վհուկ կինը իսկապէ՞ս Սամուէլին հոգին կանչել տուաւ:

27.– Ճի՞շդ է որ կախարդութեամբ զբաղողներ կան որոնք կրնան մեռելներու հոգիները կանչել տալ:

28.– Եթէ մտածեցի մեղք մը գործել բայց առիթը չունեցայ գործելու, մեղք կը սեպուի՞:

29.– Ո՞վ էր Թէոփիլոսը որուն կ'ուղղէ Ղուկաս իր Աւետարանն ու Գործք Առաքելոց գիրքը:

30.– Ի՞նչ մեղքի մասին է որ կը խօսի Յովհաննէս առաքեալ երբ կը հաստատէ թէ «*մահացու մեղքեր ալ կան, որոնց համար*» պէտք չէ աղօթել (Ա.Յհ 5.16):

31.– Որո՞նք են այն մեղքերը որոնք մահացու չեն եւ որոնց համար կարելի է աղօթել (Ա.Յհ 5.16):

32.– Ամբողջ մարդկութիւնը միայն Ադամէն եւ Եւայէ՞ն յառաջ եկաւ, թէ՛ Աստուած անոնցմէ զատ ուրիշ մարդիկ ալ ստեղծեց:

33.– Ադամ եւ Եւա ունեցան երկու որդիներ՝ Կայէն եւ Աբել: Կայէն սպաննեց Աբելը (Ծն 4.8), եւ ապա Կայէն գնաց եւ ամուսնացաւ (Ծն 4.17): Որո՞ւ հետ ամուսնացաւ Կայէն:

34.– Ոմանք կ'ըսեն թէ Յովհաննէսի Աւետարանին 1.29-ին մէջ Յիսուսի համար գործածուած «Գառնուկ» բառը եւ Յայտնութեան

գիրքին 5.5-ին մէջ գործածուած «Առիծ» բառը երկու գիրար հակասող հաստատումներ են: Ճիշդ է ասիկա:

35.- Ինչո՞ւ Հայ Եկեղեցին Սուրբ Պատարագի ընթացքին զուտ գինի կամ անխառն գինի կը գործածէ, իսկ Կաթոլիկ Եկեղեցին Պատարագի գինիին մէջ ջուր կը խառնէ: Եւ ինչո՞ւ որոշ եկեղեցիներ խմորուն հաց կը գործածեն, իսկ Հայ Եկեղեցին՝ բաղարջ հաց:

36.- Ի՞նչ բանի խորհրդանիշ է Իսրայէլի ժողովուրդին Կարմիր ծովէն անցքը, եւ Փարաւոնին ու իր բանակին խեղդուիլը ջուրերուն մէջ:

37.- Եթէ փրկութիւնը *«մեր գործերով շահուած չէ»* (Եփ 2.9), հապա ինչո՞ւ առաքեալը կը պատուիրէ երկիւղած բարեպաշտութեամբ աշխատիլ մեր փրկութեան համար (Փլպ 2.12):

38.- *«Անձը ինձ պիտի փրկուի, սակայն իր գործերուն համար վարձատրութիւն պիտի չստանայ»* (Ս.Կր 3.15): Ի՞նչպէս մէկը կրնայ փրկուիլ բայց չվարձատրուիլ:

39.- Յովհաննէսի աշակերտները մօտեցան Յիսուսի եւ հարցուցին *«Ինչո՞ւ մենք եւ Փարիսեցիները յաճախ ծով կը պահենք, իսկ ինչ աշակերտներդ չեն պահեր»* (Մտ 9.14): Ի՞նչ ծովի մասին է խօսքը:

40.- Ուրկէ՞ յառաջ եկած է Բէեդզեբուղ անունը եւ ի՞նչ կը նշանակէ (Մտ 12.24):

41.- Պօղոս առաքեալ կը հաստատէ թէ *«երբ ամէն բան ենթարկուի Որդիին, այն ատեն Որդին ալ ինձգիմք պիտի ենթարկէ Աստուծոյ, որ ամէն բան իրեն ենթարկեց, որպէսզի Աստուած ըլլայ ամէն ինչ՝ ամէն բանի մէջ»* (Ս.Կր 15.28): Երբ Յիսուս ինձգիմք կ'ենթարկէ Աստուծոյ՝ այս չի՞ նշանակեր թէ ինձ ստորադաս է քան Աստուած:

42.- Քրիստոս իր երկրաւոր կեանքի ընթացքին միայն հրեաներո՞ւն փրկութեան համար աշխատեցաւ:

43.- Յովհաննէս Մկրտիչի կատարած մկրտութիւնը ապաշխարութեան մկրտութիւն էր (Մտ 3.11), Յիսուս սակայն պէտք չունէր ապաշխարութեան, ուստի ինչո՞ւ մկրտուեցաւ:

44.- Ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. *«Այդ օրերուն վա՛յ է եկեր յդիներուն եւ ստնտու կիներուն»* (Մտ 24.19):

45.- Ի՞նչ է տարբերութիւնը «Սուրբ Հոգիի մկրտութեան» եւ «Սուրբ Հոգիի լեցունութեան»:

46.- Արքայութեան մէջ անուններ պիտի ունենա՞նք:

47.- Ի՞նչ բացատրութիւն կարելի է տալ Յիսուսի հետեւեալ խօսքին վերաբերեալ.- *«Զեր վրայ առէ՛ք իմ լուծս...: Քանի իմ լուծս դիւրաւ տանելի է եւ բոսս' թեթեւ»* (Մտ 11.29-30):

48.- Ինչո՞ւ Պիղատոս սպաննել տուաւ այն Գալիլեացիները որոնք եկած էին Աստուծոյ գոհ մատուցանելու (Ղկ 13.1-2):

49.- *«Ի՞նչ կը մտածէ՛ք այն տասներուքը մարդոց մասին, որոնց վրայ ինկաւ աշտարակը Սելովամի մէջ եւ սպաննեց զանոնք: Անոնք աւելի՞ յանցաւոր էին քան Երուսաղէմի բոլոր բնակիչները»* (Ղկ 13.4): Կարելի՞ է բացատրութիւն տալ այս համարին վերաբերեալ:

50.- Աստուծոյ Որդիին մարդեղացումը պատճառ եղա՞ւ որ բաժանում յառաջ գար իր եւ աստուածութեան միւս երկու անձերուն՝ Հօրը եւ Սուրբ Հոգիին միջեւ, թէ՛ անոնք միշտ միասին մնացին ու միասին գործեցին:

51.- Ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. *«Եւ երբ հալածեն ձեզ քաղաքի մը մէջ, ուրիշ քաղաք մը փախէ՛ք, եւ եթէ հոնկէ ալ հալածեն՝ փախէ՛ք այլ քաղաք մը: Վստահ գիտցէ՛ք, որ պիտի չկրնա՛ք վերջացնել Իսրայէլի քաղաքները՝ Մարդու Որդիին գալուստէն առաջ»* (Մտ 10.23):

52.- Յովհաննէս Մկրտիչ կասկած ունէր թէ Յիսուս ինքն էր խոստացուած Փրկիչը, երբ իր աշակերտներէն երկուքը Յիսուսի բով դրկեց որպէսզի իրեն հարցնեն. *«Դո՞ւն ես ան որ պիտի գար, թէ ուրիշի մը սպասեմք»* (Մտ 11.3):

53.- Ի՞նչ ըսել ուզեց Յիսուս երբ ըսաւ. *«Ո՛չ ոք կրնայ զօրաւոր մարդու մը տունը մտնել եւ անոր ստացուածքը կողոպտել, եթէ նախապէս այդ զօրաւոր մարդը չկապէ: Անկէ ետք է որ անոր տունը կը կողոպտէ»* (Մտ 12.29: Մր 3.27):

54.- Կարելի՞ է բացատրել մեր Տիրոջ հետեւեալ հաստատումը.- *«Ով որ առանց պատճառի իր եղբօր դէմ բարկանայ, դատարան պիտի յանձնուի: Ով որ իր եղբայրը յիմար կոչէ, Ատեան պիտի բերուի. եւ ով որ իր եղբայրը անմիտ կոչէ, դժոխքի կրակին պիտի դատապարտուի»* (Մտ 5.22):

55.- Աստուծոյ արքայութիւնը ժառանգողներ, երբ տեսնեն իրենց հարազատներէն ոմանց գեհեմի դատապարտուիլը, պիտի չնեղուի՞ն:

56.- Ինչո՞ւ Աստուած Աբրահամէն կը պահանջէ որ իր Իսահակ որդին գոհէ (Ծն 22.1-2):

57.- Ի՞նչ ցոյց կու տայ Հոգեգալուստի օրը մէկտեղուած հաւատացեալներուն տարբեր-տարբեր լեզուներ խօսելու իրողութիւնը (Գրծ 2.4):

58.- Ինչո՞ւ Յիսուս խաչին վրայ փոխանակ ըսելու. *«Կը ներեմ՝ ձեզի»*, ըսաւ՝ *«Հա՛յր, ներէ՛ անոնց»* (Ղկ 23.34):

59.- Ոմանք հարց կու տան.- Պօղոս առաքեալ չմեղանչե՞ց երբ Անանիա քահանայապետին ըսաւ.- *«Թող Աստուած բեզի զարնէ, ներմկցուած պատ»*, եւ սուտ չխօսեցա՞ւ երբ ըսաւ. *«Զէի գիտեր որ քահանայապետ է»* (Գրծ 23.3-5):

60.- Ի՞նչ կը նշանակէ «Սէլա» բառը որուն յաճախ կը հանդիպինք Սաղմոսներու գիրքին մէջ:

61.- Մենք գիտենք որ Յիսուս իր աշակերտները դրկեց թէ՛ քարոզելու եւ ուսուցանելու, եւ թէ՛ մկրտելու (Մտ 28.19-20): Արդ, ի՞նչպէս պէտք է հասկնալ Պօղոս առաքեալի խօսքը. *«Քրիստոս զիս մկրտելու չդրկեց, այլ՝ աւետարանելու»* (Ա.Կր 1.17):

62.- Կրնա՞յ պատահիլ որ մէկը մեղք գործէ արքայութեան մէջ, (Տիրոջ երկրորդ գալուստէն եւ վերջին դատաստանէն ետք):

Հեղինակին ամբողջական գործերը

- 1.– Ճշմարիտ վերածնունդը
- 2.– Բա՛ց սրտիդ դուռը, Յիսուս կը սպասէ
- 3.– Ես եմ Ճամբան, Ճշմարտութիւնը եւ Կեանքը
- 4.– Մանուկներուն Արքայութիւնը
- 5.– Ամենօրեայ անում Աստուծոյ Հոգիով եւ Խօսքով
- 6.– Աստուածաշունչին պատասխանները
ժողովուրդին հարցումներուն
- 7.– Աստուածաշունչին պատգամը
այսօրուան մարդուն
- 8.– Գիտնանք պատասխանները որոշ հարցումներու
- 9.– Ամենօրեայ հոգեւոր ուսուցում
- 10.– Մեր հոգը Աստուծոյ ձգել
- 11.– Հաւատացեալները վարդերն են արքայութեան
- 12.– Մեր Տիրոջ եւ Փրկիչին՝ Յիսուս Քրիստոսի
առակներուն բացատրութիւնը (Առաջին հատոր)
- 13.– 62 հարցումներ եւ անոնց պատասխանները